Flann O'Brien

TREČIASIS POLICININKAS / romanas

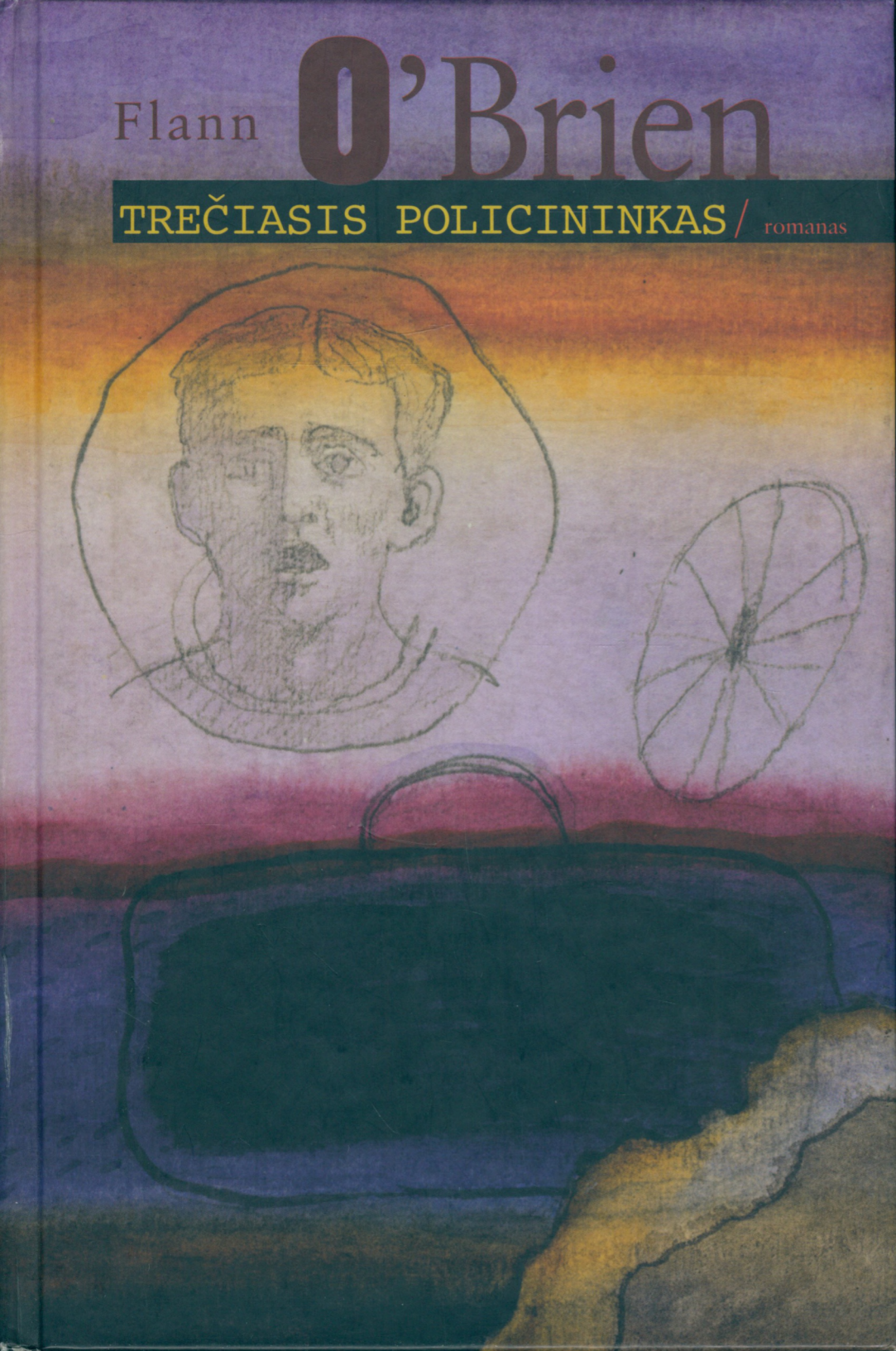

Flann O'Brien

TREČIASIS POLICININKAS / romanas

IŠ ANGLŲ KALBOS
VERTĖ
ANTANAS DANIELIUS

LIETUVOS
RAŠYTOJŲ SĄJUNGOS
LEIDYKLA
VILNIUS

KNYGOS IŠLEIDIMĄ RĖMĖ
ILE (Ireland Literature Exchange)

The publisher acknowledges the financial assistance of Ireland Literature Exchange (Translation Fund), Dublin, Ireland.
www.irelandliterature.com
info@irelandliterature.com

Versta iš:
Flann O'Brien.
The Third Policeman.
Flamingo.
An Imprint of HarperCollins Publishers,
London.

ISBN 9986-39-204-7
UDK 820(417)-3
Ob63

Copyright © The Estate of Evelyn O'Nolan
© Vertimas, Antanas Danielius, 2002
© Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002

Kadangi žmogaus būtis yra haliucinacija, sukelianti antrines dienos ir nakties haliucinacijas (pastaroji yra antisanitarinė atmosferos būklė, atsirandanti susikaupus juodam orui), nė vienam sveiko proto žmogui nedera nerimauti dėl galutinės haliucinacijos, vadinamos mirtimi, iliuzinio artėjimo.

De Selby

Kas žino, kaip gyvenimas pakryps.
Geriau galvot apie blogiausią lemtį.

Shakespeare

PIRMAS SKYRIUS

Ne visi žino, kaip aš nužudžiau senąjį Filipą Meizersą – suknežinau kastuvu jo žandikaulį; bet verčiau iš pradžių papasakosiu apie savo draugystę su Džonu Divniu, nes jis pirmasis parbloškė senį Meizersą smarkiai smogęs jam per sprandą dviračio pompa, kurią pats pasidirbo iš geležinio strypo. Divnis buvo stiprus, mandagus vyras, tačiau tinginys ir dykinėtojas. Būtent jis buvo asmeniškai atsakingas už visą tą sumanymą. Kaip tik jis liepė man atsinešti kastuvą. Tai jis to įvykio metu davė įsakymus ir paaiškinimus, kai jų prireikdavo.

Gimiau aš seniai. Mano tėvas buvo stiprus ūkininkas, o motina laikė smuklę. Visi gyvenome smuklėje, kuri anaiptol nebuvo stipri ir kone visą dieną būdavo uždaryta, nes tėvas darbavosi ūkyje, o motina neišlįsdavo iš virtuvės, ir lankytojai kažkodėl pasirodydavo tik prieš miego metą, o Kalėdų ir kitomis ypatingomis dienomis ir gerokai po jo. Nesu matęs motinos kitur, kaip virtuvėje, ir nebuvo dienos, kad regėčiau nors vieną lankytoją, o naktį aptikdavau jų vienu metu ne daugiau kaip du ar tris. Bet juk didžiumą laiko praleisdavau lovoje, ir tikėtina, kad vėlai vakare mamai ir lankytojams viskas klostydavosi kitaip. Savo tėvo gerai neatsimenu, bet jis buvo stiprus vyras ir nemėgo veltui aušinti burnos, nebent šeštadieniais, kai šneku-

čiuodavosi su lankytojais apie Parnellą ir sakydavo, kad Airija yra keista šalis. Motiną prisimenu puikiai. Jos veidas visada būdavo įraudęs, oda sudirgusi nuo nuolatinio lankstymosi prie ugnies; ji leido dienas virdama arbatą, kad greičiau prabėgtų laikas, ir niūniuodama senas dainų nuotrupas, kad greičiau pralėktų tarpulaikis. Gerai ją pažinojau, bet tėvas man buvo gana svetimas, mažai tesišnekėdavom; išties dažnai, kai mokydavausi vakarais virtuvėje, pro plonas užeigos duris girdėdavau, kaip jis, sėdėdamas po žibaline lempa, valandų valandas šnekasi su Miku, mūsų aviganiu. Mane pasiekdavo tik jo balso gaudesys, niekad nenugirsdavau atskirų žodžių nuotrupų. Jis puikiai suprato šunis ir elgėsi su jais kaip su žmonėmis. Mano motina turėjo katę, bet ji buvo svetimas laukų padaras, kurį retai matydavom, ir motina visai nekreipdavo į ją dėmesio. Visi buvome ganėtinai laimingi, keistai ir pavieniui.

Paskui vienais metais atėjo Kalėdos, o kai jos baigėsi, mano tėvas ir motina irgi baigė savo dienas. Aviganis Mikas po mano tėvo mirties buvo labai sunykęs bei nusiminęs ir vis nenorėjo ganyti avių; kitais metais jis irgi baigė savo dienas. Buvau tuomet jaunas bei paikas ir nelabai supratau, kodėl abu šie žmonės mane paliko, kur jie iškeliavo ir kodėl prieš tai man nieko nepaaiškino. Motina iškeliavo pirmoji, ir atsimenu, kaip storas žmogus raudonu veidu ir juoda eilute pasakė tėvui, kad nekyla jokių abejonių, kur ji yra, kad jis gali būti tikras tuo kaip bet kuo šioje ašarų pakalnėje. Bet jis nepaminėjo kur, o kadangi aš maniau, kad visa tai labai asmeniška ir kad trečiadienį galbūt ji grįš, taip ir nepaklausiau jo kur. Vėliau, kai iškeliavo tėvas, pagalvojau, jog jis išvažiavo pakeleivine mašina jos parsivežti, tačiau kai trečiadienį nė vienas negrįžo, pajutau gailestį ir nusi-

vylimą. Vėl apsilankė žmogus juoda eilute. Jis prabuvo dvi naktis, miegamajame nuolatos mazgojo rankas ir skaitė knygas. Atvyko dar du vyrai, vienas – mažas ir išblyškęs, kitas – aukštas ir juodas, su blauzdinėmis. Prisimenu, kaip aukštasis vyras su blauzdinėmis pasakė tam kitam:

– Vargšelis, nelaimingas menkysta.

Tuomet šito nesupratau ir pamaniau, kad jie kalba apie tą kitą, juodai apsirengusį žmogų, kuris nuolat triūsė miegamajame prie praustuvės. Bet vėliau viską aiškiai supratau.

Po kelių dienų kažkokia mašina išvežė mane iš namų ir nugabeno į nežinomą mokyklą. Tai buvo internatinė mokykla, pilna nepažįstamų žmonių – ir jaunų, ir vyresnių. Greitai supratau, kad tai yra gera ir labai brangi mokykla, bet aš nemokėjau jos vadovams jokių pinigų, nes jų ir neturėjau. Visa tai ir daug daugiau aiškiai supratau vėliau.

Mano gyvenimas šioje mokykloje neturėtų reikšmės, jei ne vienas dalykas. Būtent čia aš pirmą sykį susipažinau su de Selbiu. Vieną dieną, neturėdamas ką veikti, gamtos mokslų mokytojo kabinete susiradau seną, suplyšusią knygą ir įsigrūdau į kišenę, kad turėčiau ką skaityti iš ryto lovoje, nes neseniai buvau pelnęs privilegiją gulėti, kol įdienos. Buvau tada maždaug šešiolikos ir buvo kovo septinta diena. Iki šiol manau, jog ta diena svarbiausia mano gyvenime, ir prisimenu ją lengviau už savo gimimo dieną. Toji knyga buvo „Auksinės valandos“, ir jai trūko dviejų paskutinių puslapių. Sulaukęs devyniolikos ir baigęs mokslus, supratau, kad ši knyga vertinga, ir jei pasilikčiau ją, apsivogčiau. Vis dėlto be jokio sąžinės graužulio įsidėjau ją į savo krepšį ir tikriausiai pasielgčiau dabar taip pat, jei sugrįžtų anie laikai. Galbūt svarbu, kad skaitydami istoriją, ku-

rią ketinu papasakoti, prisimintumėt, jog būtent dėl de Selbio aš padariau savo pirmąją rimtą nuodėmę. Būtent dėl jo padariau ir savo didžiausią nuodėmę.

Jau seniai buvau supratęs, kokia mano padėtis pasaulyje. Visi mano giminės buvo mirę, o ūkyje iki man sugrįžtant gyveno ir dirbo kažkoks žmogus, pavarde Divnis. Niekas tame ūkyje jam nepriklausė, ir kas savaitę jis gaudavo mokėjimo čekį, išduotą tolimame mieste esančios įstaigos, kur buvo pilna advokatų. Nebuvau niekad matęs tų advokatų ir nebuvau matęs Divnio, bet jie visi dirbo man, mat mano tėvas prieš mirtį sutvarkė šiuos reikalus sumokėdamas grynaisiais. Būdamas jaunesnis galvojau, kad jis dosnus žmogus, jeigu taip pasistengė dėl berniuko, kurį menkai pažinojo.

Iš mokyklos negrįžau tiesiai namo. Keletą mėnesių praleidau kitose vietose plėsdamas akiratį ir aiškindamasis, kiek man kainuotų visi de Selbio raštai ir ar negalima būtų ne tokių svarbių jo komentatorių veikalų pasiskolinti. Vienoje vietoje, kur aš plėčiau akiratį, sykį naktį man nutiko bjauri nelaimė. Susilaužiau kairę kojį (arba, jei norit, ji buvo man sulaužyta) šešiose vietose, ir kai išgijau tiek, kad jau galėjau tęsti savo kelionę, viena mano koja, ta kairioji, buvo medinė. Žinojau, kad pinigų turiu nedaug, kad grįžtu namo į akmenuotą ūkį ir kad mano gyvenimas nebus lengvas. Tačiau tuomet jau buvau įsitikinęs, jog ūkininkavimas, net jei ir tektų jo imtis, nebus mano gyvenimo darbas. Žinojau, kad jeigu mano vardas bus prisimenamas, tai jis bus minimas greta Selbio vardo.

Iki smulkmenų galiu atkurti tą vakarą, kai vėl įėjau į savo namą su kelioniniais krepšiais abiejose rankose. Man buvo dvidešimt metų; šią gražios, geltonos vasaros pavakarę smuklės

durys buvo atviros. Prie baro stovėjo Džonas Divnis įrėmęs šakutę į porterio padėklą, grakščiai sukryžiavęs rankas ir palenkęs veidą virš laikraščio, išskleisto ant baro. Jo plaukai buvo rudi, o kūnas gana gražiai surėstas, nors ir dramblotas; pečiai sustambėję nuo darbo, rankos storos kaip medžių kamienai. Veidas buvo ramus ir mandagus, akys – panašios į karvės, mąslios, rudos ir kantrios. Supratęs, kad kažkas atėjo, jis, nesiliaudamas skaityti, ištiesė kairę ranką, sugrabaliojo skudurą ir ėmė lėtai pliaukšėti juo drėkindamas prekystalį. Paskui tebeskaitydamas pakėlė vieną ranką virš kitos, tarytum ištempdamas koncertinos dumples, ir tarė:

– Bokalą?

Bokalu lankytojai vadino pintą Kolereno tamsaus. Tai buvo pigiausias porteris pasaulyje. Pasakiau, kad noriu papietauti, ir paminėjau savo vardą bei padėtį. Tada uždarėme smuklę, nuėjome į virtuvę ir prabuvome ten kone kiaurą naktį – valgydami, šnekėdamiesi ir gerdami viskį.

Kita diena buvo ketvirtadienis. Džonas Divnis pareiškė, jog dabar jo darbas baigtas ir kad jis šeštadienį pasiruošęs grįžti namo į savo šeimą. Negalima buvo pasakyti, kad jo darbas baigtas, nes ūkis buvo apleistas, o dauguma metų darbų net nepradėti. Bet šeštadienį jis pasakė, jog dar reikia šį tą baigti ir kad sekmadienį dirbti negalės, tačiau antradienio vakarą perduos man ūkį nepriekaištingai sutvarkytą. Pirmadienį jam teko pasirūpinti sunegalavusia kiaule ir atidėti išvykimą. Baigiantis savaitei jis buvo užsiėmęs labiau nei bet kada, o praėjus dar dviem mėnesiams neatrodė, kad neatidėliotinų reikalų jau būtų sumažėję arba šie palengvėję. Man tai nelabai ir rūpėjo, nes nors darbe jis nepasižymėjo smarkumu bei uolumu, bet jo draugija mane tenkino ir

jis niekad neprašė užmokesčio. Pats aš beveik nesikišau į ūkio reikalus ir visą laiką praleisdavau tvarkydamas popierius ir dar atidžiau įsiskaitydamas į de Selbio knygas.

Nepraėjus nė metams pastebėjau, kad Divnis kalbėdamas vartoja žodį „mes“ ir, dar blogiau, žodį „mūsų“. Jis tvirtino, kad ūkis galėtų būti ir geriau tvarkomas, ir užsiminė apie samdinį. Aš tiesiai išdrožiau jam, jog nesutinku, kad nėra jokio reikalo mažame ūkyje turėti daugiau negu du darbininkus, ir dar pasakiau, didelei savo bėdai, kad mes neturtingi. Po to nebuvo prasmės jam aiškinti, kad viskas priklauso būtent man. Ėmiau aiškinti sau, kad jeigu net viskas ir priklauso man, aš priklausau jam.

Gana laimingai mudviem praslinko ketveri metai. Turėjome gerą namą ir užtektinai gero kaimiško maisto, tačiau mažai pinigų. Aš beveik visą laiką skirdavau studijoms. Iš savo santaupų buvau įsigijęs visus dviejų pagrindinių komentatorių, Hatchjaw ir Bessetto, veikalus ir de Selbio kodekso šviesoraštinį egzempliorių. Be to, ėmiau uoliai mokytis prancūzų ir vokiečių kalbų, kad galėčiau perskaityti kitų komentatorių knygas, parašytas tomis kalbomis. Divnis dieną tam tikru mastu darbavosi ūkyje, o vakare garsiai kalbėjo smuklėje ir patiekdavo gėrimus. Kartą paklausiau jį, kaip einasi smuklėje, ir jis atsakė, kad kasdien praranda ten savo pinigus. Aš šito nesupratau, nes lankytojų, sprendžiant iš balsų, sklindančių pro plonas duris, buvo ganėtinai daug, o Divnis nuolat pirko naujas eilutes ir madingus kaklaraiščio segtukus. Bet susilaikiau. Buvau patenkintas, kad man duoda ramybę, nes žinojau, jog mano darbas svarbesnis už mane patį.

Vieną ankstyvos žiemos dieną Divnis tarė man:

– Negaliu aukoti tam barui tiek savo pinigų. Lankytojai skun-

džiasi tuo porteriu. Tai labai prastas porteris, nes man retsykiais tenka pačiam jo gurkštelėti, kad palaikyčiau jiems kompaniją. O jo puta kenkia mano sveikatai. Teks porai dienų išvykti į kelionę ir pažiūrėti, ar negalima gauti geresnės rūšies.

Kitą rytą jis išvažiavo dviračiu, o kai grįžo trečios dienos vakare, visas dulkinas ir išvargęs po kelionės, patikino mane, jog viskas gerai ir kad penktadienį galim laukti keturių geresnio porterio statinių. Alus buvo pristatytas tiksliai tą dieną, ir tą vakarą jį gerai pirko smuklės lankytojai. Jis buvo gaminamas kažkokiame miestelyje pietuose ir vadinosi „Imtynininkas". Išgėrus tris ar keturias pintas, jis beveik neabejotinai parmeta. Lankytojai labai jį gyrė ir prisiriję dainuodavo bei šūkaudavo, o kartais, visai netekę sąmonės, atsiguldavo ant grindų arba ant šalimais esančio kelio. Paskui ne vienas skųsdavosi, kad tokios būklės apimtus juos apiplėšdavo, ir kitą vakarą smuklėje piktindavosi dėl pavogtų pinigų ir auksinių laikrodžių, nutrauktų nuo stiprių grandinėlių. Džonas Divnis su jais apie tai nedaug tekalbėjo, o man išvis nieko neužsiminė. Jis išspausdino ant kortelės didelėmis raidėmis žodžius „Saugokitės kišenvagių" ir pakabino ją už lentynų, kartu su kitu skelbimu apie čekius. Vis dėlto dažnai nepraeidavo nė savaitė, kad kuris nors lankytojas nepasiskųstų po vakaro su „Imtynininku". Tai nebuvo malonus dalykas.

Laikui bėgant Divnis vis labiau nusivylė tuo, ką jis vadino „baru". Sakė, jog būtų patenkintas, jei šis apsimokėtų, bet rimtai abejojo, ar kada nors tai atsitiks. Iš dalies atsakinga už tokią padėtį buvo vyriausybė, lupanti didelius mokesčius. Jis nemanė, kad ir toliau įstengs vienas pakelti tokią nuostolių naštą. Sakiau jam, kad mano tėvas, senoviškai tvarkydamasis, suge-

bėdavo gauti pelno, bet jei dabar smuklė nuostolinga, ją reikia uždaryti. Divnis tepareiškė, jog atsisakyti licencijos būtų labai rimtas žingsnis.

Būtent šiuo metu, kai man buvo beveik trisdešimt, mes su Divniu ėmėme garsėti kaip neišskiriami bičiuliai. Iki tol aš išvis retai teišeidavau iš namų. Nes buvau taip įnikęs į savo darbą, jog tam vargiai likdavo laiko; be to, ir mano medinė koja nelabai tiko vaikščioti. Bet tada atsitiko kažkas labai nepaprasta ir viskas pasikeitė, o po šio atsitikimo mes su Divniu būdavome kartu ir dieną, ir naktį, išsiskirdavom tik kokiai akimirkai. Visą dieną praleisdavau su juo ūkyje, o vakare sėdėdavau ant senos tėvo kėdės po lempa smuklės kamputyje krapštydamasis su savo popieriais, kiek tai buvo įmanoma aplinkui aidint riksmams, krioksmams ir pašėlusiam erzeliui, nuolat lydinčiam „Imtyninką". Jei Divnis sekmadienį eidavo pasivaikščioti iki kaimyninės sodybos, aš traukdavau kartu su juo ir grįždavau visada kartu, nei anksčiau, nei vėliau. Jeigu jis važiuodavo dviračiu į miestelį užsakyti porterio ar sėklinių bulvių, ar net „susitikti su viena žmogysta", mindavau savo dviratį greta jo. Perkėliau savo lovą į jo kambarį ir pasistengdavau užmigti tik tada, kai jis jau miegodavo, ir visiškai nubusti gerą valandą prieš jam krustelint. Sykį vos nepraradau budrumo. Menu, kaip krūptelėjęs pakirdau dar nepradėjus švisti ir išvydau jį rengiantis tamsoje. Paklausiau, kur jis eina, o jis atsakė, kad negali užmigti, todėl mano, jog pasivaikščiojimas padės. Pareiškiau, jog jaučiuosi panašiai, ir abu išėjome pasivaikščioti į šalčiausią ir šlapiausią naktį, kokią teko patirti. Kai grįžome kiaurai permerkti, pasakiau jam, kad kvaila miegoti atskirose lovose tokiu žvarbiu oru, ir įsiropštęs į jo lovą išsitiesiau šalia. Jis nedaug ką pasakė ir tuo-

met, ir kitais kartais. Nuo tada miegojau su juo kasnakt. Buvome draugiški ir šypsojomės vienas kitam, bet padėtis buvo nenormali ir abiem ji nepatiko. Kaimynai netruko pastebėti, kokie mes neperskiriami. Buvome šitaip visą laiką kartu jau kokius trejus metus, ir jie kalbėjo, kad esam du geriausi katalikai visoje Airijoje. Sakė, kad žmonių draugystė yra gražus dalykas ir jog mudu su Divniu esam ryškiausias jos pavyzdys per visą pasaulio istoriją. Jei kiti kivirčydavosi, pešdavosi ar nesutardavo, juos klausdavo, kodėl negali sugyventi kaip aš su Divniu. Visi būtų buvę priblokšti Divniui kur nors ir kada nors pasirodžius be manęs. Todėl nenuostabu, kad niekad du žmonės taip nekentė vienas kito kaip aš ir Divnis. Ir niekad nebuvo vienas kitam tokie mandagūs, tokie draugiški iš pažiūros.

Norėdamas paaiškinti, kaip atsitiko, kad susiklostė tokia savotiška padėtis, turiu grįžti keletą metų į praeitį. „Viena žmogysta“, kurią sykį per mėnesį Divnis aplankydavo, buvo mergina, vardu Pidžin Mejers. Aš savo ruožtu jau buvau baigęs galutinį „De Selbio indekso“ variantą, kuriame sugretinau visų žinomų komentatorių požiūrius į kiekvieną šio erudito asmenybės ir kūrybos aspektą. Taigi abiem širdį slėgė nemenka našta. Vieną dieną Divnis tarė man:

– Neabejoju, kad tu parašei labai svarbią knygą.

– Ji naudinga, – sutikau, – ir labai reikalinga.

Iš tikro joje buvo pateikta daug visiškai naujų minčių ir įrodymų, kad nemažai paplitusių nuomonių apie de Selbį ir jo teorijas yra klaidingos, nes grindžiamos neteisingu jo tekstų supratimu.

– Ji galėtų atnešti tau pasaulinę šlovę ir turtus už autorines teises?

– Galėtų.

– Tai kodėl jos nepaskelbi?

Paaiškinau, kad norint išleisti tokią knygą, reikalingi pinigai, nebent rašytojas jau yra susikūręs reputaciją. Jis pažvelgė į mane su jam nebūdinga užuojauta ir atsiduso.

– Pinigai šiais laikais sunkiai įgyjami, – tarė jis, – ypač kai gėrimų verslas vos gyvas, o žemė beveik bevaisė, nes trūksta dirbtinių trąšų, kurių neįmanoma gauti nei už meilę, nei už pinigus dėl žydų ir masonų apgaulių.

Žinojau, kad žodžiai apie trąšas nėra teisybė. Jis jau buvo man prasitaręs, kad jų negalima gauti todėl, jog jis nenori su jomis terliotis. Kiek patylėjęs tarė:

– Reikės pažiūrėti, ką galima padaryti, kad parūpintume pinigų tavo knygai, o iš tikro man reikia jų ir pačiam, nes tuščia tikėtis, kad mergina lauks tol, kol bus per sena ilgiau laukti.

Nežinau, ar jis nori pasakyti, jog ketina parsivesti žmoną – jei tokią turi – į namus. Jei tikrai taip ir aš negalėsiu jo sustabdyti, man teks išeiti. Kita vertus, jei vedybos reiškia, kad jis pats išeis, manau, aš labai apsidžiaugčiau.

Apie pinigus jis vėl prabilo po kelių dienų. Tada paklausė:

– Ką manai apie senąjį Meizersą?

– O ką?

Niekad to senio nemačiau, bet viską apie jį žinojau. Penkiasdešimt metų prekiavęs galvijais, dabar jis vienas gyveno dideliame name už kokių trijų mylių. Meizersas tebevarė didelę prekybą per agentus, ir žmonės kalbėjo, kad kiekvieną sykį, atšlubuodamas į kaimą padėti pinigų, jis nešasi ne mažiau nei tris tūkstančius svarų. Kad ir menkai tada išmanydamas visuomenės elgesio normas, nė nesvajojau prašyti jo pagalbos.

– Jis vertas apvalios sumelės, – tarė Divnis.

– Nemanau, kad turėtume ieškoti labdaros, – atsakiau.

– Aš irgi nemanau, – pareiškė jis.

Savotiškai išdidus, pagalvojau, ir tuo pokalbis tada baigėsi. Bet paskui jis įprato, šnekučiuojantis apie kitus dalykus, retkarčiais įterpti kokią nors nesusijusią su tema pastabą apie tai, kad mums reikia pinigų, ir apie tą jų kiekį, kurį juodame seife nešiojosi Meizersas; retsykiais jis plūsdavo senį, kaltindamas jį dalyvavimu „dirbtinių trąšų versle“ arba nešvariais sandėriais. Kartą pasakė kažką apie „socialinį teisingumą“, bet man buvo aišku, kad jis tinkamai nesupranta šios sąvokos.

Tiksliai nežinau, kaip ar kada man paaiškėjo, kad Divnis anaiptol ne ieško labdaros, o ketina apiplėšti Meizersą; ir negaliu prisiminti, kiek laiko praslinko, kol supratau, jog jam kirba mintis nužudyti senį, kad vėliau jo neatpažintų ir neapkaltintų apiplėšimu. Tik žinau, jog po šešių mėnesių ėmiau suvokti šį šiurpų planą kaip kasdieninę mūsų pokalbių temą. Praėjo dar trys mėnesiai, kol ėmiau pritarti šiam pasiūlymui, ir dar trys, kol atvirai prisipažinau Divniui, kad atsikračiau visų būgštavimų. Negaliu suminėti visų gudrybių ir klastų, kuriomis jis naudojosi, kad patrauktų mane į savo pusę. Pakanka pasakyti, jog jis skaitinėdavo mano „De Selbio indekso“ fragmentus (arba apsimesdavo tai daręs), o paskui aptardavo su manim rimtą atsakomybę tų, kurie vien dėl asmeninės užgaidos atsisako paskelbti „Indeksą“ pasauliui.

Senasis Meizersas gyveno vienas. Divnis žinojo, kurį vakarą ir kuriame nuošaliame kelio ruože netoli senio namų mes jį sutiksime su pinigų dėže. Kai tas vakaras atėjo, buvo viduržiemis; sėdėjome prie pietų stalo ir aptarinėjome jau įpusėtą rei-

kalą, šviesa geso. Divnis pareiškė, kad turime važiuoti pririšę savo kastuvus prie dviračių rėmų, nes taip atrodysime panašūs į tuos, kurie susirengė ieškoti triušių; jis pasiimsiąs savo geležinę pompą, praversiančią nesmarkiai pradūrus padangą.

Apie nužudymą nėra ko daug pasakoti. Rodės, kad apniukęs dangus susimokė su mumis – jis nusileisdo rūko skraiste per porą metrų virš šlapio kelio, kur laukėme. Buvo labai ramu, mūsų ausų nepasiekdavo joks garsas, išskyrus lašnojimą nuo medžių. Mūsų dviračiai buvo paslėpti. Stovėjau liūdnas, pasirėmęs ant kastuvo, o Divnis, pasibrukęs po pažastimi savo geležinę pompą, patenkintas rūkė pypkę. Senis išniro šalia mūsų kone anksčiau, nei mudu suvokėm kažką esant netoliese. Prietemoje jo gerai neįžiūrėjau, bet mačiau išsekusį, bekraujį veidą, styrantį iš didžiulio juodo palto, nukarusio iki kulkšnių, apykaklės. Divnis iškart žengė į priekį ir rodydamas į kelią už jo nugaros paklausė:

– Ar ten ne jūsų ryšulys ant kelio?

Senis pasuko galvą norėdamas apsižiūrėti ir gavo tokį smūgį Divnio pompa per sprandą, kad krito kaip pakirstas; tikriausiai jam suknežino sprandą. Išsitieseęs paslikas purvyne, jis net nesuriko. Tik išgirdau, kaip tyliai kažką pasakė, tarsi šnekučiuodamasis, – kažką panašaus į „Nerakinu gertuvės“ ar „Mano akiniai virtuvėj“. Paskui jis visiškai nurimo. Stebėjau šią sceną kaip koks kvailys, vis dar pasirėmęs ant kastuvo. Divnis įnirtingai rausėsi pasilenkęs ties parkritusia figūra, po to atsitiesė. Rankoje laikė juodą seifą. Pamosavęs juo, suriaumojo:

– Ei, pabusk! Pribaik jį kastuvu!

Mechaniškai žengiau prie jo, užsimojau kastuvu ir iš visų jėgų kirtau ašmenimis į išsikišusį smakrą. Jutau ir beveik girdė-

jau, kaip traškėdami trupa jo kaukolės kaulai, tarsi būtų tuščias kiaušinio lukštas. Nežinau, kiek dar kartų jam smogiau, tačiau nesilioviau darbavęsis, kol pavargau.

Numetęs kastuvą apsidairiau ieškodamas Divnio. Jo niekur nebuvo matyti. Tyliai pašaukiau jį vardu, bet jis neatsiliepė. Paėjėjau kiek keliu, vėl pašaukiau. Šoktelėjau ant griovio krašto ir apsidairiau tirštėjančiose sutemose. Dar sykį sušukau jo vardą kiek drįsdamas garsiau, bet iš tylos neatsklido joks atsakymas. Jis buvo dingęs. Pasprukęs su pinigų dėže ir palikęs mane vieną su negyvėliu ir kastuvu, kuris dabar tikriausiai nuspalvina aplink jį susitvenkiančią pliurzę blyškiai rausva dėme.

Mano širdies ritmas skausmingai suklupo. Išgąsčio šiurpas perbėgo visu kūnu. Jei kas ateitų, niekas pasaulyje neišgelbėtų manęs nuo kartuvių. Net jei Divnis ir būtų dabar su manimi, tai manęs neapsaugotų. Nustėręs iš baimės ilgai stovėjau žiūrėdamas į susmukusį gniutulą, gaubiamą juodo palto.

Prieš pasirodant seniui, mudu su Divniu buvom iškasę šalikelėje gilią duobę pasistengdami nepažeisti velėnos. Dabar apimtas panikos nutempiau sunkią, permirkusią figūrą iš ten, kur ji tysojo, ir milžiniškomis pastangomis pervilkęs per griovį šlumštelėjau ją į lauko duobę. Paskui puoliau prie kastuvo ir ėmiau aklai, kaip paklaikęs, mesti ir žerti žemę atgal į duobę.

Buvau bebaigiąs užkasti, kai išgirdau žingsnius. Visas nutirpęs apsidairiau ir išvydau aiškų Divnio pavidalą; atsargiai įveikęs griovį jis išlipo į lauką. Kai jis priėjo, be žodžių parodžiau kastuvu į duobę. Jis irgi netaręs nė žodžio patraukė prie mūsų dviračių, grįžo su savuoju kastuvu ir uoliai darbavosi su manimi iki pat galo. Padarėme viską, kas įmanoma, kad būtų paslėpti šio įvykio pėdsakai. Paskui žole nusivalėm batus, pririšom prie rėmų kas-

tuvus ir leidomės pėsti namo. Keletas kelyje sutiktų žmonių tamsoje palinkėjo mums gero vakaro. Esu tikras, kad jie palaikė mus darbininkais, kurie pavargę grįžta namo po sunkaus dienos darbo. Nelabai jie ir apsiriko.

Pakeliui paklausiau Divnį:

– Kur buvai dingęs tą laiką?

– Užsiėmiau svarbiu reikalu, – atsakė jis. Pamaniau, kad jis turi omenyje tam tikrą dalyką, ir tariau:

– Bet juk tikrai galėjai atidėti.

– Tai ne tas, apie kurį galvoji, – atsakė jis.

– Ar turi dėžę?

Šįsyk jis atgręžė veidą į mane, susiraukė ir pakėlė pirštą prie lūpų.

– Ne taip garsiai, – sušnibždėjo jis. – Ji saugioje vietoje.

– Bet kur?

Užuot atsakęs, jis dar stipriau prispaudė pirštą prie lūpų ir tęsiamai sušnypštė. Davė man suprasti, kad minėti tą dėžę, net ir kuždant, yra kvailiausias ir rizikingiausias dalykas, kokį galėčiau sugalvoti.

Mums parsiradus namo, jis nusiprausė ir apsivilko vieną iš kelių savo mėlynų sekmadieninių kostiumų. Grįžęs ten, kur sėdėjau, – pasigailėtina žmogysta virtuvės ugnies šviesoje, – priėjo prie manęs, nutaisęs labai rimtą veidą, parodė į langą ir sušuko:

– Ar ten ne jūsų ryšulys ant kelio?

Paskui nusikvatojo, ir atrodė, kad šis juoko protrūkis atpalaidavo jo kūną, užliejo ašaromis akis ir sudrebino visą namą. Liovęsis nusišluostė ašarotą veidą, nuėjo į smuklę ir sukėlė ten tokį triukšmą, kokį galima sukelti tik greitai traukiant kamštį iš viskio butelio.

Slenkant savaitėms aš šimtą kartų tūkstančiu įvairiausių būdų klausiau jį, kur yra ta dėžė. Jis niekad neatsakydavo taip pat, bet atsakymas visada būdavo tas pats. Ji yra labai saugioje vietoje. Juo mažiau apie ją kalbėsim, juo geriau, kol padėtis aprims. Niekam nė žodžio. Atėjus laikui, rasim ją nepaliestą. Saugumo požiūriu vieta, kur ji yra, pranašesnė už Anglijos banką. Artėja geri laikai. Būtų apmaudu, jei viską sugadintų skubotumas ar nekantrumas.

Štai kodėl Džonas Divnis ir aš tapom neperskiriamais draugais ir kodėl aš neleidau jam trejus metus išnykti man iš akių. Kadangi jis apiplėšinėjo mane nuosavoje smuklėje (apiplėšinėjo net mano lankytojus) ir sužlugdė mano ūkį, žinojau, kad atsiradus palankiai progai jam nepristigs nesąžiningumo pavogti man priklausančią Meizerso pinigų dalį ir pasprukti su dėže. Žinojau, kad nėra jokios būtinybės laukti, „kol padėtis aprims“, nes labai mažai kam parūpo senio dingimas. Žmonės kalbėjo, kad jis senas keistuolis ir šykštuolis ir kad nieko neturėtų stebinti tai, jog jis dingo nepasakęs kur ir nepalikęs adreso.

Manau, jau minėjau, kad savotiška fizinio intymumo situacija, kurioje mes su Divniu atsidūrėme, tapo vis labiau ir labiau nepakenčiama. Pastaraisiais mėnesiais tikėjausi priversti jį kapituliuoti primesdamas jam neištveriamai ir nepermaldaujamai artimą bendravimą, bet dėl viso ko ėmiau nešiotis ir nedidelį pistoletą. Vieną sekmadienio vakarą, kai abu sėdėjome virtuvėje, – beje, abu toje pačioje ugnies pusėje, – jis išsitraukė iš burnos pypkę ir atsisuko į mane:

– Žinai, – tarė jis, – manau, kad padėtis jau aprimo.

Aš tik suniurnėjau.

– Ar supranti, ką turiu omenyje? – paklausė jis.

– Padėtis visada buvo ne kitokia, – trumpai atsakiau. Jis pažvelgė į mane iš aukšto.

– Aš gerai nutuokiu apie tokius dalykus, – tarė jis, – ir tu nustebtum, išgirdęs, į kokius spąstus pakliūva tas, kuris pernelyg skuba. Atsargumo niekad nebūna per daug, bet vis dėlto manau, kad padėtis jau pakankamai aprimusi ir saugi.

– Džiaugiuosi, kad taip manai.

– Artėja geri laikai. Rytoj paimsiu dėžę ir tada pasidalysim pinigus, štai čia, ant šito stalo.

– *Mes* paimsim dėžę, – pareiškiau, pirmąjį žodį ištardamas ypač pabrėžtinai. Jis ilgai žiūrėjo į mane įžeisto žmogaus žvilgsniu ir liūdnai paklausė, ar aš juo nepasitikiu. Atsakiau, jog abu turėtume baigti tai, ką abu ir pradėjom.

– Gerai, – tarė jis labai suirzęs. – Gaila, kad nepasitiki manimi po viso to darbo, kurį padariau tvarkydamas šitą vietą. Bet norėdamas tau parodyti, koks žmogus esu, leisiu tau pačiam paimti dėžę; rytoj pasakysiu, kur ji yra.

Tą naktį pasistengiau miegoti su juo kaip visada. Kitą rytą jis buvo daug geriau nusiteikęs ir visai atviraširdiškai paaiškino man, jog dėžė paslėpta paties Meizerso tuščiame name, po grindų lentomis pirmajame kambaryje į dešinę nuo prieškambario.

– Ar tu tikras? – paklausiau.

– Prisiekiu, – atsakė jis iškilmingai pakeldamas ranką į dangų.

Valandėlę apmąsčiau padėtį, svarstydamas galimybę, jog tai tėra gudrybė, kurią pasitelkęs jis nori galiausiai atsiskirti nuo manęs, kad pats nuskubėtų į tikrąją slaptavietę. Bet jo veidas pirmą kartą atrodė nuoširdus.

– Atleisk, jei vakar vakare užgavau tavo jausmus, – tariau, – bet norėdamas parodyti, kad nejaučiu jokio priešiškumo, džiaug-

čiausi, jeigu paėjėtum su manim bent dalį kelio. Nuoširdžiai manau, kad mes abu turėtume baigti tai, ką sykiu pradėjom.

– Gerai, – tarė jis. – Šiaip ar taip, norėčiau, kad paimtum tą dėžę savo rankomis, nes tai būtų tiesiog teisinga po to, kai nesakiau tau, kur ji yra.

Kadangi mano dviračio padanga buvo pradurta, ėjom pėsti. Kai liko maždaug šimtas jardų iki Meizerso namų, Divnis stabtelėjo prie neaukštos sienos ir pasakė, kad atsisėdęs ant jos surūkys pypkę ir palauks manęs.

– Eik vienas ir paėmęs dėžę atnešk čionai. Artėja geri laikai, ir šįvakar būsim turtingi. Ji guli po nepritvirtinta grindų lenta, pirmame kambaryje, dešinėje, kampe, arčiausiame nuo durų.

Žinojau, kad kol jis užsikoręs ant sienos, niekad nepradings man iš akių. Tą trumpą valandėlę, kol būsiu nuo jo atsiskyręs, galėsiu matyti jį vos tik atsigręšiu.

– Grįšiu po dešimties minučių, – tariau.

– Puiku, – atsakė jis. – Bet atsimink viena. Jei ką nors sutiksi, tai nežinai, ko ieškai, nežinai, kieno name esi, nieko nežinai.

– Nežinau net savo vardo, – atsakiau.

Čia aš nuostabiai pataikiau, nes kai netrukus buvau paklaustas, koks mano vardas, negalėjau atsakyti. Nežinojau.

ANTRAS SKYRIUS

De Selbis yra pasakęs apie namus įdomių dalykų[1]. Namų eilę jis laiko neišvengiamų blogybių seka. Žmonių rasės suglebimą ir išsigimimą aiškina vis labiau stiprėjančiu buvimo viduje pomėgiu ir vis labiau blėstančiu domesiu, kaip leisti laiką lauke. Šitai savo ruožtu jis laiko esant tokių mėgstamų užsiėmimų, kaip skaitymas, šachmatai, gėrimas, vedybinis gyvenimas ir panašių, rezultatu, nedaugeliui jų randame pakenčiamas sąlygas gryname ore. Kitur[2] jis apibūdina namą kaip „didelį karstą", „triušidę" ir „dėžę". Aišku, kad labiausiai jis nepakentė įkalinimo tarp keturių sienų ir stogo. Bet priskyrė kiek pritemptas gydomąsias savybes – daugiausia plaučiams – kai kuriems jo paties suprojektuotiems statiniams, kuriuos jis vadino „plotais" ir kurių primityvius piešinius dar galim rasti „Kaimo albume". Šie statiniai buvo dviejų rūšių – „bestogiai namai" ir „besieniai namai". Pirmieji buvo su plačiai atvertomis durimis bei langais ir baisiai negražia brezento danga, užvyniojama ant balkių, sugedus orui; visa tai atrodė lyg paskendęs burinis laivas, pastatytas ant mūrinės pakylos, ir nepageidaujamiausia vieta net norinčiam laikyti galvijus. Kita „ploto" rūšis turėjo įprastą šiferio

[1] „Auksinės valandos", p. 261.
[2] „Kaimo albumas", p. 1034.

stogą, bet tik vieną sieną, kuri turėjo būti statoma vyraujančio vėjo pusėje; aplink kitose pusėse nuo nutekamųjų vamzdžių ant volų kabojo būtini brezentai, o visą statinį supo griovelis arba duobė, šiek tiek primenanti karinių išviečių duobę. Turint omenyje šių dienų gyvenamųjų namų ir higienos teorijas, nekyla jokių abejonių, kad de Selbio idėjos buvo labai klaidingos, bet tais tolimais laikais ne vienas sergantis neteko gyvybės, neprotingai patikėjęs, kad tose fantastiškose buveinėse atgaus sveikatą[3].

Mano prisiminimus apie de Selbį atgaivino apsilankymas senojo Meizerso namuose. Kai eidamas keliu priartėjau prie šio pastato, jis pasirodė esąs puikus mūrinis namas, neaišku, kada pastatytas, dviaukštis, su neišvaizdžiu priebučiu ir aštuoniais ar devyniais langais kiekviename aukšte.

Atidariau geležinius vartelius ir žengiau kuo tyliau žvyro keliuku, apžėlusiu piktžolėmis. Mano galva buvo keistai tuščia, nejaučiau, kad sėkmingai įvykdysiu sumanymą, kurį be paliovos dienąnakt puoselėjau trejus metus. Neužplūdo manęs malonumas ir nesijaudinau, galvodamas, kad veikiai tapsiu turtingu. Vienintelė kirbanti mintis buvo mechaniška užduotis, – rasti juodą dėžę.

[3] Le Fournier, patikimas šio autoriaus prancūzų komentatorius (Žr. „De Selbis – „Vakarų mįslė") pateikė keistą teoriją apie tuos „plotus"; jis mano, kad de Selbis, rašydamas „Albumą", stabtelėjo, norėdamas apgalvoti kai kurias sunkias vietas, ir tuo metu įniko į praktiką, vadinamą „išsiblaškėlių paišinėjimu", o paskui atidėjo savo rankraštį į šalį. Kai kitą sykį vėl jį paėmė, susidūrė su galybe diagramų bei brėžinių, kuriuos palaikė būstų, apie kuriuos visad galvojo, projektais, ir išsyk parašė gausybę puslapių, paaiškinančių tuos eskizus. „Niekaip kitaip neįmanoma paaiškinti, – toliau rašo šis eruditas, – tokią apgailėtiną klaidą".

Prieškambario durys buvo uždarytos, ir, nors jos buvo įstatytos į labai gilų priebutį, vėjas ir lietus užpustė smėliu durų įsprūdą ir plyšius, liudydami, kad jos nebuvo varstomos metų metus. Stovėdamas ant apleisto gėlyno, pamėginau stumtelėti pirmojo po kairei lango rėmus. Jie pasidavė mano jėgai girgždėdami ir spyriodamiesi. Įsiropščiau pro angą ir atsidūriau iškart ne kambaryje, o turėjau šliaužti per plačiausią kada nors matytą palangę. Kai prislinkau iki grindų ir plumptelėjau ant jų, praviras langas atrodė labai tolimas ir pernelyg mažytis, kad būčiau pro jį įlindęs.

Kambarys, kuriame atsidūriau, buvo nugultas dulkių, atsidavė pelėsiais, be jokių baldų. Vorai buvo apipynę voratinkliais visą židinį. Puoliau į prieškambarį, atplėšiau kambario, kuriame buvo dėžė, duris ir stabtelėjau ant slenksčio. Buvo apniukęs rytas, o langai – aptraukti rūku, todėl blanki šviesa neprasiskverbė į vidų. Tolimiausią kambario kampą gaubė šešėliai. Staiga panorau greitai padaryti ką reikia ir išnykti iš šio namo visiems laikams. Perėjęs grindimis, atsiklaupiau kampe ir grabinėjau ieškodamas nepritvirtintos lentos. Savo nuostabai, radau ją nesunkiai. Ji buvo apie pusmetrio ilgio ir lingavo spustelėjus ranka. Pakėliau ją, pasiguldžiau šalia ir brūkštelėjau degtuką. Pamačiau metalinį seifą, dunksantį duobėje. Įkišau ranką ir įspraudžiau pirštą į atlenkiamą rankeną, bet degtukas staiga subliksėjo ir užgeso, o dėžės, kurią jau buvau kilstelėjęs porą centimetrų, rankena lėtai nuslydo man nuo piršto. Nesivargindamas uždegti kitą degtuką, tuoj pat vėl įkišau ranką į duobę ir kaip tik tada, kai ji turėjo sugriebti dėžę, kažkas atsitiko.

Net nesitikiu apibūdinti, kas tai buvo, bet kol pradėjau bent

kiek susivokti, labai persigandau. Tai buvo permaina, ištikusi mane, arba kambarį; neapsakomai nežymi, tačiau įsimintina, sunkiai perteikiama. Tarytum ūmai būtų aptemusi dienos šviesa, tarsi neįtikėtinai greitai būtų nukritusi vakaro temperatūra, tartum akimirksniu oras būtų dvigubai praretėjęs arba dvigubai sutankėjęs; galbūt visa tai, ir dar kiti įvykiai, nutiko vienu metu, nes visi mano pojūčiai išsyk neteko žado ir nieko negalėjo man paaiškinti. Dešinės rankos pirštai, įkišti į skylę grindyse, mechaniškai susigniaužė ir ničnieko neužčiuopę pakilo. Dėžė buvo pradingusi!

Už nugaros išgirdau kostelėjimą, tylų ir neapsimestinį, tačiau trikdantį labiau už bet kurį garsą, pasiekusį žmogaus ausis. Tai, kad aš nenumiriau iš išgąsčio, lėmė, mano galva, du dalykai: mano pojūčiai buvo jau išsiderinę ir visa, ką suvokdavo, perteikdavo man tik laipsniškai, be to, atrodė, kad tas kosulys sukėlė dar baisesnę visuotinę permainą, akimirkai sustingdydamas visatą, nutraukdamas planetų judėjimą, sustabdydamas saulę ir sulaikydamas ore kiekvieną krintantį, žemės traukiamą daiktą. Kaip klūpojau, taip ir susmukau iš silpnumo ir suglebęs atsisėdau ant grindų. Kaktą išmušė prakaitas, o akys ilgą laiką žvelgė net nemirktelėdamos, sustiklėjusios ir beveik nieko neregančios.

Tamsiausiame kambario kampe, netoli lango, ant kėdės sėdėjo žmogus ir apžiūrinėjo mane neįkyriai, bet susidomėjęs. Jis buvo ištiesęs ranką ant greta stovinčio staliuko bandydamas labai lėtai išsukti ant jo padėtos žibalinės lempos dagtį. Lempa buvo su stikliniu gaubtu ir boluojančiu viduje dagčiu, susirangiusiu lyg žarna. Ant stalelio buvo išdėlioti arbatos indai. Tas žmogus buvo senasis Meizersas. Stebėjo mane tylėda-

mas. Nekrustelėjo ir neprabilo, todėl būtų galėjęs būti negyvas, jei ne ranka prie lempos labai lėtai nykščiu bei smiliumi sukanti dagčio ratelį. Ranka buvo geltona, susiraukšlėjusi oda – nukarusi. Ant smiliaus krumplio aiškiai mačiau plonos venos kontūrus.

Sunku rašyti apie tokią sceną arba žinomais žodžiais perduoti tuos jausmus, kurie beldėsi į mano sustingusį protą. Nežinau, pavyzdžiui, ar ilgai ten sėdėjom žiūrėdami vienas į kitą. Ir metai, ir minutės galėjo nugrimzti į tą neapsakomą bei nepaaiškinamą akimirką. Ryto šviesa išnyko man iš akių, dulkėtos grindys atrodė lyg apačioje žiojėjanti tuštuma, visas kūnas sutirpo, ir mana būtis susitelkė kvailame apžavėtame žvilgsnyje, kuris be paliovos krypo į kitą kampą.

Menu, kad šaltai ir mechaniškai pastebėjau keletą dalykų, tarsi būčiau sėdėjęs ten be jokių rūpesčių, tenorėdamas įsidėmėti viską, ką mačiau. Jo veidas buvo bauginantis, bet akys kėlė tokį šiurpulį ir siaubą, kad kiti bruožai darė draugiškumo įspūdį. Oda priminė išblyškusį pergamentą, išraižytą raukšlių, kurių tarpai dvelkė begaliniu paslaptingumu. Tačiau akys buvo kraupios. Žvelgdamas į jas persiėmiau nuojauta, kad jos visai nėra tikros akys, o tik dirbtiniai vyzdžiai, kuriems gyvybę suteikė elektra, ar panašiai, su mažomis skylutėmis lėliukų centre, pro kurias slapčia ir labai šaltai žvelgė tikrosios akys. Toks įsivaizdavimas, galbūt neturintis jokio realaus pagrindo, mane kankinamai kamavo ir paskatino protą leistis į nepabaigiamus svarstymus, kokios spalvos ir kaip atrodo tikroji akis, ir ar išties ji tikra, o ne dar viena dirbtinė akis su skylute toje pat vietoje kaip ir pirmosios, o tikroji akis, slypinti gal už tūkstančių šių absurdiškų kaukių, įdėmiai žvelgė pro vamzdį,

sudarytą iš gausybės viena po kitos einančių skylučių. Retkarčiais sunkūs, sūrį primenantys vokai lėtai ir labai glebiai nusileisdavo, paskui vėl pakildavo. Kūną dengė palaidas vyno spalvos chalatas.

Susikrimtęs pamaniau sau, kad gal tai jo brolis dvynys, bet išsyk išgirdau kažką sakant:

„Vargu ar taip. Jei pažiūrėsi į kairiąją jo kaklo pusę, pamatysi, jog ten priklijuotas pleistras ar tvarstis. Jo gerklė bei smakras irgi aptvarstyti".

Apimtas nevilties žvilgtelėjau ir įsitikinau, kad tai tiesa. Jis buvo, be jokios abejonės, tas pats žmogus, kurį nužudžiau. Sėdėjo ant kėdės už keturių jardų ir stebėjo mane. Sėdėjo lyg mietą prarijęs, tarsi bijodamas užgauti žaizdas, žiojėjančias kūne. Mano pečius irgi buvo apėmęs stingulys, atsiradęs nuo pastangų darbuojantis kastuvu.

Bet kas ištarė tuos žodžius? Jie manęs neišgąsdino. Aiškiai juos girdėjau, tačiau žinojau, kad jie neatsklido oru kaip kraują stingdantis senio, sėdinčio kėdėje, kosulys. Jie sklido iš mano būties gelmės, iš mano sielos. Niekad prieš tai netikėjau ir neįtariau turįs sielą, tačiau būtent tada supratau, jog turiu. Taip pat supratau, kad mano siela nusiteikusi draugiškai, vyresnė už mane ir susirūpinusi tik mano gerove. Kad būtų patogiau, pavadinau ją Džo. Jaučiausi drąsiau, žinodamas, kad nesu visiškai vienišas. Džo man padėjo.

Nebandysiu spėti, kiek laiko praslinko. Baisioje padėtyje, į kurią pakliuvau, protas negalėjo man padėti. Žinojau, kad senąjį Meizersą parbloškė geležinė dviračio pompa, o pribaigė sunkus kastuvas, ir paskui jis buvo saugiai palaidotas lauke. Žinojau ir tai, kad tas pats vyras sėdi tame pačiame kambaryje

ir tylėdamas žiūri į mane. Jo kūnas buvo aptvarstytas, tačiau akys – gyvos, gyva buvo ir jo dešinioji ranka bei jis visas. Galbūt pakelės žmogžudystė buvo blogas sapnas.

„Tai, kad tau maudžia pečius, visai ne sapnas."

Ne, atsakiau, bet košmaras gali būti taip pat sunkiai pakeliamas fiziškai kaip ir tikras potyris.

Kažkokiu kreivu keliu priėjau išvadą, jog geriausia patikėti tuo, ką mato akys, o ne pasikliauti atmintimi. Nutariau pasirodyti nerūpestingas, pasišnekėti su seniu ir ištirti jo tikroviškumą klausinėdamas apie juodąją dėžę, kuriai ir teko atsakomybė už tą padėtį, kurioje abu atsidūrėme. Pasiryžau būti drąsus, nes žinojau, kad man gresia didelis pavojus. Žinojau, kad išprotėsiu, jei tuoj pat nepakilsiu nuo grindų ir nepradėsiu judėti, kalbėtis ir elgtis kuo normaliau. Nusigręžiau nuo senojo Meizerso, atsargiai atsistojau ir atsisėdau ant kėdės, stovėjusios netoli jo. Paskui vėl pažvelgau į jį, o mano širdis stabtelėjo, tarsi supurtydama visą kūną. Jis tebebuvo visiškai ramus, tik gyvoji dešinė ranka sugriebė arbatinuką, labai nerangiai pakėlė ir kliūstelėjo į tuščią puoduką. Akimis pasekęs mane, keičiantį pozą, dabar vėl stebėjo su tuo pačiu apatišku susidomėjimu.

Ūmai prabilau. Žodžiai pasipylė, lyg būtų gaminami staklių. Mano balsas, iš pradžių virpantis, veikiai sutvirtėjo bei pagarsėjo ir užpildė visą kambarį. Neprisimenu, ką sakiau iš pradžių. Esu įsitikinęs, kad tauškiau niekus, bet buvau pernelyg patenkintas ir padrąsintas savo liežuvio keliamo triukšmo, kad galvočiau apie žodžius.

Iš pradžių senasis Meizersas nesukrutėjo ir nieko nepasakė, bet buvau tikras, kad jis manęs klausosi. Netrukus jis ėmė purty-

ti galvą, ir tada neabejotinai išgirdau jį sakant „Ne“. Jo atsakymai mane sujaudino, ir ėmiau kalbėti atsargiau. Jis nuleido negirdom mano klausimą apie jo sveikatą, atsisakė pasakyti, kur dingo juodoji dėžė, ir net nesutiko, kad rytas apsiniaukęs. Jo balsas buvo labai šaižus ir priminė kimų senovinio aprūdijusio varpo gebenių apgaubtame bokšte gaudesį. Nepasakė nieko, išskyrus vienintelį žodį „Ne“. Jo lūpos beveik nesukrutėjo; buvau įsitikinęs, kad už jų nėra dantų.

– Ar jūs dabar miręs? – paklausiau.

– Ne.

– Ar žinot, kur ta dėžė?

– Ne.

Jis dar kartą ūmai užsimojo dešine ranka, šliūkštelėjo karšto vandens į arbatinuką ir prisipylė į puodelį dar šiek tiek silpno skysčio. Paskui vėl ėmė nejudėdamas stebėti. Kurį laiką buvau susimąstęs.

– Ar mėgstat silpną arbatą? – paklausiau.

– Nemėgstu, – atsakė jis.

– O ar išvis mėgstat arbatą? – paklausiau. – Stiprią, silpną ar vidutinę?

– Ne, – atsakė jis.

– Tai kodėl ją geriat?

Jis liūdnai palingavo geltoną galvą ir nieko nepasakė. Baigęs purtytis pravėrė burną ir susipylė visą puodelį arbatos, kaip pilamas kibiras pieno į sviesto muštuvę.

„Ar ką nors pastebi?“

Ne, atsakiau, išskyrus šio namo ir jo šeimininko klaikybę. Jis anaiptol nėra pats geriausias pašnekovas.

Supratau, kad kalbėjau gana nerūpestingai. Tardamas ne-

byliai ar garsiai arba galvodamas ką pasakyti, jaučiausi ganėtinai drąsus ir normalus. Bet vos tik stodavo tyla, mano padėties šiurpumas priblokšdavo mane tartum sunki antklodė, užmesta ant galvos, slopinanti bei dusinanti ir kelianti mirties siaubą.

„Bet nejaugi nepastebi, kaip jis atsakinėja į tavo klausimus?"

Ne.

„Argi nesupranti, kad jis kiekvieną sykį atsako neigiamai? Kad ir ko klaustum, jis atsako *Ne*."

Ko gero, taip, atsakiau, bet man neaišku, kokią turiu padaryti išvadą.

„Pakrutink smegenis."

Kai vėl sutelkiau visą dėmesį į senąjį Meizersą, pamaniau, kad jis miega. Sėdėjo dar labiau palinkęs prie arbatos puodelio tarsi uola ar medinės kėdės dalis, visiškai negyvas ir suakmenėjęs. Suglebę vokai beveik visai dengė jo akis. Dešinė ranka gulėjo ant stalo paslika ir be gyvybės ženklų. Susikaupiau ir surengiau jam griežtą, tiesmuką apklausą.

– Ar atsakysit į tiesų klausimą? – pasiteiravau. Jis nežymai krustelėjo ir kilstelėjo vokus.

– Ne, – atsakė jis.

Supratau, kad šis atsakymas atitinka įžvalgų Džo patarimą. Valandėlę sėdėjau galvodamas, kol mintyse išverčiau klausimą išvirkščiai.

– Ar atsisakysit atsakyti į tiesų klausimą? – paklausiau.

– Ne, – atsiliepė jis.

Šis atsakymas mane patenkino. Jis reiškė, kad mano protas susigrūmė su jo protu, kad aš dabar kone ginčijuosi su juo ir kad mes elgiamės kaip du normalūs žmonės. Nesupratau tų baisių

man netikusių dalykų, bet dabar ėmiau galvoti, kad tikriausiai klydau dėl jų.

– Puiku, – ramiai tariau. – Kodėl jūs visada atsakot *Ne*?

Jis akivaizdžiai sukrutėjo ant kėdės ir prieš prabildamas vėl prisipylė puodelį. Atrodė, kad jam nelengva rasti žodžių.

– „Ne“, apskritai kalbant, yra geresnis atsakymas negu „Taip“, – galiausiai tarė jis. Kalbėjo noriai, rodės, kad žodžiai liejasi, ištrūkę iš nelaisvės jo burnoje, trukusios tūkstantį metų. Buvo galima pamanyti, kad jam palengvėjo, kai radau būdą jį prakalbinti. Regėjosi, jog jis net man šyptelėjo, tačiau tai neabejotinai buvo tik silpnos ryto šviesos išdaiga arba lempos šešėlių žaismas. Nurijęs didelį arbatos gurkšnį, jis sėdėjo lūkuriuodamas, žvelgdamas į mane savo keistomis akimis. Dabar jos tryško gyvybe ir neramiai judėjo geltonose, raukšlėtose akiduobėse.

– Ar atsisakot man pasakyti, kodėl taip kalbat?

– Ne, – atsakė jis. – Jaunystėje gyvenau ne taip, kaip derėtų, dažniausiai puldamas į kraštutinumus, ir didžiausia mano silpnybė buvo Numeris pirmas. Aš taip pat dalyvavau ir dirbtinių trąšų versle.

Mano mintys tuoj pat grįžo prie Džono Divnio, prie ūkio bei smuklės, paskui ir prie baisios popietės, kurią praleidome ant šlapio, nuošalaus kelio. Tarsi nutraukdamas mano liūdnas mintis vėl pasigirdo Džo balsas, šįsyk rūstus:

„Nereikia jo klausti, kas yra Numeris pirmas, mes nenorim išgirsti jokių šiurpių jo nedorybių ar panašių dalykų aprašymų. Pakrutink smegenis. Pasiteirauk jo, kaip visa tai susiję su Taip ir Ne“.

– Kaip susiję su Taip ir Ne?

– Po kurio laiko, – tarė senasis Meizersas nekreipdamas į mane dėmesio, – laimė, supratau savo įpročių ydingumą ir kas manęs laukia, jei nepasitaisysiu. Atsiskyriau nuo pasaulio ir mėginau suprasti ir ištirti, kodėl metams vis labiau slegiant žmogaus kūną, darosi nemaloniau visa tai išgyventi. Kaip manai, ką aš sužinojau po savo apmąstymų?

Vėl pajutau pasitenkinimą. Dabar jis jau klausinėjo mane.

– Ką?

– Kad *Ne* yra geresnis žodis už *Taip*, – atsakė jis.

Pamaniau, kad šie žodžiai mums neatvėrė nieko naujo.

„Atvirkščiai. Pradedu sutikti su juo. Yra daug argumentų dėl *Ne* kaip bendro principo. Paklausk jį, ką turi omenyje."

– Ką turit omenyje? – pasiteiravau.

– Kai buvau paniręs į apmąstymus, – tarė senasis Meizersas, – susėmiau visas savo nuodėmes ir, taip sakant, padėjau jas ant stalo. Turėtum suprasti, kad tai buvo didelis stalas.

Pasirodė, kad jis labai šaltai nusišypsojo iš savo sąmojo. Sukikenau, norėdamas jį padrąsinti.

– Labai griežtai jas ištyriau, pasvėriau ir apžiūrėjau iš visų kompaso rodomų pusių. Teiravausi savęs, kaip jas padariau, kur ir su kuo buvau nusidėdamas.

„Tai labai išganinga kalba, kiekvienas žodis savaime yra pamokslas. Klausykis labai atidžiai. Paprašyk, kad jis kalbėtų toliau."

– Kalbėkit toliau, – tariau.

Prisipažįstu, pajutau trakštelėjimą visai netoli pilvo centro, tarsi Džo būtų priglaudęs pirštą prie lūpų ir pastatęs porą spanielio ausų, kad neliktų neišgirstas nė vienas skiemuo. Senasis Meizersas ramiai kalbėjo toliau:

– Supratau, – tarė jis, – kad viskas, ką darome, yra atsakymas į prašymą ar pasiūlymą, kurio autorius yra arba vidinis, arba išorinis. Kai kurie šių pasiūlymų yra geri bei pagirtini, o kai kurie – neabejotinai žavūs. Bet dauguma jų tikrai yra blogi ir neabejotinai nuodėmingi. Ar supranti mane?

– Puikiai.

– Sakyčiau, kad blogieji viršija skaičiumi geruosius triskart.

„Šešiskart, jei paklaustum mane."

– Todėl nutariau nuo tada sakyti *Ne* bet kokiam pasiūlymui, prašymui ir pasiteiravimui, ar jis būtų vidinis, ar išorinis. Tai buvo vienintelis paprastas receptas, patikimas ir saugus. Iš pradžių buvo nelengva jo laikytis, dažnai prireikdavo didvyriškų pastangų, bet aš nenusileidau ir beveik niekad nepalūžau; dabar jau daug metų nesu sakęs *Taip*. Atmečiau daugiau prašymų ir paneigiau daugiau tvirtinimų už bet kurį gyvą ar mirusį žmogų. Atsisakinėjau, neigiau, nesutikau, atmetinėjau ir prieštaravau neįtikėtinai dažnai.

„Puikus ir originalus režimas. Viskas yra nepaprastai įdomu ir pamokoma, kiekvienas skiemuo savaime yra pamokslas. Labai, labai išganinga."

– Nepaprastai įdomu, – tariau senajam Meizersui.

– Ši sistema laiduoja ramybę bei pasitenkinimą, – tarė jis. – Žmonės nesivargina klausinėti, jeigu atsakymas žinomas iš anksto. Mintys, kurioms nėra galimybės pasiekti tikslą, visai nešauna jums į galvą.

– Jums tai galėtų atrodyti ir įkyru, – pasakiau, – jei, tarkim, pasiūlyčiau stiklą viskio.

– Tie keli mano draugai, – atsakė jis, – paprastai sugeba pakviesti mane taip, kad galėčiau ir neatsižadėti savo sistemos, ir

priimti viskį. Ne kartą manęs klausdavo, ar neatsisakyčiau tokių dalykų.

– Ir atsakymas tebėra *Ne*?

– Žinoma.

Džo šįsyk nieko nepasakė, bet pajutau, kad ši išpažintis jam nepatiko; jis ėmė nerimauti mano viduje. Rodės, kad ir senis kiek sunerimęs. Jis išsiblaškęs palinko ties arbatos puodeliu tarsi priimdamas komuniją. Paskui gurkštelėjo kliuksindamas į savo tuščiavidurę gerklę.

„Šventas žmogus."

Vėl kreipiausi į jį, bijodamas, kad jo šnekumo priepuolis jau praėjo.

– Kur yra juodoji dėžė, kuri prieš akimirką buvo po grindimis? – paklausiau rodydamas į skylę kampe. Jis papurtė galvą ir nieko neatsakė.

– Ar atsisakot man pasakyti?

– Ne.

– Ar prieštarausit, jeigu ją paimsiu?

– Ne.

– Tai kur ji yra?

– Kuo tu vardu? – ūmai paklausė jis.

Šis klausimas išmušė mane iš vėžių. Jis nieko bendra su mano šnekėjimu, tačiau nepastebėjau jo netinkamumo, kadangi apstulbau, supratęs, jog negaliu atsakyti į tokį paprastą klausimą. Nežinojau, kuo aš vardu, neprisiminiau, kas aš. Nebuvau tikras, iš kur atėjau ir ko man reikia šiame kambaryje. Supratau, kad nesu tikras dėl nieko, išskyrus tai, kad ieškau juodosios dėžės. Bet žinojau, kad ano žmogaus vardas yra Meizersas ir kad jis buvo nužudytas pompa bei kastuvu. Aš neturėjau vardo.

– Aš neturiu vardo, – atsakiau.

– Tai kaip galėčiau tau pasakyti, kur yra dėžė, jei tu negali pasirašyti gavimo kvito? Tai būtų labai nemoralu. Lygiai taip pat galėčiau atiduoti ją vakariniam vėjui ar dūmui, kylančiam iš pypkės. Kaip galėtum įforminti svarbų banko dokumentą?

– Aš bet kada galiu įgyti vardą, – atsakiau. – Geri vardai yra Doilas ir Spoldmenas, taip pat O'Svynis, Hardimanas ir O'Gara. Galiu rinktis. Nesu visam gyvenimui pririštas prie vieno žodžio kaip dauguma žmonių.

– Doilas man nerūpi, – tarė jis išsiblaškęs.

„Tas vardas yra Baris. Sinjoras Baris, įžymus tenoras. Penki šimtai tūkstančių žmonių susirinko didžiojoje aikštėje, kai didysis menininkas pasirodė Romos Šv. Petro balkone."

Laimė, šių pastabų nebuvo girdėti tiesiogine prasme. Senasis Meizersas apžiūrinėjo mane.

– Kokia tavo spalva? – paklausė jis.

– Mano spalva?

– Tu juk žinai, kad turi spalvą?

– Man dažnai sako, kad mano veidas raudonas.

– Aš visai ne tai turiu omenyje.

„Atidžiai klausykis, tai bus nepaprastai įdomu. Ir labai pamokoma."

Supratau, kad būtina primygtinai išklausinėti senąjį Meizersą.

– Ar atsisakot paaiškinti šį klausimą apie spalvas?

– Ne, – atsakė jis. Ir dar kliūstelėjo arbatos į puodelį.

– Juk žinai, kad vėjai turi spalvas, – tarė jis. Man pasirodė, kad jis patogiau atsilošė kėdėje ir nutaisė šiek tiek malonesnę veido išraišką.

– Niekad to nepastebėjau.

– Šie tikėjimai aprašyti visų senovės tautų literatūroje[4]. Yra keturi pagrindiniai ir aštuoni šalutiniai vėjai, ir kiekvienas turi savo spalvą. Rytų vėjas yra purpurinis, pietų – gražiai spindinčios sidabro spalvos. Šiaurys yra visiškai juodas, o vakaris – gintaro spalvos. Senovėje žmonės gebėjo išvysti šias spalvas ir galėjo visą dieną ramiai prasėdėti ant kalvos šlaito stebėdami vėjų grožybę, jų nuščiuvimą bei pakilimą ir besikaitaliojančius atspalvius, kaimyninių vėjų magiją, kai jie susipina tarsi kaspinai per vestuves. Tai buvo geresnis užsiėmimas negu spoksojimas į laikraščius. Šalutinių vėjų spalvos buvo neapsakomo subtilumo – rausvai geltona, tarpinė tarp sidabrinės ir violetinės, pilkšvai žalia, vienodai susijusi su juoda ir ruda. Kas galėtų žavėti išrankų skonį labiau už kaimo gamtovaizdį, gaivinamą vėsaus lietaus, rausvai nušviesto pietvakarių vėjelio!

– O jūs matot tas spalvas? – paklausiau.

– Ne.

– Klausėt, kokia mano spalva. O kaip žmonės įgyja savo spalvas?

– Žmogaus spalva, – lėtai atsakė jis, – yra vėjo, vyraujančio jo gimimo metu, spalva.

– O kokia jūsų paties spalva?

[4] Neaišku, ar de Selbis buvo apie tai girdėjęs, bet jis aiškina („Garcia" p. 12), kad naktis, visaip kitaip negu teigia visuotinai priimta planetų judėjimo teorija, atsiranda susikaupus „juodam orui", kurį gamina veikiantys ugnikalniai, tačiau jis nepatikslina, kaip tai vyksta. (Žr. taip pat „Kaimo albumo" p. 79 ir 945). Įdomus yra Le Fournier komentaras („Žmogus ar Dievas"). „Niekad nesužinosime, kiek de Selbis prisidėjo prie Didžiojo karo pradžios, tačiau, be jokios abejonės, jo ekscentriškos teorijos – ypač ta, kad naktis nėra gamtos reiškinys, o tiesiog nesveika atmosferos būklė, kurią sukelia godus ir negailestingas industrializmas, – sužadino didelį masių nerimą."

– Šviesiai geltona.

– O kokia prasmė žinoti savo spalvą arba išvis turėti spalvą?

– Pirmiausia iš jos gali nustatyti savo gyvenimo trukmę. Geltona reiškia ilgą gyvenimą, ir juo ji šviesesnė, juo geriau.

„Tai labai pamokoma, kiekvienas sakinys yra tarsi tikras pamokslas. Paprašyk jį paaiškinti."

– Prašom paaiškinti.

– Čia svarbiausia pasiūti marškinėlius, – tarė jis dalydamasis žiniomis.

– Marškinėlius?

– Taip. Kai gimiau, pas mus buvo vienas policininkas, kuris turėjo vėjo stebėjimo dovaną. Šitas talentas šiandien vis retesnis. Kai tik gimiau, jis tuoj išėjo į lauką ir ištyrė spalvą vėjo, pučiančio nuo kalvos. Su savim turėjo slaptą krepšelį, pilną tam tikrų medžiagų ir buteliukų, taip pat siuvėjo įrankius. Jis buvo išėjęs kokiai dešimčiai minučių. Grįžęs atsinešė rankoj marškinėlius ir liepė motinai mane jais apvilkti.

– Iš kur jis gavo tuos marškinėlius? – nustebęs paklausiau.

– Slapčia pasiuvo kieme, greičiausiai karvidėje. Jie buvo labai ploni ir lengvi, tarsi iš gležniausio voratinklio. Žiūrėdami į juos prieš dangų, nebūtumėt jų išvis pamatę, bet krintant šviesai tam tikru kampu kartais būdavo galima pastebėti jų kraštus. Tai buvo gryniausia ir tobuliausia išorinės šviesiai geltonos plėvelės apraiška. Toji geltonoji buvo mano gimimo vėjo spalva.

– Suprantu, – tariau.

„Labai gražus sumanymas."

– Per kiekvieną gimtadienį, – pasakojo senasis Meizersas, – gaudavau dovanų dar vienerius marškinėlius, niekuo nesiskiriančius nuo ankstesniųjų, tačiau jie būdavo užtempiami ant

jų, o ne vietoj jų. Gali įvertinti nepaprastą tos medžiagos plonumą ir lengvumą, jei pasakysiu, kad net sulaukęs penkerių metų, su penkeriais marškinėliais aš atrodžiau visiškai nuogas. Tačiau tai buvo ypatingas, gelsvas nuogumas. Žinoma, niekas nedraudė apsivilkti ant jų kitus drabužius. Aš paprastai dėvėdavau paltą. Bet kasmet gaudavau po marškinius.

– Iš kur juos gaudavot? – paklausiau.

– Iš policijos. Atnešdavo man į namus, kol paaugau tiek, kad galėdavau pats nueiti į jų baraką ir pasiimti.

– O kaip visa tai padeda jums nuspėti savo gyvenimo trukmę?

– Tuoj pasakysiu. Kad ir kokia tavo spalva, ją tiksliai atspindės gimimo marškinėliai. Kasmet ir su kiekvienais marškinėliais spalva vis tamsės ir sodrės. Kalbant apie mane, aš įgijau ryškią, sodrią geltoną spalvą, kai man sukako penkiolika, nors kai gimiau, ji buvo tokia šviesi, kad jos neįžiūrėdavai. Dabar aš jau artėju prie septyniasdešimties, ir mano spalva yra šviesiai ruda. Vėliau, kasmet gaunant po marškinius, mano spalva sutirštės iki tamsiai rudos, paskui iki pilko raudonmedžio atspalvio, po to galiausiai iki labai tamsaus rudumo, kuris paprastai primena stiprų porterį.

– Taip?

– Vienu žodžiu, spalva marškiniai po marškinių ir metai po metų pamažu tamsėja, kol ima atrodyti juoda. Galiausiai ateis diena, kai užsivilkęs dar vienus marškinius tapsiu tikrai ir visiškai juodas. Tą dieną aš mirsiu.

Tai nustebino Džo bei mane. Nutilome ir susimąstėme. Maniau, kad Džo bando sutaikyti tai, ką išgirdo, su tam tikrais moraliniais bei religiniais principais, kurių jis laikėsi.

– Vadinasi, – galop tariau, – jei gauni daug tokių marškinių

ir visus juos iškart apsivelki, laikydamas kiekvienus gyvenimo metais, gali nustatyti savo mirties metus?

– Teoriškai taip, – atsakė jis, – bet yra du keblumai. Pirmiausia policija neleidžia dėvėti iškart visų marškinių, remdamasi tuo, kad bendras mirties dienų nustatymas prieštarautų visuomenės interesams. Jie kalba apie viešosios tvarkos pažeidimus ir panašiai. Antra, yra keblumų su ištampymu.

– Ištampymu?

– Taip. Kadangi būdamas jau suaugęs vyras, turi dėvėti marškinėlius, kurie tau tiko ką tik gimusiam, aišku, kad jie išsitampo ir tampa kokį šimtą kartų didesni negu iš pradžių. Žinoma, kad tai paveikia spalvą, daugelį kartų ją nublukina. Lygiai taip pat proporcingai išsitampo ir praranda spalvą visi marškiniai, iki pat subrendimo, – galbūt dvidešimt ar panašiai.

„Kažin ar ši marškinių sankaupa netampa nepermatoma lytiškai subrendus?“

Priminiau jam, kad visada dar yra ir paltas.

– Na, tai aš suprantu, – kreipiausi į senąjį Meizersą, – kad sakydamas, jog galit, taip tariant, nustatyti gyvenimo trukmę iš savo marškinių spalvos, turit omenyje, kad galit apytikriai nustatyti, ar jūsų gyvenimas bus ilgas, ar trumpas?

– Taip, – atsakė jis. – Bet jeigu pajudini smegenis, gali nuspėti labai tiksliai. Žinoma, kai kurios spalvos palankesnės už kitas. Tokios, kaip purpurinė arba kaštoninė, yra labai negeros ir visad reiškia ankstyvą mirtį. Tačiau rožinė yra puiki, o apie tam tikrus žalios ir mėlynos atspalvius irgi galima pasakyti daug gero. Tačiau šitokių spalvų vyravimas gimimo metu paprastai grasina vėju, kuris atneša darganą, – gal net perkūniją ir žaibus, – o gali iškilti ir keblumų, kaip, tarkim, tada, kai jis

priverčia moterį vėluoti. Kaip žinai, dauguma pasaulio gėrybių susijusios su nemalonumais.

„Tikrai, labai gražu, viskas apgalvota."

– Kas yra tie policininkai? – paklausiau.

– Tai seržantas Plakas, kitas vyras, vardu Makruskinas, ir yra dar trečias, pavarde Foksas, kuris dingo prieš dvidešimt penkerius metus ir apie kurį po to nieko nebuvo girdėti. Pirmieji du barake ir, kiek žinau, tūno ten jau šimtas metų. Tikriausiai jie naudojasi labai reta spalva, kurios paprastos akys išvis nemato. Tarkim, aš neatskiriu balto vėjo. Visi jie turi talentą matyti vėjus.

Išgirdus apie šiuos policininkus, man nušvito protas. Jeigu jie tiek daug žino, tai jiems nieko nereiškia pasakyti man, kur rasti juodąją dėžę. Ėmiau manyti, kad niekad nebūsiu laimingas, jei vėl neturėsiu savo rankose tos dėžės. Pažvelgiau į senąjį Meizersą. Jis vėl buvo atkritęs į ankstesnę vangią būseną. Šviesa jo akyse išblėso, o dešinioji ranka, gulinti ant stalelio, atrodė visai negyva.

– Ar toli tas barakas, – pasiteiravau garsiai.

– Ne.

Nusprendžiau eiti ten nedelsdamas. Paskui pastebėjau labai keistą dalyką. Lempos šviesa, kuri iš pradžių spindėjo tik senio kampe, dabar buvo sustiprėjusi, pageltusi ir užliejo visą kambarį. Išorinė ryto šviesa išblėso kone iki visiškų sutemų. Pažvelgiau pro langą ir krūptelėjau. Įlįsdamas į šį kambarį pastebėjau, kad langas buvo nukreiptas į rytus ir kad toje dangaus pusėje kilo saulė nutvieksdama sunkius debesis. Dabar ji leidosi palikdama silpną raudoną prošvaistę lygiai toje pačioje vietoje. Buvo mažumėlę pakilusi, vėliau stabtelėjo, paskui nusileido. Užslinko naktis. Policininkai jau bus sumigę. Ne-

abejojau, kad pakliuvau tarp keistų žmonių. Pasiryžau eiti į baraką anksti rytą. Paskui vėl kreipiausi į senąjį Meizersą.

– Ar prieštarausite, jei užlipsiu į viršų ir praleisiu naktį vienoje iš jūsų lovų? Namo eiti jau per vėlu, be to, manau, kad, šiaip ar taip, tuoj pradės lyti.

– Ne, – atsakė jis.

Palikau jį palinkusį prie arbatos ir užlipau laiptais. Man jis ėmė patikti, ir pamaniau, jog gaila, kad buvo nužudytas. Jaučiau palengvėjimą, nes aiškiai ir tvirtai supratau, kad tuoj turėsiu juodąją dėžę. Bet iš pradžių neklausiu policininkų tiesiai, kur ji yra. Būsiu klastingas. Ryte nueisiu į baraką ir pranešiu, kad pavogtas mano amerikietiškas auksinis laikrodis. Galbūt šitas melas ir lėmė, kad paskui man teko patirti tiek nemalonumų. Aš neturėjau amerikietiško auksinio laikrodžio.

TREČIAS SKYRIUS

Išslinkau iš Meizerso namo po devynių valandų ir leidausi tvirtu vieškeliu vos prašvitus. Aušra pasirodė esanti užkrečiama ir greitai plito apimdama visą dangų. Subruzdo paukščiai, ir pirmieji vėjeliai ėmė meiliai šiurenti didingus medžius. Mano širdį užliejo laimė ir karštas neįprasto nuotykio troškimas. Nežinojau nei savo vardo, nei iš kur esu kilęs, bet juodoji dėžė buvo beveik mano rankose. Tie policininkai man parodys, kur ji. Dešimt tūkstančių svarų vertės apyvartiniai vertybiniai popieriai būtų kuklus jos turinio įvertinimas. Eidamas vieškeliu buvau viskuo patenkintas.

Kelias buvo siauras, baltas, senas, kietas ir išraižytas šešėlių. Jis lėkė į vakarus ankstyvo ryto migloje išmoningai bėgdamas per nedideles kalvas ir pasistengdamas užsukti į mažyčius miestelius, kurie, griežtai sakant, nepateko į jo akiratį. Galbūt tai buvo vienas seniausių pasaulio kelių. Sunkiai įsivaizdavau laikus, kai nebus kelių, nes medžiai, aukštos kalvos ir puikūs pelkių vaizdai buvo išmintingų rankų išdėstyti taip, kad jais būtų galima gėrėtis nuo kelio. Jei nebūtų kelio, nuo kurio galima į juos žiūrėti, jų buvimas būtų šiek tiek betikslis, jeigu ne visai beprasmis.

De Selbis pateikia įdomių minčių apie kelius[1]. Jis laiko juos

[1] „Auksinės valandos", VI, p. 156.

seniausiais žmonijos paminklais, dešimtimis amžių pranokstančiais pirmutinius akmens statinius, kuriuos žmogus surentė pažymėdamas savo mirtį. Laiko žingsniai, sako jis, sulyginę su žeme visa kita, suplakė visus pasaulio kelius į dar kietesnę dangą. Beje, jis pamini ir senovės keltų tautos gudrybę, kai jie visą pranašystę sutelkdavo į kelią. Tada išminčiai galėdavo tiksliai pasakyti, kiek karių praėjo, žvelgdami tam tikru būdu į jų pėdsakus ir spręsdami apie jų tobulumą ar netobulumą pagal tai, kaip kiekvienos kojos žymė buvo susimaišiusi su paskesniąja. Šitaip jie galėjo nustatyti praėjusių žmonių skaičių ir tai, ar šie buvo raiteliai, ar su skydais ir geležiniais ginklais, ir kiek pravažiavo vežėčių. Taigi jie žinodavo, kiek reikia pasiųsti vyrų, kad anuos pasivytų ir nužudytų. Kitur[2] de Selbis pabrėžia, kad geras kelias turi savo būdą ir tam tikrą lemties aureolę, nenusakomą paženklinimą, kad jis kažkur eina, tarkim, į rytus ar vakarus, o ne ateina iš ten. Jei eisit tokiu keliu, mano jis, tai jūsų kelionė bus maloni, kiekviename posūkyje išvysite gražius vaizdus, patirsite bastymosi džiaugsmą, kuris bylos, kad einate nuokalne. Bet jeigu eisit į rytus keliu, kuris eina į vakarus, stebėsitės kiekvieno vaizdo nykumu ir gausybe kojas varginančių įkalnių, kurios iškyla, kad nuilsintų keleivį. Jei draugiškas kelias nuvestų jas į painų miestą su tinklu vingiuotų gatvių ir penkiais šimtais kitų kelių, einančių nežinia kur, jūsų kelias visada bus lengvai pastebimas dėl ypatingų savybių ir saugiai išves jus iš klaidaus miesto.

Ramiai paėjau šiuo keliu gerą gabalą, priekine smegenų dalimi mąstydamas savas mintis, o užpakalinė tuo pat metu gė-

[2] „Garsijos memuarai", p. 27.

rėjosi didele ir visa apimančia ryto grožybe. Oras buvo kiaurai veriantis, giedras, sodrus ir svaiginantis. Galingą jo įtaką buvo galima pastebėti visur, – jis smagiai purtė žalumynus, suteikė daugiau orumo ir svarbos akmenims bei rieduliams, nuolat surikiuodavo ir išrikiuodavo debesis ir įkvėpdavo gyvybę pasauliui. Saulė jau buvo pakilus iš savo slaptavietės ir dabar maloningai žvelgė iš žemutinės padangės, užtvindydama žemę žavinga šviesa bei pirmaisiais kaitros virpesiais.

Priėjau prie akmeninės lipynės šalia vartų į lauką ir atsisėdau pailsėti jos viršuje. Neilgai pasėdėjęs apstulbau; stebinančios mintys ateidavo į galvą iš niekur. Pirmiausia prisiminiau, kas esu, – ne savo vardą, o iš kur kilęs ir kas mano draugai. Atsiminiau Džoną Divnį, gyvenimą su juo, ir kaip mes žiemos vakare laukėme po varvančiais medžiais. Ši mintis sukėlė nuostabą, – juk rytas, kai aš dabar čia sėdžiu, visai nepanašus į žiemišką. Be to, man buvo visai nepažįstami gražūs laukai, besidriekiantys į visas puses. Buvau tik dvi dienas išvykęs iš namų, – ne daugiau kaip trys valandos kelio pėsčiomis, – bet man rodės, kad patekau į vietovę, kurios niekad anksčiau nesu matęs ir apie kurią niekad ligi tol negirdėjau. Šito negalėjau suprasti, nes, nors didesnę gyvenimo dalį buvau įnikęs į knygas bei popierius, maniau, kad tose vietovėse nėra kelio, kuriuo nebūčiau ėjęs ar važiavęs, kelio, kurio krypties nežinočiau. Ir dar vienas dalykas. Mane supo apylinkės, kurios buvo keistai svetimos, visai kitaip svetimos negu vietovės, kur niekad nesi buvęs. Viskas atrodė pernelyg malonu, pernelyg tobula, pernelyg puiku. Kiekvienas matomas daiktas buvo aiškus ir neabejotinas, negalintis susijungti arba būti supainiotas su kitu. Traukė akį graži pelkių spalva ir dieviška žaliuojančių laukų žaluma. Medžiai buvo išmėtyti šen bei ten, be

pedantiškos nuovokos. Pojūčiai godžiai mėgavosi tiesiog kvėpuodami oru ir atlikdami savo funkcijas. Buvo aišku, kad esu svetimame krašte, bet visos abejonės bei nuostabos, apkrėtusios mano sąmonę, negalėjo sukliudyti man jaustis laimingam ir lengvabūdiškam, negalėjo nuslopinti mano troškimą užsiimti savo reikalais ir rasti juodosios dėžės slaptavietę. Vertingas jos turinys, jaučiau, garantuos man gerą gyvenimą, paskui galėsiu vėl apvažiuoti šią mįslingą žemę dviračiu ir laisvalaikiu ištirti jos svetimumo priežastis. Nusileidau nuo lipynių ir keliu nužingsniavau toliau. Tai buvo malonus pasivaikščiojimas. Buvau tikras, kad neinu prieš kelią. Jis, taip sakant, lydėjo mane.

Praėjusią naktį prieš miegą ilgai buvau įnikęs į painius apmąstymys, taip pat į vidinius pokalbius su naujai atrasta savo siela. Keistoka, bet aš negalvojau apie gluminantį aplinkybių sutapimą, kad naudojausi svetingumu žmogaus, kurį nužudžiau (arba buvau įsitikinęs, kad nužudžiau) savo kastuvu. Galvojau apie savo vardą ir apie tai, kokios kančios kamuoja pamiršus jį. Visi žmonės turi vienokius ar kitokius vardus. Kai kurie yra laisvai pasirinktos etiketės, siejamos su žmogaus išvaizda, kiti atspindi paprasčiausius genealoginius ryšius, bet dažniausiai jie susiję su vienaip ar kitaip pavadinto asmens tėvais ir padeda sutvarkyti teisinius dokumentus[3]. Net šuo turi vardą, kuris at-

[3] De Selbis („Auksinės valandos", p. 93 ir toliau) pasiūlė įdomią vardų teoriją. Žiūrėdamas į pirmuosius amžius, jis mano, kad anksčiausi vardai atsirado iš negudrių onomatopėjinių asociacijų su vadinamo asmens ar objekto išvaizda, todėl kai ji būdavo nemaloni ar atstumianti, ją atspindėdavo visai nepatrauklūs gerkliniai garsai, ir atvirkščiai. Šią idėją jis išplėtė iki neįtikėtinų mastų, sugalvodamas išmoningą balsių ir priebalsių paradigmą, turinčią atitikti tam tikrus žmonių rasės rodiklius, spalvą bei temperamentą, ir galop pretenduojančią nustatyti kiekvieno asmens fiziologinę „grupę" vien iš trumpos jo vardo raidžių analizės po to, kai šis „racionalizuojamas"

skiria jį nuo kitų šunų, o jau mano sielai, kurios niekas nematė pakelėje ar smuklėje, nekilo jokių keblumų pasirinkti vardą, skiriantį ją nuo kitų žmonių sielų.

Nelengva paaiškinti tą nerūpestingumą, su kuriuo tyrinėjau įvairius savo proto sutrikimus. Visiškas anonimiškumas, ūmai ištinkantis įpusėjus gyvenimą, turėtų būti, geriausiu atveju, keliantis nerimą, stiprus simptomas, kad protas išsiderina. Bet nepaaiškinama linksmybė, kurią man žadino aplinka, atrodo, kilo tiesiog iš nuoširdaus sąmojo potyrio. Net dabar, kai ėjau džiaugdamasis aplinka, jutau kirbant vidinį klausimą, iškilmingą klausimą, panašų į tą, kurį man uždavė praėjusią naktį. Tai buvo pasityčiojantis klausimas. Lengvabūdiškai pateikiau sąrašą vardų, kuriais, kaip maniau, galėjau vadintis:

Hju Maris
Konstantinas Petris
Piteris Smolas
Sinjoras Benjaminas Baris
Garbusis Aleksas O'Brenigenas, baronetas.
Kurtas Froindas
Džonas de Salis, M. A.
Dr. Solvėjus Garas
Bonapartė Gosvertas
Legsas O'Hagenas

atsižvelgiant į kalbos variantus. Jis įrodė, kad kai kurios „grupės" yra „nepakenčiamos" kitoms. Liūdną jo teorijos komentarą pateikė jo sūnėno veikla, kurią lėmė arba neišmanymas, arba panieka dėdės humanistinėms studijoms. Sūnėnas ėmė persekioti švedę bufetininkę iš Portsmuto viešbučio, kurios, pagal paradigmą, turėjo visiškai vengti, norėdamas atidaryti de Selbio piniginę, ir pastarajam teko sumokėti penkis ar šešis šimtus svarų, kad išvengtų nemalonios bylos.

„Sinjoras Benjaminas Baris, – pasakė Džo, – yra įžymus tenoras. Didžiojo tenoro premjeros La Skaloje metu lauke irgi teko triskart pakelti batutas. Liudijama, kad prie Operos vyko neregėtos scenos, kai kokie dešimt tūkstančių garbintojų, įsiutintų vadovybės pareiškimo, jog stovimų vietų nebeliko, pabandė šturmuoti užkardas. Per tą pašėlusią sumaištį tūkstančiai buvo sužeisti, 79 žuvo. Konsteblis Piteris Kutsas patyrė daugybinius kirkšnies sužeidimus, po kurių vargu ar atsigaus. Šias scenas tegalima palyginti su aukštuomenės publikos paklaikimu, kai sinjoras Baris baigė savo rečitalį. Didysis tenoras pademonstravo puikiai išlavintą balsą. Pradėjęs nuo žemesnio registro kimiu sodriu balsu, kuris galėjo atrodyti paveiktas peršalimo, jis perteikė nemirtingą „Kokia šalta rankelė“, mėgstamos mylimo Karuzo arijos, įtampą. Kai jis apšilo vykdydamas tą dievišką užduotį, nata po auksinės natos užpildė nuošaliausius erdvaus teatro kampus ir sujaudino visų be išimties žiūrovų širdis. Kai jis sudainavo aukštąjį *do*, kuriame, rodos, dangus ir žemė susilieja aukščiausiame egzaltacijos taške, žiūrovai pakilo iš kėdžių ir ėmė ploti visi iki vieno, ir apmėtė didįjį menininką skrybėlėmis, programomis bei salďainių dėžėmis.“

Labai ačiū, sumurmėjau, ir nusišypsojau pagautas pasiutusio linksmumo.

„Gal kiek perdėta, bet tai yra tik tavyje puoselėjamų pretenzijų ir tuštybės užuomina.“

Tikrai?

„O kaip dėl daktaro Solvėjaus Garo? Grafienė nualpo. Ar yra publikoj gydytojas? Liesa figūra plonais nervingais pirštais ir plieno žilumo plaukais ramiai braunasi pro išbalusius, susijaudinusius žiūrovus. Kelios trumpos komandos, ramiai ištar-

tos, bet valdingos. Nepraėjus nė penkioms minutėms, padėtis jau tvirtai valdoma. Išblyškusi kaip vaškas, tačiau šypsodama grafienė sumurma padėką. Žinovo diagnozė neleido įvykti dar vienai tragedijai. Iš krūtinės srities buvo ištrauktas mažas dantų protezas. Visų širdys užsidega meile šiam ramiai kalbančiam žmonijos tipui. Jo šviesybė, kuris buvo iškviestas per vėlai, kad matytų ką nors kita, išskyrus laimingą pabaigą, atverčia čekių knygelę ir pasirašo tūkstančio ginėjų sumą kaip kuklų garbės įvertinimą. Jo čekį paima ir sudrasko į skutelius besišypsantis medikas. Mėlynai apsirengusi ponia salės gale pradeda dainuoti „Ramybė su jumis" bei himną, kuris vis garsėja ir širdingėja, sudrebina ramią naktį, ir tik nedaugelis akių lieka sausos, tik nedaugelis širdžių neprisipildo ilgesio, kai nuaidi paskutiniai garsai. Daktaras Garas tik šypsosi nepritariamai purtydamas galvą."

Manau, jau gana, tariau.

Ėjau toliau nekliudomas. Saulė rytuose greitai artėjo prie brandos ir po žemę ėmė plisti didžiulis karštis, lyg magiška galia, suteikianti viskam – man pačiam irgi – svajingo, mieguisto grožio bei laimės aureolę. Lysvelės gležnos pakelės žolės ir sausi, saugūs grioviai ėmė vilioti ir kviesti. Kelią vis labiau kepino ir kietino, ir eiti darėsi vis sunkiau. Neilgai trukus nutariau, kad policijos barakas turėtų būti jau netoli ir kad dar kiek pailsėjęs būsiu geriau pasirengęs būsimai užduočiai. Stabtelėjau ir patogiai ištiesiau kūną griovio prieglobstyje. Diena buvo kaip pasaka, o griovys lyg plunksnomis klotas. Gulėjau išsidrėbęs, apsvaigintas saulės. Užuodžiau milijoną smulkių kvapsnių – šieno, žolės kvapus, tolimų gėlių dvelksmą, teikiantį stiprybės tvirtos žemės po galva neabejotinumą. Išaušo nauja ir šviesi diena, pasaulinė diena. Paukščiai čiulbėjo kaip pašėlę, o neprilygsta-

mos dryžuotos bitės dūzgė virš manęs, dirbdamos savo darbus, ir beveik niekad negrįždavo namo tuo pat keliu. Mano akys buvo uždengtos akidangčių, o galva ūžė nuo visatos sukimosi. Neilgai pagulėjęs, netekau nuovokos ir giliai įmigau. Miegojau ilgai nekrustelėdamas ir nieko nejusdamas, kaip ir mano šešėlis, kuris tysojo greta.

Kai vėl pabudau, buvo įdienoję, o šalia sėdėjo nedidelis žmogelis ir stebėjo mane. Jis buvo suktas, rūkė suktą pypkę, o jo ranka drebėjo. Akys irgi buvo suktos, tikriausiai nuo žiūrėjimo į policininkus. Tos akys buvo labai neįprastos. Nepasakytum, kad jos buvo akivaizdžiai nukrypusios nuo centro, tačiau rodės, jog jos negali tiesiai pažvelgti į nieką, kas nesulinkę, nors galbūt keistas jų nesuderinamumas buvo pritaikytas žiūrėti į kreivus daiktus. Supratau, kad jis stebi mane tik iš jo galvos padėties; negalėjau sugauti ar atremti jo žvilgsnio. Jis buvo mažiukas, prastai apsirengęs, o galvą dengė blyškiai oranžinė drobinė kepurė. Pasukęs galvą į mane jis nieko nekalbėjo, ir jo buvimas šalia kėlė man nerimą. Norėjau žinoti, ar ilgai jis stebėjo mane, kol dar buvau nepakirdęs.

„Žiūrėk, nepaslysk. Labai jau nepatikimai atrodantis tipas."

Įkišau ranką į kišenę, norėdamas patikrinti, ar vietoje piniginė. Ji buvo vietoje, glotni ir šilta kaip gero draugo ranka. Įsitikinęs, kad nesu apiplėštas, nutariau pasišnekėti su juo nuoširdžiai ir mandagiai, išsiaiškinti, kas jis toks, ir paprašyti jo parodyti kelią į baraką. Nusprendžiau neniekinti jokio asmens, galinčio man bent kiek pagelbėti juodosios dėžės paieškose, pagalbos. Palinkėjau jam geros dienos ir mečiau tokį pinklų žvilgsnį, kokį tik jis galėtų atkreipti į save.

– Dar daugiau sėkmės jums, – tariau.

– Dar daugiau galių jums, – atsakė jis niūriai.

„Paklausk, koks jo vardas bei užsiėmimas ir pasiteirauk, koks jo tikslas.“

– Nenoriu būti įkyrus, pone, – tariau, – bet ar nesuklysiu sakydamas, kad jūs paukštininkas?

– Ne paukštininkas, – atsakė jis.

– Skardininkas?

– Visai ne.

– Keliaujantis vyriškis?

– Ne tas.

– Smuikininkas?

– Tikrai ne.

Smagiai suglumęs šyptelėjau jam ir tariau:

– Apgaulingas žmogau, sunku nustatyti jūsų padėtį ir nelengva įspėti jūsų vietą. Vienaip žiūrint, jūs atrodot labai patenkintas, bet vėl atrodote lyg ir nepasitenkinęs. Kuo jums nepatinka gyvenimas?

Jis pūtė dūmų kamuolėlius ir žvelgė į mane iš po gauruotų antakių.

– Argi tai gyvenimas, – atsakė jis. – Man jau geriau būtų jo atsisakyti, – tarė, – kadangi jo nauda neįtikėtinai menka. Negali jo nei valgyti, nei gerti, nei pypkę juo prisikimši, jis neapsaugo nuo lietaus, o jei, pernakt gėręs porterį, tamsoje jį nurengsi ir pasiimsi į lovą degdamas iš aistros, pasirodys, kad nėra ką apglėbti. Tai didžiulė klaida ir dalykas, be kurio apsieinama, kaip lovos grotelės ar svetimšalė bekoniena.

– Nuostabu taip kalbėti šią puikią gaivią dieną, – papriekaištavau, – kai saulė kvatoja danguje ir siunčia didžiules naujienas mūsų varganiems kaulams.

– Arba kaip plunksnom klotos lovos, – tęsė jis, – arba duona, gaminama galingomis garo mašinomis. Ar sakai, kad tai gyvenimas? Gyvenimas?

„Paaiškink sunkią gyvenimo naštą pabrėždamas esminį jo trokštamumą bei malonumą."

Kokį malonumą?

„Gėlės pavasarį, žmogaus gyvenimo suklestėjimas ir išsipildymas, paukščių čiulbėjimas vakare, – žinai, ką turiu omeny."

Vis tiek nesu tikras dėl malonumo.

– Sunku jį tinkamai apibūdinti, – pasakiau suktajam vyrui, – arba išvis apibrėžti, kas yra gyvenimas, bet jeigu jūs sutapatinate jį su malonumu, man buvo sakyta, kad geresnė jo rūšis esanti miestuose negu kaimo vietovėse, bei teigta, kad labai prašmatni rūšis egzistuojanti tam tikrose Prancūzijos apylinkėse. Ar kada pastebėjote, kad katės jaunystėje yra kupinos gyvenimo geismo?

Jis piktai žiūrėjo mano kryptimi.

– Argi tai gyvenimas? Daugybė žmonių praleido šimtus metų bandydami jį aprėpti, o kai galiausiai jie jau supranta ir ima puoselėti galvoje tam tikrą koncepciją, nelabasis paguldo juos į lovą, ir jie miršta! Nėra nieko pavojingesnio, ko negalėtum rūkyti, niekas neduos nė skatiko net už pusę jo, o pabaigoje jis nužudo. Tikra keistenybė, labai pavojinga, tiesiog mirtini spąstai. Gyvenimas?

Sėdėjo ten labai pasipiktinęs savimi ir kurį laiką nekalbėdamas slėpėsi už nedidelės pilkos uždangos, kurią išskleidė jo pypkė. Po kiek laiko nutariau dar kartą paklausti, ko jis nori.

– Ar triušių medžiotojas? – paklausiau.

– Visai ne, visai ne.

– Keliautojas padienininkas?

– Ne.

– Varot garo malūną?

– Tikrai ne.

– Skardos plokštės?

– Ne.

– Miesto klerkas?

– Ne.

– Vandenų inspektorius?

– Ne.

– Su piliulėmis sergantiems arkliams?

– Ne su piliulėmis.

– Tada dėl Dievo, – paklausiau suglumęs, – jūsų apsilankymas yra labai neįprastas ir man nieko nesako, nebent esat ūkininkas kaip ir aš, ir smuklės savininkas, arba susijęs su užuolaidų pardavimu. Ar jūs aktorius, ar komediantas?

– Tikrai ne iš tokių.

Staiga jis atsisėdo ir pažvelgė į mane kone tiesmukai, o jo pypkė karingai styrojo iš tvirtai sučiauptų žandikaulių. Jo pasaulis buvo kupinas dūmų. Nebuvau ramus, bet nelabai jo ir bijojau. Jei būčiau turėjęs kastuvą, neabejoju, nebūčiau su juo terliojęsis. Bet pamaniau, kad išmintingiausia dabar sutikti su viskuo, ką jis sako.

– Esu plėšikas, – tarė jis niūriai, – plėšikas su peiliu ir ranka, prilygstančia galingos garo mašinos rankenai.

– Plėšikas? – sušukau. Mano blogiausi nuogąstavimai pasitvirtino.

„Atsargiai. Nerizikuok."

– Tokia pat stipria kaip blizgantys skalbyklos alkūniniai velenai. Esu dar ir nepataisomas žudikas. Kai tik apiplėšiu žmogų, tuoj jį nudobiu, nes gyvenimas man visiškai nieko nereiš-

kia. Jei paklosiu pakankamai daug žmonių, galbūt gyvenimas ims virte virti, ir gal aš gyvensiu iki tūkstančio metų, taip ir nepajutęs, kaip girgžda kaklas, sulaukus tik septyniasdešimties. Ar turi čia pinigų kapšą?

„Prisipažink, kad esi skurdžius ir vargeta. Paprašyk, kad paskolintų pinigų."

Tai nebus sunku, atsakiau.

– Visiškai neturiu pinigų, nei monetų, nei aukso, nei banko vekselio, – atsakiau, – nei lombardo kvito – jokių apyvartinių ar vertingų daiktų. Esu toks pat neturtingas kaip ir jūs ir galvojau paprašyti dviejų šilingų kelionei.

Buvau sudirgęs labiau nei anksčiau ir sėdėjau žiūrėdamas į jį. Buvo padėjęs pypkę į šalį ir išsitraukęs ilgą ūkininko peilį. Žvelgė į jo geležtę ir vartė blizgindamas man į akis.

– Net jei ir neturi pinigų, – sukikeno jis, – atimsiu tavo apgailėtiną gyvastį.

– Luktelkit, štai ką jums pasakysiu, – atsikirtau griežtai. – Plėšikavimas ir žmogžudystė prieštarauja įstatymui, be to, mano gyvybė mažai tepraturtins jūsų gyvenimą, kadangi mano krūtinė negaluoja, ir esu įsitikinęs, jog mirsiu po šešių mėnesių. O dar antradienį regėjau nelauktų laidotuvių artumą arbatos puodelyje. Luktelėkit, kol išgirsit nusikosėjimą.

Iš visų jėgų gargždžiai nusikosėjau. Garsas nuskriejo žole kaip vėjelis. Pamaniau, kad būtų išmintinga vikriai pašokti ir dėti į padus. Tai būtų bent jau geriausias išsigelbėjimas.

– Nepasakiau dar vieno dalyko, – tęsiau, – dalis manęs padaryta iš medžio ir yra visai be gyvybės.

Suktasis žmogus ėmė smarkiai šūkčioti iš nuostabos, pašoko ir svaidė man žvilgsnius, kurių dėl jų suktumo neįmanoma ap-

rašyti. Šyptelėjau jam ir atsismaukiau kairiąją klešnę norėdamas parodyti savo blauzdos rąstgalį. Jis atidžiai apžiūrėjo ir perbraukė kietu pirštu vieną jo pusę. Paskui labai greitai atsisėdo, padėjo peilį į šalį ir vėl paėmė pypkę. Ji visą tą laiką degė jo kišenėje, nes jis ėmė ją rūkyti išsyk, o po akimirkos išpūtė tiek melsvų ir pilkų dūmų, kad pamaniau, jog užsidegė jo drabužiai. Pro dūmus mačiau, kad jis visai draugiškai žvilgčioja į mane. Po valandėlės nuoširdžiai ir maloniai tarė:

– Nieko blogo, žmogeli, tau nedarysiu.

– Manau, kad sunegalavau Malingare, – paaiškinau. Žinojau, jog esu įgijęs jo pasitikėjimą ir kad smurto pavojus praėjęs. Paskui jis padarė tai, ko visai nesitikėjau. Atsmaukė apdriskusią klešnę ir parodė man savo kairiąją koją. Buvo glotni, graži ir ganėtinai apkūni, bet irgi pagaminta iš medžio.

– Smagus sutapimas, – tariau. Dabar supratau, kodėl jis taip staiga apsigalvojo.

– Tu mielas žmogus, – atsiliepė jis, – ir aš pirštu nepaliesiu tokio žmogaus. Esu visų šalies vienakojų kapitonas. Pažinojau juos visus, bet su tavim susipažinau tik čia, ir nuo šiol irgi būsi mano draugas. Jei kas nors pašnairuos į tave, paleisiu jam žarnas.

– Labai draugiškai pasakyta, – tariau.

– Atlapaširdiškai, – atsakė jis plačiai išskėsdamas rankas. – Jei kada turėsi rūpesčių, pakviesk mane, ir aš išgelbėsiu tave nuo tos moters.

– Moterys man visai nerūpi, – pasakiau šypsodamas. – Smuikas malonesnė pramoga.

– Nesvarbu. Ar kils keblumų dėl kariuomenės ar dėl šuns, atskubėsiu su visais vienakojais ir perpjausime pilvus. Mano tikras vardas yra Martinas Finekeinas.

– Priimtinas vardas, – sutikau.

– Martinas Finekeinas, – pakartojo jis klausydamasis savo balso kaip gražiausios muzikos pasaulyje. Atsidrėbęs prisitraukė iki ausų tamsių dūmų, o kai jau rodės, kad tuoj sprogs, iškvėpė juos pasislėpdamas debesyje.

– Pasakyk man vieną dalyką, – tarė jis galop. – Ar turi kokį nors troškimą?

Šis keistas klausimas buvo netikėtas, bet atsakiau į jį greitai.

– Turiu.

– Kokį?

– Rasti, ko ieškau.

– Pagirtinas troškimas, – tarė Martinas Finekeinas. – O kaip jį išpildysi ar subrandinsi jo variantą ir galiausiai prieisi priimtiną tikrovę?

– Užeidamas į policijos baraką, – tariau, – ir paprašydamas policininkų parodyti vietą. Gal galėtumėt paaiškinti man, kaip iš čia pakliūti į policijos baraką.

– Gal ir taip, – tarė p. Finekeinas. – Ar turi galutinį tikslą?

– Turiu slaptą galutinį tikslą, – atsakiau.

– Tikrai manau, kad tai puikus galutinis tikslas, – tarė jis, – bet neprašysiu jo išlementi, jei galvoji, kad jis slaptas.

Buvo surūkęs visą tabaką ir dabar, sprendžiant pagal nykų kvapą, rūkė pačią pypkę. Įkišęs ranką į kišenę prie tarpkojo išsitraukė apskritą daiktą.

– Čia tau auksinė moneta, kad gerai sektųsi, – tarė jis, – auksinė dovana auksu grįstai sėkmei.

Pareiškiau jam, taip sakant, auksinę padėką, tačiau pastebėjau, kad jo duota moneta tėra blizgantis pensas. Rūpestingai įsidėjau jį į kišenę tarsi labai brangią bei vertingą dovaną. Jaučiausi

patenkintas tuo, kaip man pavyko susitarti su šiuo ekscentrišku, keistai kalbančiu medinės kojos broliu. Anapus kelio tekėjo nedidelė upė. Atsistojau, žvilgtelėjau į ją ir ėmiau stebėti baltus vandenis. Jie krito į akmeningą vagą, šoktelėdavo į orą ir pašėlusiai šniokšdavo už vingio.

– Barakas yra šiame kelyje, – tarė Martinas Finekeinas, – ir šįryt, kai ėjau, jis liko už mylios. Rasi jį ten, kur upė nuvingiuoja nuo kelio. O jei dabar gerai pažiūrėsi, pamatysi rudapalčius upėtakius, grįžtančius iš barako šią valandą, kadangi jie kasryt plaukia puikiai papusryčiauti ten, kur nuolat yra abiejų policininkų paliktų pamazgų ir maisto atliekų. Tačiau pietauja jie kitoje kelio pusėje, kur toks Makfitersonas turi duonos parduotuvę kaime, kur namai nusigręžę nuo upės. Dar turi tris duonos furgonus ir lengvą šunų traukiamą vežimėlį, skirtą aukštam kalnui, ir pirmadieniais bei trečiadieniais lankosi Kilkiškyme.

– Martinai Finekeinai, – tariau, – nuo šios akimirkos iki mano kelionės tikslo turiu apmąstyti šimtą dvi mintis, ir juo greičiau, juo geriau.

Jis draugiškai žvilgčiojo į mane iš prirūkyto griovio.

– Malonus žmogau, – tarė jis, – linkiu tau sėkmės, ir nepamiršk pavojaus akivaizdoje atsiųsti man žinią.

Pasakiau „sudie, sudie“ ir paspaudęs jam ranką pajudėjau. Pažvelgęs atgal tepamačiau griovio kraštus ir iš jo besiverčiančius dūmus, lyg ten būtų kažką virę skardininkai. Paėjėjęs dar sykį atsigręžiau ir išvydau jo senos galvos pavidalą, atgręžtą į mane ir tiriantį mano išnykimą. Jis buvo nenuobodus, įdomus ir padėjo man, parodydamas, kur barakas ir kiek iki jo kelio. Eidamas keliu buvau šiek tiek patenkintas jį sutikęs.

„Juokingas tipas.“

KETVIRTAS SKYRIUS

Kai galvoju apie daugelį stulbinančių de Selbio teiginių, nemanau, kad kuris nors gali varžytis su tvirtinimu, jog „kelionė yra haliucinacija“. Šią frazę galima rasti „Kaimo albume“[1], visiškai greta jo gerai žinomo traktato apie „palapininius drabužius“, kuriuos jis sukūrė ir kaip nekenčiamų namų, ir kaip įprastų drabužių pakaitalą. Jo teorija, kaip suprantu, nekreipia dėmesio į žmonijos patirties liudijimus ir nesutampa su tuo, ko mane išmokė daugybė pasivaikščiojimų kaime. Žmogaus būtį de Selbis apibrėžė kaip statiškų potyrių seką, kurių kiekvienas yra be galo trumpas; manoma, kad ši idėja šovė jam į galvą tada, kai jis stebėjo kai kuriuos senus kino filmus, kurie tikriausiai priklausė jo sūnėnui[2]. Remdamasis šia prielaida jis atmetė bet kokios gyvenimo pažangos arba nuoseklumo realybės egzistavimą; jis neigia, kad laikas gali slinkti, įprasta šio žodžio prasme, ir priskiria haliucinacijoms, paprastai patiriamoms judėjimo metu, tokius potyrius, kaip kelionė iš vienos vietos į

[1] P. 822.

[2] Matyt, tai tie patys filmai, kuriuos jis mini „Auksinėse valandose“ (p. 155), kaip „turinčius stiprų pasikartojimo veiksnį“ ir „varginančius“. Ko gero, buvo kantriai peržiūrėjęs juos kadras po kadro, įsivaizduodamas, kad jie taip ir bus demonstruojami ekrane, ir nesugebėdamas perprasti kinematografo principo.

kitą ar net „gyvenimas“. Jei žmogus yra vietoje A, aiškina jis, ir nori būti tolimoje vietoje B, jis galės tai padaryti tik be galo trumpai pabūdamas nesuskaitomose tarpinėse vietose. Todėl iš esmės nėra jokio skirtumo tarp to, kas atsitinka būnant taške A prieš „kelionę“, ir kas įvyksta „pakeliui“, t. y. kai būnama vienoje ar kitoje iš tarpinių vietų. Apie šias „tarpines vietas“ jis rašo ilgą paaiškinimą. Įspėja, kad nereikia manyti, jog jos yra laisvai pasirinkti taškai A–B ašyje, kuriuos skiria kažkiek colių ar pėdų. Veikiau reikia galvoti, kad jie yra taškai, be galo arti vienas kito, tačiau pakankamai atitolę, kad būtų galima įterpti seką kitų „tarpinių“ vietų, o tarp jų būtina įsivaizduoti virtines kitų buvimo vietų, – žinoma, ne griežtai gretutinių, bet sudėliotų taip, kad šį principą būtų galima taikyti be apribojimų. Stūmėjimosi į priekį iliuziją jis priskiria žmogaus smegenų nepajėgumui „šioje išsivystymo stadijoje“ – suvokti atskirų „buvimų“ tikrovę; užuot tai daręs, protas sutelkia milijonus jų į krūvą ir pavadina rezultatą judėjimu, o tai yra visiškai nepagrįsta ir neįmanoma procedūra, kadangi tas pats kūnas negali būti vienu metu net ir dviejuose taškuose. Todėl judėjimas yra iliuzija. Jis teigia, kad beveik kiekviena nuotrauka yra įtikinamas jo mokymų įrodymas.

Kad ir ką kalbėtume apie de Selbio teorijų pagrįstumą, netrūksta įrodymų, kad jos buvo nuoširdžiai remiamos ir kad buvo keli mėginimai pritaikyti jas praktiškai. Gyvendamas Anglijoje jis vieną sykį buvo apsistojęs Base, iš kur jį neatidėliotini reikalai spyrė vykti į Foukstoną[3]. Jis tai darė labai neįprastu metodu. Užuot vykęs į geležinkelio stotį ir teiravęsis apie trau-

[3] Žr. Hetchjaw „De Selbio gyvenimas ir laikai“.

kinius, jis užsidarė savo bute su atvirukais, vaizduojančiais tas vietoves, per kurias jam reikėtų keliauti; jis pasitelkė įmantrų įtaisą iš laikrodžių bei barometrinių instrumentų ir prietaisų, reguliuojančių dujinį apšvietimą pagal kintančią dienos šviesą. Kas atsitiko kambaryje ir kas iš tiesų buvo daroma su laikrodžiais bei kitais prietaisais, niekad nesužinosime. Rodos, kad po septynių valandų jis išėjo įsitikinęs, jog atsidūrė Foukstone, o galbūt ir atrado formulę keliautojams, kuri bus nepaprastai sunkiai suprantama geležinkelių bei laivybos kompanijoms. Neliko aprašytas jo nusivylimas, atradus, kad tebėra tame pat Base, bet vienas garsus tyrinėtojas[4] pasakoja, jog jis nė nemirktelėdamas teigė buvęs Foukstone ir sugrįžęs. Nurodomas liudininkas (neįvardytas), iš tikro matęs mokslininką, išeinantį iš Foukstono banko būtent minėtuoju metu.

Kaip ir daugumos de Selbio teorijų, šios galutinės išvados yra neaiškios. Keista mįslė, kad toks didis protas suabejodavo pačia akivaizdžiausia tikrove ir prieštaraudavo net moksliškai įrodytiems faktams (tokiems kaip dienos ir nakties seka), absoliučiai tikėdamas savaisiais tų pačių reiškinių fantastiniais aiškinimais.

Apie savo kelionę į policijos baraką galėčiau pasakyti tik tiek, jog tai nebuvo haliucinacija. Saulė nenuginčijamai plieskė į kiekvieną mano colį, kelio kietumas buvo nepalenkiamas, ir gamtovaizdis, per kurį žingsniavau, keitėsi lėtai, bet neabejotinai. Kairėje plytėjo rudi pelkėtos žemės plotai, išvagoti tamsių rėžių ir nubarstyti styrančių krūmų trupiniais, balti uolienų dryžiai, o kartais sušmėžuodavo koks atokesnis namas, apsuptas

[4] Bassett „Lux Mundi: De Selbio biografija".

nedidelių medžių. Tolumoje miglose dunksojo kitos sritys, violetinės ir paslaptingos. Dešiniajame krašte buvo daugiau žalumos, tekėjo nedidelė, srauni upė, lydinti kelią pagarbiu atstumu, o anapus jos, aukštyn ir žemyn, toli driekėsi kalvotų bei akmeningų ganyklų plotai. Buvo galima įžiūrėti mažytes aveles, pakilusias į padangę, o šen bei ten vingiavo takai. Žmogaus gyvybės nebuvo matyti nė ženklo. Gal todėl, kad buvo dar ankstyvas rytas. Jei nebūčiau netekęs savojo amerikietiško auksinio laikrodžio, būčiau galėjęs sužinoti, kiek laiko.

„Tu neturi amerikietiško auksinio laikrodžio."

Ūmai man nutiko kažkas keista. Kelias priekyje palengva suko į kairę, ir kai aš artėjau prie vingio, širdis išsiderino, ir mane užvaldė nepaaiškinamas jaudulys. Nemačiau aplinkui jokios permainos, galinčios paaiškinti, kas vyksta mano viduje. Ėjau toliau paklaikusiomis akimis.

Už kelio posūkio man atsivėrė nepaprastas vaizdas. Už kokių šimto jardų, kairėje, išvydau namą, kuris mane apstulbino. Atrodė taip, lyg būtų pakelėj ant lentos nutapyta reklama, ir labai prastai nutapyta. Atrodė visiškai apgaulingas bei neįtikinamas. Be gelmės ir pločio perspektyvos jis savo išvaizda nebūtų apgavęs net vaiko. Vien šitai nebūtų manęs nustebinę, kadangi ir anksčiau buvau matęs paveikslus bei užrašus pakelėse. Iš vėžių mane išmušė aiškus supratimas, giliai įsišaknijęs mano sąmonėje, kad tai ieškomasis namas ir kad jo viduje yra žmonių. Visai neabejojau, jog tai policininkų barakas. Niekad gyvenime mano akys neregėjo tokio nenatūralaus bei atstumiančio pavidalo, ir mano žvilgsnis nesupratingai klajojo aplink tą objektą, kuriam tarsi trūko bent vieno įprasto matmens, atimančio prasmingumą iš likusių. Namo išvaizda buvo man di-

džiausias netikėtumas, su kuriuo kada nors susidūriau, kadangi buvau matęs tą senį ant kėdės ir jutau, kad šio namo bijau.

Žingsniavau toliau, bet jau lėčiau. Kai priėjau prie namo, jis atrodė pakeitęs išvaizdą. Iš pradžių jis niekaip nebandė apsimesti paprastu namu, tačiau jo kontūrai ėmė mirgėti, lyg kokio daikto, esančio po ribuliuojančiu vandeniu. Paskui namas vėl tapo aiškus, ir pamačiau, kad jis turi galinę dalį, mažus kambarius už fasado. Šitai supratau, kai man pasirodė, jog matau iš savo vietos iškart ir pastato priekį, ir galą, o greitai turėčiau išvysti ir šoną. Kadangi šono taip ir neregėjau, pagalvojau, kad namas tikriausiai trikampis, o jo stogo kraigas nukreiptas į mane, bet kai priartėjau per penkiolika jardų, pastebėjau prieš save nedidelį langą ir iš to supratau, jog privalo būti ir koks nors šonas. Paskui atsidūriau statinio šešėlyje, apimtas baikštumo, nuo netikrumo bei nerimo išdžiūvusia gerkle. Iš arti jis atrodė gana paprastas, tik labai baltas ir ramus. Buvo svarus ir bauginantis; rodės, visas rytas ir visas pasaulis neturi jokio kito tikslo, kaip tik jį sureikšminti, suteikti jam didybės bei iškilumo, kad aš galėčiau jį rasti, pasikliaudamas savo neišlavintais pojūčiais, ir apsimesti, jog jį suprantu. Policijos herbas virš durų sakė, jog čia nuovada. Niekad nebuvau matęs panašios policijos nuovados.

Negaliu pasakyti, kodėl nestabtelėjau pamąstyti ar kodėl mano nervingumas neprivertė manęs stabtelėti ir prisėsti iš silpnumo šalikelėje. Bet aš žengiau tiesiai prie durų ir pažvelgiau į vidų. Išvydau didžiulį policininką, stovintį nugara į mane. Jo išvaizda buvo neįprasta. Stovėjo už nedidelės pertvaros prasižiojęs ir žiūrėjo į veidrodį, kabantį ant sienos. Be to, man sunku perteikti aiškią priežastį, kodėl mano akims jo figūra pasirodė į nieką nepanaši ir nepažįstama. Jis buvo labai stambus ir storas,

o plaukai, gausiai išsidraikę ant jo pūpsančio sprando, buvo blyškiai šiaudinės spalvos; nors visa tai ir kėlė nuostabą, bet nebuvo neregėta. Žvilgsniu perbėgau didžiulę jo nugarą, storas rankas bei kojas, įvilktas į nedailią mėlyną uniformą. Nors kiekviena jo kūno dalis pati savaime neatrodė labai ypatinga, visos kartu dėl kažkokio neaptinkamo sąsajų bei proporcijų neatitikimo sukūrė labai gąsdinantį nenatūralumo, jei ne siaubingumo ir klaikumo, įspūdį. Jo rankos buvo raudonos, patinusios bei milžiniškos, ir atrodė, kad spoksodamas į veidrodį jis vieną kišasi į burną.

– Tai mano dantys, – išgirdau jį sakant lyg tarp kitko ir pusbalsiu. Jo balsas dudeno niūriai, kimiai, primindamas man storą žieminę antklodę. Tikriausiai buvau sušiurenęs prie durų, o gal jis pamatė mano atspindį veidrodyje, nes lėtai apsisuko pakeisdamas savo padėtį su skubriu ir svariu didingumu, jo pirštams tebetriūsiant su dantimis; ir kai gręžėsi į mane, išgirdau jį murmant:

– Kone kiekviena liga prasideda nuo dantų.

Jo veidas irgi nustebino mane. Jis buvo be galo riebus, raudonas ir išdribęs, statmenai rėmėsi į jo munduro apykaklę taip ją užguldamas, kad priminė miltų maišą. Apatinę jo dalį dengė raudonai rudi ūsai, kurie šovė iš odos toli į orą, lyg kokio neįprasto gyvūno čiuptuvėliai. Skruostai buvo raudoni ir putlūs, o akys beveik nematomos, užgožtos iš viršaus kuokštuotų antakių, o iš apačios – raukšlių paakiuose. Jis gremėzdiškai prikėblino prie pertvaros, o aš nuolankiai pajudėjau nuo durų, kol galiausiai susitikome akis į akį.

– Ar dėl dviračio? – paklausė jis.

Jo veido išraiška tuo metu buvo nelauktai raminanti. Veidas –

šiurkštus ir anaiptol ne gražus, bet jis kažkaip meistriškai pakeitė ir suderino įvairius nemalonius bruožus ir jie skleidė man geraširdiškumą, mandagumą ir begalinę kantrybę. Jo tarnybinės kepurės su snapeliu priekyje blizgėjo svarbiai atrodantis ženklas, o ant jo auksinėmis raidėmis buvo užrašytas žodis „SERŽANTAS“. Tai buvo pats seržantas Plakas.

– Ne, – atsakiau ištiesdamas ranką, kad atsiremčiau į pertvarą. Seržantas pažvelgė į mane.

– Ar jūs tikras? – paklausė jis.

– Žinoma.

– Ne dėl motociklo?

– Ne.

– Tokio su vožtuvais virš galvos ir dinamos lempa? Ar su lenktyniniu vairu?

– Ne.

– Esant tokioms aplinkybių galimybėms, negali būti nė kalbos apie motociklą, – tarė jis.

Atrodė nustebęs bei suglumęs ir pasirėmė ant pertvaros kaire alkūne įsikišdamas dešinės rankos krumplius tarp geltonų dantų ir suraukdamas kaktą į tris milžiniškas apstulbimo raukšles. Tada nutariau, kad jis naivus žmogus ir kad bus nesunku daryti su juo, ką noriu, ir sužinoti iš jo, kas atsitiko juodajai dėžei. Aiškiai nesupratau, kodėl jis klausinėja apie dviračius, bet nusprendžiau atsakinėti atsargiai, kad laimėčiau laiko, ir sumaniai tvarkytis su juo. Jis išsiblaškęs pasišalino, grįžo ir įteikė man pluoštą įvairių spalvų popierių, kurie atrodė kaip paraiškos bulių ar šunų licencijoms, ar panašios.

– Nieko blogo, jei užpildysit šias formas, – tarė jis. – Sakykit, ar tiesa, kad jūs esat keliaujantis dantistas ir atvažiavote triračiu?

– Netiesa, – atsakiau.

– Paties išrastu dviračiu?

– Ne.

– Dantistai yra nenuspėjamas žmonių ratelis, – tarė jis. – Sakot, kad tai buvo senovinis dviratis su nevienodo dydžio ratais?

– Aš nesakau, – atsiliepiau ramiai. Jis ilgai, tiriamai žvelgė į mane, lyg norėdamas įsitikinti, ar aš kalbu rimtai, ir vėl suraukė kaktą.

– Tai gal jūs visai ne dantistas, – tarė jis, – o tik žmogus, norintis licencijos šuniui ar pažymėjimo buliui?

– Aš nesakiau, kad esu dantistas, – griežtai atkirtau, – ir visai neminėjau buliaus.

Seržantas žvelgė į mane nepatikliai.

– Tai didelis kuriozas, – tarė jis, – labai sunkus galvosūkis, baisi mįslė.

Jis atsisėdo šalia židinio su degančiomis durpėmis ir ėmė kaišioti į burną krumplius vis žvilgčiodamas įdėmiai į mane iš po gauruotų antakių. Jei būčiau buvęs su ragais ar su uodega, jis nebūtų žiūrėjęs į mane su didesniu susidomėjimu. Nenorėjau pats kaip nors pakreipti pokalbio, ir penkias minutes viešpatavo visiška tyla. Paskui jo veido išraiška kiek sušvelnėjo ir jis vėl kreipėsi į mane.

– Koks jūsų įvardis? – pasiteiravo.

– Aš neturiu įvardžio, – atsakiau, vildamasis, kad supratau jo klausimą.

– Kokią jūsų pravardė?

– Mano pravardė?

– Jūsų pavardė?

– Irgi neturiu.

Mano atsakymas vėl jį nustebino ir, atrodo, jam patiko. Kilstelėjo savo tankius antakius ir nutaisė veido išraišką, kurią buvo galima pavadinti šypsena. Grįžęs prie pertvaros ištiesė savo didžiulę ranką, sugriebė manąją ir šiltai paspaudė.

– Jokio vardo ir jokio supratimo apie kilmę?

– Jokio.

– Šventasis Tuščiaburni!

„Sinjoras Baris, įžymusis vienakojis tenoras!"

– Šventosios airių-amerikiečių pajėgos! – vėl prabilo jis. – Mano tėti! Grąžinkit mane į senąjį Kentukį!

Paskui vėl grįžo į savo kėdę prie ugnies ir sėdėjo paskendęs mintyse, tarsi tyrinėdamas pamečiui praeitį, saugomą atmintyje.

– Sykį buvau supažindintas su tokiu aukštu vyru, – galiausiai tarė jis, – kuris irgi neturėjo vardo, ir jūs neabejotinai esat jo sūnus bei jo niekumo ir visų jo nesamybių paveldėtojas. Kaip šiandien laikos jūsų tėtušis ir kur jis yra?

Nebuvo visiškai neprotinga galvoti, pamaniau aš, kad bevardžio žmogaus sūnus irgi turėtų būti be vardo, tačiau buvo aišku, kad seržantas painioja mane su kažkuo kitu. Čia nemačiau nieko blogo ir nutariau palaikyti jį. Laikiausi nuomonės, kad geriau jis nieko apie mane nežinotų, bet dar geriau, jei sužinos aiškiai klaidingų dalykų. Tai padėtų man pasinaudoti juo savo tikslams ir galiausiai surasti juodąją dėžę.

– Jis išvykęs į Ameriką, – atsakiau.

– A, štai kur, – tarė seržantas. – Jūs tikrai taip sakot? Jis buvo tikras šeimos vyras. Paskutinį sykį, kai jį kalbinau, šnekėjomės apie dingusią pompą, o jis turėjo žmoną bei dešimt sūnelių, ir tuo metu jo žmona buvo vėl labai brandžioje lytinėje padėtyje.

– Tai buvau aš, – tariau šypsodamas.

– Tai buvote jūs, – sutiko jis. – Kaip laikosi tie dešimt tvirtų sūnų?

– Visi išvyko į Ameriką.

– Ta šalis yra didžiulė mįslė, – tarė seržantas, – milžiniška teritorija, apgyvendinta juodukų ir svetimtaučių. Man sakė, kad tuose kraštuose labai mėgsta šaudymo varžybas.

– Tai keista šalis, – tariau.

Tuo metu prie durų pasigirdo žingsniai ir į vidų įžygiavo stambus policininkas nešdamasis nedidelį policininko žibintą. Buvo tamsaus žydiško veido, su kumpa nosimi ir gausybe juodų garbanotų plaukų. Jo žandai buvo mėlyni bei juodi ir atrodė taip, lyg jis skustųsi dusyk per dieną. Jo burnoje blizgėjo emaliuoti dantys, kurie, neabejojau, atkeliavo iš Mančesterio, ir kai jis šypsodavosi, dvi jų eilės atverdavo puikų reginį, nelyginant olandiškas fajansas ant dailaus kaimo virtuvės stalo. Jo kūnas buvo mėsingas bei dramblotas kaip ir seržanto, tačiau veidas atrodė daug protingesnis. Jis buvo stebėtinai liesas, o akys – skvarbios ir pastabios. Jei turėtume omenyje vien jo veidą, jis buvo veikiau ne policininko, o poeto, bet visas kūnas atrodė panašus į bet kieno, išskyrus poeto kūną.

– Policininkas Makruskinas, – tarė seržantas Plakas.

Policininkas Makruskinas pastatė žibintą ant stalo, paspaudė man ranką ir labai rimtai pasilabino. Jo balsas buvo aukštas, kone moteriškas, ir kalbėjo jis rūpestingai išvingiuodamas sakinio melodiją. Paskui jis perkėlė žibintą ant pertvaros ir nužvelgė mudu.

– Ar čia dėl dviračio? – paklausė jis.

– Ne, – atsakė seržantas. – Čia privatus lankytojas, teigian-

tis, kad jis atvyko į šį miestelį ne dviračiu. Jis neturi jokio asmens vardo. Jo tėtukas toli Amerike.

– Katrame iš dviejų Amerikų?

– Juostiniuose Valsčiuose.

– Jeigu jis tuose kraštuose, atrodo, jau praturtėjo, – tarė Makruskinas, – kadangi ten yra dolerių, dolerių bei baksų, ir aukso grynuolių žemėje, apstu turto prievartavimo, golfo žaidimų ir muzikos instrumentų. Be to, tai laisva šalis, visi taip pasakoja.

– Laisvai prieinama visiems, – tarė seržantas. – Pasakyk man štai ką, – kreipėsi jis į policininką, – ar užsirašei šiandien kokius nors parodymus?

– Taip, – atsakė Makruskinas.

– Išsitrauk savo juodąją knygą ir pasakyk man, būk geras, kas ten buvo, – tarė seržantas. – Išdėstyk man esmę, kol suprasiu, ką suprantu, – pridūrė jis.

Makruskinas išgraibė iš priekinės švarko kišenės mažą, juodą užrašų knygelę.

– Dešimt ir šešios dešimtosios, – tarė jis.

– Dešimt ir šešios dešimtosios, – pakartojo seržantas. – O kokius parodymus pastebėjai ant rėmo?

– Septyni ir keturios dešimtosios.

– O kiek ant pavarų perjungimo svirties?

– Vienas ir penkios dešimtosios.

Čia stojo tyla. Seržantas nutaisė veidą, reiškiantį didžiulę įtampą, tarsi jis atliktų labai komplikuotus sudėties veiksmus ir skaičiavimus mintyse. Po valandėlės jo veidas nusigiedrijo, ir jis vėl kreipėsi į savo padėjėją.

– Ar buvo kritimų?

– Vienas sunkus kritimas pusė ketvirtos.

– Labai suprantamai ir pagirtinai patenkinamai, – tarė seržantas. – Tavo vakarienė ten ant dujinės, tačiau nepamiršk prieš gerdamas pieną jį pamaišyti, kad kiti, kurie gers po tavęs, irgi pasimėgautų riebalais, jo gerumu ir esme.

Paminėjus maistą, policininkas Makruskinas šyptelėjo ir patraukė į galinį kambarį, pakeliui atsilaisvino diržą; po valandėlės išgirdom garsų šliurpimą, tartum jis būtų srėbęs košę be šaukšto ar rankos. Seržantas pakvietė mane atsisėsti šalia jo prie ugnies ir išsitraukęs iš kišenės davė man suglamžytą cigaretę.

– Gerai tavo tėtušiui, kad jis įsikūręs Amerike, – pastebėjo jis, – jeigu jam bėda tik dėl senų dantų. Tėra labai nedaug ligų, kurios kyla ne dėl dantų.

– Taip, – tariau. Buvau pasiryžęs kuo mažiau aušinti burną ir leisti šiems nepaprastiems policininkams pirmiausia parodyti, ką jie gali. Tada jau žinosiu, kaip su jais tvarkytis.

– Kadangi žmogaus srėbtuvėj gali tūnoti daugiau ligų bei embrionų, negu jų slypi žiurkės kailyje, o Amerikas yra kraštas, kur gyventojai tikrai turi puikius dantis, nelyginant skutimosi muilo putos ar olandiško fajanso šukės, kai sudaužai lėkštę.

– Visai teisingai, – tariau.

– Ar jums keliaujant neteko užsukti į kino teatrą?

– Niekada, – kukliai atsakiau, – bet manau, jog tai yra tamsi patalpa, kur beveik nieko nematyti, išskyrus nuotraukas ant sienos.

– Taigi, būtent ten galima išvysti tuos puikius dantis, kuriuos turi Amerikas, – tarė seržantas.

Jis griežtai pažvelgė į ugnį ir išsiblaškęs ėmė čiupinėti geltonas savo dantų liekanas. Man nedavė ramybės jo paslaptingas pokalbis su Makruskinu.

– Pasakykit man tik tiek, – surizikavau. – Kokie parodymai buvo policininko juodojoje knygoje?

Policininkas metė į mane veriantį žvilgsnį, kone deginantį, nes ką tik buvo nukreipęs į ugnį.

– Išminties pradmenis įgyja tas, – tarė jis, – kas klausinėja, bet niekad neatsakinėja. Jūs įgyjate išminties klausinėdamas, o aš – neatsakinėdamas. Ar patikėsite, kad šioje vietovėje labai išaugo nusikalstamumas? Pernai buvo šešiasdešimt devyni atvejai, kai dviračiai važiavo be šviesų, o keturi buvo pavogti. Šiemet jau susidūrėme su aštuoniasdešimt dviem atvejais be šviesų, trylika atvejų, kai buvo važiuojama pėsčiųjų taku, ir keturiomis vagystėmis. Buvo vienas atvejis, kai išdykėliai sugadino trijų greičių pavarą; aišku, jog bus pateiktas ieškinys teismui ir apkaltinta mūsų parapija. Neabejojam, kad iki metų pabaigos bus pavogta pompa, o tai jau amoraliausia bei smerktiniausia nusikalstamumo apraiška ir gėda visai grafystei.

– Iš tiesų, – tariau.

– Prieš penkerius metus turėjom klibančių rankenų atvejį. Štai jums retenybė. Plušėjom trise visą savaitę, kol paruošėm kaltinimą.

– Klibančios rankenos, – sumurmėjau. Negalėjau aiškiai suprasti, kodėl tiek kalbama apie dviračius.

– Be to, susiduriame su blogų stabdžių klausimu. Šalį siaubia blogi stabdžiai, pusė eismo nelaimių įvyksta dėl jų, ir tai būdinga ištisoms šeimoms.

Pamaniau, jog būtų geriau nukreipti pokalbį nuo dviračių.

– Jūs pasakėte man, kokia yra pirmoji išminties taisyklė, – tariau. – O kokia antroji?

– Į tai galima atsakyti, – tarė jis. – Iš viso jų penkios. Visada

užduok bet kokį klausimą, kurį reikia užduoti, ir niekada nė į vieną neatsakyk. Visa, ką išgirsti, pakreipk savo naudai. Visuomet vežiokis remonto įrankių rinkinį. Kiek įmanoma dažniau suk į kairę. Niekad nepradėk stabdyti priekiniais stabdžiais.

– Įdomios taisyklės, – sausai tarstelėjau.

– Jei laikysitės jų, – tarė seržantas, – išgelbėsit savo sielą ir niekad neparkrisit slidžiame kelyje.

– Būčiau jums dėkingas, – tariau, – jei paaiškintumėt, kuri iš šių taisyklių tinka tai bėdai, apie kurią šiandien atėjau pranešti.

– Dabar ne šiandien, o vakar, – tarė jis, – tačiau kuri čia iš bėdų? Koks yra *crux rei?*

Vakar? Nesvyruodamas nusprendžiau, kad mėgindamas suprasti bent pusę to, ką jis sako, aš tik veltui švaistau laiką. Neatlyždamas vykdžiau toliau savo tyrimą.

– Atėjau čia norėdamas oficialiai informuoti jus, kad pavogtas mano amerikietiškas auksinis laikrodis.

Jis pažiūrėjo į mane vos įveikdamas didelę nuostabą ir nepatiklumą, o jo antakiai pakilo kone iki plaukų.

– Tai stulbinantis pareiškimas, – galiausiai prabilo.

– Kodėl?

– Kam gali šauti į galvą pavogti laikrodį, kai jis gali pavogti dviratį?

„Įsiklausyk į jo šaltą, nepermaldaujamą logiką."

– Apieškokite mane, – tariau.

– Kur girdėta, kad kas nors važiuotų keliu laikrodžiu ar vežtų namo maišą durpių ant laikrodžio rėmo?

– Nesakiau, kad vagis susigundė mano laikrodžiu ketindamas juo važinėti, – paprieštaravau. – Veikiausiai jis turėjo savo dviratį, todėl ir galėjo tyliai pasprukti viduryje nakties.

– Niekad, kol kvėpuoju, negirdėjau, kad kas nors vogtų kokį kitą daiktą, išskyrus dviratį, jeigu tik jis nepraradęs sveikos nuovokos, – tarė seržantas, – žinoma, neskaitant pompų, segtukų, žibintų ir panašių daiktų. Ar jūs tikrai norit pasakyti man, sulaukusiam tokio amžiaus, kad pasaulis keičiasi?

– Aš tik sakau, kad man pavogė laikrodį, – piktai tariau.

– Gerai, – galutinai apsispręsdamas tarė seržantas, – teks mums pradėti tyrimą.

Jis linksmai man nusišypsojo. Buvo visiškai aišku, kad nepatikėjo nė vienu mano žodžiu ir pamanė, kad esu gležnos psichinės sveikatos. Gerinosi man, nelyginant vaikui.

– Ačiū jums, – murmtelėjau.

– Bet kai jį rasim, rūpesčiai tik prasidės, – tarė jis rūsčiai.

– Kaip tai suprasti?

– Kai jį rasim, turėsim ieškoti jo savininko.

– Bet aš ir esu savininkas.

Čia seržantas atlaidžiai nusijuokė ir papurtė galvą.

– Žinau, ką turit omenyje, – tarė jis. – Tačiau įstatymas yra nepaprastai painus dalykas. Jei neturite vardo, negalit turėti ir laikrodžio, o tas pavogtas laikrodis neegzistuoja; kai jį surasim, privalėsim grąžinti teisėtam jo savininkui. Jei neturit vardo, jums niekas nepriklauso ir jūs neegzistuojat. Net jūsų kelnės kabo ne ant jūsų, nors žiūrint iš čia, kur sėdžiu, atrodo dengiančios jūsų kūną. Kita vertus, galit daryti ką norit, ir įstatymas jūsų nelies.

– Jis buvo su penkiolika akmenų, – tariau apimtas nevilties.

– O kita vertus, vėlgi, galėtumėte būti apkaltintas vagyste arba elementariu turto pasisavinimu, jei nešiodamas laikrodį būtumėte supainiotas su kuo nors kitu.

– Esu nepaprastai sutrikęs, – tariau sakydamas tikrą tiesą. Seržantas patenkintas nusijuokė.

– Jei kada surasime tą laikrodį, – šypsojosi jis, – jaučiu, kad jis bus su pompa ir skambučiu.

Apsvarsčiau savo padėtį mažumėlę nuogąstaudamas. Atrodė, kad neįmanoma priversti seržantą atkreipti dėmesį į ką nors kitą pasaulyje, išskyrus dviračius. Sumaniau griebtis paskutinio šiaudo.

– Rodos, jums susidarė įspūdis, – šaltai ir mandagiai pareiškiau, – kad dingo mano auksinis amerikiečių gamybos dviratis su penkiolika akmenų. Dingo mano rankinis laikrodis, ir be skambučio. Skambučius turi tik žadintuvai, ir niekad gyvenime nesu matęs rankinio laikrodžio su pompa.

Seržantas vėl nusišypsojo man.

– Prieš dvi savaites šiame kambaryje lankėsi vienas žmogus, – tarė jis, – ir sakė, kad neteko savo motinos, aštuoniasdešimt dvejų metų damos. Kai paprašiau ją apibūdinti, nes tiesiog reikia užpildyti oficialius blankus, kuriuos kone dykai gauname iš Centrinės nuovados, jis papasakojo, kad jos rėmai buvo aprūdiję, o stabdžiai užsikirsdavo.

Po šios kalbos padėtis tapo man visiškai aiški. Kai jau rengiausi vėl praverti burną, įkišo galvą kažkoks žmogus, pasižiūrėjo į mus, paskui visai įėjo į kambarį ir, rūpestingai uždaręs duris, priėjo prie pertvaros. Jis buvo šiurkštokas, raudonveidis vyras, vilkėjo miliniu švarku, o jo kelnių klešnės žemiau kelių buvo surištos virvutėmis. Užuot atsistojęs prie pertvaros, kaip prie baro smuklėje, jis nuėjo prie sienos, įrėmė rankas į šonus ir atsišliejo, išlaikydamas svorio pusiausvyrą viena alkūne.

– Na kaip, Maiklai? – maloniai pasiteiravo seržantas.

Visi trys išgirdom šūksnius iš galinio kambario, kur policininkas Makruskinas vykdė ankstyvų pietų užduotį.

– Duokit man cigaretę, – suriko jis.

Seržantas davė man dar vieną suglamžytą cigaretę, ištrauktą iš kišenės, ir dūrė nykščiu galinio kambario kryptimi. Eidamas ten su cigarete, išgirdau, kaip seržantas atverčia milžinišką knygą ir pateikia klausimus raudonveidžiui lankytojui.

– Koks buvo modelis, – girdėjau jį klausiant, – rėmo numeris, ar turėjo žibintą ir galiausiai pompą?

PENKTAS SKYRIUS

Mano ilgas ir neturintis precedentų pašnekesys su policininku Makruskinu, kai vykdydamas misiją nuėjau pas jį su cigarete, vėliau priminė man kelis subtilesnius de Selbio svarstymus, ypač jo laiko bei amžinybės prigimties tyrinėjimus pasitelkiant veidrodžių sistemą[1]. Jo teorija, kaip ją supratau, yra tokia:

Jei žmogus stovi prieš veidrodį ir mato jame savo atvaizdą, tai, ką jis regi, nėra tikra jo reprodukcija, o tik jo paveikslas, kai jis buvo jaunesnis. De Selbis aiškina šį reiškinį labai paprastai. Šviesa, kaip jis teisingai sako, turi nustatytą ir išmatuojamą sklidimo greitį. Todėl prieš bet kurio objekto atsispindėjimą veidrodyje būtina, kad pirmiausia šviesos spinduliai atsimuštų į objektą, o paskui kristų į veidrodį, kad vėl atsispindėtų objektui, – tarkim, žmogaus akims. Todėl yra nesunkiai nustatomas

[1] Hatchjaw pastebi (tačiau tai nepatvirtina Bassettas), kad per visą dešimtmetį, per kurį de Selbis atsidėjęs rašė „Kaimo albumą", jis negalėjo pamiršti veidrodžių ir prisimindavo juos taip dažnai, kad tvirtino turįs dvi kaires rankas ir gyvenantis pasaulyje, savavališkai apribotame medinių rėmų. Vėliau jis atsisakė žiūrėti į bet ką tiesiai ir nešiojosi veidrodėlį, nukreiptą tam tikru kampu į jo akis vieliniu mechanizmu, išrastu jo paties. Po to, kai jis griebėsi šios fantastiškos idėjos, kalbėdavosi su lankytojais nusigręžęs, o galvą pakėlęs į lubas: jam net buvo suteikta garbė vaikščioti atbulam pilnose žmonių gatvėse. Hatchjaw tvirtina, kad jo teiginį patvirtina rankraštis, kur kokie trys šimtai „Albumo" puslapių parašyti atbulai; šitaip veidrodžio principas buvo primestas ir nelaimingam spaustuvininkui („De Selbio gyvenimas ir laikai", p. 221). Dabar šio rankraščio neįmanoma rasti.

ir apskaičiuojamas laiko intervalas tarp tos akimirkos, kai žmogus pažvelgia į savo atvaizdą veidrodyje, ir to momento, kai šis atvaizdas atsispindi jo akyse.

Kol kas, galima sakyti, viskas gerai. Ar ši idėja teisinga, ar klaidinga, minimoji laiko trukmė tokia trumpa, kad nedaug protingų žmonių dėl jos ginčytųsi. Bet de Selbis niekad nelinkęs pasitenkinti tuo, kas gerai, reikalauja, kad pirmasis atspindys atsispindėtų kitame veidrodyje, ir prisipažįsta šiame antrame atvaizde aptikęs nedidelių pokyčių. Galiausiai jis sukonstravo žinomą lygiagrečių veidrodžių įrenginį; kiekvienas jų atspindėjo be galo mažėjančius tarpinio objekto atvaizdus. Tarpinis objektas šiuo atveju buvo paties de Selbio veidas, ir jis tvirtina išstudijavęs jį atbuline tvarka, žiūrėdamas per „galingą stiklą". Tai, ką jis teigia pamatęs per šį stiklą, stulbina. Jis tvirtina pastebėjęs, jog tolstant jo veido atspindžiams jis darėsi vis jaunesnis, o pats tolimiausias – pernelyg mažas, kad būtų matomas plika akimi – buvo bebarzdžio dvylikamečio berniuko veidas, jo žodžiais, „nepakartojamo grožio ir taurumo veidas". Jam nepavyko prisikasti iki lopšio „dėl žemės išsikreivinimo bei teleskopo ribotumo".

Tiek apie de Selbį. Radau Makruskiną prie virtuvės stalo, visą išraudusį, tyliai pūškuojantį po viso maisto, kurį paslėpė savo pilve. Mainais už cigaretę jis metė į mane tiriantį žvilgsnį.

– Na ką gi, – tarė jis. Prisidegė cigaretę, užsitraukė dūmą ir nusišypsojo it sąmokslininkas.

– Na ką gi, – pakartojo jis. Šalia ant stalo buvo pasidėjęs savo žibintuvėlį ir barbeno į jį pirštais.

– Graži diena, – tariau. – Kam jums reikalingas žibintas šviečiant ryto saulei?

– Galiu pateikti ne blogesnį klausimą, – atsakė jis. – Ar galit informuoti mane, ką reiškia bulbulė?

– Bulbulė?

– Kas, jūsų galva, yra bulbulė?

Ši mįslė manęs nedomino, bet apsimečiau, kad laužau galvą, ir taip susiraukiau iš sutrikimo, kad veidas, kaip jutau, susitraukė perpus.

– Ne iš tų damų, kurios ima pinigus? – paklausiau.

– Ne.

– Ne vokiško garinio vargono mygtukai?

– Ne mygtukai.

– Neturi nieko bendra su Amerikos nepriklausomybe ar panašiais dalykais?

– Ne.

– Mechaninis prietaisas laikrodžiams prisukti?

– Ne.

– Auglys arba putos karvės snukyje, arba tie elastingi daiktai, kuriuos nešioja damos?

– Toli gražu ne.

– Ne rytietiškas muzikos instrumentas, kuriuo groja arabai?

Jis suplojo rankomis.

– Ne tai, bet visai netoli, – nusišypsojo jis, – liko jau tik vienas žingsnis. Esat nuoširdus, aiškiai mąstantis žmogus. Bulbulė yra persiška lakštingala. Kaip jums tai dabar atrodo?

– Man retai tenka išvažiuoti kur nors toliau, – sausai atsakiau.

Jis susižavėjęs pažvelgė į mane, ir abu valandėlę sėdėjom tylėdami, tarsi kiekvienas būtų labai patenkintas savimi bei kitu, ir labai pagrįstai.

– Jūs esat bakalauras, be abejo? – paklausė jis.

Nedaviau tiesaus atsakymo, bet stengiausi atrodyti didelis ir išsimokslinęs, toli gražu ne naivus mano mažos katedros profesorius.

– Manau, kad jūs nemirtingas žmogus, – tarė jis lėtai.

Valandėlę sėdėjo negailestingai tyrinėdamas grindis, paskui atgręžė į mane tamsų smakrą ir ėmė klausinėti, kaip aš atvykau į šias apylinkes.

– Nenoriu būti klastingas, – tarė jis, – bet ar galit informuoti mane, kaip atvykot į šią apylinkę? Tikriausiai turėjot trijų greičių pavarą kalvotoms vietovėms?

– Neturėjau trijų greičių pavaros, – atsakiau gana griežtai, – nei dviejų greičių pavaros, be to, tikra tiesa, kad neturėjau nei dviračio, nei beveik, ar visai, neturėjau pompos, o jei ir būčiau turėjęs lempą, ji būtų buvus nereikalinga, nes neturėjau dviračio ir laikytuvo, ant kurio galėčiau ją pakabinti.

– Galbūt, – tarė Makruskinas, – bet turbūt važiuojant triračiu iš jūsų juokėsi?

– Neturėjau nei dviračio, nei triračio ir nesu dantistas, – pareiškiau griežtai, kategoriškai, – ir nepasitikiu nei dviračiais su nevienodais ratais, nei paspirtukais, nei senoviniais dviračiais, nei dviračiais dviem.

Makruskinas išbalo, ėmė drebėti ir sugriebęs mano ranką įsmeigė žvilgsnį į mane.

– Kol kvėpuoju, – galiausiai tarė jis įtampos kupinu balsu, – niekad nesu susidūręs su fantastiškesniu epilogu ar keistesne istorija. Aišku, jog esat keistas, netikroviškas žmogus. Šio ryto nepamiršiu iki savo mirties vakaro. Nesakykit, jog lošiat prieš mane.

– Ne, – tariau.

– Gerai, didysis krikšte!

Jis atsistojo, delnu nubraukė plaukus atgal ir ilgai žiūrėjo pro langą. Jo akys buvo išsprogusios ir šokinėjančios, o veidas lyg tuščias, bekraujis krepšys.

Paskui jis pasivaikščiojo, kad pagyvintų kraujo apytaką, ir paėmė nuo lentynos nedidelę ietį.

– Ištieskit ranką, – tarė jis.

Nerūpestingai ją ištiesiau, o jis priartino prie jos ietį. Stūmė ją vis arčiau ir arčiau, o kai jos blizgantis smaigalys buvo per kokią pusę pėdos, pajutau smigtelėjimą ir šūktelėjau. Rieškutėse išvydau raudoną kraujo lašą.

– Labai jums dėkoju, – tariau. Buvau pernelyg nustebęs, kad jo purtyčiausi.

– Tai privers jus galvoti, – tarė jis triumfuodamas, – jei tik aš nesu senas olandas profesijos ir tautybės požiūriu.

Jis padėjo savo mažą ietį atgal ant lentynos ir pažvelgė į mane suktai, iš paniūrų, – tai šiek tiek priminė sceną „Karalius linksminasi".

– Gal galėtumėt paaiškinti? – tarė jis.

– Tai jau riba, – pasakiau dvejodamas.

– Jums prireiks tam tikros analizės, – tarė jis, – intelektinės.

– Kodėl jūsų ietis įdūrė, kai smaigalys buvo per pusę pėdos nuo kraujavimo taško?

– Ši ietis, – tarė jis ramiai, – yra vienas iš pirmųjų daiktų, kuriuos padariau laisvalaikiu. Dabar ji man nelabai rūpi, bet tais metais, kai ją padirbau, didžiavausi ir nenorėjau keltis iš ryto dėl kokio nors seržanto. Nerasi kitos tokios ieties visoje Airijoje, ir tik vienas panašus daiktas yra Amerike, bet negirdėjau, kaip jis atrodo. Bet be dviračio aš niekas. Didysis krikšte!

– Bet ta ietis, – spyriausi, – papasakokit apie jos esmę, ir aš niekam nepasakysiu.

– Papasakosiu, nes jūs patikimas žmogus, – tarė jis, – ir žmogus, pasakęs apie dviračius tai, ko niekad nebuvau girdėjęs. Tai, ką jūs laikote smaigaliu, visai nėra smaigalys, o tik aštrumos pradžia.

– Nuostabu, – tariau, – bet aš jūsų nesuprantu.

– Pats smaigalys yra septynių colių ilgio ir toks aštrus bei plonas, kad jo negalima įžiūrėti paprasta akim. Pirmoji aštrumos pusė yra stora ir stipri, bet šitos irgi neįžiūrėsit, kadangi tikroji aštruma su ja susilydžius, ir jeigu matot pirmąją, matysit ir antrąją, o galbūt pastebėsit ir susijungimo tašką.

– Turbūt jis daug plonesnis už degtuką? – paklausiau.

– Čia *yra* skirtumas, – tarė jis. – Tikroji smailuma tokia plona, jog niekas negali jos pamatyti, kad ir koks būtų apšvietimas, kad ir kokia akis žiūrėtų. Maždaug per colį nuo smaigalio ji tokia aštri, kad kartais – vėlų vakarą ar ypač apsiblaususią dieną – negalima nei apie ją galvoti, nei sieti su ja kokius nors sumanymus, nes patirsite aštrų skausmą.

Suraukiau kaktą ir pasistengiau atrodyti esąs išmintingas žmogus, bandantis suprasti tai, kas reikalauja visos jo išminties.

– Neužkursi ugnies be plytų, – tariau linktelėdamas.

– Protingai pasakyta, – atsakė Makruskinas.

– Smaigalys buvo iš tikro aštrus, – pripažinau, – ištrėškė raudoną kraujo lašą, bet aš beveik nepajutau jo dūrio. Tikriausiai jis labai aštrus.

Makruskinas nusijuokė ir vėl atsisėdęs prie stalo ėmė juostis diržą.

– Jūs nė kiek nesupratot tikrosios esmės, – nusišypsojo jis. –

Kadangi tai, kas jums įdūrė ir ištrėškė kraują, visai nebuvo smaigalys; tai buvo ta vieta, apie kurią kalbu ir kuri yra per gerą colį nuo mūsų aptariamo daikto spėjamo smaigalio.

– O kas yra likęs colis? – paklausiau. – Kaip, dėl dievo, jį pavadintumėt?

– Čia ir yra tikrasis smaigalys, – atsakė Makruskinas, – bet jis toks plonas, kad galėtų įsmigti į delną ir perėjęs kiaurai išlįsti kitoje rankos pusėje, o jūs nė nepajustumėt, nieko nepamatytumėt ir neišgirstumėt. Jis toks plonas, jog galbūt išvis neegzistuoja, ir galima praleisti pusvalandį bandant jį apmąstyti, ir galiausiai įsitikinti, jog jūsų mintis jo neaptinka. To colio pradžia storesnė už galą, ir, ko gero, tikrai ten yra, nors jeigu jums rūpi mano asmeninė nuomonė, nemanau, kad yra.

Suėmiau pirštais smakrą ir ėmiau labai susikaupęs galvoti, pasitelkęs tas smegenų dalis, kuriomis retai naudodavausi. Vis dėlto nepavyko nė kiek pasistūmėti priekin tiriant smailumos taškų klausimą. Makruskinas antrąsyk priėjo prie virtuvės spintelės ir grįžo prie stalo su juodu daikteliu, panašiu į gnomų pianiną su mažyčiais baltais ir juodais klavišais, variniais vamzdžiais ir apskritais besisukančiais krumpliaračiais, tarsi jie būtų garinės arba kuliamosios mašinos dalys. Jo baltos rankos grabinėjo ir čiupinėjo jį, tarytum mėgindamos apčiuopti kokį mažytį gumbą, o veidą jis buvo pakėlęs į viršų dvasinga poza, ir visai nekreipė dėmesio į mano asmeninę egzistenciją. Stojo nepaprasta, nedrumsčiama tyla, tarsi kambario stogas būtų nusileidęs per pusę nuo grindų; jis buvo užsiėmęs savo keistu instrumentu, o aš vis bandžiau perprasti visų taškų ir smaigalių aštrumą ir tiksliai juos išsiaiškinti.

Po dešimt minučių jis atsistojo ir vėl padėjo tą daiktą. Valandėlę kažką rašė užrašų knygelėje, paskui užsidegė pypkę.

– Tai va, – ekspansyviai tarė jis.

– Tie smaigaliai, – užsiminiau.

– Ar kartais neklausiau jūsų, kas yra bulbulė?

– Klausėt, – atsakiau, – bet tų smaigalių klausimas nuveda mane į dausas.

– Ne šiandien ir ne vakar pradėjau smailinti ietis, – tarė jis, – bet galbūt norėtumėt pamatyti visai pakenčiamą aukščiausio meno pavyzdį?

– Tikrai norėčiau, – atsakiau.

– Tačiau negaliu atsikvošėti nuo tos jūsų privačios išpažinties, *sub-rosa*, apie nedviračius; tai istorija, kuri galėtų jus labai praturtinti, jei užrašytumėt ją knygoje, kur žmonės galėtų susipažinti su ja literatūriškai.

Jis vėl priėjo prie virtuvinės spintelės, atidarė apatines dureles ir ištraukė dėžutę, kurią padėjo ant stalo, kad galėčiau apžiūrėti. Niekad gyvenime neapžiūrinėjau kokio nors puošnesnio ir geriau pagaminto daikto. Tai buvo ruda skrynelė, nelyginant tos, kurias turėdavo jūreiviai ar indai iš Singapūro, bet ji buvo tobulai maža, tarsi žiūrėtum iš kito žiūrono galo į normalaus dydžio dėžę. Ji buvo beveik pėdos aukščio, tobulų proporcijų ir nepriekaištingo darbo; su įpjovomis, drožiniais, įmantriais raižiniais ir piešiniais kiekvienoje pusėje, o antvože buvo išlinkis, suteikiantis dėžutei didelį iškilumą. Kiekvienas kampas buvo apkaustytas blizgančiais variniais apkaustais, o ant antvožo irgi buvo variniai kampai, gražiai ir nepriekaištingai pritaikyti prie medžio. Visas tas daiktas išsiskyrė tikru meno taurumu bei kokybe.

– Štai, pažvelkit, – tarė Makruskinas.

– Tai, ko gero, per daug nuostabu, – galiausiai tariau, – kad apie tai kalbėčiau.

– Jaunystėje praleidau dvejus metus, kol ją sukūriau, – tarė Makruskinas, – ir vis tiek ji mane nubloškia į dausas.

– Jos neverta minėti, – tariau.

– Ko gero, – atsiliepė Makruskinas.

Abu ėmėme žiūrėti į ją ir penkias minutes žiūrėjom taip įdėmiai, kad rodėsi ji ėmė šokti ant stalo ir atrodyti mažesnė, negu buvo iš tikrųjų.

– Aš nedažnai pažvelgiu į skryneles ar dėžutes, – tariau paprastai, – bet čia gražiausia dėžutė, ir visada ją atsiminsiu. Gal ir viduje ten kas nors yra?

– Gal ir yra, – atsakė Makruskinas.

Priėjęs prie stalo jis apglėbė objektą pagal įprastas taisykles, lyg glostydamas aviganį, ir atvėrė antvožą mažu raktu, bet tuoj vėl uždarė, man nespėjus pamatyti, kas viduje.

– Papasakosiu jums visą istoriją ir pateiksiu šio nedidelio siužeto plėtros sąrangą, – tarė jis. – Baigęs daryti dėžutę, mėginau sugalvoti, ką joje laikysiu, ir kam išvis ją naudosiu. Iš pradžių pamaniau apie tuos Braidės laiškus, parašytus ant žydro popieriaus ir skleidžiančius stiprų kvapą, bet paskui pagalvojau, kad tai būtų tikra šventvagystė, nes tuose laiškuose buvo karštų gabalų. Ar suvokiat mano mąstymo kryptį?

– Taip, – atsakiau.

– Po to pamaniau apie savo segtukus, emaliuotą ženklą ir prezentacinį geležinį pieštuką su sraigteliu gale, išstumiančiu smaigalį, sudėtingą prietaisą, prigrūstą mechanizmų, ir dovaną iš Sautporto. Visi šie daiktai yra vadinamieji Mašinų amžiaus pavyzdžiai.

– Jie prieštarautų skrynelės dvasiai, – tariau.

– Tikrai prieštarautų. Po to pagalvojau apie savo skustuvą ir atsarginį dantų protezą, jei atliekant pareigas kas nors smogtų į srėbtuvę...

– Bet čia ne jie.

– Ne jie.

– Tada pamaniau apie savo pažymėjimus, grynuosius pinigus, Petro Atsiskyrėlio paveikslėlį ir tą varinį daiktą su dirželiais, kurį vieną vakarą radau ant kelio netoli Metju O'Kerehe-no. Bet čia ir ne jie.

– Tai sunkus galvosūkis, – tariau.

– Galiausiai supratau, kad tėra vienintelis būdas tai padaryti nesipykstant su savo asmenine sąžine.

– Nuostabu, kad išvis radote atsakymą, – atrėmiau.

– Nutariau, – tarė Makruskinas, – kad tik vienintelis daiktas būtų teisingas pasirinkimas ir kad dėžutėje turėtų būti kita dėžutė, taip pat pagaminta, tačiau mažesnė kubinių matmenų požiūriu.

– Tai labai kompetentingas šedevras, – tariau stengdamasis šnekėti jo kalba.

Jis priėjo prie skrynelės, vėl ją atidarė, įkišo rankas įkypai, nelyginant kokias plokšteles ar žuvies pelekus, ir ištraukė mažesnę skrynutę, kuri buvo panaši į motininę dėžutę kiekviena savo smulkmena ir matmenimis. Man vos neužgniaužė kvapo, tokia nuostabiai nesupainiojama ji buvo. Priėjau, pačiupinėjau ją ir uždengiau delnu, norėdamas pamatyti, koks jos mažumo dydis. Variniai apkaustai spindėjo lyg saulė virš marių, o medžio spalva buvo tamsiai tamsiai sodri, tarsi spalva, kuri patamsėja ir susodrėja tik per metų metus. Žiūrint į ją man pasi-

darė šiek tiek silpna, todėl atsisėdau ant kėdės ir dėdamasis nerūpestingas pašvilpavau „Senis birzgina petnešas“.

Makruskinas ramiai, nežmoniškai nusišypsojo man.

– Galbūt jūs atvažiavot ir ne dviračiu, – tarė jis, – bet tai nereiškia, kad viską žinot.

– Šios skrynelės, – tariau, – tokios panašios viena į kitą, jog netikiu, kad jos apskritai čia yra, nes tuo patikėti paprasčiau negu nepatikėti. Vis dėlto abi jos yra nuostabiausia pora daiktų, kuriuos esu matęs.

– Dariau jas dvejus metus, – tarė Makruskinas.

– O kaip atrodo mažoji? – paklausiau.

– O kaip dabar manytumėt?

– Bijau, ko gero, ką nors ir pamanyti, – tariau kalbėdamas gana nuoširdžiai.

– Palaukit, kol jums parodysiu, – tarė Makruskinas, – ir tai bus personalinė ekspozicija bei apžiūra.

Pasiėmęs nuo lentynos dvi sviesto menteles įkišo jas į mažąją skrynelę ir ištraukė daiktą, kuris man atrodė nuostabiai panašus į kitą skrynelę. Priėjau prie jo ir kruopščiai apčiupinėjau ranka jusdamas tuos pačius, identiškus iškilumus, tas pačias proporcijas ir tuos pačius, nors daug mažesnius, visiškai tobulus varinius apkaustus. Ta skrynelė buvo tokia nepriekaištinga ir pasigėrėtina, kad priminė man labai aiškiai, nors ir kaip keistai bei kvailai atrodytų, tai, apie ką niekad negirdėjau ir ko niekad nesupratau.

– Nieko nesakykit, – greitai tariau Makruskinui, – tik darykit, ką darot, o aš stebėsiu iš čia ir pasistengsiu sėdėti.

Atsiliepdamas į mano pastabą jis linktelėjo, susirado du arbatinius šaukštelius tiesiomis rankenomis ir įkišo jas į pas-

kutinę skrynelę. Galima nesunkiai nuspėti, ką jis ištraukė. Po to atidarė ir šitą, ir išėmė, naudodamasis dviem peiliais, dar vieną. Darbavosi peiliais, peiliukais ir peilyčiais, kol ant stalo atsirado dvylika skrynelių; paskutinė buvo pusės degtukų dėžutės dydžio. Ji buvo tokia maža, kad beveik negalėjau įžiūrėti varinių apkaustų, nebent tik išvydęs jų spindėjimą šviesoje. Nepastebėjau, ar visi raižiniai ant antvožo buvo tie patys, nes man pakako žvilgtelėti į jį, paskui nusigręžti. Bet sielos gilumoje žinojau, kad jie tokie patys kaip ir kiti. Neištariau nė žodžio, nes mano protas putojo žavėdamasis policininko menu.

– Šiai paskutinei, – tarė Makruskinas padėdamas į šalį peilius, – paskyriau trejus metus, ir dar vienerius, kol patikėjau, kad ją padariau. Ar jums nebūtų sunku išsiimti smeigtuką?

Padaviau jam smeigtuką nieko nesakydamas. Jis atidarė mažiausiąją raktu, prilygstančiu plaukui, ir darbavosi juo, kol vėl ištraukė ant stalo skrynelę, ir išrikiavo visas trylika ant stalo. Gana keista, bet jos man atrodė vienodo dydžio, tik apgaubtos kažkokios beprotiškos perspektyvos. Ši mintis taip mane nustebino, kad atgavau žadą ir pasakiau:

– Tai nuostabiausi trylika daiktų, kuriuos kada esu matęs vienoje vietoje.

– Luktelėkit, vyruti, – tarė Makruskinas.

Dabar, stebint policininko judesius, visos mano juslės taip įsitempė, kad kone girdėjau, kaip krustelėjus subarška smegenys, tarsi būtų sudžiūvusios kaip susiraukšlėję žirniai. Jis sumaniai manipuliavo ir baksnojo smeigtuku, kol galiausiai išdėstė ant stalo dvidešimt aštuonias dėžutes, o paskutinė buvo tokia maža, kad atrodė kaip vabalas arba purvo grumstelis, jei ne

skleidžiamas spindesys. Pažvelgęs į ją vėl, išvydau šalia dar vieną daiktą, primenantį krislą, kurį išsiimame iš paraudusios akies vėjuotą, sausringą dieną, ir supratau, kad tiksliai skaičiuojant jų yra dvidešimt devynios.

– Štai jūsų smeigtukas, – tarė Makruskinas.

Įspraudė jį į mano apkvaišusią ranką ir susimąstęs grįžo prie stalo. Išsitraukė iš kišenės kažką, ko negalėjau įžiūrėti, ir ėmė rakinėti mažytį juodą daiktelį ant stalo šalia didesniojo, kuris pats buvo per mažas, kad galėtum aprašyti.

Tą akimirką išsigandau. Tai, ką jis darė, buvo jau nebe nuostabu, o baisu. Užsimerkiau ir ėmiau melsti, kad jis liautųsi, kol dar dirba darbus, kurie bent jau įveikiami žmogui. Vėl pažvelgęs apsidžiaugiau, kad nieko nauja nematyti ir kad jis nepadėjo ant stalo jokių kitų pastebimų daiktų, tačiau jis darbavosi kairėje savo nematomu instrumentu, rakinėdamas patį stalą. Pajutęs mano žvilgsnį priėjo prie manęs ir padavė didžiulį didinamąjį stiklą, kuris atrodė kaip dubuo, pritvirtintas prie rankenos. Paėmęs jį pajutau, kaip skausmingai susispaudė širdis.

– Ateikit čia, prie stalo, – tarė jis, – ir žvelkit, kol pamatysit, ką matot infraokuliariai.

Kai pažiūrėjau į stalą, jis buvo tuščias, jei neskaitysim dvidešimt devynių skrynelių, bet padedamas didinamojo stiklo galėjau prisiekti, kad šalia paskutiniųjų buvo išdygusios dar dvi, mažiausia iš kurių buvo beveik dukart mažesnė už paprastą neregimybę. Atidaviau jam stiklinį instrumentą ir netaręs nė žodžio atsisėdau ant kėdės. Norėdamas pasidrąsinti ir žmoniškai patriukšmauti, pašvilpavau „Griežlės pjesių dūdmaišiams“ melodiją.

– Na štai, – tarė Makruskinas.

Išsiėmė dvi suglamžytas cigaretes iš laikrodžio kišenėlės, uždegė išsyk jas abi ir padavė vieną jų man.

– Dvidešimt antras numeris, – tarė jis. – Pagaminau ją prieš penkiolika metų, paskui kasmet dariau vis kitas kopijas, naktimis, laisvalaikiu ar užsiimdamas kartais antraeiliu darbu.

– Aiškiai jus suprantu, – tariau.

– Prieš šešerius metus jos tapo nematomos, kad ir per stiklą. Niekas nematė paskutiniųjų penkių, nes joks stiklas nėra pakankamai stiprus, kad parodytų mažiausius kada nors padarytus daiktus. Niekas negali pamatyti, kaip jas darau, nes mano mažieji įrankiai neregimi. Ta skrynelė, kurią dabar gaminu, beveik nieko nereiškia. Į numerį pirmą tilptų iškart koks milijonas, ir neliktų vietos atraitytoms moters kojinėms. Durys žino, kada viskas sustos ir baigsis.

– Toks darbas turi labai gadinti akis, – tariau apsimesdamas esąs toks pats kaip kiti.

– Šiomis dienomis, – tarė jis, – turėsiu pirkti akinius su auksiniais rėmeliais. Sugadinau akis skaitydamas smulkų šriftą laikraščiuose ir oficialiuose blankuose.

– Ar nebus nieko bloga, – tariau, – jei prieš grįždamas į fojė paklausiu jus, ką darėt su tuo mažu pianino instrumentu, tuo daiktu su krumpliais ir su variniais segtukais?

– Tai mano asmeninis muzikinis instrumentas, – tarė Makruskinas, – ir juo groju savo kūrybos melodijas norėdamas patirti asmeninį malonumą, teikiamą ausį glostančių garsų.

– Aš klausiausi, – atsiliepiau, – bet taip ir neišgirdau jūsų.

– Intuityviai manęs tai nestebina, – tarė Makruskinas, – kadangi tai yra mano lokalinis patentuotas išradimas. Tikrųjų na-

tų vibracijos yra tokio aukšto dažnio, kad žmogaus ausų kaušeliai negali jomis pasigėrėti. Tik aš pats žinau šio daikto paslaptį, pažįstu intymią jo sandarą ir turiu patikimus įgūdžius, kaip su juo apsieiti. Na, tai ką dabar manot?

Pakilau ant kojų norėdamas grįžti į fojė ir ranka palengva perbraukiau kaktą.

– Manau, kad tai nepaprastai akatalektiška, – atsakiau.

ŠEŠTAS SKYRIUS

Kai vėl įsmukau į fojė, išvydau abu ponus, seržantą Plaką ir p. Gileinis, įnikusius į diskusiją dviračių klausimu.

– Visiškai netikiu ta trijų greičių pavara, – sakė seržantas, – tai naujai iškeptas instrumentas, jis sukryžiuoja kojas, ir dėl jo kyla pusė visų avarijų.

– Tai jėga važiuojant per kalvas, – tarė Gileinis, – nelyginant antra pora segtukų ar mažytis benzininis motoras.

– Ją sunku suderinti, – tarė seržantas, – suki tą geležinę grandinę, kabančią ant pavaros, kol pajunti, kad pedalai nebekabina. Ji niekad nesustabdo, kai nori, ir primena nevykusius dantų protezus.

– Visa tai melas, – tarė Gileinis.

– Arba fėjų dienos smuiko kaištelius, – toliau kalbėjo seržantas, – arba džiūsną žmoną šaltos pavasario lovos gūžyje.

– Netiesa, – atkirto Gileinis.

– Arba porterį negaluojančiame skrandyje, – tarė seržantas.

– Taigi, nepadėkite man, – atsiliepė Gileinis.

Seržantas akies kraštelių pastebėjo mane ir pasisuko nekreipdamas jokio dėmesio į Gileinį.

– Neabejoju, kad Makruskinas išūžė jums galvą, – tarė jis.

– Jo paaiškinimai buvo nepaprastai išsamūs, – sausai atsakiau.

– Jis yra komiškas žmogus, – tarė seržantas, – vaikščiojanti turgavietė, galėtum pamanyti, kad jis visą laiką buvo kaip ant adatų ir spaudžiamas garo.

– Taip ir yra, – atsakiau.

– Jis melodijų žmogus, – pridūrė seržantas, – ir labai nepastovus, tiesiog keliantis grėsmę protui.

– Dėl dviračio, – tarė Gileinis.

– Dviratį rasime, – atsakė seržantas, – kai aš jį atgausiu ir atiduosiu tikrajam savininkui, pagal visus įstatymus ir nuosavybės taisykles. Ar norėtumėt dalyvauti paieškos procese? – paklausė.

– Neprieštaraučiau, – atsakiau.

Seržantas pauzės metu pažvelgė į savo dantis veidrodyje, paskui užsidėjo blauzdines ant blauzdų ir pasigriebė lazdą, kaip ženklą, kad išsirengė į kelią. Gileinis stovėjo prie durų ir varstė jas norėdamas mus išleisti. Visi trys išėjome į patį dienos vidurį.

– Tuo atveju, jeigu aptiktume dviratį iki vėlyvų pietų, – tarė seržantas, – palikau oficialų memorandumą asmeninei policininko Fokso žiniai, kad jis gautų aiškią informaciją apie *res ipsa*, – tarė.

– Ar jūs galit minti smarkiai minamus pedalus, – paklausė Gileinis.

– O kas yra Foksas? – paklausiau.

– Policininkas Foksas yra trečiasis iš mūsų, – tarė seržantas, – bet mes niekada jo nematome ir nieko apie jį negirdime, nes jis visada vaikštinėja po rajoną niekad nenuklysdamas į šalį, o knygoje pasirašo vidunaktį, kai net barsukai miega. Jis pamišęs kaip kiškis, niekad neapklausinėja žmonių ir visad kažką užsirašinė-

ja. Jei žiurkių spąstų pedalai būtų universalūs, jie pražudytų dviračius, ir žmonės imtų kristi kaip musės.

– Kas pastūmėjo jį į tokį kelią? – pasiteiravau.

– Niekad neįstengiau teisingai suprasti, – atsakė seržantas, – ir negavau informatyvios informacijos, bet policininkas Foksas praleido privačiame kambaryje visą valandą su Makruskinu vienų metų dvidešimt trečią birželio, ir nuo to laiko su niekuo nesikalbėjo, ir buvo pamišęs kaip šikšnosparnis, sukvailiojęs kaip triušis. Ar kada sakiau, kaip klausinėjau inspektorių O'Korkį apie žiurkių spąstus? Kodėl jie nėra draudžiami, sakiau, ar nepaverčiami specialiomis priemonėmis, kaip arsenas, jų nusipirktumėt vaistinėse, kur pasirašytumėte mažoje knygelėje ir pasirodytumėt esąs atsakinga asmenybė.

– Jie yra jėga važiuojant kalvomis, – tarė Gileinis.

Seržantas ėmė spjaudyti ant perdžiūvusio kelio.

– Jūs turėsit gauti ypatingą parlamento nutartį, – tarė inspektorius, – ypatingą nutartį.

– O kur mes vykstame, – paklausiau, – kur mes norime pakliūti, ar grįžtam iš kur nors kitur?

Patekom į keistą gamtovaizdį. Aplink kilo daugybė žydrų kalnų, nutolusių gana pagarbia distancija, ir vienas ar du jų buvo apgaubti balto vandens spindesio ir tarytum slėgė mus. Pusiaukelėje į tuos kalnus vaizdas paskaidrėjo ir atsivėrė kauburių bei įdubų vaizdai, taip pat pelkių gamtovaizdžiai, kur vienur ar kitur darbavosi žmonės su ilgais instrumentais; buvo galima girdėti jų balsus, perrėkiančius vėją, ir nykų vežimų dardėjimą kelyje. Kai kur suboluodavo pastatai, šen bei ten kėblino žolės ieškančios karvės. Mačiau, kaip varnų būrys nusileido

nuo medžio, į kurį žiūrėjau, ir liūdnai nutūpė ant lauko, kur ganėsi šilkavilnės avys.

– Mes einam ten, kur einam, – tarė seržantas, – čia yra kryptis, kuri rodo į teisingą gyvenimą. Nėra pavojingesnio daikto už sulūžusio dviračio pedalą.

Jis pasuko iš kelio ir nuvedė mus per gyvatvorę.

– Negarbinga taip kalbėti apie žiurkių spąstus, – tarė Gileinis, – nes mano šeima buvo įmerkusi uodegas į juos ištisomis kartomis, buvusiomis ir būsimomis, ir visi jie mirė lovoje, jei neskaitysime pirmos eilės pusbrolio, kuris lindo prie garinės kuliamosios čiuptuvų.

– Egzistuoja tik vienas pavojingesnis dalykas, – tarė seržantas, – ir tai yra klibantis dantų protezas. Klibantis protezas – tai bomba, niekas jį prarijęs ilgai negyvena, ir jis netiesiogiai sukelia asfikciją.

– Nekyla jokio pavojaus, kad kas nors prarytų sulūžusį dviratį, – tarė Gileinis.

– Kai turi protezus, nori turėti ir gerus, stiprius jų tvirtiklius, – tarė seržantas, – ir galybę vaško, kuris prilipdo juos prie viršutinio žandikaulio. Pažvelkit į šio krūmo šaknis, jos atrodo įtartinos, bet nėra jokios priežasties išduoti orderį.

Tai buvo mažas prožirnis, mažasis krūmas, kaip sakytume, su šieno ir avies vilnos aukštesnėse ir žemesnėse šakose atplaišomis. Gileinis atsiklaupė ir ėmė raustis žemėje, kaip vienas žemesniųjų gyvūnų. Po valandėlės jis ištraukė juodą instrumentą. Pastarasis buvo ilgas ir plonas ir priminė ilgą parkerį.

– Dieve, čia mano pompa! – sušuko jis.

– Taip ir maniau, – tarė seržantas, – pompos aptikimas gali būti sėkminga smulkmena, padedanti mums privačiame detek-

tyviniame ir gudriame policiniame darbe. Įsidėkite ją į kišenę, nes galbūt mus stebi, seka ir persekioja nusikalstamos gaujos atstovas.

– Iš kur žinojot, kad ji būtent šiame pasaulio kampelyje? – paklausiau kaip naivumo įsikūnijimas.

– Koks jūsų požiūris į aukštus balnelius? – pasiteiravo Gileinis.

– Klausimai yra tartum ubagų pabarškinimai, ir į juos nereikia kreipti dėmesio, – tarė seražantas, – tačiau nepriešta-raudamas pasakau jums, kad aukšti balneliai puikūs, jei turit varinį vairą.

– Aukštas balnelis yra jėga kalvose, – tarė Gileinis.

Šiuo metu buvom visai kitokiuose laukuose, atsidūrę tarp karvių su baltais ir rudais kailiais. Kai važiavom pro jas, jos ramiai mus stebėjo ir lėtai pasisuko rodydamos riebių šonų žemėlapius. Jos leido mums suprasti, kad pažįsta mus asmeniškai ir labai daug pagalvojo apie mūsų šeimas, o kai praėjau paskutinę, nukėliau skrybėlę, kaip pagarbos ženklą.

– Aukštas balnelis, – tarė seržantas, – buvo išrastas vieno žmogaus, vardu Pitersas. Jis praleido visą gyvenimą jodinėdamas ant kupranugarių ir kitų išdidžių gyvūnų – žirafų, drambblių bei paukščių, kurie skuodžia kaip kiškiai ir deda kiaušinius didumo sulig dubeniu, kuriame garinėje skalbykloje laiko cheminį vandenį, išvalantį iš vyriškų kelnių degutą. Grįžęs iš karų jis atkakliai mąstė, kaip išvengti sėdėjimo ant žemo balnelio, ir vieną naktį gulėdamas lovoje netyčia išrado aukštą balnelį; tai buvo jo nuolatinio galvos laužymo ir protinių ieškojimų rezultatas. Jo krikšto vardo nepamenu. Aukštas balnelis sukūrė žemą vairą. Jis kryžium gula ant šakių, varo kraują į galvą ir labai pažeidžia vidinius organus.

– Kuriuos organus? – pasiteiravau.

– Abu, – atsakė seržantas.

– Manau, čia tas medis, – tarė Gileinis.

– Nenustebčiau, – pasakė seržantas. – Įkiškit po juo rankas ir įvairiapusiškai iščiupinėkit, kad galėtumėt faktiškai patvirtinti, kad ten ne tik nieko nėra, bet ir kažkas yra.

Gileinis atsigulė kniūbsčias ant žolės prie kvyklės drūtgalio, stipriomis rankomis ėmė raustis po jos intymias vietas niurnėdamas nuo įtemptų fizinių pastangų. Po valandėlės rado dviračio lempą bei skambutį, atsistojo ir slapčia įsikišo į laikrodžio kišenėlę.

– Tai buvo labai tinkamai ir aiškiai pademonstruota, – tarė seržantas. – Rodo būtinybę stengtis ir toliau, tai neabejotinas įkaltis, ir mes tikrai rasime dviratį.

– Nenorėčiau klausinėti, – mandagiai tariau, – bet ta išmintis, kuri atvedė jus prie šito medžio, nemoko tautinėse mokyklose.

– Čia ne pirmas kartas, kai man pavagia dviratį, – tarė Gileinis.

– *Mano* laikais, – tarė seržantas, – pusė tautinių mokyklų mokslinčių spjaudėsi liguistais kliedesiais apie Rusijos žemyno sunaikinimą ir javų lauko išguldymą vos pažvelgus į jį. Dabar jau viskas sustabdyta, jiems paskirta būtina inspekcija, vidutiniokai prikemšami geležies, o blogieji išraunami daiktu, panašiu į vielos kirpimo žnyples.

– Ta pusė atsiranda dėl to, kad važiuoja dviračiu išsižioję, – patikslino Gileinis.

– Šiais laikais, – tarė seržantas, – visai nekeista išvysti pirmaklasius prie elementoriaus su sveikais dantimis ir su protezais jaunikliams, kuriuos grafystės taryba gamina pusdykiai.

– Nieko nėra blogiau, – tarė Gileinis, – negu griežti dantimis įkalnėje, nes geriausia jų dalis nudyla, o netiesiogiai tenka prikalti kepenis.

– Rusijoje, – tarė seržantas, – senstančioms karvėms įdeda dantis iš pianino klavišų, tačiau tai laukinė šalis, mažai civilizuota, jums tektų paaukoti daug padangų.

Dabar ėjom laukais, pilnais kuplių, ištvermingų medžių, ir čia visada buvo penkios valandos po pietų. Tai buvo šiltas pasaulio kampelis, be tardymų ir be svarstymų, ir labai guodė bei migdė protą. Aplink nebuvo gyvūnų, didesnių už žmogaus nykštį, ir jokio triukšmo, didesnio už seržanto nosies šnarpštimą, nepaprastą muziką, primenančią vėjo ūžavimą kamine. Abiejose pusėse driekėsi švelnūs žali paparčių kilimai su kylančiais plonais žaliais vijokliais ir šen bei ten styrančiais neapkirptais krūmais, nelabai ardančiais miestišką peizažą. Nežinau, kiek mes nuėjom šiais laukais, tačiau galiausiai atėjome į vietą, kur sustojome ir niekur toliau nėjome. Seržantas palietė pirštu tam tikrą augmenijos plotą.

– Tai gali būti čia, o gali ir nebūti, – tarė jis, – mes galim pamėginti tik todėl, kad pastangos duoda vaisius, o būtinybė yra nesantuokinė išradimų motina.

Gileinis neilgai trukus išpainiojo savo dviratį iš to žolyno ploto. Ištraukė erškėčius iš ratų stipinų, spustelėjo padangas raudonais išmiklintais pirštais ir skrupulingai nušveitė savo važiavimo priemonę. Visi trys mes vėl nieko netardami grįžom prie kelio, ir Gileinis uždėjo pėdą ant pedalo, rodydamas, kad važiuoja namo.

– Kol dar neišvažiavau, – tarė seržantui, – gal pasakytumėt, kokia yra jūsų tikra nuomonė apie medinį rėmą.

– Tai labai pagirtinas išradimas, – tarė seržantas, – leidžiantis pasisiūbuoti ir visai neslegiantis baltos pneumatikos.

– Medinis rėmas, – neskubriai tarė Gileinis, – yra savaime mirtini spąstai, jis drėgną dieną išbrinksta ir pažįstu žmogų, kuriam tik dėl jo teko mirti bloga šlapia mirtimi.

Nespėjus mums dorai įsiklausyti, ką jis sako, jis jau buvo nulėkęs pusę kelio, ir jo dvišakas švarkas plaikstėsi vėjy, sukeltam veržlaus pagreičio.

– Juokingas žmogus, – išdrįsau pasakyti.

– Draugingas žmogus, – tarė seržantas, – labai reikalingas, bet aistringai plepus.

Gražiai krypuodami klubais mudu traukėme popietę į namus prisodrindami kelią cigaretėmis. Pamaniau, kad veikiai paklysime pelkių laukuose ir parkuose, tačiau kelias ėjo tiesiai į mūsų baraką. Seržantas čiulpė savo cigaretes ir ant jo kaktos ryškėjo rėžis, tarsi nuo skrybėlės.

Kiek paėjėjęs jis atsigręžė į mane.

– Grafystės taryba turi už daug ką atsakyti, – tarė jis.

Nesupratau, apie ką jis kalba, bet pasakiau, kad sutinku su juo.

– Yra vienas galvosūkis, – tariau, – kuris spaudžia man pakaušį ir kelia galybę smalsių klausimų. Apie dviratį. Niekad nesu girdėjęs apie tokią detektyvinę veiklą, su kuria susidūriau dabar. Jūs ne tik radot dingusį dviratį, bet aptikot ir visus įkalčius. Man labai sunku patikėti tuo, ką matau, ir kartais net bijau pažvelgti į kai kuriuos daiktus, kad nereikėtų patikėti. Kur glūdi jūsų policinio virtuoziškumo paslaptis?

Jis nusijuokė iš mano rimtų klausimų ir papurtė galvą rodydamas didelį atlaidumą mano naivumui.

– Tai buvo visai nesunku, – tarė jis.

– Kaip nesunku?

– Net ir be įkalčių būčiau galiausiai sėkmingai radęs dviratį.

– Atrodo, kad tai labai sunkus lengvumas, – atsakiau. – Nejaugi žinojot, kur dviratis?

– Taip.

– Iš kur?

– Kadangi pats jį ten paslėpiau.

– Jūs pats pavogėt tą dviratį?

– Žinoma.

– Ir pompą, ir kitus įkalčius?

– Juos irgi paslėpiau ten, kur buvo galiausiai rasti.

– O kodėl?

Valandėlę jis netarė nė žodžio, tačiau tvirtai žingsniavo šalia manęs žvelgdamas kaip galima toliau į priekį.

– Čia yra grafystės tarybos kaltė, – galop tarė.

Nieko nesakiau, žinodamas, kad jis apkaltins grafystės tarybą dar labiau, jei tas kaltinimas dar labiau subręs jo galvoje. Neilgai trukus jis grįžtelėjo į mane ir prabilo. Jo veidas buvo labai rimtas.

– Ar kada nors atradot atominę teoriją, o gal girdėjot apie ją? – pasiteiravo jis.

– Ne, – atsakiau.

Jis patikliai priglaudė burną prie mano ausies.

– Ar jus nustebintų pasakymas, – niūriai tarė, – kad atominė teorija darbuojasi šioje apylinkėje?

– Tikrai taip.

– Ji daro neapsakomą žalą, – toliau kalbėjo jis, – pusė žmonių kenčia nuo jos, tai baisiau už raupus.

Pamaniau, jog vertėtų *bent ką* pasakyti.

– Ar nebūtų patartina, – tariau, – kad šio reikalo imtųsi vaistinių daktarai arba tautiniai mokytojai, o gal manot, kad tai labiau tiktų šeimos galvai?

– Visų tų dalykų šerdis, – tarė seržantas, – yra grafystės taryba.

Jis žingsniavo toliau susirūpinęs ir susimąstęs, tarsi tai, ką tyrinėjo mintyse, buvo labai painiai nemalonus reikalas.

– Atominė teorija, – šmaikščiai pastebėjau, – yra dalykas, kuris man visiškai neaiškus.

– Maiklas Gileinis, – tarė seržantas, – yra pavyzdys žmogaus, kurį kone visai nustekeno atominės teorijos principas. Ar nustebtumėt išgirdęs, kad jis yra kone pusiau dviratis?

– Tai mane besąlygiškai nustebintų, – atsakiau.

– Maiklas Gileinis, – tarė seržantas, – remiantis paprastais skaičiavimais, yra maždaug šešiasdešimtmetis, ir jeigu jis yra pats savimi, tai yra pravažinėjęs ne mažiau negu trisdešimt penkerius metus dviračiu akmeningais keliais, aukštyn žemyn kalvomis ir įvažiavęs į gilius griovius, kai kelias tampa klaidingas siaučiant žiemoms. Jis nuolatos važiuoja dviračiu į tam tikrą vietą kas valandą arba grįžta iš jos kas antrą valandą. Jei jo dviratis nebūtų pavagiamas kiekvieną pirmadienį, dabar jis jau tikrai būtų pasiekęs pusiaukelę.

– Pusiaukelę į kur?

– Pusiaukelę į ten, kur pats taptų dviračiu, – atsakė seržantas.

– Jūsų kalba, – tariau, – yra tikras išminties rankdarbis, nes aš nesuprantu nė vieno žodžio.

– Ar paauglystėje nestudijavot atomų teorijos? – paklausė seržantas žvelgdamas į mane primygtinai tiriančiu ir nuostabos kupinu žvilgsniu.

– Ne, – atsakiau.

– Tai labai rimtas neteisėtas turto pasisavinimas, – paaiškino jis, – tačiau vis tiek paaiškinsiu jums jo mastą. Bet koks objektas sudarytas iš mažų jo paties dalelyčių, ir jos skrieja aplink koncentriniais apskritimais, lankais, segmentais ir nesuskaičiuojamomis kitomis geometrinėmis figūromis, kurių skaičius viršija kolektyvinio apibendrinimo galimybes, niekad nestovi vietoje, o vis sukasi, laksto šen bei ten ir vėl atgal, niekad nesiliaudamos judėjusios. Šie mažyčiai džentelmenai vadinami atomais. Ar jūs supratingai sekat mano žodžius?

– Taip.

– Jie yra gyvastingi tarsi dvidešimt gnomų, šokančių džigą ant antkapio.

„Kaip gražiai pasakyta“, – sumurmėjo Džo.

– Imkim kad ir avį, – tarė seržantas. – Kas yra avis, jei ne milijonai mažų aviškų dalelių, kurios sukasi ir painiai rangosi avies viduje? Kas dar ten galėtų būti?

– Tai turėtų apsvaiginti gyvulį, – pastebėjau, – ypač jei sukasi ir galvoje.

Seržantas metė į mane žvilgsnį, kurį, esu tikras, pats apibūdintų kaip *non-possum* ir *noli-me-tangere*.

– Šią pastabą galima pavadinti nesąmone, – griežtai tarė jis, – nes nervų raizginiai ir pati avies galva sukasi ta pačia kryptimi, ir galit pražiopsoti vieną apsisukimą, ir štai – penki viršuje ir tiek pat apačioje.

– Tiesą sakant, nė nepamaniau apie tai, – tariau.

– Atomai yra labai paini teorema, kurią galima išspręsti pasitelkus algebrą, bet tai reikia daryti laipsniškai, nes galima praleisti visą naktį įrodinėjant liniuotėmis, kosinusais ir kitais instrumentais, o paskui galiausiai nepatikėti tuo, ką įrodėme. Jei taip

atsitiktų, turėtumėt vėl viską peržvelgti, kol rastumėt tą apmąstymų vietą, kur patikėtumėt savaisiais faktais ir skaičiais, įrodytais Holo ir Naito algebros vadovėlyje, o paskui vėl grįžtumėt iš tos svarbios vietos, kol viskuo tikrai tikėsit ir netikėsit pusiau, nelyginant būtų apnikusi abejonė, kad pametėt lovoj savo marškinių segtukus.

– Visiškai teisingai, – tariau.

– Dėl tos ir ne kitos priežasties, – tęsė jis, – galit visai tvirtai spėti, kad jūs irgi sudarytas iš atomų, lygiai kaip ir jūsų laikrodžio kišenėlė bei marškinių skvernai ir tas instrumentas, kuriuo valot valgio liekanas nuo savo kiaurų dantų. Ar kartais žinot, kas atsitinka, kai suduodat į geležies strypą su geru anglies kirtikliu ar buku instrumentu?

– O kas?

– Kai smarkiai smogiat, atomai nutrenkiami į strypo apačią, suslegiami ir suspaudžiami ten tarsi kiaušiniai, užsėsti geros perekšlės. Po valandėlės pamažu jie ima bastytis ir galiausiai grįžta į savo pradinę vietą. Bet jei strypą daužote ganėtinai ilgai ir ganėtinai smarkiai, jiems nelieka išeities, ir kas nutinka tada?

– Tai sunkus klausimas.

– Paklauskit kalvį, žinantį tikrą atsakymą, ir jis pasakys, kad jei strypą smarkiai daužysit, jis ilgainiui suirs. Kai kurie strypo atomai persismelks į kūjį, o kita pusė į stalą arba į akmenį, arba į bet kurį kitą priekalą, esantį po strypu.

– Tai gerai žinoma, – sutikau.

– Bruto ir neto rezultatas yra tas, kad žmonės, praleidę didesnę įprasto gyvenimo dalį važinėdami geležiniais dviračiais šios apylinkės akmenuotais reidais, dėl savo asmenybių ir dviračių asmenybių atomų susimaišymo tampa pusiau žmonėmis,

pusiau dviračiais, ir jūs nustebtumėt sužinojęs, kiek jų daug šiuose kraštuose.

Išsižiojau iš nuostabos, ir ore pasigirdo garsas, primenantis stiprų padangos sprogimą.

– Ir visai apstulbtumėt sužinojęs, kiek dviračių yra įsmigę į žmoniją, tai beveik puszmogiai, kurie sudaro pusę žmonijos.

„Matyt, čia nėra jokių ribų, – pastebėjo Džo, – čia jau galima pasakyti bet ką, ir viskas bus teisinga, ir tuo reikės tikėti."

Šią akimirką, tariau, mielai darbuočiausi garlaivyje jūros viduryje vyniodamas virves ir sunkiai plušdamas rankomis. Norėčiau būti toli nuo čia.

Atidžiai apsižvalgiau. Abiejose kelio pusėse liūlėjo rudi pelkynai bei juodi pelkynai su stačiakampiais intarpais, pripildytais geltonai rudo ir rudai geltono vandens. Tolumoje, kone padangėje, žmonės buvo palinkę prie durpių, kasė jas tiksliai apskaičiuotomis velėnomis savo originaliais kastuvais ir dėliojo į aukštą memorialą, dvigubai aukštesnį už arklį ir vežimą. Garsus, sklindančius nuo jų, gaudė seržanto ir mano ausys – be vakario vėjo, be juoko, švilpavimo ir senų pelkių dainų nuotrupų. Arčiau stovėjo namas, apsuptas trijų medžių ir būrelio naminių paukščių, kurie lesė, rovė šaknis ir garsiai ginčijosi atkakliai dėdami kiaušinius. Pačiame name viešpatavo tyla bei ramybė, tik virš kamino stovėjo nesisklaidantis dūmų baldakimas, rodantis, kad žmonės viduje užsiima savo darbais. Prieš mus plytėjo kelias, kuris driekėsi per lygumas, stabtelėdavo lėtai kildamas į kalvas, kurios pasitikdavo jį vešlia žole, pilkais rieduliais ir sužėlusiais žemaūgiais medžiais. Virš galvos buvo tik dangus, giedras, neįžvelgiamas, neapsakomas ir neprilygstamas, su gražia debesų salele, pakibusia virš dviejų ramių kiemų į dešinę nuo p. Džarviso išvietės.

Veiksmo vieta buvo tikra bei nenuginčijama ir nesutapo su seržanto kalbomis, bet žinojau, jog seržantas sako tiesą, ir jei būtų reikėję pasirinkti, visai įmanoma, kad man būtų tekę paneigti tą paprastų dalykų tikrovę, kurią regėjo akys.

Akies kraštelių žvilgtelėjau į jį. Žingsniavo toliau, o jo raudoname veide ryškėjo pykčio ant grafystės tarybos ženklai.

– Ar jūs įsitikinęs dviračių žmogiškumu? – pasiteiravau. – Nejaugi atominė teorija tikrai tokia pavojinga, kaip sakot?

– Ji yra nuo dviejų iki trijų kartų pavojingesnė, nei įmanoma, – niūriai atsakė jis. – Ankstyvą rytmetį neretai pagalvoju apie keturis kartus, be to, jei pagyventumėt čia keletą dienų ir leistumėt įsisiūbuoti pastabumui bei tyrimo potraukiui, suprastumėt, koks neabejotinas yra šio įsitikinimo tikrumas.

– Gileinis visai neatrodė panašus į dviratį, – tariau. – Jis neturėjo užpakalinio rato, ir nemanau, jog turėjo priekinį, nors ir nelabai atkreipiau dėmesį į jo priekį.

Seržantas pažvelgė į mane su užuojauta.

– Nesitikėkit, kad jam iš kaklo išaugs vairas, bet aš esu regėjęs, kaip jis iškrėtė daug sunkiau apsakomų dalykų. Ar pastebėjot, kaip keistai elgiasi dviračiai šiuose kraštuose?

– Aš neseniai šitoje apygardoje.

„Ačiū Dievui“, – tarė Džo.

– Tada stebėkit dviračius, jei manot, kad nuolat stebėtis yra malonu, – tarė jis. – Kai žmogus įsileidžia taip toli, kad tampa pusiau arba daugiau negu pusiau dviračiu, ne ką ir pamatysit, nes jis praleidžia galybę laiko remdamasis alkūne į sienas, ar stovi atsispyręs viena koja į kelkraščio akmenis. Žinoma, yra ir kitų dalykų, susijusių su damomis ir moteriškais dviračiais, bet apie tai papasakosiu atskirai kitą kartą. Bet žmogaus apžergtas

dviratis yra didžiai žavingas bei intensyvus reiškinys ir labai pavojingas daiktas.

Tą akimirką ant dviračio greitai prilėkė žmogus su besiplaikstančiais skvernais ir, sklandžiai nuskuodęs pro šalį, nusileido nuo priekyje esančios kalvos. Vėriau jį šešių erelių žvilgsniu, mėgindamas nustatyti, kuris kurį neša, ir ar išties tai žmogus su dviračiu ant pečių. Tačiau neišvydau nieko, kas būtų įsimintina ar stebėtina.

Seržantas žiūrėjo į savo juodąją užrašų knygelę.

– Čia buvo O'Fyrsa, – galiausiai ištarė. – Jo rodmuo yra dvidešimt trys procentai.

– Jis yra dvidešimt trimis nuošimčiais dviratis?

– Taip.

– Ar tai reiškia, kad jo dviratis irgi yra dvidešimt trim procentais O'Fyrsa?

– Tikrai taip.

– O koks Gileinio indeksas?

– Keturiasdešimt aštuoni.

– Tai O'Fyrsos daug mažesnis.

– Čia tiesiog laimingas sutapimas, jog tuose namuose gyvena trys panašūs broliai ir jie pernelyg neturtingi, kad kiekvienas galėtų turėti nuosavą dviratį. Būna žmonių, kurie niekad nesupranta, kokie jie laimingi būdami neturtingesni už bet kuriuos kitus. Prieš šešerius metus vienas iš trijų O'Fyrsų tautinėje loterijoje laimėjo dešimt svarų. Kai mano ausis pasiekė ši naujiena, supratau, jog teks imtis priemonių, jeigu nenoriu, kad jų šeimoj atsirastų du nauji dviračiai. Nuvokiau, kad galiu per savaitę pavogti tik ribotą dviračių kiekį. Nenorėjau prisiimti atsakomybės už tris O'Fyrsas. Laimė, labai gerai pažinojau laiš-

kanešį. Tas laiškanešys! Didžios nukamuotos kaučiukinės rudo taškymosi padangos! – Atrodė, jog prisiminimai apie laiškanešį suteikė seržantui pretekstą neribotam džiugesiui ir sudėtingam gestikuliavimui raudonomis rankomis.

– Laiškanešys? – paklausiau.

– Septyniasdešimt vienas procentas, – tarė jis tyliai.

– Aukščiausias viešpatie!

– Kiekvieną dieną apsuka dviračiu trisdešimt aštuonias mylias, keturiasdešimt metų, kad ir kokia kruša, liūtis ar sniego pūga siaustų. Labai nedaug vilčių, kad jo indeksas vėl taps mažesnis nei penkiasdešimt procentų.

– Papirkot jį?

– Žinoma. Dviem mažais dirželiais, kuriais apriša stebules, kad nesusipurvintų.

– O kaip elgiasi tie žmonių dviračiai?

– Tie žmonių dviračiai?

– Turiu omeny tuos dviračių žmones, ar kaip jie ten vadinami, – tuos, kurie apačioj turi du ratus ir rankenas.

– Dviračio, kuris ganėtinai prisodrintas žmogiškumo, elgesys yra labai klastingas ir neprilygstamai pasigėrėtinas. Niekad nepamatysit, kaip jie juda vieni patys, bet netikėtai aptiksit juos pačiose netikėčiausiose vietose. Ar niekad nematėt dviračio, prisišliejusio prie stalo šiltoje virtuvėje, kai lauke pila kaip iš kibiro?

– Mačiau.

– Visai šalia ugnies?

– Taip.

– Visai netoli šeimos, kad būtų galima nugirsti pokalbį?

– Taip.

– Ne, už kokio tūkstančio mylių nuo tos vietos, kur jie laiko valgomus daiktus?

– Šito nepastebėjau. Juk nenorit pasakyti, kad šie dviračiai ėda maistą?

– Niekad nebuvo pastebėta, kad jie tai darytų, niekas neaptiko jų pilna burna kepsnio. Žinau tik tiek, jog maistas dingsta.

– Ką!

– Ne vieną sykį pastebėjau trupinius prie šių ponų priekinių ratų.

– Visa tai man yra didžiulis smūgis, – tariau.

– Niekam niekas nerūpi, – atsiliepė seržantas. – Mikas mano, kad juos parūpino Petė, o Petė galvoja, jog tai Miko darbas. Labai nedaug žmonių nutuokia, kas vyksta šioje apygardoje. Yra ir kitų dalykų, apie kuriuos nenorėčiau daug kalbėti. Vieną sykį čia buvo atvažiavusi nauja mokytoja su nauju dviračiu. Jai dar nespėjus čia apšilti kojų, Gileinis išvažiavo jos moterišku dviračiu į atokią vietą. Ar galit įvertinti tokio poelgio amoralumą?

– Galiu.

– Bet čia dar ne visa blogybė. Neaišku, kaip Gileinio dviračiui tai pavyko, bet jis buvo prisišliejęs toje vietoje, į kurią puldavo jaunoji mokytoja skubėdama kažkur lėkti savuoju dviračiu. Jo nerado, bet čia pat riogsojo Gileinio dviratis, patogiai atsirėmęs ir bandantis atrodyti esąs labai nedidelis, patogus bei patrauklus. Ar turėčiau jus informuoti, kokie buvo padariniai arba kas atsitiko?

„Išties neturėtumėt, – skubiai tarė Džo. – Niekad negirdėjau apie tokį begėdišką ir beatodairišką poelgį. Žinoma, mokytoja buvo nekalta, ji nepatyrė jokio malonumo ir nieko nežinojo."

– Neturėtumėt, – atsakiau.

– Tada paklausykit. Gileinis visą dieną važinėjasi damos dviračiu, ir atvirkščiai, ir visiškai aišku, jog aptariama dama turi daug procentų, – sakyčiau, trisdešimt penkis ar keturiasdešimt, – nepaisant jos dviračio naujumo. Nemažai žilų plaukų atsirado mano galvoje, bandant suvaldyti šios apygardos žmones. Jei leisit peržengti ribas, viskam bus galas. Atsiras dviračių, trokštančių laimėti balsų, ir jie išsikovos vietas grafystės taryboje, ir vadovaudamiesi savo slaptais motyvais smarkiai nuniokos kelius. Tačiau nesutinkant su tuo, ir kita vertus, geras dviratis yra puikus palydovas, jis skleidžia nuostabų žavesį.

– Kaip nustatytumėt, kad žmogaus gyslomis teka galybė dviračio?

– Jeigu jo indeksas didesnis už penkias dešimtąsias, neapsirikdamas nustatysit tai iš eisenos. Jis visada vaikščioja pasitempęs, niekad neprisėda, atsiremia į sieną alkūne ir šitaip praleidžia visą naktį virtuvėje, užuot gulęsis į lovą. Jeigu jis eina per lėtai arba sustoja pusiaukelėje, susmunka, ir reikia, kad jį pakeltų bei pastūmėtų koks nors pašalinis asmuo. Tokia yra nemaloni būsena, į kurią nuvairavo tas laiškanešys, ir nemanau, kad kada nors pats iš jos išvairuos.

– Nemanau, jog kada nors važinėsiu dviračiu, – tariau.

– Saikingai juo pasivažinėti yra naudinga, užgrūdina ir išugdo geležinę valią. Bet pernelyg tolimi, pernelyg dažni ir pernelyg spartūs pasivaikščiojimai irgi anaiptol nėra saugūs. Kojoms nuolat trepsint keliu, į jus sulenda tam tikras kiekis kelio. Sako, kad žmogus mirdamas grįžta į molį, tačiau per ilgi vaikščiojimai prikemša jus molio daug anksčiau (arba palaidoja jūsų daleles kelio dulkėse) ir sukelia mirtį gyvenimo pusiaukelėje. Nelengva perprasti, kaip geriausia judėti iš vienos vietos į kitą.

Jam baigus kalbėti, pajutau, kad, norėdamas pailginti savo gyvenimą, mikliai tipenu ant pirštų galiukų. Galva plyšo nuo baimių ir įvairių nuogąstavimų.

– Anksčiau niekad nesu girdėjęs apie tai, – tariau, – ir visai nežinojau, kad gali nutikti tokie dalykai. Ar čia naujas raidos reiškinys, ar nuo senovės žinomas pamatinis dėsnis?

Seržanto veidas apsiniaukė, ir jis triskart nusispjovė ant kelio, tris jardus į priekį.

– Išduosiu jums paslaptį, – tarė jis tyliai ir labai slaptai. – Mano prosenelis mirė sulaukęs aštuoniasdešimt trejų. Metus prieš mirtį jis buvo arklys!

– Arklys?

– Arklys visu kuo, išskyrus šalutinius išorės bruožus. Galėdavo dienų dienom ganytis laukuose arba ėsti tvarte šieną. Paprastai būdavo aptingęs ir ramus, bet kartkartėmis imdavo šuoliuoti labai gražiai liuoksėdamas per tvoras. Ar kada matėt žmogų, šuoliuojantį dviem kojom?

– Ne.

– O man teko patirti, kad tai nuostabus reginys. Jis vis sakydavo, kad jaunystėje buvo laimėjęs Nacionalinį prizą, ir įgrisdavo šeimai pasakojimais apie sudėtingus šuolius bei jų didžiulį aukštį.

– Spėju, kad jūsų prosenelis pasiekė tokią būseną, be saiko jodinėdamas ant arklio?

– Kaip tik taip. Jo senasis arklys Denas elgėsi atvirkščiai ir suteikdavo mums tiek daug rūpesčių, tai naktį įžirgliodamas į trobą, tai dieną kabinėdamasis prie jaunų merginų ir įvykdydamas kriminalinius nusikaltimus, tad teko jį nušauti. Policija buvo nusiteikusi priešiškai, nes tais laikais jai stigo nuovokos. Jie

sakė, kad arklį teks suimti, apkaltinti ir atvesdinti į kitą antraeilį teismo posėdį, nebent jo atsikratytume. Todėl mūsų šeima jį nušovė, tačiau jei paklaustumėt manęs, sakyčiau, kad nušovė mano prosenelį, o Klonkunlos kapinėse palaidotas jo arklys.

Paskui seržantas susimąstė, prisiminęs savo protėvius, ir jo veidas buvo nugrimzdęs į prisiminimus dar vieną pusmylį, kol priėjome barakus. Džo ir aš privačiai sutarėm, kad šie apreiškimai buvo didžiausias netikėtumas, ir laukėme mūsų atvykimo į baraką.

Kai prie jo priėjome, seržantas sunkiai atsiduseęs pirmasis įžengė į vidų.

– Viso to esmė, prasmė ir grėsmė, – tarė jis, – yra grafystės taryba.

SEPTINTAS SKYRIUS

Žiaurus smūgis, kuris laukė manęs, kai įžengėm į baraką su seržantu, vėliau sukėlė man minčių apie tą neišmatuojamą paguodą, kurią gali teikti filosofija bei religija atsitikus nelaimei. Jos, rodos, apšviečia tamsybes ir duoda jėgų pakelti neįprastą naštą. Nenuostabu, kad mano mintys niekad labai nenutoldavo nuo Selbio. Visi jo veikalai – o ypač „Auksinės valandos" – turi vadinamųjų psichoterapinių savybių. Jie pakylėja mintis, o tai paprastai siejama su spiritiniais gėrimais, atgaivinančiais ir regeneruojančiais spiritualinius audinius. Šią malonią jo prozos savybę, tikimasi, nereikėtų priskirti ekscentriškojo Du Garbandier nurodytai priežasčiai, kai jis sako, kad perskaičius vieną de Selbio puslapį užplūsta didžiausias pasigėrėjimas, neišvengiamai pastūmėjantis į džiugų įsitikinimą, jog nesi vienas didžiausių kvailių pasaulyje[1]. Manau, kad tai yra vienos iš de Selbio labiausiai užburiančių savybių eskalavimas. Man visada atrodė, jog jo veikalų, skleidžiančių žmoniškumą, rafinuotumo ne tik nepagadina, bet jį dar ir praturtina šen bei ten pasitaikančios nežymios klaidos, juolab jaudinančios, kad kai kurias iš jų jis laikė savo

[1] „Le Seupreme charme qu'on trouve a lire une page de de Selby est qu'elle vous conduit inexorablement a l'heureuse certitude que des sots vous n' etes pas le plus grand."

intelektinio šaunumo viršūnėmis, o ne savo paties, kaip žmogiškos būtybės, silpnumo apraiškomis.

Manydamas, kad įprasti gyvenimo procesai yra iliuziniai, jis, suprantama, nekreipė daug dėmesio į žmonių nelaimes ir iš esmės nepateikė daug pasiūlymų, kaip elgtis susidūrus su jomis. Gal vertėtų perpasakoti vieną Bassetto pateikiamą relevantišką istoriją[2]. Kai de Selbis gyveno Bartoune, jis pagarsėjo vietiniuose visuomenės sluoksniuose kaip mokslininkas, „ir galimas dalykas todėl, jog visi žinojo, kad jis niekad neskaito laikraščių". Vieną jauną miestelėną kamavo rūpesčiai, susiję su dama, ir jausdamas, kaip jie slegia jo sąmonę ir grasina sutrikdyti protą, jis nuėjo ieškoti patarimo pas de Selbį. Užuot išvaręs šią vienišą piktosios dvasios įkvėptą idėją iš jaunuolio sąmonės, – tai būtų buvę išties nesunku padaryti, – de Selbis atkreipė jo dėmesį į kokius penkiasdešimt nesuvokiamų tvirtinimų, kiekvienas iš kurių kėlė keblumų, nepaaiškinamų amžių amžiais, ir sumenkino jaunosios damos galvosūkį iki nulio. Todėl jaunuolis, kuris atėjo nuogąstaudamas, kad galbūt kažkas blogai, išėjo visiškai įsitikinęs, jog tai blogiausias atvejis, ir džiaugsmingai galvojo apie savižudybę. Tai, kad jis grįžo namo įprastu vakarienės metu lėmė tik laimingas mėnulio įsikišimas, nes jaunuolis traukė namo pro uostą ir įsitikino, kad potvynis yra už dviejų mylių. Po šešių mėnesių jis užsidirbo šešis kalendorinius mėnesius įkalinimo sunkiųjų darbų kalėjime, kadangi jam buvo pateikta aštuoniolika kaltinimų, įskaitant vagystę ir nusikaltimus, susijusius su geležinkeliu. Štai kaip tas mokslininkas mokėjo duoti patarimus.

[2] Žr. „Lux Mundi".

Tačiau, kaip sakyta, de Selbis teikia ir tikrą pasichologinę pagalbą, jei perskaitytume objektyviai tai, ką reikia skaityti. „Mėgėjo atlase“[3], jis išsamiai nagrinėja netektį, senatvę, eilę, nuodėmę, mirtį ir kitus būties gumbus. Tiesa, jis skiria jiems tik kokias šešias eilutes, tačiau tai lemia jo neatremiamas tvirtinimas, kad jie „nereikalingi“[4]. Kad ir kaip stebėtina, pastarąjį teiginį jis laiko savo atradimo, jog žemė anaiptol ne rutulys, o yra „dešros pavidalo“, tiesioginiu rezultatu.

Nemažai kritiškai nusiteikusių komentatorių prisipažįsta abejoją, ar tik ši teorija nėra šiokio tokio, de Selbiui neįprasto, lengvabūdiškumo apraiška, tačiau atrodo, kad jis pats įrodinėja ją gana rimtai, nestokodamas įsitikinimo.

Kaip įprasta, jis pirmiausia nurodo klaidingus ankstesnių koncepcijų argumentus, o paskui ramiai pateikia savąją sampratą, turinčią pakeisti tą, kurią jis tvirtina sugriovęs.

Kai stovi viename postuluojamos apvalios žemės taške, sako jis, atrodo, kad gali judėti keturiomis pagrindinėmis kryptimis, t. y. šiaurės, pietų, rytų ir vakarų. Tačiau nereikia didelio proto, jog suprastum, kad iš tikro tėra dvi, kadangi šiaurė ir pietūs yra

[3] Dabar labai reta knyga, medžiojama kolekcionierių. Pašaipusis Du Garbandier skiria daug reikšmės faktui, kad pirmasis „Atlaso“ leidėjas (Watkins) buvo nutrenktas žaibo tą pačią dieną, kai baigė ją spausdinti. Įdomu pastebėti, jog šiaip jau patikimas Hatchjaw iškėlė hipotezę, kad visas „Atlasas“ suklastotas ir yra „kitos rankos“ kūrinys, ir pateikė ne mažiau intriguojančius klausimus negu Shakespeare'o ir Bacono diskusijoje. Jis randa daug originalių, nors ir ne visai įtikinamų argumentų, ypač tokį, kad de Selbis, kaip žinoma, gaudavo už šią knygą, kurios neparašė, nemažus honorarus, „o tai procedūra, kuri derinasi su mokytojo etika“. Tačiau ši teorija nerekomenduotina rimtam jo mokiniui.

[4] Du Garbandier su jam būdingu sarkazmu klausė, kodėl de Selbis neįtraukė į „nereikalingųjų“ sąrašą piktybinio savo paties tulžies pūslės negalavimo, kuris dažnai paversdavo jį neįgaliu.

beprasmės sąvokos sferoido atveju, ir gali netiesiogiai reikšti tik judėjimą viena kryptimi; tas pats galioja ir kalbant apie vakarus ir rytus. Galima pasiekti bet kurį šiaurės–pietų juostos tašką, keliaujant ir viena, ir kita „kryptimi"; vienintelį aiškų abiejų „maršrutų" skirtumą lemia atsižvelgimas į laiką ir nuotolį, kurie, kaip jau įrodyta, yra iliuzija. Todėl šiaurė–pietūs yra viena kryptis, o rytai–vakarai, neabejotinai, kita. Užuot turėję keturias kryptis, terandame dvi. Galima nesvyruojant daryti išvadą[5], sako de Selbis, kad čia glūdi dar viena panaši argumentacijos klaida ir kad iš tikrųjų tėra vienintelė galima, verta taip vadinti, kryptis, kadangi išvykus iš bet kurio žemės rutulio taško, judant ir nesiliaujant judėti laisvai pasirinkta „kryptimi", galiausiai vėl pasiekiamas pirmykštis iškeliavimo taškas.

Daug ką paaiškina šios išvados pritaikymas jo teorijai, kad „žemė yra dešra". Idėją, kad žemė yra rutulys, jis kildina iš nekeliančių abejonių tvirtinimų, jog žmonės juda tik vienintele žinoma kryptimi (nors jie įsitikinę, kad gali laisvai judėti bet kuria kryptimi), ir aiškina, jog ši vienintelė kryptis eina žemės, kuri iš tikro yra dešros pavidalo, skrituliniu perimetru. Sunku paneigti, kad žvelgiant į daugiakryptiškumą kaip į klaidingą požiūrį, žemės sferiškumas būtų dar vienas klaidingas požiūris, neišvengiamai išplaukiantis iš jo. De Selbis palygina žmogaus padėtį žemėje su padėtimi lyno akrobato, kuris privalo eiti lynu toliau arba žūti, nors visais kitais požiūriais jis yra laisvas. Sukimasis šia ribota orbita sukelia nesibaigiančias haliucinacijas, pagal visuotinai priimtą susitarimą vadinamas „gyvenimu", su jo nesuskaičiuojamais, neišvengiamais apribojimais, nelaimėmis bei anomalijomis. Jei pavyktų rasti „antrąją kryptį", sako de Selbis, kaip

[5] Tai galbūt vienintelė silpna šios argumentacijos vieta.

galima ją aptikti išilgai „dešros“, žmonijai atsivertų visiškai naujų išgyvenimų pasaulis. Nauji bei neįsivaizduojami matavimai užgožtų dabartinės tvarkos vaizdą, ir įvairialygiai „nereikalingumai“, susiję su „vienakrypte egzistencija“, išnyktų.

Tiesa, de Selbis nepaaiškina, kaip rasti tą naująją kryptį. Perspėja, kad jos neįmanoma aptikti kaip nors mikroskopiškai dalijant žinomas kompaso nuorodas ir kad nedaug galima tikėtis iš ūmių šokinėjimų šen bei ten, viliantis, kad bus aptikta laiminga galimybė. Jis abejoja, ar žmogaus kojos bus „tinkamos“ pereiti „ilgumos rojų“ ir „rodos, bando pasakyti, kad pasukdami naujomis kryptimis beveik visada susiduriame su mirties grėsme. Kaip teisingai pastebi Bassettas, tai suteikia naujų spalvų de Selbio teorijai, tačiau tuo pat metu daro įspūdį, kad jis neaiškiu ir sunkiai suprantamu būdu tvirtina tai, kas gerai žinoma ir pripažįstama.

Kaip įprasta, yra įrodymų, kad jis atliko kai kuriuos privačius eksperimentus. Rodos, vienu metu jis manė, kad žemės trauka yra žmonijos „įkalintoja“, priskirdamas ją vienakryptei užmaršties linijai, ir kad galutinė laisvė slypi kažkokioje į viršų nukreiptoje kryptyje. Nesėkmingai ištyręs aviaciją, vėliau praleido kelias savaites konstruodamas kažkokias „barometrines pompas“, valdomas „gyvsidabriu bei vielomis“, kurios turėjo panaikinti trauką plačiuose žemės plotuose. Vietiniams žmonėms ir jų kilnojamajam turtui atrodo, kad jam nelabai pavyko. Galiausiai nuo šio užsiėmimo jį atitraukė vandens dėžių idėja[6].

Kaip jau užsiminiau, būčiau daug davęs, jei būčiau išvydęs

[6] Žr. Hatchjaw „The de Selby Water-Boxes Day by Day“. Apskaičiavimai pateikiami išsamiai, o kasdieniniai svyravimai pavaizduoti nuostabiai aiškiais grafikais.

kelrodį, ženklinantį kelią išilgai dešros „cilindro“, po to, kai dvi minutes vėl pabuvau baltojoje fojė su seržantu Plaku.

Vos įžengę pro duris, ir ne vėliau, puikiai pajutome, kad ten yra lankytojas. Ant jo krūtinės buvo didelio viršininko antsiuvai, bet jis buvo apsirengęs mėlyna policininko uniforma, o ant galvos pūpsojo policininko kepurė su specialiu aukšto pareigūno ženkleliu, kuris labai ryškiai spindėjo. Jis buvo labai storas ir apvalus su minimalaus dydžio kojomis ir rankomis, o jo vešlus ūsų krūmas buvo pasišiaušęs iš apmaudo ir pasitenkinimo savimi. Seržantas atidavė jam nustebusių žvilgsnių duoklę, o paskui ir karinę pagarbą.

– Inspektoriau O'Korki! – pasisveikino jis.

– Ką reiškia, kad ši nuovada tuščia įprastą darbo valandą? – karktelėjo inspektorius.

Jo balsas nuskambėjo taip, lyg gruoblėtas kartonas būtų šveičiamas švitriniu popieriumi, ir buvo aišku, kad jis nėra patenkintas nei savimi, nei kitais.

– Aš pats buvau išvykęs, – pagarbiai atsakė seržantas, – vykdyti neatidėliotinų pareigų ir rimčiausio policinio darbo.

– Ar žinojot, kad vienas žmogus, vardu Meizersas, buvo prieš dvi valandas rastas pakelės griovio šakumoje su pilvu, perpjautu peiliu ar kitu aštriu instrumentu?

Pasakyti, kad tai buvo netikėtumas, rimtai sutrikdęs mano širdies vožtuvų darbą, būtų tas pat, kaip pasakyti, kad veidą būtų ėmęs deginti iki raudonumo įkaitęs žarsteklis, jei kas nors būtų nutaręs ten jį kaišioti. Persmelktas siaubo, žvilgčiojau tai į seržantą, tai į inspektorių, ir vėl atgal.

„Atrodo, kad mūsų bendras draugas Finekeinas yra kažkur netoliese“, – tarė Džo.

– Aišku, žinojau, – atsakė seržantas.

„Labai keista. Kaip jis galėjo žinoti, jei pastarąsias keturias valandas ieškojo su mumis dviračio.“

– Ir kokių žingsnių ėmėtės, ir kiek jų? – sugergždė inspektorius.

– Ilgų žingsnių, ir žingsnių teisinga kryptimi, – ramiai atsakė seržantas. – Žinau, kas žudikas.

– Tai kodėl jis nesuimtas ir neįkalintas?

– Jis jau įkalintas, – maloniai tarė seržantas.

– Kur?

– Čia.

Tai buvo antras perkūnas iš giedro dangaus. Baimingai vogčiom pažvelgęs už savęs ir neišvydęs žudiko, aiškiai supratau, kad aš esu abiejų policininkų pokalbio objektas. Neprotestavau, nes buvau netekęs žado, o mano burna buvo išdžiūvusi kaip dykuma.

Inspektorius O'Korkis buvo pernelyg supykęs, kad pasitenkintų netgi tokiais netikėtais seržanto pareiškimais.

– Tai kodėl jis neuždarytas dviem užraktais kameroje su pakabinama spyna, – suriaumojo jis.

Seržantas pirmąsyk atrodė kiek nusiminęs ir susigėdęs. Jo veidas išraudo labiau nei visada, o akis jis nudelbė į akmenines grindis.

– Tiesą sakant, – galiausiai išlemeno jis, – ten aš laikau savo dviratį.

– Supratau, – tarė inspektorius.

Jis greitai stabtelėjo, ištraukė juodus segtukus iš kelnių kraštų ir treptelėjo į grindis. Pirmąsyk pamačiau, kad viena alkūne jis atsirėmęs į pertvarą.

– Pasirūpinkit, kad jūsų netvarka būtų sutvarkyta nedelsiant, – atsisveikino jis galiausiai, – ir atitaisykit savo neteisingumą patupdydamas žmogžudį už grotų, kol jis nepagrobė viso šios apylinkės turto.

Po to jis dingo. Atsklido trinties į žvyrą garsai, ženklas, kad inspektorius praktikavo senamadišką metodą sėsti ant balnelio pasispyrus nuo užpakalinių durų laiptų.

– Ką gi, – tarė seržantas.

Nusiėmęs kepurę, jis priėjo prie kėdės ir atsisėdo ant jos savo plačia pneumatine sėdyne. Išsitraukęs iš laikrodžio kišenėlės raudoną skudurą, sugėrė prakaito ritulius nuo savo išsivėpusio veido ir prasisegė mundurą, tarsi norėdamas išskraidinti po juo įkalintą rūpestį. Paskui ėmėsi mokslišku tikslumu tyrinėti savo policininko batų padus bei pirštus, o tai buvo ženklas, kad jis galynėjasi su kažkokia didžiule problema.

– Kas jus kamuoja? – pasiteiravau, labai norėdamas, kad tai, kas atsitiko, būtų aptarta.

– Dviratis, – atsakė jis.

– Dviratis?

– Kaip man išvežti jį iš kameros? – paklausė. – Visada laikiau jį įkalinęs vienutėje, kai baigdavau važinėti, nes norėjau būti tikras, kad jis negyvena atskiro gyvenimo, besikertančio su mano nepakartojamumu. Čia man nėra kur trauktis. Juk tenka ilgai važinėti atliekant savo policines važinėjimosi pareigas.

– Norit pasakyti, kad turiu būti užrakintas kameroje, ten pūdomas ir slepiamas nuo žmonių?

– Juk tikrai girdėjot inspektoriaus nurodymus?

„Paklausk, ar visa tai ne pokštas“, – tarė Džo.

– Ar visa tai ne pokštas, ne pramoga?

– Jeigu jūsų požiūris toks, turiu būti be galo jums dėkingas, – rimtai tarė seržantas, – ir prisiminsiu jus su tikra meile. Tai bus kilnus numirėlio gestas ir neapsakoma aukščiausio taurumo apraiška.

– Ką! – sušukau.

– Privalot prisiminti, kad tikra išmintis reikalauja, kad pakreiptumėt viską savo naudai, apie ką informavau jus asmeniškai. Kadangi laikausi šios taisyklės, šį vakarą tapsite žmogžudžiu.

– Inspektorius reikalavo sugauto kalinio trokšdamas patenkinti savo nebrandžią *bonhomie* bei *mal d'esprit*. Jūsų asmeninė nelaimė, kad tuo metu gretinotės gretimai, bet, kita vertus, tai buvo mano asmeninė laimė bei sėkmė. Nėra kito pasirinkimo, kaip pakarti jus už sunkų nusikaltimą.

– Pakarti mane!

– Pakabinti už gerklės gerokai prieš pusryčius.

– Tai labai neteisinga, – sumiksėjau, – nedora... niekinga... žiauru. – Baimė pakėlė mano balsą iki aukšto tremolo.

– Taip jau mes darbuojamės šioje šalies dalyje, – paaiškino seržantas.

– Aš priešinsiuos, – sušukau, – priešinsiuos iki mirties ir kausiuosi dėl savo egzistencijos net ir tuo atveju, jei kils grėsmė mano gyvybei!

Seržantas nepritardamas ir maldydamas mostelėjo ranka. Išsitraukė didžiulę pypkę, ir kai įsispraudė ją tarp lūpų, ji atrodė lyg didžiulis kirvis.

– Dėl dviračio, – tarė jis suėmęs ją.

– Kokio dviračio?

– Mano. Ar jums būtų labai nepatogu, jei atsisakyčiau užda-

ryti jus kameroje? Nenoriu būti savanaudiškas, bet privalau rūpintis savo dviračiu. Šios fojė sienos jam ne vieta.

– Aš neprieštarauju, – ramiai atsakiau.

– Galit pasilikti čia davęs garbės žodį ir bilietą kažkur išvykti, kol mes pastatysim aukštas kartuves kieme.

– Iš kur žinot, kad aš negaliu sėkmingai pasprukti? – paklausiau, manydamas, jog geriau sužinoti visas seržanto mintis bei nuostatas, kad mano pabėgimas būtų visiškai tikras.

Jis nusišypsojo man, kiek leido jo pypkės svoris.

– Jūs to nepadarysit, – tarė jis, – tai nebūtų garbinga, o jei ir būtų, mes nesunkiai susektume jūsų užpakalinės padangos pėdsakus, taip pat ir visa kita. Policininkas Foksas neabejotinai suims jus savo rankomis kur nors šalimais. Ir neprireiks jokio orderio.

Abu kurį laiką sėdėjom tylėdami, nugrimzdę į savo mintis. Jis galvojo apie savo dviratį, aš – apie savo mirtį.

„Beje, – tarė Džo, – rodos atsimenu, kaip mūsų draugas sakė, kad įstatymas negalės mūsų paliesti dėl jūsų įgimto anonimiškumo."

– Visiškai teisingai, – tariau, – buvau tai pamiršęs.

„Kai susiklostė tokia padėtis, manau, kad čia gali būti tik diskusijų objektas."

– Reikėjo tai paminėti, – tariau.

„O Dieve, taip."

– Beje, – tariau seržantui, – ar jums pavyko rasti mano amerikietišką auksinį laikrodį?

– Šiuo reikalu rūpinamasi ir jam skiriamas dėmesys, – atsakė jis oficialiai.

– Ar prisimenat, kad man sakėt, jog visiškai nesu čia, nes neturiu vardo ir mano asmuo nematomas įstatymui?

– Sakiau.

– Tai kaip galima pakarti mane kaip žmogžudį, net jei toks ir būčiau, be jokio teismo ar preliminarių procedūrų, be administracinio įspėjimo, neapklausus Viešosios tvarkos komisijai?

Stebėdamas seržantą, mačiau, kaip jis nustebęs išsitraukė iš burnos pypkę ir smarkiai suraukė antakius. Supratau, kad jis labai susirūpinęs dėl mano pateiktų klausimų. Niūriai pažvelgė į mane, paskui ėmė žiūrėti dvigubai įdėmiau, tiesiog verdamas mane žvilgsniu.

– Dieve mano! – tarė.

Tris minutes sėdėjo sutelkęs visą dėmesį į mane. Buvo taip baisiai susiraukęs, o raukšlės taip giliai įsirėžusios, jog visas kraujas buvo ištekėjęs iš veido ir šis atrodė pajuodęs bei grėsmingas.

Paskui jis prabilo.

– Ar jūs nė trupučio neabejojat, kad esat bevardis?

– Esu tuo tikras.

– O gal Mikas Beris?

– Ne.

– Šarlemanas P'Kyfis?

– Ne.

– Seras Džastinas Spensas?

– Ne tas.

– Kimberlis?

– Ne.

– Bernardas Fenas?

– Ne.

– Džozefas Po ar Nolenas?

– Ne.

– Vienas Garvinų ar Moinihenų?

– Ne iš jų.
– Rozenkrancas O'Daudas?
– Ne.
– Tai gal O'Bensonas?
– Ne O'Bensonas.
– Kvigliai? Malruniai ar Haunimenai?
– Ne.
– Hardimenai ar Merimenai?
– Ne jie.
– Piteris Dandis?
– Ne.
– Skražas?
– Ne.
– Lordas Bredas?
– Ne jis.
– O'Graunis, O'Rortis ar Finebis?
– Ne.
– Tai stulbinantis neigimo ir denonsacijos pavyzdys, – tarė jis.

Vėl perbraukė veidą raudonu skuduru norėdamas sumažinti drėgmės kiekį.

– Pritrenkianti niekinimo demonstracija, – pridūrė.
– Mano vardas ir ne Dženkinsas, – užtikrinau.
– Rodžeris Makhju?
– Ne Rodžeris.
– Sitrikas Hougenas?
– Ne.
– Ne Konrojus?
– Ne.
– Ne O'Konrojus?

– Ne O'Konrojus.

– Tada tėra labai nedaug vardų, kuriuos dar galėtumėt turėti, – tarė jis. – Kadangi tik juodaodis galėtų būti vadinamas kitokiu vardu negu mano išvardintieji. Arba raudonodis. Ne Birnas?

– Ne.

– Še tau, boba, ir devintinės, – niūriai nutęsė jis. Susilenkė dvilinkas norėdamas sužadinti visas nenaudojamas smegenis, esančias pakaušyje.

– Šventieji kankiniai senatoriai, – sumurmėjo.

„Manau, mes laimėjom mūšį."

Dar ne laikas lengvai atsikvėpti, atsakiau.

„Vis dėlto manau, kad galim atsipalaiduoti. Aišku, jis niekad negirdėjo apie sinjorą Barį, auksagerklę Milano papūgėlę."

Mano galva, dar ne laikas maloniems žodžiams.

„Arba apie Dž. Kortnį Veiną, privatų kvotėją ir advokatūros narį. Viena byla – aštuoniolika tūkstančių ginėjų. Ypatinga rudaplaukių vyrų byla".

– Kad jį kur! – staiga tarė seržantas. Pakilęs ėmė matuoti žingsniais grindis.

– Manau, šį reikalą galima tinkamai išspręsti, – tarė maloniai, – ir besąlygiškai patvirtinti.

Man nepatiko jo šypsena, todėl paprašiau paaiškinti.

– Tikra tiesa, – tarė jis, – kad jūs negalit padaryti nusikaltimo ir kad teisinga įstatymo ranka negali paliesti jus pirštu, kad ir koks būtų jūsų nusikalstamumo mastas. Visa, ką darot, yra melas, ir niekas, kas jums nutinka, nėra tikra.

Patenkintas pritariamai linktelėjau.

– Vien dėl tos priežasties, – tarė seržantas, – galim jus suimti ir pakarti mirtinai, bet iš tikro būsit visai nepakartas ir nepri-

reiks jokio mirties liudijimo. Ta ypatinga mirtis, kuria mirsite, net ir nebus mirtis (kuri, geriausiu atveju, tėra maža ko vertas reiškinys), o tik antisanitarinė išskyrų išgavimo procedūra užpakaliniame kieme, kur neigiamo beesmiškumo gabalas bus neutralizuotas, ištuštintas asfikcijos ir sprando lūžio. Jei ne melas sakyti, kad už barako gavot mirtiną kūjo smūgį, tai teisinga ir sakyti, jog jums nieko nenutiko.

– Turit omeny, kad jei neturiu vardo, negaliu ir numirti, ir kad jūs nebūsit atsakingas už mirtį net ir nužudęs mane?

– Beveik tai ir turiu omeny.

Taip nuliūdau ir taip baisiai nusiminiau, kad akys pritvinko ašarų, o gerklėje tragiškai įstrigo neapsakomo kartėlio kamuolys. Ėmiau ypač stipriai jausti kiekvieną mano niekam nenusileidžiančio žmoniškumo fragmentą. Gyvenimas, kuris kunkuliavo mano pirštų galiukuose, buvo tikras ir virė kone skausmingai, tikras buvo ir mano šilto veido grožis, ir mano lanksčių galūnių žmogiškumas, ir sveika mano veržlaus, sodraus, gyvybę palaikančio raudono kraujo srovė. Palikti visa tai be būtinos priežasties ir suskaldyti mažąjį pasaulį į nedidelius fragmentus būtų buvęs toks apgailėtinas dalykas, kad net nevertėjo vyti iš galvos tokios minties.

Kitas svarbus nutikimas budėtojų kambaryje buvo policininko Makruskino pasirodymas. Įžengęs atsisėdo ant kėdės, išsitraukė savo juodąją knygelę ir ėmė gilintis į savo paties rašytus užrašus, papūtęs lūpas taip, kad jos tapo panašios į piniginę.

– Ar užsirašėt parodymus? – paklausė seržantas.

– Taip, – atsakė Makruskinas.

– Skaitykit juos, kol išgirsiu, – tarė seržantas, – ir kol mintimis palyginsiu juos savo galvos vidiniuose apartamentuose.

Makruskinas skvarbiu žvilgsniu peržvelgė savo užrašus[7].

– Dešimt kablelis penki, – tarė jis.

– Dešimt kablelis penki, – pakartojo seržantas. – O ką rodė rėmas?

– Penkis kablelis tris.

– O kiek rodė pedalai?

– Du kablelis tris.

– Du kablelis trys yra didelis skaičius, – tarė seržantas. Jis įgrūdo kumštį į savo geltonų dantų pjūklą ir užsiėmė lyginamuoju mąstymu. Po penkių minučių jo veidas nušvito ir jis vėl pažvelgė į Makruskiną.

– Ar buvo kritimų? – paklausė.

– Vienas lengvas pusė šešių.

– Pusė šešių kiek vėlu, jei kritimas buvo lengvas, – tarė. – Ar kruopščiai apibrėžėt anglimi kritimo vietą?

– Taip, – atsakė Makruskinas.

– Ir kiek ten?

[7] Remdamasis tuo, ką atsitiktinai, trumpai ir įdėmiai žvilgtelėjęs perskaičiau policininko knygelėje, galiu čia pateikti santykinius savaitės parodymų skaičius. Dėl visiems aiškių priežasčių, skaičiai yra fiktyvūs.

Vairo numeris	Rėmo numeris	Pedalų numeris	Kritimų pobūdis (jei jų būna) pažymint laiką
10,2	4,9	1,25	Lengvas 4,15
10,2	4,6	1,25	Lengvas 18,16
9,5	6,2	1,7	Lengvas 7,15 (su guzais)
10,5	4,25	1,9	Nulinis
12,6	7,0	3,73	Sunkus 21,6
12,5	6,5	2,5	Juodas 9,0
9,25	5,0	6,0	Juodas 14,45 (su guzais)

– Septyni svarai.

– Sakyčiau, kad aštuoni, – tarė seržantas.

– Septynių pakanka, – nesutiko Makruskinas, – jei prisiminsit, kad per pastarąsias keturias dienas rėmo parodymai krito. Patikrinau grandinę, bet ji nebuvo atsipalaidavusi.

– Vis tiek, saugumo dėlei sakyčiau, kad aštuoni, – tarė seržantas, – bet jei grandinė įtempta, nėra jokio pagrindo baimingam nerimui.

– Jokio, – tarė Makruskinas.

Seržantas išlygino veidą vagojusias susimąstymo raukšles, atsistojo ir pliaukštelėjo plokščiais delnais per švarko kišenes.

– Na ką gi, – tarė.

Jis pasilenkė norėdamas susisegti klešnes.

– Dabar turiu keliauti ten, kur keliauju, – tarė, – o jūs, – kreipėsi į Makruskiną, – išeikit su manim dviem minutėm į lauką, kur aš oficialiai informuosiu jus apie naujausius įvykius.

Jiedu išėjo palikdami mane nugrimzdusį į liūdną bei nepaguodžiamą vienatvę. Makruskinas lauke užtruko neilgai, bet ir tą trumpą valandėlę jaučiausi vienišas. Grįžęs Makruskinas išsitraukė iš kišenės ir padavė man šiltą, susiraukšlėjusią cigaretę.

– Manau, ruošiamasi jus pakabinti, – tarė maloniai.

Atsakiau linksėdamas.

– Nepalankus metų laikas, kaštuos krūvą pinigų. Nepatikėsit, kiek kainuoja miško medžiaga.

– O ar neužtektų medžio, – pasiteiravau reikšdamas staiga kilusį dirbtinį norą pajuokauti.

– Man neatrodo, kad tai būtų tinkama, – tarė jis, – bet asmeniškai pasakysiu apie tai seržantui.

– Ačiū.

– Paskutinį kartą korėme šioje apygardoje, – tarė jis, – prieš trisdešimt metų. Tai buvo labai žymus žmogus, vardu Makdedas. Jis buvo šimto mylių lenktynių stangriomis padangomis rekordininkas. Privalau jums pasakyti, ką ta stangri padanga jam padarė. Buvom priversti pakarti jo dviratį.

– Pakarti dviratį?

– Makdedas labai griežė dantį ant kito žmogaus, vardu Figersonas, bet prie jo nesiartino. Suprato padėtį ir žiauriai sudaužė Figersono dviratį geležine dalba. Po to Makdedas ir Figersonas – tamsaus gymio žmogus su akiniais – susimušė, ir pastarasis nebespėjo sužinoti, kas laimėjo kovą. Buvo surengtos didelės budynės, o jį palaidojo kartu su dviračiu. Ar esate matęs dviračio pavidalo karstą?

– Ne.

– Tai labai sudėtingas medžio kūrinys, tik aukštos klasės stalius gali padaryti gerą vairą, ką kalbėti apie pedalus bei bagažinę. Tačiau ši žmogžudystė buvo labai rimtas nusikaltimas, o Makdedo ilgai negalėjom rasti nei įsitikinti, kur yra svaresnė jo dalis. Privalėjom suimti jo dviratį, kaip ir jį patį, ir savaitę slaptai stebėjome abu juos, norėdami nustatyti, kur slypi paties Makdedo esminė pusė ir ar dviratis glūdi daugiausia jo kelnėse, išlaikant paritetą, jei suprantat mano mintį.

– Ir kas atsitiko?

– Seržantas davė nurodymą savaitės gale. Jo padėtis buvo nepaprastai sunki, kadangi jis po tarnybos valandų buvo labai artimas Makdedo draugas. Jis apkaltino dviratį, ir šis buvo pakartas. Į žurnalą įrašėm nutarimą, kad kito kaltinamojo atžvilgiu tardymas nutraukiamas. Nemačiau, kaip jis buvo pakartas, nes esu subtilus žmogus ir mano skrandis labai jautrus.

Atsistojęs priėjo prie lentynos ir pasiėmė paties išrastą muzikinę dėžutę, skleidžiančią garsus, kurie buvo tokie ezoteriškai aukšti, kad negirdimi niekam, išskyrus jį patį. Paskui vėl atsisėdo, įkišo rankas į dirželius ir ėmė mėgautis muzika. Apie tai, ką jis groja, buvo galima spėti iš jo veido. Jis visas spindėjo paprastų žmonių laime, – ženklas, jog buvo įnikęs į triukšmingas klėties dainas, audringas jūreivių melodijas ir gyvai riaumojančius maršus. Tyla, stojusi kambaryje, buvo tokia neįtikėtinai rami, kad jos pradžia atrodė gana garsi, lyginant su neapibūdinamu nuščiuvimu pabaigoje.

Kiek laiko truko ši klaikuma arba kiek laiko susikaupę klausėmės nieko, nėra žinoma. Mano akys pavargo nuo nieko neveikimo ir užsimerkė, tarsi smuklė, užsidaranti dešimtą valandą. Kai vėl atsimerkė, pamačiau, kad Makruskinas liovėsi muzikavęs ir pradėjo ruoštis gręžti ir lyginti savo baltinius bei sekmadieninius marškinius. Jis buvo išsitraukęs iš pasienio didžiulę aprūdijusią gręžimo mašiną, nuėmęs ją dengusią antklodę, ir taisė spyruoklę, suko rankeną bei blizgino ją įgudusiomis rankomis.

Jis vėl priėjo prie spintelės ir ištraukė nedidelius daiktus – sausas baterijas ir žnyples iš stalčiaus, ir stiklinius cilindrus su vielomis viduje, primenančius, beje, uraganines lempas, naudojamas Grafystės tarybos. Sukišo tuos įvairius daiktus į gręžimo mašiną, ir kai jam pavyko viską kone teisingai sudėti, ši atrodė veikiau panaši į nelabai tikslų mokslinį aparatą, o ne į skalbinių gręžimo bei lyginimo mašiną.

Dienos metas jau slinko į sutemas, saulė buvo bepranykstanti raudonuojančiuose vakaruose ir beatimanti visą šviesą. Makruskinas ir toliau įtaisinėjo mažas, gerai pagamintas de-

tales savajame lygintuve ir dėliojo neapsakomai trapius stiklinius instrumentus aplink jo metalines kojas ir pačiame viršuje. Kai darbas artėjo prie galo, kambarį gaubė juodos sutemos ir iš po Makruskino rankos kartais pakildavo ryškios, melsvos kibirkštys.

Po gręžimo ir lyginimo mašina, pačiame šio rankdarbio centre, pastebėjau juodą dėžę su kyšančiais spalvotais laidais; iš jos sklido tylus tiksėjimas, tarsi ten būtų buvęs laikrodis. Tai buvo sudėtingiausia gręžimo ir lyginimo mašina, kokią kada buvau matęs nė kiek įmantrumu nenusileidžianti garinei kuliamajai.

Eidamas pro mano kėdę pasiimti dar kažkokio daiktelio, Makruskinas pamatė, kad aš pabudęs ir jį stebiu.

– Nesijaudinkit, jeigu jums atrodo, kad tamsu, – tarė jis man, – nes tuoj įjungsiu šviesą, paskui išgręšiu ją malonumo bei mokslinės tiesos labui.

– Ar jūs pasakėt, kad išgręšit šviesą?

– Luktelėkit, tuoj pamatysit.

Ką jis darė ir kokias rankenas sukiojo, negalėjau nustatyti, nes buvo tamsu, bet atsitiko taip, kad kažkur ant mašinos užsižiebė keista šviesa. Tai buvo vietinio pobūdžio šviesa, siekianti nelabai toli nuo savo židinio, bet tai nebuvo šviesos dėmė, juolab ruožas. Ji nebuvo visiškai pastovi, bet ir nemirksėjo kaip žvakės šviesa. Tai buvo šviesa, retai regima šioje šalyje, galbūt pagaminta iš užsieninių žaliavų. Tai buvo nyki šviesa ir atrodė tiksliai taip, lyg kažkur ant mašinos būtų buvusi nedidelė vietelė, kur tiesiog neprasiskverbia tamsa.

Toliau vyko stulbinantys dalykai. Mačiau neaiškius Makruskino, triūsiančio su mašina, kontūrus. Jis kažką reguliavo įgudusiais pirštais vis pasilenkdamas tvarkyti apačioje esantį ge-

ležinį mechanizmą. Paskui išsitiesė visu ūgiu ir ėmė sukti mašinos ratą pamažu skleisdamas barake girgždesį. Vos jam pradėjus sukti ratą, neįprasta šviesa ėmė ypač sunkiai nusakomai keisti pavidalą bei padėtį. Kaskart pasukus ratą, ji imdavo šviesti ryškiau ir stipriau ir virpėti taip nepastebimai, kad pasiekė pastovumą, neturintį precedento pasaulyje, apibrėždama išoriniais virpesiais dvi kraštines ribas tos vietos, kur ji neginčijamai buvo. Ji vis stiprėjo ir taip neįsivaizduojamai pabalo, kad visiškai aptraukė migla man akis, ir aš negalėjau nukreipti jų bet kuria kryptimi, kad ir kaip stengiausi atitolinti žvilgsnį norėdamas išsaugoti regėjimą. Makruskinas toliau suko rankeną, kol mano liguistam, galutiniam siaubui pasirodė, jog ta šviesa sprogsta ir išnyksta, ir tuo metu kambaryje pasigirdo garsus šūksnis, toks riksmas, kuris negalėjo išsprūsti iš žmogaus gerklės.

Sėdėjau ant kėdės kraštelio ir baimingai žvilgčiojau į Makruskiną, kuris vėl buvo palinkęs virš nežymių mokslinių tos mašinos aksesuarų ir tamsoje šį bei tą taisė bei tvarkė iškilusius nesklandumus.

– Ką reiškė tas šūksnis? – paklausiau mikčiodamas.

– Atsakysiu po akimirkos, – atsišaukė jis, – jei pasakysit, kokie buvo to šūksnio žodžiai. Kaip dabar nusakytumėt to šūksnio žodžius?

Tai buvo klausimas, kurį jau nagrinėjau savo galvoje. Tas nežemiškas balsas greitai suriaumojo trijų ar keturių žodžių frazę, skambančią kaip nedarnus šūksnis. Abejojau, kas buvo sakoma, tačiau mano galvoje išsyk atsirado kelios frazės, ir kiekviena jų galėjo būti šūksnio turinys. Jos nykiai priminė banalius, dažnai girdėtus šūksnius, kaip „Keisk į Taineli ir Ši-

lelo!“, „Vienas iš dviejų, kad laimės!“, „Būk atsargus!“, „Pribaik jį!“ Bet supratau, kad šis šūksnis negalėjo būti toks kvailas bei trivialus, nes jis trikdė mane nelyginant kažkas įsimintina ir velniška.

Makruskinas klausiamai žvelgė į mane.

– Nelabai supratau, – pasakiau neapibrėžtai silpnu balsu, – bet manau, kad tai buvo geležinkelio stoties pokalbis.

– Ne vienerius metus klausausi šūksnių bei riksmų, – tarė jis, – bet taip ir negaliu aiškiai suprasti žodžių. Ar jums neatrodo, kad jis pasakė „Nespausk taip smarkiai“?

– Ne.

– Antrieji favoritai visada laimi?

– Ne tai.

– Čia sunkus galvosūkis, – tarė Makruskinas, – labai komplikuotas dalykas. Palaukit, vėl pabandysim.

Jis priveržė mašinos velenėlius taip, kad jie ėmė zvimbti ir beveik negalėjo būti nė kalbos apie rato sukimą. Pasirodžiusi šviesa buvo ploniausia ir aštriausia šviesa, kokią kada nors esu įsivaizdavęs, nelyginant aštraus skustuvo ašmenų vidurys, ir jos stiprėjimas, ėmus sukti ratą, buvo pernelyg rafinuotas, kad jį būtų galima stebėti net akies krašteliu.

Galiausiai pasigirdo ne šūksnis, o šaižus riksmas, garsas, kiek panašus į žiurkės cypimą, tačiau šaižesnis už bet kurį kitą garsą, skleidžiamą žmogaus ar gyvūno. Vėl pamaniau, kad išgirdau žodžius, bet nebuvau tikras nei ką jie reiškia, nei kokiai kalbai priklauso.

– Du bananai už pensą?

– Ne bananai, – atsakiau.

Makruskinas abejingai susiraukė.

– Tai vienas reziumuočiausių ir painiausių galvosūkių, kokius esu girdėjęs, – tarė jis.

Jis vėl uždengė mašiną antklode ir pastūmė ją į šalį, o paskui paspaudęs tamsoje kažkokį mygtuką, uždegė sieninę lempą. Šviesa buvo ryški, bet mirkčiojanti ir nepastovi, ir jos būtų visai nepakakę skaitymui. Jis vėl atsisėdo ant kėdės, tarsi lūkuriuodamas, kad klausinėsiu ar girsiu jį dėl tų keistų dalykų, kuriais buvo užsiėmęs.

– Kokia jūsų asmeninė nuomonė apie tai, kas vyko? – paklausė jis.

– O ką jūs darėt? – pasiteiravau.

– Tampiau šviesą.

– Nesuprantu, ką sakot.

– Perteiksiu jums visą šito reiškinio apimtį, – tarė jis, – ir apytiksliai nusakysiu jo pavidalą. Menka bėda, jei ir sužinosit neįprastų dalykų, kadangi po dviejų dienų būsit numirėlis, o iki tol laikysim jus inkognito ir nekomunikabiliu. Ar kada girdėjot kalbant apie omniumą?

– Omniumą?

– Būtent omniumas yra teisingas viso to pavadinimas, nors knygose jo nerasit.

– Ar jūs įsitikinęs, kad tai teisingas pavadinimas? Niekad iki šiol nebuvau girdėjęs šito žodžio, nebent lotynų kalba.

– Visiškai tikras.

– Kiek tikras?

– Taip sako seržantas.

– Ir ką gi teisinga vadinti omniumu?

Makruskinas atlaidžiai nusišypsojo man.

– Jūs esat omniumas, ir aš omniumas, ir gręžimo mašina, ir

mano batai, ir vėjas kamine.

– Tai daug ką sako, – tariau.

– Jis sklinda bangomis, – paaiškino jis.

– Kokios spalvos?

– Visų spalvų.

– Ryškių ar prislopintų?

– Ir vienų, ir kitų.

Mano nenumaldomas smalsumas dar labiau sustiprėjo, bet supratau, kad klausimai ne tik nepaaiškins reikalo, o tik sukels dar daugiau abejonių. Patylėjau, kol vėl prabilo Makruskinas.

– Yra žmonių, – tarė jis, – kurie vadina tai energija, bet teisingas pavadinimas yra omniumas, nes viso to vidinė potencija labai pranoksta ten glūdinčią energiją, kad ir kokia ji būtų. Omniumas yra svarbiausia vidinė esmė, slypinti visa ko branduolio pradmenyse, ir ji niekad nesikeičia.

Aš supratingai linktelėjau.

– Niekad nesikeičia. Tačiau apsireiškia milijonais būdų ir visada plinta bangomis. Imkim kad ir šviesos ant gręžimo mašinos atvejį.

– Imkim, – tariau.

– Šviesa yra tas pats omniumas, plintantis trumpomis bangomis, bet jeigu jis sklinda ilgesnėmis bangomis, įgyja triukšmo arba garso formą. Savo originaliais išradimais galiu ištempti spindulį taip, kad jis taptų garsu.

– Suprantu.

– O kai šūksnį uždarau šioje dėžėje su laidais, galiu gręžti jį, kol atsiranda šiluma, ir nepatikėsite, kaip ji praverčia žiemą. Ar matot tą lempą ant sienos?

– Taip.

– Ją originaliu kompresoriumi ir slaptu instrumentu, sujungtu su ta dėže su laidais, įjungiame žiemą. Dėžė kelia didelį triukšmą. Mudu su seržantu vasarą praleidom nemaža laisvalaikio valandų kolekcionuodami triukšmus, kad galėtume pasimėgauti šviesa ir kaitra oficialiai gyvendami žiemos tamsybėse. Štai kodėl šviesa nuolat mirkčioja. Kai kurie triukšmingi garsai yra triukšmingesni už kitus, ir abu mes būsim apakinti, jei pasieksime tą momentą, kai aparatas dirbo praėjusį rugsėjį. Jis slypi kažkur dėžėje ir neišvengiamai pasirodys laikui bėgant.

– Sprogstamosios operacijos?

– Dinamito sprogdinimas ir pavojingiausi degimai. Bet omniumas yra bet kokio dalyko pradžia ir pabaiga. Jei rastum teisingą bangą, iš kurios atsiranda medis, galėtum susikrauti nemenką turtą eksportuodamas medieną.

– O policininkai ir karvės irgi iš bangų?

– Viskas atsiranda iš bangų, ir omniumas yra slapta visa ko priežastis, jei tik aš ne koks olandas iš tolimųjų Nyderlandų. Kai kas vadina ją Dievu, yra ir kitų vardų, kurie identiškai visa tai atspindi, be to, tai ir yra omniumas.

– Sūris?

– Taip. Omniumas.

– Net ir petnešos?

– Net ir petnešos.

– Ar kada nors regėjot to omniumo gabalą, o gal žinot, kokios jis spalvos?

Makruskinas kreivai šyptelėjo ir skėstelėjo rankomis kaip dviem raudonomis vėduoklėmis.

– Tai didžiausias galvosūkis, – tarė jis. – Jei pasakytumėt, ką reiškia šūksniai, tai būtų galimas atsakymas.

– O vėtros, vanduo, juoda duona ir krušos pylimas į pliką galvą irgi yra įvairių bangų omniumas?

– Viskas omniumas.

– Ar negalėtumėt nugnybti gabalėlį jo ir nešiotis liemenėje, kad galėtumėt pakeisti pasaulį taip, kad jis patenkintų jus taip, kaip patenkino?

– Tai pats sunkiausias ir negailestingiausias galvosūkis. Jei turėtumėt jo maišą ar net puspilnę degtukų dėžutę, galėtumėt daryti ką norit, net ir tai, ko neaprėpia šis pavadinimas.

– Suprantu jus.

Makruskinas atsiduso ir priėjęs prie virtuvės spintelės paėmė kažką iš stalčiaus. Vėl atsisėdęs prie stalo ėmė, suglaudęs rankas, ėmė judinti pirštus tarsi kažką pindamas ar megzdamas, bet jie nelaikė jokių virbalų, ir apskritai buvo matyti tik plikos rankos.

– Ar jūs vėl užsiimat mažąja dėžute? – paklausiau.

– Taip, – atsakė jis.

Sėdėjau tingiai jį stebėdamas, įnikęs į savo mintis. Pirmą kartą prisiminiau priežastį, dėl kurios patekau į šią nemalonią ir keistą situaciją. Visai ne laikrodis, o juodoji dėžė. Kur jinai? Jei Makruskinas žino atsakymą, ar paklaustas pasakys man? Jei kartais nepavyktų pasprukti nuo rytinio koriko, ar kada nors pamatysiu arba sužinosiu, kas yra jos viduje, kiek ten pinigų, kurių niekad neišleisiu, ar sužinosiu, koks gražus būtų buvęs mano veikalas apie de Selbį? Ar dar kada pamatysiu Džoną Divnį? Kur jis dabar? Kur mano laikrodis?

„Tu neturi jokio laikrodžio."

Tai buvo tiesa. Jutau, kad mano galva grūste prigrūsta klausimų, o protas be prošvaisčių sutrikęs, taip pat jutau, kaip mano padėties nepavydėtinumas ima dirginti man gerklę. Jaučiausi

visiškai vienišas, bet puoselėjau menką viltį, kad galiausiai pavyks sėkmingai pasprukti.

Buvau apsisprendęs paklausti, ar jis žino ką nors apie seifą, kai mano dėmesį patraukė kitas stulbinantis dalykas.

Durys plačiai atsivėrė ir įėjo Gileinis, užduseęs po sunkios kelionės. Jis negalėjo sustoti ar atsisėsti ir visą laiką blaškėsi po budėtojų kambarį, visai nekreipdamas į mane dėmesio. Makruskinas buvo pasiekęs lemiamą tašką ir panarinęs galvą kone iki pat stalo, stengdamasis, kad pirštai judėtų teisingai ir nedarytų rimtų klaidų. Įveikęs kliuvinius jis kiek kilstelėjo akis į Gileinį.

– Dėl dviračio? – paklausė atsainiai.

– Tik dėl medienos, – atsakė Gileinis.

– Ir kokios medienos žinios?

– Olandai pakėlė kainas, ir geros kartuvės kainuos galybę pinigų.

– Pasitikėkit olandais, – tarė Makruskinas tonu, reiškiančiu, jog medienos verslą jis išmano skersai išilgai.

– Trijų žmonių kartuvės su gera pamina ir neblogais laiptais kainuos jums dešimt svarų, be virvės ir darbo, – tarė Gileinis.

– Dešimt svarų korikui yra dideli pinigai, – nusistebėjo Makruskinas.

– Tačiau dviejų žmonių kartuvės su nustumiamomis, o ne mechaniškomis paminomis ir kopėčiomis vietoj laiptų kaštuotų ne daugiau kaip šešis svarus, be virvės.

– Brangios ir tokia kaina, – tarė Makruskinas.

– Bet dešimties svarų kartuvės yra geresnės, jos aukštesnės klasės, – tarė Gileinis. – Jei kartuvės gerai padirbtos ir nepriekaištingos, jos skleidžia žavesį.

To, kas nutiko vėliau, gerai nesuvokiau, nes šio negailestingo pašnekesio klausiausi net ir akimis. Bet ir vėl įvyko stulbinantis dalykas. Gileinis priėjo prie Makruskino norėdamas rimtai su juo pasikalbėti ir, mano galva, rimtai suklydo sustojęs kaip įbestas, užuot judėjęs toliau ir išlaikęs pusiausvyrą. Baigėsi tuo, kad jis krito ant Makruskino ir stalo, nuvertė abu ir sukėlė ant grindų šūksnių, kojų bei painiavos sąmyšį. Kai išvydau policininko veidą, vaizdas buvo bauginantis. Jo veidas buvo tamsiai slyvinės spalvos iš įsiūčio, akys kaktoje degė kaip laužo ugnys, o iš burnos dribo putos. Valandėlę jis neištarė nė žodžio, ir buvo girdėti tik džiunglių pykčio, laukinio kriuksėjimo bei demoniško agresyvumo garsai. Gileinis buvo parpuolęs prie sienos, atsistojo remdamasis į ją ir pasitraukė prie durų. Kai Makruskinas atgavo žadą, jis prabilo pačia nepadoriausia kalba ir prašneko bjauriausiais kada nors girdėtais žodžiais. Gileinį jis keikė tokiais neįsivaizduojamais ir šlykščiais žodžiais, kad jų neįmanoma užrašyti žinomomis raidėmis. Kurį laiką jam protą buvo aptemdęs pyktis, nes jis puolė prie virtuvinės spintelės, kur laikė visą savo turtą, išsitraukė savo gamybos pistoletą ir švaistėsi juo po kambarį grasindamas mums abiem ir visiems dūžtantiems namų daiktams.

– Klaupkitės ant keturių kelių, abu jūs, ant grindų, – suriaumojo jis, – ir ieškokit iki galo tos dėžutės, kurią numetėt, kol rasit!

Gileinis išsyk atsiklaupė, aš irgi padariau tą pat nežvilgtelėdamas į policininko veidą, kadangi aiškiai atsiminiau, kaip jis atrodė paskutinį kartą, kai jį mačiau. Šliaužiojom grindimis spoksodami ir bandydami apčiuopti tai, kas buvo neapčiuopiama ir iš tiesų neįmanoma prarasti dėl mažumo.

„Tai juokinga. Tave pakars dėl žmogžudystės, kurios nepadarei, o dabar nušaus, nes nerandi to mažo daiktelio, kurio tikriausiai išvis nėra, ir, šiaip ar taip, tu jo nepametei."

– Viso to nusipelniau, – atsakiau, – kadangi nebuvau čia niekad, cituojant seržantą.

Kiek mudu ten krapštėmės, aš ir Gileinis, nelengva prisiminti. Gal dešimt minučių, gal dešimt metų, o Makruskinas sėdėjo greta čiupinėdamas lygintuvą ir žiauriai žiūrėdamas į mūsų palinkusius pavidalus. Paskui pastebėjau, kaip Gileinis rodo man grimasas ir mirkčioja. Veikiai jis sugniaužė rankas, išsitiesė sugriebęs už durų rankenos ir priėjo prie Makruskino šypsodamas savo retadante šypsena.

– Prašom, štai ji, – tarė ištiesdamas ranką.

– Padėkit ant stalo, – ramiai tarė Makruskinas.

Gileinis padėjo ranką ant stalo ir parodė delną.

– Dabar galit išeiti ir išvažiuoti, – tarė jam Makruskinas, – ir palikit šias apylinkes, kad galėčiau užsiimti mediena.

Kai Gileinis išėjo, pastebėjau, kad policininkas tapo kone bejausmis. Sėdėjo tylėdamas gerą valandėlę, paskui, kaip įpratęs, atsiduso ir atsistojo.

– Man šiąnakt reikia dar šį tą nuveikti, – mandagiai pareiškė, – todėl parodysiu jums, kur reikės miegoti nakties tamsumoj.

Jis uždegė keistą žibintą su prijungtais laidais ir mažyte dėžute, kupina negarsių triukšmų, ir nuvedė mane į kambarį, kur buvo dvi baltos lovos, ir nieko daugiau.

– Gileinis mano, kad yra labai protingas ir genialus, – tarė jis.

– Gal ir taip, o gal ir ne, – atsakiau. – Jis nekreipia dėmesio į atsitiktinius sutapimus.

– Kai jis sakė, kad turi dėžutę, manė, jog gali parodyti, koks nuostabus dalykas tai yra, ir nykščiu užspausti man akį.

– Kaip tik taip ir atrodė.

„Tačiau atsitiktinai jis tikrai sudėjo rankas ant krūtinės, ir būtent čia jos ir liko, nepadėtos ant stalo“.

Tvyrojo tyla.

– Kuri lova? – paklausiau.

– Šita, – tarė Makruskinas.

AŠTUNTAS SKYRIUS

Kai Makruskinas atsargiai, kaip įgudusi slaugė, ištipeno iš kambario ir be garso uždarė duris, pasijutau stovįs šalia lovos ir kvailai mąstąs, ką su ja daryti. Kūną maudė nuovargis, smegenys buvo sustingusios. Kėlė rūpesčių kairė koja. Pamaniau, kad ji, taip tariant, plečiasi, – kad jos mediškumas persmelkia visą mano kūną ir kad sausos medienos nuodai žudo mane colis po colio. Greit visiškai sumedės mano smegenys ir aš mirsiu. Net ir lova buvo pagaminta iš medžio, o ne iš metalo. Jei ant jos atsigulčiau...

„Dėl Mielaširdingojo, gal atsisėstum ir nestypsotum čia kaip baslys“, – ūmai tarė Džo.

– Nežinau, ką iškrėsiu nestovėdamas, – atsakiau.

„Lova visai nesudėtingas daiktas, net vaikas gali išmokti, kaip ja naudotis. Nusirenk ir gulkis, ir gulėk joje net jei ir jausies kvailokai.“

Supratau, jog tai išmintingas patarimas, ir ėmiau nusirenginėti. Jaučiausi pernelyg pavargęs tokiam paprastam darbui atlikti. Kai visi mano drabužiai buvo sumesti ant grindų, jų buvo daug daugiau, nei tikėjausi, o kūnas – stebėtinai baltas bei liesas.

Pedantiškai atlošiau lovą, atsiguliau viduryje, paskui vėl rūpestingai ją užlošiau ir atsidusau iš laimės bei poilsio palaimos.

Pasijutau taip, lyg dienos nuovargis bei keblumai būtų maloniai užkloję mane tarytum didelė sunki dygsniuota antklodė, kuri šildė ir migdė. Keliai prasiskleidė nelyginant rožės pumpurai saulės kaitroje nustumdami blauzdas dviem coliais toliau į galukojį. Visi sąnariai atsipalaidavo ir prarado bet kokius įgūdžius tapdami tikrai nenaudingi. Kiekvienas mano asmens colis sunkėjo kas sekundę, kol galiausiai lovą ėmė slėgti apie penki šimtai tūkstančių tonų. Jos buvo lygiai paskirstytos ant keturių medinių lovos kojų, o pastaroji tapo neatskiriama visatos dalimi. Akių vokai, kurių kiekvienas svėrė ne mažiau kaip keturias tonas, svariai užlipdė akis. Mano plonos blauzdos, labiau niežtinčios bei nutolusios dėl atsipalaidavimo agonijos, pasitraukė nuo manęs, ir galiausiai patenkinti kojų pirštai atsirėmė į kojūgalį. Mano padėtis buvo visiškai horizontali, svari, absoliuti bei nenuginčijama. Susiliejęs su lova, tapau svarbiu planetos masto reiškiniu. Toli už lovos mačiau išorėje užtemusią naktį, gražiai įrėmintą lango, lyg koks paveikslas ant sienos. Viename kampe spindėjo ryški žvaigždė, o kitos, mažesnės, gausiai spietėsi kitur. Ramiai gulėdamas ir nieko nematydamas ėmiau mąstyti, kokia neįprasta ši naktis[1], kokia neprilygstama

[1] Net ir patiklusis Krausas (žr. „De Selbio gyvenimą") kartu su visais kitais komentatoriais pareiškė gana atsargią nuomonę apie de Selbio nakties bei miego analizę. Nereikėtų labai tuo stebėtis, kadangi jis laikė jog (a) tamsa yra tik „juodo oro" sąnašos, t.y. atmosferos užterštumas, atsirandantis dėl ugnikalnių išsiveržimų, kurių neįmanoma pastebėti plika akimi, taip pat dėl tam tikrų „apgailėtinų" industrinių veiksnių, kaip akmens anglių deguto šalutiniai produktai bei augaliniai dažai; ir (b) jog miegas tėra paprasčiausiai seka nualpimo priepuolių, kuriuos sukelia dusulys, kurio priežastis yra (a). Hatchjaw pateikia gana paviršutinišką ir visada parankią klastotės istoriją, nurodydamas tam tikras neįprastas sintaksines konstrukcijas trečiosios vadinamosios „prosecanto" „Auksinių valandų" knygos pirmojoje dalyje. Tačiau jis neužsimena, ar yra klastojimo ženklų lygiai taip pat kenksmingoje

ir nepalyginama. Atimdama iš manęs regėjimo teikiamą pasitikėjimą, ji skaidė mano kūniškąją asmenybę į spalvos, kvapo, prisiminimų, troškimų – į visų keistų, nesuskaičiuojamų žemiškų bei dvasinių egzistencijos esmių tėkmę. Netekau apibrėžtumo, padėties bei reikšmingumo, ir mano svarbumas buvo gerokai nukentėjęs. Gulėdamas ten jutau, kaip lėtai atslūgsta nuovargis, tarsi potvynis traukdamasis per beribius smėlynus.

de Selbio ekvilibristikoje „Pasauliečio atlase", kur jis smarkiai smerkia antisanitarines sąlygas, vyraujančias visur po šeštos valandos, ir žengia garsųjį klaidingą žingsnį, teigdamas, kad mirtis tėra širdies, nuvargintos nuolat gyvenimą lydinčių priepuolių bei alpulių, kolapsas. Bassettas knygoje „Lux Mundi" deda dideles pastangas, norėdamas nustatyti šių pastraipų datą, ir tvirtina, kad, prieš jas parašydamas, de Selbis buvo ką tik baigęs dar vieną mūšį su ilgalaikiais tulžies pūslės sutrikimais. Negalima lengvai atmesti didžiulės Bassetto datų lentelės ir jas patvirtinančių ištraukų iš to meto laikraščių, kurie rašo apie neįvardytą „pagyvenusį vyrą", kurį nuvedė į namus po priepuolių gatvėje. Norintiems neprarasti pusiausvyros, gali praversti Hendersono knyga „Hatchjaw ir Bassettas". Krausas, paprastai nemoksliškas ir nepatikimas, irgi vertas dėmesio šiuo požiūriu („Leben", p. 17–37).
Kaip ir daugelyje kitų de Selbio idėjų, sunku aptikti jo mąstymo logiką arba paneigti jo keistas išvadas. „Ugnikalnių išsiveržimai", kuriuos patogumo dėlei galim palyginti su infravizualine tokių medžiagų, kaip radis, veikla, vyksta paprastai „vakare" ir juos skatina „dienos" dūmai bei pramoniniai degėsiai, o tam tikrose vietose, kurias, nesant geresnio termino, galima vadinti „tamsiomis vietomis", jie suintensyvėja. Vienas sunkumų ir yra šis terminų klausimas. „Tamsi vieta" yra tamsi vien todėl, kad joje „atsiranda" tamsa, o „vakaras" yra sutemų metas tik dėl to, jog „diena" sugenda, kai suodžiai suaktyvina vulkaninius procesus. De Selbis nesistengia paaiškinti, kodėl „tamsi vieta", kaip, tarkim, rūsys, turi būti tamsi ir neapibrėžia atmosferinių, fizinių ar mineralinių sąlygų, kurios privalo vyrauti visur ir visada tokiose vietose, kad ši teorija galiotų. „Vienintelis ją gelbstintis šiaudas", kaip ironiškai pastebi Bassettas, yra tvirtinimas, jog „juodas oras" yra labai degus, ir didžiules jo mases akimirksniu praryja kad ir mažiausia liepsna, net ir elektrinis švytėjimas, izoliuotas vakuume. „Atrodo, – komentuoja Bassettas, – jog taip mėginama apsaugoti teoriją nuo sukrėtimo, kuris jai grėstų paprasčiausiai brėžiojant degtukus, ir kad tai yra galutinis įrodymas, jog didysis protas buvo sutrikęs".

Apėmė toks malonus ir gilus jausmas, kad vėl garsiai ir tęsiamai atsidusau iš laimės. Kone iškart išgirdau kitą atodūsį ir išgirdau, kaip Džo patenkintas murma kažkokias nerišlias frazes. Jo balsas skambėjo visai šalia, bet neatrodė, kad jis sklinda iš įprastos vidinės vietos. Pamaniau, kad jis tikriausiai guli greta manęs, ir laikiau rankas prispaudęs prie šonų, kad kartais jo nepaliesčiau. Nesąmoningai jutau, kad žmogui būtų kraupu

Reikšmingas šio klausimo bruožas yra tai, kad neliko jokio autoritetingo aprašymo tų eksperimentų, kuriais de Selbis visada stengdavosi pagrįsti savo idėjas. Tiesa, Krausas (žiūrėk toliau) pateikia keturiasdešimties puslapių pasakojimą apie tam tikrus eksperimentus, daugiausia susijusius su mėginimu supilstyti į butelius didelį kiekį „nakties“, ir nesibaigiančius užsiėmimus darbus užrakintuose, su uždarytomis langinėmis miegamuosiuose, iš kur sklisdavo garsus stuksenimas. Jis aiškina, kad pilstymo į butelius operacijos būdavo atliekamos tik naudojant butelius, kurie, „dėl savaime suprantamų priežasčių“, buvo pagaminti iš juodo stiklo. Teigiama, jog buvo „ganėtinai sėkmingai“ naudojami ir matinio porceliano ąsočiai. Cituojant šaltą Bassetto vertinimą, „tokia informacija, tenka baimintis, nėra didelis indėlis į rimtą deselbianą (sic)“. Labai mažai žinome apie Krausą ir jo gyvenimą. Trumpa biografinė pastaba pateikiama pasenusioje „De Selbio bibliografijoje“. Teigiama, kad jis gimė Arensburge, netoli Hamburgo, ir kad jaunystėje dirbo tėvo, plačiai užsiėmusio uogienių verslu Šiaurės Vokietijoje, kontoroje. Sakoma, jog jis visiškai dingo iš žmonijos akiračio po to, kai viename Šypheiveno viešbutyje buvo areštuotas Hatchjaw, laikraščiui „The Times“ atskleidus de Selbio laiško skandalą ir kandžiai apibūdinus gėdingas Krauso machinacijas Hamburge bei aiškiai užsiminus apie jo bendrininkavimą. Jei prisiminsime, kad visa tai įvyko tą lemtingą birželį, kai imtas kas dvi savaites spausdinti dalimis „Kaimo albumas“, šio reikalo reikšmė tampa visiškai aiški. Vėlesnis Hatchjaw reabilitavimas dar sustiprino įtarimą dėl neaiškios Krauso veiklos. Naujausi tyrinėjimai ne itin padėjo išaiškinti Krauso tapatybę ar jo galutinį likimą. Pomirtiniai Bassetto „Prisiminimai“ bando įteigti, jog Krausas išvis neegzistavo, ir kad šis vardas buvo vienas iš baisiojo Du Garbandier slapyvardžių, kuriais prisidengdamas jis norėjo sustiprinti savąją „šmeižto kampaniją“. Tačiau „Leben“ yra per daug palanki, kad skatintų tokius spėliojimus.

Pats Du Garbandier, galbūt apsimesdamas, kad painioja žodžių tarimą, visur vietoj „juodi garai“ vartoja „juodi gaurai“ ir labai įmantriai juokauja

paliesti jo kūną, žvynuotą ir glitų lyg ungurio, arba šleikščiai šiurkštų kaip katės liežuvis.

„Tai nelabai logiška, nei labai girtina“, – staiga tarė jis.

– Kas?

„Tai dėl mano kūno. Kodėl žvynuotas?“

Aš tik pajuokavau, mieguistai sukikenau. Žinau, kad neturi kūno. Nebent manąjį.

„Bet kodėl žvynuotas?“

Nežinau. Iš kur galiu žinoti, kodėl man kyla tokios mintys?

„Dievaži, nesileisiu, kad mane vadintų žvynuotu.“

Mano nuostabai, jo balsas suskambėjo šaižiai ir irzliai. Paskui atrodė, kad jis užtvindė visą pasaulį savo nuoskauda, kadangi po šių žodžių visai nutilo.

Na, na, Džo, sumurmėjau, norėdamas jį nuraminti.

„Kadangi nori bėdos, gali susilaukti jos apsčiai.“

Tu neturi kūno, Džo.

„Tai kodėl sakai, kad turiu? Ir kodėl žvynuotą?“

Čia man šovė į galvą keista mintis, nedaranti gėdos ir de Selbiui. Kodėl Džo taip sunerimo išgirdęs užuominą, kad jis turi kūną? O kas, jei tikrai turi? Kūnas su kitu kūnu viduje, tūkstančiai tokių kūnų vienas kito viduje, nelyginant svogūno lukštai, mažėjantys iki neįsivaizduojamo galutinio kūnelio? Ar aš, savo ruožtu, nesu tik grandis nesuskaičiuojamų būtybių grandinėje, o man pažįstamas pasaulis – tik ertmė kažkokios būty-

pasakodamas apie dangaus deivę varno juodumo plaukais, kuri kiekvieną vakarą užmigdama užkloja pasaulį savo garbanomis.
Išmintingiausią požiūrį į šį klausimą tikriausiai pasirenka mažai žinomas šveicarų rašytojas Le Clerque'as: „Šis dalykas neįeina į tikrąją sąžiningo komentatoriaus veiklos sritį, nes neturint pasakyti nieko gera ar naudinga verčiau patylėti“.

bės, kurios vidinis balsas esu aš pats? Kas, gyvas ar negyvas, yra visa ko šerdis ir kokia pabaisa kokiame pasaulyje yra galutinis, niekieno viduje nesantis kolosas? Dievas? Niekas? Ar šios nežabotos mintys ateina man iš Žemesniųjų Apačių, ar jos iš naujo subręsta manyje, kad būtų perduotos į Aukštesnįjį Viršų?

„Iš Žemesniųjų Apačių", – sukrenkštė Džo.

Ačiū.

„Aš pasišalinu."

Ką?

„Išsinešdinu. Po dviejų minučių pamatysim, katras mudviejų žvynuotas."

Po šių žodžių pajutau išgąstingą šleikštulį, nors jų prasmė buvo pernelyg svarbi, kad ją suprastum, kruopščiai neįsigilinęs.

Ta žvynuota mintis – iš kur ji man atėjo? – sušukau.

„Iš Aukštesniojo Viršaus", – riktelėjo jis.

Sutrikęs ir išsigandęs mėginau suprasti ne vien savo tarpinės priklausomybės ir grandininės nedarnos painumus, bet ir pavojingą susisaistymą bei keblų neizoliuotumą. Manant, kad...

„Klausyk. Kol nepalikau tavęs, štai ką tau pasakysiu. Esu tavo siela ir visos tavo sielos. Kai paliksiu tave, būsi miręs. Praeities žmonija ne tik slypi kiekviename naujagimyje, bet ir glūdi jo viduje. Žmonija yra nuolat platėjanti spiralė, o gyvybė yra spindulys, trumpai apšviečiantis vis tolesnį jos apsisukimą. Visa žmonija, nuo pradžios iki galo, jau egzistuoja, tačiau spindulys dar nėra nukrypęs už tavęs. Tavo žemiški įpėdiniai be žado, pasitiki tavo ir mano, ir visų žmonių, glūdinčių mano viduje, išmintimi, turinčia juos išsaugoti ir nukreipti šviesą toliau. Tu nesi savo giminės viršūnė labiau, nei buvo tavo motina, nešiodama tave įsčiose. Palikdamas tave, pasiimsiu visa, kas padarė

tave tuo, kas esi, – pasiimsiu visą tavo reikšmę bei svarbą, žmogiškų instinktų, potraukių, išminties ir orumo sankaupas. Liksi be nieko ir neturėsi ką duoti laukiantiesiems. Vargas tau, kai jie tavęs neaptiks! Viso geriausio!“

Nors pamaniau, kad ši jo kalba pernelyg pritempta ir juokinga, bet jis pasitraukė, o aš numiriau.

Iškart imta ruoštis laidotuvėms. Gulėdamas juodu veltiniu išmuštame karste, girdėjau smarkius plaktuko, kalančio vinis į antvožą, smūgius.

Veikiai paaiškėjo, kad tų garsų autorius yra seržantas Plakas. Stovėjo šypsodamasis man iš tarpdurio, stebindamas savo stambumu, visas kaip gyvas ir stebėtinai sotus po pusryčių. Virš ankštos munduro apykaklės kabojo raudonas riebalų lankas, kuris atrodė toks skaistus ir puošnus, lyg būtų ką tik iš skalbyklos. Ūsai buvo drėgni nuo neseniai gerto pieno.

„Ačiū Dievui, vėl grįžo sveikas protas“, – tarė Džo.

Jo balsas buvo draugiškas ir drąsinantis, nelyginant mano kostiumo kišenės.

– Labas rytas jums šį rytą, – maloniai tarė Plakas.

Mandagiai atsakiau jam ir smulkiai papasakojau apie savo sapną. Jis klausėsi atsirėmęs į staktą, įgudusia ausimi reaguodamas į painiausius jo posūkius. Kai baigiau, jis nusišypsojo man su gailesčiu ir geranoriškai.

– Jūs sapnavot, vyruti, – tarė.

Stebėdamasis juo, pažvelgiau pro langą. Naktis buvo išgaravusi be pėdsako, palikdama, kaip pakaitalą, tolimą kalvą, stūksančią dangaus fone. Jos galvą glaudė balti bei pilki debesys, o ant švelnių pečių buvo išdėstyti medžiai bei rieduliai, suteikiantys jai tikrumo aureolę. Girdėjau, kaip rytmečio vėjas nesulaiko-

mai siaučia po pasaulį, ir visas tylus dienos neramumas gaudė mano ausyse, aiškiai ir neramiai, tarsi narvelyje uždarytas paukštis. Atsidusau ir vėl pažvelgiau į seržantą, kuris tebestovėjo atsirėmęs, ramiai krapštydamas dantis, užsisvajojęs ir nejudrus.

– Gerai atsimenu, – tarė jis, – sapną, kurį sapnavau prieš šešerius metus, sueisiančius dvidešimt trečią lapkričio. Teisingiau būtų vadinti jį košmaru. Sapnavau, jei norit žinoti, jog nestipriai pradurta padanga ir iš jos lėtai veržiasi oras.

– Tai stebina, – tingiai tariau, – bet ne stulbina. Ar ten buvo alavuota vinutė?

– Ne vinutė, – atsakė seržantas, – o krakmolo perteklius.

– Nežinojau, – sarkastiškai pastebėjau, – kad kelius krakmolina.

– Čia ne kelio ir, kad ir kaip keista, ne grafystės tarybos kaltė. Sapnavau, jog darbo reikalais tris dienas važinėju dviračiu. Staiga pajutau, kaip balnelis po manim tapo kietas ir ėmė kratyti. Nulipau ir patikrinau padangas, bet jos buvo be priekaištų, gerai pripūstos. Tada pamaniau, kad nuo per didelio persidirbimo mano galvą ištiko nervinis priepuolis. Nuėjau į vienus privačius namus, kur gyveno kvalifikuotas gydytojas. Jis mane ištyrė nuo kojų iki galvos ir pasakė, jog nežymiai pradurta.

Kimiai nusikvatojęs atsuko man savo didžiulę sėdynę.

– Štai, žiūrėkit, – juokėsi jis.

– Matau, – sumurmėjau.

Garsiai kikendamas, jis išėjo ir po valandėlės grįžo.

– Košę padėjau ant stalo, – tarė, – o pienas dar karštas, nes neseniai buvo karvės pienmaišyje.

Apsirengiau ir nuėjau į budėtojų kambarį papusryčiauti. Ten seržantas ir Makruskinas šnekėjosi apie savo skaičius.

– Šeši kablelis devyniasdešimt šeši, trys cirkuliuojantys, – sakė Makruskinas.

– Daug, – tarė seržantas. – Labai daug. Tikriausiai ten karšta žemė. Papasakok apie kritimą.

– Vidutinis kritimas vidurnaktį be guzų.

Seržantas nusijuokė ir papurtė galvą.

– Išties be guzų, – sukikeno jis, – teks suploti velniškus pinigus rytoj, jei paaiškės, kad ten karšta žemė.

Makruskinas ūmai kilstelėjo nuo kėdės.

– Duosiu jai pusę centnerio medžio anglių, – paskelbė jis. Ir iššingsniavo tiesiai laukan murmėdamas skaičių sekas ir nežiūrėdamas, kur eina, tik spoksodamas į savo juodą užrašų knygelę.

Buvau beveik baigęs savo košės dubenį ir atsiguliau norėdamas kuo geriau matyti seržantą.

– Kada mane pakarsit? – paklausiau be baimės žvelgdamas į jo didelį veidą. Vėl jaučiausi atsigavęs, stiprus ir įsitikinęs, kad nesunkiai paspruksiu.

– Rytoj rytą, jei bus laiku pastatytas ešafotas ir jeigu nelis. Net neįtariau, koks slidus lyjant būna naujas ešafotas. Galima lipant paslysti ir nusisukti sprandą, sulaužyti jį į smulkiausias dalis ir niekad nesužinoti, kaip baigėsi tavo gyvenimas ir kaip netekai gyvybės.

– Puiku, – tvirtai tariau. – Jei po dvidešimt keturių valandų būsiu miręs, tai gal paaiškinsit man, kokie ten skaičiai juodojoje Makruskino knygelėje?

Seržantas atlaidžiai nusišypsojo.

– Nuskaitymai?

– Taip.

– Jei ruošiatės visiškai numirti, nėra neįveikiamų kliuvinių

atsiliepti į jūsų pasiūlymą, – tarė jis, – bet lengviau parodyti nei apsakyti žodžiais. Būkit geras, eikite paskui mane.

Jis nusivedė mane prie durų galiniame koridoriuje ir atlapojo jas suteikęs veidui svarbios paslapties atskleidimo išraišką, paskui mandagiai pasitraukė į šalį, kad netrukdytų man susidaryti išsamų vaizdą.

– Ką apie tai manot? – paklausė.

Žiūrėjau į tą kambarį, bet jis niekuo manęs nenustebino. Tai buvo mažas miegamasis, tamsus ir nelabai švarus. Jame viešpatavo baisi netvarka ir slogus kvapas.

– Čia Makruskino kambarys, – paaiškino jis.

– Ne ką aš čia matau, – tariau.

Seržantas kantriai šyptelėjo.

– Ne į tą vietą žiūrit, – tarė jis.

– Apžiūrėjau viską, ką galima apžiūrėti, – atsakiau.

Seržantas nuėjo iki grindų vidurio ir atsirėmė į patogią lazdą.

– Jei kada norėčiau slėptis, – tarė jis, – visada lipčiau į medį. Žmonės neturi gabumų pažvelgti į viršų, jie labai retai tyrinėja aukštąsias erdves.

Pažvelgiau į lubas.

– Ne ką ir ten matau, – tariau, – išskyrus mėsinę musę, kuri atrodo negyva.

Seržantas pažvelgė aukštyn ir parodė lazda.

– Tai ne mėsinė musė, – tarė, – o Gogarčio išvietė.

Pažvelgiau į jį tiesiai nevienareikšmiu žvilgsniu, bet jis nekreipė į mane dėmesio ir rodė į kitas mažytes žymes lubose.

– Čia, – tarė jis, – Martino Bandlio namas, o ten Tiernahinų, o šičia jų ištekėjusios sesers namai. O čia keliukas iš Tiernahinų į magistralinį telegrafo kelią.

Jis pervedė lazda vingiuojantį plyšelį, susijungiantį su gilesniu plyšiu.

– Žemėlapis! – sušukau susijaudinęs.

– O čia yra barakai, – pridūrė. – Aišku kaip dieną.

Atidžiai pažvelgęs į lubas, pamačiau, kad pono Meizerso namai, kiekvienas kelias ir namas buvo ten pažymėti, kaip ir visi takeliai bei namai, kurių nepažinojau. Tai buvo parapijos žemėlapis, detalus, patikimas ir stulbinantis.

Seržantas pažvelgė į mane ir vėl nusišypsojo.

– Sutikit, – tarė jis, – kad tai nuostabus netikėtumas ir didelio nesusilaikymo mįslė, didžiausia retenybė.

– Ar jūs pats tai padarėt?

– Nei aš, nei kas nors kitas. Šie plyšiai buvo čia visą laiką. Makruskinas įsitikinęs, kad jie buvo ir iki jo. Šie plyšiai yra natūralūs, lygiai kaip ir maži plyšeliai.

Išplėtęs akis peržvelgiau kelią, kuriuo ėjome, kai Gileinis rado dviratį krūmuose.

– Juokingiausia, – tarė seržantas, – kad Makruskinas dvejus metus gulėjo spoksodamas į tas lubas, kol pamatė, kad jos yra išmoningiausias žemėlapis.

– Na, tai kvaila, – tariau tvirtai.

– Ir jis gulėjo dar penkerius metus, žiūrėdamas į tą žemėlapį, kol pamatė kelią į amžinybę.

– Amžinybę?

– Žinoma.

– O ar bus galimybė grįžti iš ten? – sušnabždėjau.

– Žinoma. Ten yra liftas. Tačiau luktelkit, aš tuoj parodysiu šio žemėlapio paslaptis.

Jis vėl paėmė lazdą ir parodė į žymę, reiškiančią baraką.

– Esam čia, barake, šalia pagrindinio telegrafo vieškelio, – tarė jis. – Dabar panaudokit savo vidinę vaizduotę ir pasakykit man, kur rasti kelią į kairę einant iš barako pagrindiniu vieškeliu.

Sugalvojau tai visai nesunkiai.

– Tai kelias, įeinantis į pagrindinį vieškelį prie Džarviso išvietės, – tariau, – kur mes išėjom, radę tą dviratį.

– Tai tas kelias, kuris yra pirmame kairiajame šios platumos posūkyje?

– Taip.

– O jis čia, šičia.

Jis parodė kelią į kairę ir lazda pabaksnojo pono Džarviso išvietę, esančią kampe.

– O dabar, – iškilmingai tarė jis, – būkit malonus pasakyti, kas čia?

Jis pervedė lazda nežymų plyšį, susijungiantį su pagrindiniu plyšiu, rodančiu barako ir pono Džarviso pusiaukelę.

– Ką pasakysit apie tai? – pakartojo jis.

– Čia nėra jokio kelio, – susijaudinęs sušukau, – pirmasis kelias į kairę yra prie Džarviso. Nesu kvailys. Ten nėra kelio.

„Dėl Dievo, jei nesi, tai greit būsi. Dar paklausk šito pono, ar būsi miręs."

– Bet čia yra kelias, – triumfuodamas tarė seržantas, – jei žinai, kaip sumaniai jo ieškoti. Ir labai senas kelias. Eikit su manim ir pamatysit viską savo akimis.

– Ar čia kelias į amžinybę?

– Tikrai taip. Bet nėra jokio kelio ženklo.

Nors jis ir nežengė žingsnio prie savo kameroje įkalinto dviračio, tačiau spragtelėjo segtukus susisegdamas kelnes ir sunkiai

žengė į rytmečio šviesą. Žingsniavome abu kartu. Nė vienas nekalbėjom ir nesiklausėm, ką kitas galėtų pasakyti.

Kai į veidą man smogė skvarbus vėjas, jis tuoj pat nuplėšė abejonių, baimės bei dvejonių glumą, pakibusį virš mano smegenų, nelyginant lietaus debesis virš kalvos. Visi mano pojūčiai, išsilaisvinę iš užimtumo seržanto egzistencija agonijos, tapo antgamtiškai budrūs ir padėjo man mėgautis malonia diena. Pasaulis gaudė man ausyse lyg didžiulė dirbtuvė. Visur, kur pažvelgsi, buvo regimos iškilios mechanikos ir chemijos puotos. Žemę žymėjo neregimas stropumas. Medžiai vešėjo visur, be kompromisų liudydami savo galią. Čia pat, kur pažiūrėsi, žaliavo neprilygstami žolynai, savitumu praturtindami visatą. Visa, ką užmato akis, pynėsi į beveik neįsivaizduojamus raštus, o tobulos jų atmainos susiliejo į dangišką darną. Vyrai, išsiskiriantys marškinių baltumu, mažyčiai, triūsė tolimame raiste darbuodamiesi tarp durpių ir viržių. Netoliese stovėjo kantrūs arkliai su pravarčiais vežimais, o ant kalvos tarp riedulių rupšnojo ganykloje išsibarsčiusios vos įžiūrimos avys. Didesnių medžių glūdumoje buvo girdėti paukščių balsai; jie skraidė nuo šakos ant šakos netriukšmingai šnekėdamiesi. Pakelės lauke ramiai stypsojo asilas, tarsi neskubiai, pamažėle tyrinėdamas rytą. Nejudėjo, galva buvo pakelta į viršų, o prusnos nieko nekramsnojo. Rodės, lyg jis suprastų šiuos nepaaiškinamus pasaulio malonumus.

Mano nepatenkintos akys klaidžiojo aplink, kol lydėdamas seržantą pasukau kairėn, į amžinybę, ne viską mačiau pakankamai gerai, o mano mintys buvo įsivėlusios į tai, ką regėjo akys.

„Juk nenori pasakyti, kad tiki šita šneka apie amžinybę?"

O kas man lieka? Būtų kvaila kuo nors abejoti po vakarykštės dienos.

„Visa tai puiku, bet manau, kad galiu laikyti save amžinybės dalykų žinovu. Turi būti riba beždžioniškiems šio pono triukams.“

Esu tikras, kad jos nėra.

„Nesąmonė. Tu silpsti morališkai.“

Rytoj mane pakars.

„Tai abejotina, tačiau jei to neišvengsime, mudu mirsime kaip drąsuoliai.“

Mudu?

„Žinoma. Aš būsiu ten iki galo. O kol kas nuspręskime, kad amžinybė nepasiekiama keliuku, aptinkamu žiūrint į kaimo policininko miegamojo lubų plyšius.“

Tai kur veda tas keliukas?

„Negaliu pasakyti. Jeigu jis pasakė, kad čia keliukas į amžinybę, ir baigta, aš labai smarkiai nesispyriočiau. Bet kai mums sako, jog iš ten grįšime liftu, ką gi, imu galvoti, kad jis painioja naktinius klubus su dangumi. Liftu!“

Iš tikrųjų, mano galva, jei čia keliukas į amžinybę, lifto klausimas yra ne toks jau svarbus. Panašu į tai, kai prarijęs arklį su vežimu, užspringsti blusa.

„Ne, tik ne liftas. Pakankamai pažįstu būsimąjį pasaulį, kad būčiau įsitikinęs, jog ten nepatenkama ir iš ten negrįžtama liftu. Be to, esame tikriausiai netoli tos vietos, ir aš nematau jokios lifto kabinos, kylančios į debesis.“

Gileinis buvo nevairuojamas, – pastebėjau.

„Nebent žodis „liftas“, turi ypatingą prasmę. Kaip „kritimas“, kai kalbam apie kartuves. Manau, kad „liftu“ gali būti vadinamas smūgis į pasmakrę sunkiu kastuvu. Jei čia būtent toks atvejis, gali neabejoti amžinybe ir pats mielai džiaugtis ja visa iki galo.“

Vis tiek manau, kad ten yra elektrinis liftas.

Nuo šio pašnekesio mano dėmesį atitraukė seržantas, kuris dabar sulėtino žingsnį ir, baksnodamas lazda, darė keistus tyrinėjimus. Keliukas pakilo iki vietos, kur abiejose pusėse buvo statoki krantai, apžėlę vešlia žole, ir gervuogės po kojom, ir kažkokie raizgynai šalia, ir aukšti, rusvi tankumynai, apsupti žalių vijoklių.

– Tai kažkur čia, – tarė seržantas, – ar šalia kažkurios kaimyninės vietos.

Jis pervedė lazda žalumos pakraščiu, stuksėdamas į jos užstotą vietą.

– Makruskinas kažkur čia važinėjasi žole dviračiu, – tarė jis, – tai nesunki mįslė, jo ratai saugesni, o balnelis daug jautresnis instrumentas už raginę rankeną.

Dar kiek paėjėjęs ir stuksendamas radęs, ko ieškojo, jis staiga truktelėjo mane į atžalyną, įgudusia ranka praskirdamas žalią šakų uždangą.

– Čia yra paslėptasis kelias, – šūktelėjo jis iš priekio.

Sunkoka pasakyti, ar kelias yra tinkamas žodis pavadinti ruožui, per kurį reikia brautis colis po colio, nepaisant nedidelių žaizdų ir palenktų šakų, kurios atsitiesdamos smogia atgal. Dūrių. Vis dėlto žemė lygiai klojosi po kojom, o pažvelgęs į šalis, kiek tolesnėje tolumoje galėjau išvysti, kaip ji kyla krantais, vainikuotais akmenimis, rūškana ir drėgna augmenija. Sklido sunkus tvaikas, ir skraidė galybė mažyčių muselių.

Jardu pirmiau manęs seržantas, nuleidęs rankas ir galvą, kovėsi lazda su žemesniais ūgliais ir dusliai perspėdavo mane, kad paleis palenktas šakas man į veidą.

Nežinau, kiek laiko keliavom ir kiek kelio nuėjom, tačiau

oras ir šviesa seko ir seko, kol įsitikinau, kad pasiklydom didelės girios viduriuose. Žemė po kojom tebebuvo ganėtinai lygi, bet ją dengė daugybės rudenių drėgni puvėsiai. Sekiau paskui triukšmingąjį seržantą aklai juo tikėdamas, kol beveik išseko mano jėgos, ir jau svirduliavau, o ne ėjau į priekį, beginklis prieš žiaurų šakų puolimą. Jaučiausi labai ligotas ir nusigalavęs. Buvau bešaukiąs jam, jog mirštu, kai išvydau, kad augmenija retėja, o seržantas šaukia man iš slaptavietės, – esą mes jau atvykom į vietą. Priėjęs radau jį, stovintį prie mažo akmeninio namelio, pasilenkusį nusisegti klešnių segtukus.

– Čia ir yra, – tarė jis linktelėdamas palenkta galva link mažojo namelio.

– Čia kas? – sumurmėjau.

– Įėjimas į ją, – atsakė jis.

Pastatas atrodė nepaprastai panašus į mažos kaimo bažnyčios prieangį. Šakų prietema ir raizgynas neleido man pamatyti, ar yra už jo koks didesnis pastatas. Mažasis prieangis buvo senas, su žalsvomis dėmėmis ant akmenų ir samanomis daugybėje plyšių. Stovėjo senos rudos durys su bažnytiniais vyriais ir geležiniais papuošalais; jos buvo įstatytos toli gilumoje ir pritaikytos smailiaviršūniui tarpduriui. Čia buvo įėjimas į amžinybę. Nusibraukiau ranka prakaitą, srūvantį kakta.

Seržantas jausmingai ieškojo raktų.

– Jau visai netoli, – mandagiai tarė jis.

– Ar čia įėjimas į būsimąjį pasaulį? – sumurmėjau.

Mano balsas iš baimės ir nevilties buvo tylesnis, nei maniau.

– Tačiau orai malonūs, ir neturėtume skųstis, – tarė jis garsiai, nekreipdamas dėmesio į mano klausimą. Galbūt mano balsas buvo per silpnas, kad pasiektų jo ausį.

Jis surado raktą, įkišo į skylutę ir atidarė duris. Įžengęs į tamsų vidų, ištiesė ranką ir sugriebė rankovę įsitempdamas mane.

„Užsidek degtuką!“

Maždaug tuo pat metu seržantas sienoje rado dėžutę su mygtukais ir vielomis, padarė, ką reikia padaryti, ir įjungė mirkčiojančią šviesą. Tačiau po sekundės stovėjau tamsoje. Turėjau apsčiai laiko, kad galėčiau patirti didžiausią nuostabą gyvenime. Ją sukėlė grindys. Kojos, žengdamos jomis, nustėro. Buvo padarytos iš galybės mažyčių varžtelių, kaip garo mašinos pamatas arba kaip aptverta galerija, juosianti didžiulį spaudos presą. Jos skleidė šiurpų, tuščiaviduriu triukšmą po seržanto padų vinimis. Dabar jis jau buvo nukaukšėjęs į kitą kambario galą, tarškino raktų ryšulį ir atidarė kitas duris, slypinčias sienoje.

– Žinoma, geras lietutis atgaivintų čia orą, – šūktelėjo jis.

Atsargiai priėjau pažiūrėti, ką jis veikia įėjęs į mažą kambarėlį. Jam pavyko sėkmingai susidoroti su antrąja klibančia šviesos dėže. Stovėjo atgręžęs man nugarą ir tyrinėjo prietaisų skydus. Jų buvo du, mažyčiai kaip degtukų dėžutės, ir vienas rodė skaitmenį šešiolika, o kitas – dešimt. Atsiduseęs jis išėjo iš kambarėlio ir liūdnai pažvelgė į mane.

– Sako, jog vaikščiojimas lengvina, – tarė jis, – bet aš iš patirties žinau, kad jis sunkina, kadangi viskas susikrato ir atsiranda pakankamai papildomos vietos.

Šią akimirką pamaniau, jog paprastas ir orus kreipimasis galėtų būti sėkmingas.

– Ar nepasakytumėt man, – pasiteiravau, – kadangi rytoj būsiu negyvas, kur mes esam ir ką veikiam?

– Sveriamės, – atsakė jis.

– Sveriamės?

– Ženkit į šią dėžę, – tarė jis, – kad pamatytume, kokie yra neabejotini jūsų rodmenys.

Atsargiai užlipau ant geležinių plokštelių kambarėlyje ir išvydau, kaip skaičiai virsta devyniais kablelis šeši.

– Devyni stonai, šeši svarai, – tarė seržantas, – ir tai yra neįmanomas svoris. Atiduočiau dešimt gyvenimo metų, jei galėčiau atsikratyti lašinių.

Jis vėl atgręžė man nugarą atidarydamas dar kitą kambarėlį kitoje sienoje ir įkišdamas įgudusius pirštus į dar vieną apšvietimo dėžę. Užsidegė mirkčiojanti šviesa, ir pamačiau jį, stovintį kambarėlyje, žiūrintį į didžiulį rankinį laikrodį ir atsainiai jį prisukinėjantį. Šviesa šokinėjo šalia jo žandikaulio ir mėtė ant jo sugrubusio veido nežemiškus šešėlius.

– Gal ateitumėt čia, – galiausiai kreipėsi į mane, – ir įeitumėt čia su manimi, jei nenorit likti vienas su savimi.

Kai įėjau ir tyliai atsistojau šalia jo plieniniame narvelyje, jis uždarė duris tiksliai apskaičiuotai jas spragtelėjęs ir susimąstęs atsišliejo į sieną. Ruošiausi paprašyti kai ką paaiškinti, kai iš gerklės išsiveržė šiurpus šūksnis. Be jokio triukšmo ar įspėjimo grindys ėmė smukti žemyn.

– Nenuostabu, kad jūs žiovaujate, – familiariai tarė seržantas, – čia labai tvanku, ventiliacija anaiptol nepakankama.

– Aš tik sušukau, – leptelėjau. – Kas čia dedasi su mūsų kabina? Kur...

Mano balsas virto tyliu ir sausu išgąstingu kurkimu. Grindys po mūsų kojomis krito taip greitai, kad rodės, jog jos sminga žemyn kartą ar dukart greičiau, negu galėčiau kristi aš pats, todėl buvo neabejotina, kad trumpomis akimirkomis buvau

pakibęs tarp grindų ir lubų. Apimtas panikos pakėliau dešinę koją ir tryptelėjau visu svoriu bei jėga. Ji atsitrenkė į grindis, tačiau tik vos vos stuktelėjo. Nusikeikiau, sudejavau, užsimerkiau ir palinkėjau sau laimingos mirties. Pajutau, kaip viduje liguistai tvinksta pilvas, tarsi jis būtų vandens pripildytas kamuolys.

„Gelbėk mus Viešpatie!"

– Niekam netrukdo, – maloniai tarė seržantas, – kai vaikščiojam aplink ir matom, kas vyksta. Tai didelis daiktas norint išplėsti mąstymą. O platus mąstymas yra puikus dalykas, jis padeda padaryti didelius išradimus. Pažiūrėkit į serą Walterį Raleigh, išradusį pedalais minamą dviratį, ir serą George'ą Stephensoną su jo garo mašina, ir į Napoleoną Bonapartą, ir į George Sand bei Walterį Scottą, – visi jie buvo didūs vyrai.

– Ar... ar mes jau amžinybėj? – išlemenau.

– Dar ne, bet vis dėlto jau visai netoli, – atsakė jis. – Klausykitės, kol išgirsit spragtelėjimą.

Kaip galėčiau apsakyti savo asmeninę padėtį? Buvau uždarytas geležinėje dėžėje su šešiolikos stonų policininku, baisiu greičiu smegau į prarają ir klausiausi šnekų apie Walterį Scottą, taip pat klausiausi, kada pasigirs spragtelėjimas.

Spragt!

Galiausiai jis pasigirdo, veriantis ir kraupus. Kone iš karto kritimas tapo kitoks – arba visai liovėsi, arba labai sulėtėjo.

– Taip, – linksmai tarė seržantas, – dabar mes jau tenai.

Visai nieko nepastebėjau, išskyrus tai, kad tas daiktas, kuriame tūnojom, krestelėjo, ir grindys staiga ėmė taip stipriai remtis man į kojas, jog pačiupinėjau rankenas ant durų. Netrukus jis jas atidarė ir išėjo.

– Čia buvo liftas, – pastebėjo.

Keista, kad kai laukiame kokio kraupaus, neapskaičiuojamo ir sukrečiančio dalyko, kuris neįvyksta, mums ne tik nepalengvėja, bet ir jaučiamės nusivylę. Vyliausi, jog galbūt išvysiu akinančią šviesą. Jokių kitų minėtinų lūkesčių mano mintyse nebuvo. Užuot matęs tą švytėjimą, regėjau ilgą koridorių, protarpiais apšviestą nevykusių, namų darbo generatorių, kurie gamino ne tiek šviesą, kiek tamsą. Rodės, kad koridoriaus sienos padarytos iš ketaus luitų, kuriuose buvo įtaisytos mažos durys, primenančios krosnis ar židinio duris, arba seifus, esančius bankuose. Lubos, kiek jas mačiau, buvo prigrūstos vielų, ir tokių, kurios atrodė panašios į vamzdžius. Nuolatos pasigirsdavo vis naujas triukšmas, kartais gan muzikalus, kartais tarsi vanduo gurgiantis požemyje, o kartais kaip prislopintas pašnekesys svetima kalba.

Seržantas jau brovėsi koridoriumi, sunkiai žengdamas per metalo lakštus. Nerūpestingai barškino raktais ir niūniavo dainą. Sekiau paskui jį, mėgindamas suskaičiuoti mažąsias dureles. Buvo keturios eilės po šešias jų kiekvienuose dviejuose išilginiuose sienos jarduose, o iš viso daug tūkstančių. Tai šen, tai ten išvysdavau ciferblatą arba įmantrų laikrodinių instrumentų bei rankenų lizdą, primenantį prietaisų skydą su gausybe storų laidų, nutįsusių iš visų pusių į centrą. Nesupratau, ką visa tai reiškia, galvojau, kad mano baimė yra gerokai perdėta ir nepagrįsta. Tvirtai žingsniavau šalia seržanto, kuris tebebuvo pakankamai tikroviškas bet kieno požiūriu.

Priėjome koridoriaus kryžkelę, kur šviesa buvo ryškesnė. Į abi puses driekėsi švaresni, šviesesni koridoriai su blizgančiomis plieno sienomis, dingstantys iš akių tik ten, kur tolumoje

jų sienos, grindys ir stogas susiliejo į vieną tamsų tašką. Pamaniau, kad girdžiu šnypščiantį garą ir kitą triukšmą, tarsi didžiuliai krumpliaračiai džergždami suktųsi į vieną pusę, paskui stabtelėtų ir imtų džergžti atvirkščia kryptimi. Seržantas stabtelėjo norėdamas perskaityti laikrodžio sienoje rodmenis, paskui staigiai grįžtelėjo kairėn ir liepė man sekti paskui jį.

Nepasakosiu apie pereitus koridorius, nei apie tą su apvaliomis durimis, primenančiomis liukus, nei apie kitą vietą, kur seržantas išsitraukė dėžutę degtukų įkišęs ranką į sieną. Pakanka pasakyti, jog nužingsniavę mažiausiai mylią per lakštus, atsiradome gerai apšviestoje, erdvioje salėje, kuri buvo visiškai apvali ir prigrūsta nenusakomų daiktų, labai panašių į mechanizmus, tačiau ne tokių sudėtingų kaip sunkesnių mašinų. Didelės, prabangiai atrodančios tų prietaisų spintos buvo skoningai išdėstytos ant grindų, o visa apvali siena – nuklota tais išradimais su mažais ciferblatais bei matuokliais, gausiai sukaišiotais šen bei ten. Buvo matyti šimtai mylių storų vielų, išvedžiotų visur, išskyrus grindjuostę, ir tūkstančiai durų, primenančių stipriavyres krosnių dureles, taip pat rankenėlių bei mygtukų įrenginiai, primenantys man amerikietiškus kasos aparatus.

Seržantas skaitinėjo vieno iš daugelio laikrodžių rodmenis ir labai atsargiai sukinėjo mažą ratelį. Staiga tylą perplėšė garsus, siautulingas triukšmas, sklindantis iš tolimojo salės galo, kur aparatai buvo tankiausi ir sudėtingiausi. Man iškart kraujas sustingo gyslose. Pažvelgiau į seržantą, bet jis kantriai knebinėjosi su laikrodžiu ir rateliu tyliai kartodamas skaičius ir į nieką nekreipdamas dėmesio. Triukšmas liovėsi.

Norėdamas pagalvoti ir susikaupti, prisėdau ant glotnaus daikto, panašaus į geležinį strypą. Jis buvo maloniai šiltas ir teikė

paguodą. Anksčiau nei man dingtelėjo kokia nors mintis, vėl išgirdau dunksėjimą, paskui stojo tyla, paskui pasigirdo negarsus, bet smarkus triukšmas, nelyginant aistringai murmami keiksmai, paskui vėl tyla, o galiausiai sudundėjo sunkūs žingsniai, artėjantys iš už mechanizmų aukštų spintų.

Pajutęs, kaip nutirpo nugara, spėriai priėjau prie seržanto ir atsistojau šalia. Iš angos sienoje jis buvo paėmęs ilgą baltą instrumentą, panašų į didelį termometrą ar orkestro dirigento batutą, ir susiraukęs iš didelio susimąstymo tyrinėjo jo rodmenis. Policininkas nekreipė dėmesio nei į mane, nei į nematomai artėjantį slaptą šio įvykio dalyvį. Kai išgirdau žvangančius žingsnius, ataidinčius nuo paskutinės spintos, paklaikęs kilstelėjau akis prieš savo valią. Policininkas Makruskinas! Jis buvo smarkiai susiraukęs ir nešėsi kitą didelę batutą ar termometrą, nudažytą oranžine spalva. Žengė tiesiai prie seržanto ir atkišo jam tą instrumentą pridėdamas raudoną pirštą prie vienos padalos. Jiedu tylėdami stovėjo ten tyrinėdami vienas kito instrumentus. Pamaniau, jog seržantui kiek palengvėjo, kai jis apmąstė dalykų būklę ir nužingsniavo į slaptavietę, iš kurios buvo pasirodęs Makruskinas. Greitai vėl išgirdome dunksėjimą, šįsyk švelnų ir ritmingą.

Makruskinas įkišo savo batutą į skylę sienoje, kurioje buvo lindėjusi seržanto lazdelė, pasisuko į mane ir dosniai padovanojo susiglamžiusią cigaretę, – ją jau ėmiau laikyti neįsivaizduojamo pašnekesio pranaše.

– Ar jums čia patinka? – pasiteiravo.

– Čia gražu, – atsakiau.

– Nepatikėtumėt, kaip čia patogu, – paslaptingai tarė jis.

Seržantas grįžo trindamas raudonas rankas į rankšluostį ir at-

rodė labai patenkintas savimi. Įdėmiai nužvelgiau juos abu. Jie pastebėjo mano žvilgsnį ir pasikeitė juo tarpusavyje prieš jį atmesdami.

– Ar čia amžinybė? – paklausiau. – Kodėl vadinat tai amžinybe?

– Palieskit mano smakrą, – mįslingai šypsodamas tarė Makruskinas.

– Mes taip vadinam šią vietą, – paaiškino seržantas, – nes čia nesenstama. Kai išeisit iš čia, būsit to pat amžiaus kaip ir į čia įeidamas, taip pat tokio pat aukštumo bei platumo. Čia yra aštuonių dienų laikrodis su patentuota, subalansuota eiga, bet jis niekad neina.

– Iš kur jūs taip žinot, kad čia nesenstama?

– Palieskit mano smakrą, – vėl tarė Makruskinas.

– Viskas paprasta, – tarė seržantas. – Barzda čia neauga, ir jeigu esi sotus, čia neišalksti, o jei esi alkanas, netampi alkanesnis. Jūsų pypkė rūks visą dieną likdama pilna, o viskio stiklas niekad neišseks, kad ir kiek gertumėt, tačiau tai ir nesvarbu, kadangi jis niekad nenugirdys labiau už jūsų paties blaivumą.

– Išties, – murmtelėjau.

– Buvau šįryt čia ilgai, – tarė Makruskinas,– o mano smakras tebėra toks pat glotnus kaip moters užpakalis, ir tai malonumas, gniaužiantis man kvapą. Nuostabu, kai gali parkniubdyti senąjį skustuvą.

– Kokio didumo visa ši vieta?

– Ji neturi visai jokio dydžio, – paaiškino seržantas, – kadangi visur yra vienoda, ir mes visai nenutuokiam jos nekintančio vienodumo masto.

Makruskinas pridegė degtuku mums cigaretes, paskui nu-

metė jį ant lakštinių grindų, kur jis gulėjo ir atrodė labai svarbus bei vienišas.

– Ar negalėtumėt pasiimti dviračio, visa tai apvažiuoti, pamatyti ir nubraižyti žemėlapį? – paklausiau.

Seržantas nusišypsojo man kaip kūdikiui.

– Dviratis yra vieni niekai, – tarė jis.

Mano nuostabai jis priėjo prie vienos iš didesnių krosnių, pasuko kažkokias rankenėles, atidarė masyvias metalines duris ir išėmė visiškai naują dviratį. Su trijų greičių pavara, išteptą alyva; mačiau, kaip tepalas dar blizga labiau blizgančiose jo dalyse. Pastatęs priekinį ratą ant grindų, jis įgudusia ranka pasuko užpakalinį ratą ore.

– Dviratis vieni niekai, – tarė, – bet jis čia niekuo dėtas. Ateikit, ir aš pademonstruosiu *res ipsa*.

Palikęs dviratį, jis nudrožė per įmantrius kambarėlius, aplenkdamas kitus kambarėlius, ir įžengė pro vienerias duris. Tai, ką išvydau, privertė mano smegenis skausmingai susitraukti ir sugniaužti lediniais spąstais mano širdį. Tai įvyko ne dėl to, kad ši kita salė buvo visais atžvilgiais tiksli salės, iš kurios išėjome, kopija. Tai buvo daugiau, nei mano apsunkusios akys galėjo matyti, kai vienerios kambariuko durys sienoje buvo atviros, o naujutėlaitis dviratis šliejosi prie sienos visai taip pat kaip ir pirmasis, ir net pakrypęs tokiu pat kampu.

– Jei norit dar pasivaikščioti ir eiti į priekį, kol prieisit tą pačią vietą negrįždamas atgal, žingsniuokit iki kito tarpdurio, ir bus miela jus matyti. Bet jums tai nepadės, ir net jei mes liksime čia, tikriausiai aptiksite mus ten, ir jus pasitiksime.

Tuoj pat sušukau aiškiai išvydęs užgesusį degtuką, gulintį ant grindų.

– Ką manot apie nesiskutimą? – pagyrūniškai paklausė Makruskinas. – Juk išties tai nenutrūkstantis eksperimentas?

– Tai neišvengiama ir labai sunkiai sprendžiama, – tarė seržantas.

Makruskinas atidžiai tyrinėjo kažkokias rankenėles centrinėje spintelėje. Pasukęs galvą, jis pašaukė mane.

– Ateikit čia, – pakvietė, – ir aš jums parodysiu kai ką, apie ką galėtumėt papasakoti draugams.

Vėliau supratau, kad tai buvo vienas iš retų jo pajuokavimų, nes tai, ką jis man parodė, buvo nenusakoma, ir nėra pasaulyje tinkamų žodžių, išreiškiančių manąją prasmę. Šiame kambarėlyje buvo anga, primenanti lataką, ir kita didelė anga, primenanti juodą skylę, maždaug jardu žemiau už lataką. Jis paspaudė du raudonus daiktelius, panašius į spausdinimo mašinėlės klavišus, ir pasuko nuo savęs didelę rankeną. Iškart pasigirdo trankus triukšmas, tarsi tūkstančiai pilnų sausainių dėžių ristųsi laiptais žemyn. Pajutau, kad šie krintantys daiktai gali bet kada pabirti iš latako. Jie ir byrėjo kelias sekundes pakibdami ore, o paskui prasmegdami į juodąją skylę. Bet ką galėčiau apie juos papasakoti? Jų spalva nebuvo nei balta, nei juoda, ir, žinoma, ne kokia nors tarpinė spalva; jie buvo anaiptol ne tamsūs, bet ir ne šviesūs, o jau apie tarpinį atspalvį negalėjo būti nė kalbos; jie buvo toli gražu ne tamsūs, tačiau jokiu būdu ir ne šviesūs. Turėjo savybę, kuri vertė mane juos stebėti išsprogusiomis akimis, džiūstančia gerkle ir sulaikius kvapą. Negaliu net bandyti apibūdinti šią savybę. Daug valandų mąsčiau paskui, norėdamas suprasti, kodėl tie daiktai šitaip stulbina. *Jiems stigo visų žinomų objektų esminių savybių.* Negaliu vadinti tai pavidalu ar konfigūracija, nes visai nesakyčiau, kad jie neturėjo pavidalo.

Galiu tik pasakyti, kad šie objektai, nepanašūs vienas į kitą, neturėjo nusakomų matmenų. Nebuvo nei kvadratiniai, nei stačiakampiai, nei apskriti, nei tiesiog neturintys nusakomo pavidalo. Tiesiog jų išvaizda, jei šitas žodis nėra smerktinas, nebuvo prieinama akiai ir, bet kuriuo atveju, neaprašoma. Nėra ką daugiau ir pasakyti.

Kai Makruskinas baigė spausti mygtukus, seržantas mandagiai paklausė mane, ką dar norėčiau pamatyti.

– O ką dar galima?

– Bet ką.

– Ir ką paminėsiu, bus man parodyta?

– Žinoma.

Tai, kaip lengvai seržantas sukūrė dviratį, kurį perkant reikėtų suploti mažiausiai aštuonis svarus dešimt šilingų, sukėlė mano galvoje tam tikrą minčių srautą. Tas vaizdas sumažino mano nervingumą iki absurdiškumo ir beprasmiškumo, todėl dabar nejučiomis ėmiau domėtis komercinėmis amžinybės galimybėmis.

– Jei ko norėčiau, – lėtai tariau, – tai išvysti, kaip atidarot duris ir iškeliat pusę tonos sveriantį aukso luitą.

Seržantas nusišypsojo ir gūžtelėjo pečiais.

– Tačiau tai neįmanoma, tai labai neprotingas reikalavimas, – tarė jis. – Apmaudus ir nesąžiningas, – pridūrė teisuoliškai.

Mano širdis nusmuko į kulnus.

– Bet jūs sakėt *bet ką*.

– Žinau, žmogau. Tačiau yra saikas ir ribos viskam, kas auga proto sode.

– Tai liūdina, – sumurmėjau.

Makruskinas nedrąsiai krustelėjo.

– Žinoma, – tarė jis, – jei niekas neprieštarautų, kad aš padėčiau seržantui iškelti tą luitą...

– Ką! Argi čia yra sunkumų?

– Aš nesu nešulinis arklys, – paprastai ir oriai tarė seržantas.

– Tačiau vis dėlto, – pridūrė primindamas mums visiems jo senolį.

– Tada mes visi jį iškelsim! – sušukau.

Taip ir padarėm. Buvo pasuktos rankenos, atidarytos durys, ir aukso luitas, įdėtas į gražiai padarytą medinę dėžę, visų mūsų pastangomis buvo iškeltas ir padėtas ant grindų.

– Auksas kasdienis daiktas, ir ne ką pamatysi žvelgdamas į jį, – tarė seržantas. – Paprašykit jį ko nors konfidencialaus ir viršijančio paprastą pranašumą. Tarkim, didinamasis stiklas yra geresnis daiktas, kadangi galima žiūrėti į jį, ir tai, ką pamatai žiūrėdamas, yra visai kas kita.

Makruskinas atidarė kitas duris ir padavė man didinamąjį stiklą, pažiūrėti niekuo nesiskiriantį nuo kitų, su kauline rankena. Pažvelgiau pro jį į savo ranką ir nepamačiau nieko, ką galėčiau atpažinti. Paskui pažiūrėjau į keletą kitų daiktų, bet neišvydau nieko aiškaus. Makruskinas paėmė stiklą ir nusišypsojo žvelgdamas į mano sutrikusias akis.

– Jis padidina iki nematomumo, – paaiškino. – Iki tokių matmenų, kad stiklas aprėpia tik mažiausią bet kokio daikto dalelytę, – o jos nepakanka, kad įžvelgtum skirtumą nuo kitų daiktų, kurie į jį nepanašūs.

Mano žvilgsnis nukrypo nuo jo mąslaus veido į aukso luitą, nuo kurio, tiesą sakant, nebuvau atitraukęs dėmesio.

– O dabar norėčiau pamatyti, – atsargiai prabilau, – penkiasdešimt kubelių vientiso aukso, kurių kiekvienas svertų vieną svarą.

Makruskinas nuolankiai, tarsi išmankštintas padavėjas, netardamas nė žodžio priėjo prie sienos ir ištraukęs tuos daiktus gražiai surikiavo juos ant grindų. Seržantas vaikštinėjo kitur skaitydamas laikrodžių rodmenis. Tuo metu mano galva veikė šaltai ir greitai. Užsisakiau butelį viskio, brangakmenių, kainuojančių du šimtus tūkstančių svarų, keletą bananų, parkerį ir rašomojo popieriaus, o galiausiai mėlyną seržo kostiumą su šilkiniu pamušalu. Kai visi šie daiktai atsirado ant grindų, prisiminiau kitus, kuriuos buvau užmiršęs, ir užsisakiau apatinius, batus ir banknotus, taip pat degtukų dėžutę. Makruskinas, suprakaitavęs nuo galynėjimosi su sunkiomis durimis, skundėsi kaitra ir nutraukė triūsą norėdamas gurkštelėti gintarinio alaus. Seržantas baksnojo mažyte rakete į kažkokį ratelį.

– Manau, šito pakaks, – galiausiai tariau.

Priėjo seržantas ir pažvelgė į tą krūvą prekių.

– Dieve gink, – tarė jis.

– Šiuos daiktus pasiimsiu su savimi, – paskelbiau.

– Tada jums prireiks didelio, stipraus maišo, – tarė seržantas. Priėjęs prie kitų durų jis parūpino man kiaulės odos maišą, kurio rinkos kaina buvo mažiausiai penkiasdešimt ginėjų. Rūpestingai susidėjau į jį visą savo turtą.

Pamačiau, kaip Makruskinas prispaudžia cigaretės galą prie sienos, ir pastebėjau, kad jos ilgis toks pat kaip ir prieš pusvalandį, kai buvo uždegta. Manoji irgi ramiai degė, tačiau ugnis nebuvo nė kiek jos palietusi. Aš taip pat užgesinau ją ir įsikišau į kišenę.

Kai jau rengiausi užraukti maišą, man šovė į galvą viena mintis. Išsitiesiau visu ūgiu ir kreipiausi į policininkus.

– Man reikia dar vieno daikto, – tariau. – Noriu nedidelio

ginklo, telpančio į kišenę, kuris sunaikintų bet kurį žmogų ar milijoną žmonių, mėginsiančių kada nors atimti man gyvybę.

Netaręs nė žodžio, seržantas atnešė man juodą daikčiuką, panašų į deglą.

– Jis veikia taip, – tarė jis, – kad bet kurį žmogų ar žmones paverčia pilkais milteliais iškart, kai tik nukreipiat ir paspaudžiat rankenėlę, o jeigu jums nepatinka pilki milteliai, galima parūpinti violetinių ar geltonų miltelių arba bet kurio kito atspalvio, jei pasakysit man dabar, kokia jūsų mėgstama spalva. Ar aksominė jums tiks?

– Bus gerai ir pilka, – trumpai tariau.

Įsidėjau šį galvažudišką ginklą į krepšį, uždariau jį ir vėl atsistojau.

– Manau, galėtume eiti namo, – atsainiai pasakiau stengdamasis nežiūrėti į policininkų veidus. Mano nuostabai, jie mielai sutiko, ir mes skardžiais žingsniais nužingsniavome vėl į begalinius koridorius. Tempiau sunkų maišą, o policininkai tyliai šnekėjosi apie matytus rodmenis. Jaučiausi laimingas ir patenkintas diena. Persimainęs, atgaivintas ir kupinas naujos narsos.

– Kaip veikia šitas daiktas? – maloniai pasiteiravau bandydamas užmegzti draugišką pašnekesį. Seržantas pažvelgė į mane.

– Jis aprūpintas spiraline įranga, – atsakė jis išsamiai.

– Argi nematėt laidų? – paklausė Makruskinas ir kiek nustebęs atsisuko į mane.

– Nustebtumėt sužinoję, kokios svarbios yra medžio anglys, – tarė seržantas. – Svarbiausia yra nuleisti spindulį kaip galima žemiau, ir jeigu lėkimo žymė yra pastovi, viskas gerai. Bet jei leisit spinduliui pakilti, argi jums rankena padės? Jeigu nekreipsit dė-

mesio į anglių kiekį, spindulys šaus į viršų ir tikriausiai įvyks rimtas sprogimas.

– Žemas skrydis, mažas krytis, – tarė Makruskinas. Jis kalbėjo tiksliai ir išmintingai, tarsi jo pastaba būtų patarlė.

– Tačiau viso to paslaptis, – toliau kalbėjo seržantas, – yra kasdieniai nuskaitymai. Nepraleiskit jų, ir jūsų sąžinė bus tokia pat nesutepta kaip švarūs marškiniai sekmadienio rytą. Aš karštai tikiu kasdieniais nuskaitymais.

– Ar aš jau pamačiau viską, kas svarbiausia?

Sulig tais žodžiais policininkai stebėdamiesi pažvelgė vienas į kitą ir prapliupo kvatotis. Griausmingas jų žvengimas sklido koridoriumi silpnai ataidėdamas iš tolumos.

– Manau, kad kvapą laikot paprastu dalyku? – šypsodamas tarė seržantas.

– Kvapą?

– Kvapas yra sudėtingiausias reiškinys pasaulyje, – tarė jis, – ir ne žmogaus šnypšlei jį atskleisti ar tinkamai suvokti, nors šunes išmano kvapus geriau už mus.

– Tačiau šunes yra labai prasti dviratininkai, – tarė Makruskinas nušviesdamas kitą palyginimo pusę.

– Mes čia turime mašiną, – toliau kalbėjo seržantas, – kuri išsklaido bet kurį kvapą į pokvapius ir tarpkvapius, lygiai kaip stiklinis instrumentas gali išskaidyti šviesos spindulį. Tai labai įdomu ir pamokoma, nepatikėsit, kiek bjaurių kvapų tūno žavios kalnų pakalnutės kvepaluose.

– Yra ir skonių mašina, – įsiterpė Makruskinas, – ir kepto kotleto skonis, nepatikėtumėt, keturiasdešimčia procentų yra...

Jis padarė grimasą, nusispjovė ir nutaisė mįslingą veido išraišką.

– Ir juntamas, – tarė seržantas. – Juk nėra nieko glotnesnio už moters užpakalį, ar bent jau taip įsivaizduojame. Bet tą lytėjimą suskaidžius, nebūtumėt patenkintas moterų užpakaliais. Kaip mane gyvą matot. Pusė jų vidinio glotnumo yra tokia pat šiurkšti kaip jautuko šlaunys.

– Kai kitąsyk ateisit čia, – pažadėjo Makruskinas, – pamatysit stebėtinų dalykų.

Bet kam papasakojus, pamaniau, tai savaime jau atrodytų stebėtinas dalykas po viso to, ką mačiau ir ką nešiausi savo krepšyje. Jis sugraibė kišenėje cigaretę, vėl ją užsidegė ir atkišo man degtuką. Varžomas gremėzdiško krepšio, sugaišau kelias minutes, kol suradau savąją, tačiau degtuko galas tebeliepsnojo ryškia ir lygia liepsna.

Tylėdami ir rūkydami žingsniavome blausiu koridoriumi, kol vėl priėjome liftą. Šalia atviro lifto pamačiau ciferblatus ar skales, kurių nebuvau pastebėjęs anksčiau, ir porą durų. Jaučiausi labai nuvargintas savo krepšio su auksu, drabužiais ir viskiu ir žengiau prie lifto norėdamas įlipti į jį ir galiausiai padėti krepšį ant grindų. Keliant koją per slenkstį, mane sustabdė seržanto šūksnis, nuskambėjęs taip šaižiai kaip moters klyksmas.

– Neikit į vidų!

Primygtinas jo balso tonas privertė mane išblykšti. Pasukau galvą ir sustojau kaip įbestas, pakėlęs vieną koją į priekį, nelyginant žmogus, kurį nežiniomis fotografuoja einantį savo keliu.

– Kodėl?

– Kadangi grindys prasmegs jums po kojomis, ir nugarmėsit ten, kur niekas iki jūsų nebuvo.

– Bet kodėl?

– Krepšys, vyruti.

– Paprasčiausiai, – ramiai tarė Makruskinas, – negalima įeiti į liftą, jeigu jūsų svoris ne toks pats, koks buvo prieš tai.

– O jeigu įeisit, – tarė seržantas, – jis besąlygiškai jus sunaikins ir pražudys jūsų gyvybę.

Trinktelėjau krepšį, kuriame dzingsėjo butelis ir aukso kubeliai, ant grindų. Jis buvo vertas kelių milijonų svarų. Stovėdamas ant plokštelių grindų, atsišliejau į tokią pat sieną ir ėmiau įnirtingai nagrinėti padėtį norėdamas susiorientuoti ir rasti paguodą ištikus bėdai. Jei ką ir supratau, tai tik tiek, kad mano planai suardyti ir kad mano kelionė į amžinybę pasirodė esanti bergždžia ir pražūtinga. Perbraukiau ranka prakaito išpiltą kaktą ir sutrikęs įsispoksojau į abu policininkus, kurie dabar šypsojosi ir atrodė supratingi bei patenkinti savimi. Mano gerklę užplūdo nenumaldoma jausmo banga, užtvindžiusi sąmonę sielvartu ir širdgėla taip, kad pasijutau vienišas ir apleistas labiau už plačią pakrantės juostą vakare, kai jūros įlinkis vos užmatomas tolumoje. Palenkęs galvą žvelgiau į savo sueižėjusius batus ir mačiau, kaip jie plūduriuoja ir skęsta didelių ašarų, trykštančių man iš akių, tvane. Nusigręžiau į sieną, pratrūkau springdamas raudoti ir visiškai nebesitvardydamas ėmiau bliauti lyg kūdikis. Nežinau, ar ilgai kūkčiojau. Man atrodė, jog girdžiu abu policininkus pusbalsiu aptarinėjančius mane, tarytum jie būtų kvalifikuoti gydytojai ligoninėje. Nepakeldamas galvos žvilgtelėjau tolėliau ir išvydau Makruskino kojas, tolstančias su manuoju krepšiu. Paskui išgirdau atidaromas krosnies dureles ir pašaunamą krepšį. Vėl garsiai pravirkau nusigręžęs į lifto sieną ir duodamas valią savo nepaguodžiamam sielvartui.

Galiausiai mane švelniai paėmė už pečių, pasvėrė ir pastū-

mėjo į liftą. Paskui pajutau, kaip du milžiniški policininkai prispaudžia mane, ir užuodžiau sunkų jų storos oficialios uniformos, kiaurai persmelktos humaniškumo, kvapą. Kai lifto grindys ėmė priešintis mano padams, pajutau šiugždant popierių greta mano nusigręžusio veido. Kilstelėjęs akis, prietemoje pamačiau, kaip Makruskinas tyliai ir droviai tiesia ranką manęs link per seržanto krūtinę, kuris stovėjo šalia, aukštas ir ramus. Rankoje jis laikė nedidelį, baltą popierinį maišelį. Žvilgtelėjau į jį ir pamačiau apskritus spalvotus florino dydžio daiktelius.

– Grietininiai saldainiai, – maloniai tarė Makruskinas.

Paskatindamas papurtė maišelį ir pradėjo garsiai kramsnoti bei čiulpti, tarytum šie saldumynai teiktų neapsakomą malonumą. Kažkodėl ėmęs vėl raudoti, įkišau ranką į maišelį, bet kai paėmiau saldainį, iš policininko kišenės kaitros išniro dar trys ar keturi, sulipę į lipnų gumulą. Pabandžiau negrabiai ir negudriai juos atskirti, tačiau patyriau visišką nesėkmę, paskui susigrūdau tą tumulą į burną ir stovėjau kūkčiodamas, čiulpdamas bei šniurkšdamas. Išgirdau, kaip seržantas sunkiai atsiduso, ir pajutau įdumbant jo platų šoną.

– Viešpatie, mėgstu saldainius, – sumurmėjo jis.

– Imkit, – nusišypsojo Makruskinas barškindamas maišelį.

– Ką tu sakai, žmogau! – sušuko seržantas atgręždamas žvilgsnį į Makruskino veidą. – Ar išsikraustei iš proto, vyruti? Jei paragaučiau bent vieną, – net ne vieną, o pusę jo ketvirtadalio kampelio, – prisiekiu Praamžiu, mano skrandis susprogtų kaip fugasas, ir būčiau gaivinamas lovoje visas dvi savaites rėkdamas nešvankybes dėl kamuojančių nevirškinimo ir širdies dūrių. Nejaugi nori mane nužudyti?

– Miežiniai saldainiai yra labai sveiki, – tarė Makruskinas

sunkiai tardamas žodžius pilna burna. – Jų duoda kūdikiams, ir jie geriausiai veikia žarnas.

– Jei išvis valgyčiau saldainius, – tarė seržantas, – tai maitinčiausi „Karnavalo asorti“. Čia tai bent saldainiai. Skaniai čiulpiami, skonis skatina dvasingumą, o vieno jų užtenka pusvalandžiui.

– Ar esat ragavęs „Likerinių pensų“? – paklausė Makruskinas.

– Ne, bet „Keturių pensų kava su grietinėle“ yra nepakartojama.

– Arba Dolio mišinys?

– Ne.

– Sakoma, kad Dolio mišinys geriausias iš visų, kad geresnio niekas nepagamins, ir aš išties galėčiau valgyti tuos saldainius iki apsirijimo.

– Gali būti, – tarė seržantas, – bet jei vėl atgaučiau sveikatą, priverščiau tave pasistengti dėl „Karnavalo mišinio“.

Kol jie ginčijosi dėl saldainių pereidami prie šokolado gabaliukų ir ledinukų, grindys vis labiau spaudė kojas. Paskui tas slėgis sumažėjo, pasigirdo du spragtelėjimai ir seržantas ėmė atidarinėti duris aiškindamas Makruskinui savo požiūrį į Džu džubų, džemo ar turkiško skonio saldainius.

Panarinęs pečius ir veidą, nuplautą ašarų, nuvargęs įžengiau į akmeninį kambarį ir laukiau, kol jie patikrino laikrodžius. Vėliau ėjau paskui juos į tankius krūmus atsilikdamas, kol jie gindavosi nuo šakų. Man tai nelabai ir rūpėjo.

Tik kai mes, uždusę ir kraujuojančiom rankom, išnirome į pakelės žalumą, supratau, kas atsitiko. Praėjo dvi ar trys valandos nuo tada, kai mes su seržantu leidomės į kelionę, tačiau ir laukai, ir medžiai, ir iš visur atsklindantys balsai tebe-

liudijo ankstyvą rytmetį. Visa, kas skleidė neapsakomą ankstyvumo žavesį, pabudimo ir pradžios pojūtį. Niekas dar neišdygo ir nesubrendo, niekas neprasidėjo ir nesibaigė. Čiulbantis paukštis dar nebuvo sučiulbėjęs paskutinės melodijos natos. Iš urvo lendantis triušis tebebuvo įkišęs uodegą.

Seržantas iškilmingai stovėjo kieto pilko kelio viduryje rankiodamas mažus žalėsius nuo savo asmeninių drabužių. Makruskinas susilenkęs stovėjo žolėse iki kelių apžiūrinėdamas drabužius ir stipriai purtydamasis lyg višta. Stovėjo nykiai žiūrėdamas į skaistų dangų ir stebėdamasis apyaušrio stebuklais.

Seržantas apžergė dviratį, mandagiai pamojo man nykščiu, ir mes nuvažiavome prie barako. Makruskinas riedėjo iš paskos, bet greitai išdygo prieš mus sėdėdamas ant savo tylaus dviračio. Nieko nesakė mus aplenkdamas, nealsavo ir nejudino sąnarių ir nuriedėjo į gulsčią pakalnę tyliai pranykdamas už posūkio.

Eidamas su seržantu nepastebėjau, kur mes esam ir kas pasitaiko kelyje – žmonės, gyvuliai ar namai. Mano smegenys buvo tarsi gebenės, šalia kurių skraido kregždės. Mintys lakstė aplink mane primindamos dangų, kuriame mirgėjo garsiai klykaujantys paukščiai, tačiau nė viena nepasiekė ir nepalietė manęs. Ausyse tebeskambėjo duslus užsidarančių durų dundesys, krūmų šakų, atšokančių nuo žmogaus, lapų zvimbimas ir batų vinių trinksėjimas į metalines plokšteles.

Priėjęs baraką, nekreipiau į nieką dėmesio, patraukiau tiesiai prie lovos, atsiguliau ir kietai užmigau. Palyginti su šiuo miegu, mirtis yra nerimas, ramybė – klegesys, o tamsa – šviesos blyksnis.

DEVINTAS SKYRIUS

Kitą rytą mane pažadino garsus kalimas[1] už lango, ir tuoj pat prisiminiau, – nors prisiminimas buvo absurdiškas paradoksas, – kad vakar buvau kitame pasaulyje. Nebuvo keista, kad mano mintys nukrypo į de Selbį. Kaip ir visi didieji mąsty-

[1] Leclerque'as (savo beveik pamirštose „Išsklaidose ir analizėse") atkreipė dėmesį į mušamųjų instrumentų reikšmę de Selbio dialektikoje ir įrodė, jog dauguma to fiziko eksperimentų buvo nepaprastai triukšmingi. Deja, kalama visada buvo už užrakintų durų, ir nė vienas komentatorius nesiryžo net spėti, kas ten kalama ir kokiu tikslu. Žinoma, kad konstruodamas garsiąją vandens dėžę, tikriausiai trapiausią ir nepatvariausią instrumentą, kada nors pagamintą žmogaus rankomis, de Selbis sudaužė tris sunkius angliakasių kūjus ir buvo įsivėlęs į žeminantį teismo procesą su namo šeimininku (liūdnai pagarsėjusiu Porteriu), kuris nepagrįstai tvirtino, jog buvo deformuotos grindų sijos ir padaryta žala luboms. Aišku, kad „kalimui" jis teikė nemenką reikšmę (žr. „Auksines valandas", p. 48–49). „Pasauliečio atlase" jis skelbia gana miglotą ataskaitą apie bandymus ištirti kalimo prigimtį ir drąsiai priskiria veriamus mušimo garsus „atmosferos kamuolių" sproginėjimui, matyt, įsivaizduodamas, kad orą sudaro mažyčiai balionai, o šis požiūris vargu ar buvo patvirtintas vėlesnių mokslinių tyrimų. Tolesniuose svarstymuose apie nakties ir tamsos prigimtį, jis tarp kitko mini „oro odos", „oro kamuolių" ir „pūslių" įtampą. Jis padarė išvadą, kad „kalimas yra bet kas, išskyrus tai, kuo jis rodosi"; toks teiginys, nors ir viešai nepaneigiamas, rodos, nebūtinas ir neapšviečiantis.
Hatchjaw iškėlė hipotezę, jog garsus kalimas buvo gudri priemonė, pasirinkta mokslininko, siekiant numalšinti kitus triukšmus, kurie nurodytų kitas eksperimentų kryptis. Bassettas pritarė šiam požiūriui, tačiau su dviem išlygomis.

tojai, jis buvo ieškomas norinčiųjų spręsti esmines egzistencijos problemas. Tenka nuogąstauti, kad komentatoriams nepavyko tinkamai pasinaudoti visa apimančiu jo raštų rinkiniu ir surasti kokį nors darnų, dermingą ar dėsningą jo dvasinio tikėjimo ir praktikos kraitį. Vis dėlto jo mintys apie rojų kelia tam tikrą susidomėjimą. Paliekant nuošalyje garsųjį de Selbio „Kodeksą“[2], pagrindines nuorodas randame „Kaimo albume“ ir vadinamosiose „esminėse“ „Kaimo albumo“ pastabose. Trumpai ta-

[2] Skaitytojui nebus kliūčių susipažinti su audromis, siautusiomis virš labiausiai kankinamų ir patvirtinančių savo išlikimą likusiųjų gyvų. „Kodeksas“ (pirmą sykį taip pavadintas monumentaliame Bassetto „Kompendiume“) yra beveik du tūkstančiai rašomojo popieriaus lapų, glaustai prirašytų iš abiejų pusių. Svarbiausias to rankraščio požymis yra tas, kad nė vienas žodis nėra įskaitomas. Įvairių komentatorių bandymai iššifruoti tam tikras pastraipas, atrodančias lengvesnėmis už kitas, pademonstravo fantastiškus skirtingumus, tačiau ne reikšmės prasme (apie tai nėra ką kalbėti), o savotiškų nesąmonių lygmenyje. Viena pastraipa, kurią Bassettas aprašė kaip „įžvalgų traktatą apie senatvę“, Hendersonui (Bassetto biografui) pasirodė kaip „labai negražus ėriukų gimdymo operacijų neįvardytame ūkyje“ aprašymas. Galima teigti, jog tokie nesutarimai neprisideda prie vieno ar kito rašytojo reputacijos.
Hatchjaw, tikriausiai parodydamas daugiau gudrumo nei mokslinio sumanumo, vėl pateikia savo klastotės teorijas ir pareiškia nuostabą, kad koks nors protingas asmuo galėjo būti suklaidintas „tokio akivaizdaus piktnaudžiavimo“. Keista kliūtis iškilo, kai Bassettas pareikalavo Hatchjaw pagrįsti jo atsainų tvirtinimą, o pastarasis nerūpestingai nurodė, jog vienuolika „Kodekso“ puslapių buvo pažymėti skaičiumi „88“. Bassettas, aiškiai užkluptas nepasiruošęs, atliko nepriklausomą tyrimą ir neaptiko nė vieno šitaip numeruoto puslapio. Tolesni ginčai atskleidė sukrečiantį faktą, kad abu komentatoriai tvirtino turintys „vienintelį tikrą Kodeksą“. Nespėjus baigti šio kivirčo, atėjo dar viena stulbinanti naujiena, šįsyk iš tolimojo Hamburgo. „Norddeutsche Verlag“ išleido tariamojo Krauso knygą, pretenduojančią į nuodugnią autentiško „Kodekso“ egzemplioriaus egzegezę, kur buvo transliteruojamas vadinamasis miglotas kodas, kuriuo parašytas dokumentas. Jei tikėtume Krausu, sureikšmintas „Kodeksas“ tėra tiesiog nepaprastai naivių aforizmų apie meilę, gyvenimą, matematiką ir panašius dalykus rinkinys, parašytas sujaukta anglų kalba, kuriai visiškai

riant, jis nurodo, kad laiminga būsena „nėra nesusijusi su vandeniu“ ir kad „kiekvienoje visiškai patenkinamoje situacijoje vandens nestinga“. Jis nepateikia tikslesnių šio hidraulinio rojaus definicijų, tačiau mini, kad išsamiau apie tai yra rašęs kitur[3]. Deja, neįmanoma pasakyti, ar iš skaitytojo tikimasi, kad drėgną dieną jis laikys mielesne už sausą, ar kad ilgai trunkantis maudymasis pirtyje yra patikimas metodas siekiant dvasios ramybės. Jis giria vandens pusiausvyrą, jo aptakumą bei lygias-

nebūdingas de Selbio nesuprantamumas bei miglotumas. Bassettas ir daugybė kitų komentatorių, laikantys šią nepaprastą knygą tiesiog dar viena sarkastiško Du Garbandier apmaudo apraiška, apsimetė niekad apie ją negirdėję, nepaisant to, kad Bassettas, kaip žinoma, pasirūpino gauti, spėjamai įtartinu būdu, to veikalo korektūrą daugelį mėnesių prieš tai, kol jis buvo išleistas. Vienintelis Hatchjaw neignoravo šios knygos. Sausai pastebėjęs laikraštyje, kad Krauso „klaida“ kilo svetimšaliui supainiojus du angliškus žodžius, kodą ir kodeksą, jis paskelbė, kad rengiasi išleisti „trumpą brošiūrą“, kuri turėtų veiksmingai diskredituoti vokiečio veikalą ir visas panašias „nieko vertas apgavystes“. Paprastai laikoma, jog šis kūrinys nepasirodė dėl Krauso machinacijų Hamburge ir ilgai trunkančių tarpžemyninio telegrafo sesijų. Šiaip ar taip, nelaimėlis Hatchjaw buvo vėl areštuotas, šįsyk jo paties leidėjams apkaltinus jį kai kurių firmos rašomojo stalo detalių vagyste. Byla buvo atidėta, o paskui ir visai nutraukta, kadangi nepasirodė kai kurie neįvardyti liudytojai iš užsienio. Nors visiškai aišku, kas šis kaltinimas buvo nė trupučio nepagrįstas, Hatchjaw nepavyko gauti jokios valdžios kompensacijos.

Negalima teigti, kad požiūris į šį „Kodeksą“ yra išvis patenkinamas, ir neatrodo, jog laikas ar tyrinėjimas suteiks naujų žinių apie dokumentą, kurio neįmanoma perskaityti ir kurio bent keturi egzemplioriai, visi vienodai beprasmiai, pretenduoja į tikrąjį originalą.

Netyčia juokingai šį reikalą pakreipė romusis Le Clerque'as. Išgirdęs apie „Kodeksą“ keliais mėnesiais anksčiau, negu buvo išleistas autoritetingas Bassetto „Kompendiumas“, jis apsimetė skaitęs „Kodeksą“ ir straipsnyje „Zuercher Tageblatt“ paskelbė daug miglotų komentarų, girdamas jo „įžvalgumą“, „įtikinamus, nors ir neįprastus argumentus“, „šviežią požiūrį“ ir t. t. Vėliau jis atsisakė šio straipsnio ir paprašė Hatchjaw paneigti jį kaip klastotę savo asmeniniu laišku, tačiau manoma, kad jis atsisakė, nors gana šiltai, tolesnių kvailiojimų, susijusių su nelemtuoju „Kodeksu“. Gal ir nebūtina minėti Du Garbandier indėlį į šį klausimą. Jis pasitenkino straips-

voriškumą ir skelbia, kad vanduo, „jeigu juo nepiktnaudžiaujama“[4], gali tapti „absoliučiai neprilygstamas“. O šiaip ne kas ir lieka minėtina, išskyrus jo neaiškių ir nepaliudytų eksperimentų užrašus. Ta istorija yra ilga persekiojimų dėl vandens nuostolių seka, kur kaltintoja buvo savivaldybė. Viename bylos nagrinėjime buvo įrodyta, kad jis suvartojo devynis tūkstančius galonų per dieną, o kitame, kad beveik aštuoniasdešimt tūkstančių per savaitę. Šiame kontekste „suvartojo“ yra svarbiausias žodis. Savivaldybės tarnautojai, patikrinę vandens, patenkančio į namą kasdien iš gatvės vamzdžio tūrį, buvo ganėtinai smalsūs ir stebėdami nutekamąjį vamzdį padarė stulbinantį atradimą, jog *jokia įtekėjusio į namą vandens kiekio dalis niekad iš jo neištekėjo*. Komentatoriai godžiai griebėsi šios statistikos, bet, kaip įprasta, jų interpretacijos skyrėsi. Bassetto manymu, vanduo buvo apdorojamas originalioje vandens dėžėje ir atskiedžiamas taip, kad tapdavo nematomas – bent jau vandens pavidalu – neapmokytiems nutekamojo vamzdžio stebėtojams. Hatchjaw teorija čia yra priimtinesnė. Jis linkęs manyti, kad vanduo buvo verdamas ir paverčiamas, tikriausiai vandens dėžėj, į sunkiai pastebimas

niu „l'Avenir“, kuriame prisipažino iššifravęs kodeksą ir atrado, kad jis yra nešvankių galvosūkių, meilės nuotykių aprašymų ir erotinių svarstymų saugykla, „pernelyg apverktina, kad ją būtų įmanoma pakartoti net pasitelkiant plačiausius metmenis“.

[3] Manoma, jog tai nuoroda į „Kodeksą“.

[4] Akivaizdu, kad nepateikta jokio paaiškinimo, ką reiškia „piktnaudžiavimas vandeniu“, tačiau pastebėtina, jog šis mokslininkas praleido keletą mėnesių, mėgindamas atrasti priimtiną vandens „miešimo“ metodą, manydamas, kad šis skystis „per stiprus“ tam tikriems tikslams, kuriems norėjo jį pritaikyti. Bassettas užsimena, jog de Selbio vandens dėžė buvo išrasta, siekiant šio tikslo, nors ir negali paaiškinti, kaip ši sudėtinga mašina įjungiama. Šiam mįslingam mechanizmui priskiriama tiek fantastinių priedermių (užtenka pažvelgti į absurdišką Krauso dešros teoriją), kad Bassetto svarstymams neturėtų būti teikiama svarba, kurią lyg ir teiktų jo autoritetas.

garo sroveles, per viršutinį langą nukreipiamas į naktį, stengiantis nuplauti juodas „vulkanines“ dėmes nuo atmosferos „plėvelių“ ar „oro pūslių“ ir šitaip išsklaidyti nekenčiamą ir „antisanitarinę“ naktį. Kad ir kaip pritempta ši teorija gali pasirodyti, netikėtą atspalvį jai suteikia ankstesnis teismo procesas, kai fizikui buvo paskirta keturiasdešimt šilingų bauda. Šiuo atveju, gal prieš dvejus metus, kai de Selbis dar neturėjo savo vandens dėžės, jam buvo pateiktas kaltinimas, kad nakčia žaidė gaisrine žarna, iškišta iš vieno viršutinių jo namo langų, kuri kiaurai permerkė keletą praeivių. Kitu atveju[5] jam teko susidurti su keistu kaltinimu, kai jam buvo pareikšta, kad jis kaupia vandenį, ir policija paliudijo, jog kiekviename inde jo namuose, nuo vonios iki trijų puoštinių kiaušinių, tebuvo tas per viršų tekantis skystis. Vėlgi buvo suteikta pirmenybė suklastotam kaltinimui dėl bandymo nusižudyti, paprasčiausiai todėl, kad mokslininkas netyčia kone nuskendo tirdamas kažkokį statistinį dangiško vandens mokslo faktą.

Iš to meto laikraščių tampa akivaizdu, kad jo vandens tyrinėjimus lydėjo persekiojimai ir teisminiai dūriai, nežinomi nuo Galilėjaus laikų. Galbūt atsakingiems teisės pareigūnams šio-

[5] Beveik visi gausūs smulkmeniški bylinėjimaisi, į kuriuos buvo įveltas de Selbis, yra pamokantis pavyzdys, kiek pažeminimų gali patirti didieji protai susidūrę su vidutiniais, ribotais neprofesionalų intelektais. Viename iš vandens eikvojimui skirtų teismo posėdžių teisėjas leido sau kvailokai klausinėti, kodėl kaltinamasis nepasinaudojo skaitikliu, „jei maudymasis nuolat buvo toks perteklingas“. Būtent tada de Selbis paskelbė garsųjį atkirtį, jog „žmogus sunkiai priima požiūrį, kad rojus ribojamas savivaldybės vandens išteklių, o žmonių laimė ribojama vandens skaitiklių, gaminamų „neemcipituotų Olandijos darbininkų“. Šiokia tokia paguoda yra tai, kad prisimename prievartinį medicininį tyrimą, kuriam būdingas nušvitimas, kuris iki šiol teikia garbę medicinos profesijai. De Selbio iniciatyva buvo besąlyginė ir absoliuti.

kia tokia paguoda yra tai, kad jie žinos, jog jų brutalios bei barbariškos machinacijos atėmė iš palikuonių galimybę susipažinti su aiškia šių eksperimentų istorija, o galbūt ir su įvadu į ezoterinį vandens mokslą, kuris panaikintų daugelį pasaulio kančių bei nelaimių. Iš esmės viskas, kas lieka šiuo požiūriu iš de Selbio darbų, yra jo namas, kur tebėra nesuskaitoma galybė čiaupų[6], kaip jis juos paliko, nors naujesnė karta, protaujanti subtiliau, išjungė vandenį vamzdyne.

Vanduo? Šis žodis skambėjo mano ausyse ir smegenyse. Ėmė smagiai plakti į langus lietus, ne lynojimas ar draugiškas lietus, o didžiuliai pikti lašai, kurie smarkiai daužėsi į stiklus. Dangus buvo pilkas ir audringas, ir iš jo sklido šaižūs laukinių žąsų bei ančių, sunkiai plakančių šiurkščiais sparnais prieš vėją, krykavimai. Juodos putpelės klykavo iš savo slaptaviečių, o patvinęs upelis nerišliai čiurleno. Medžiai, žinojau, lyjant atrodytų kampuoti ir irzlūs, o akmenys šaltai spigintų į akis.

Būčiau mėginęs vėl užmigti, jei ne skardus kalimas lauke. Atsistojau ir šaltomis grindimis priėjau prie lango. Lauke pamačiau vyrą su maišeliais ant pečių, kalantį vinis į medinį karkasą, kurį jis statė barako kieme. Buvo raudono veido, stiprių

[6] Hatchjaw be galo vertingame „De Selbio dialektikos konspekte" apibūdino tą namą, kaip „labiausiai apvamzdynintą statinį pasaulyje". Net gyvenamuosiuose kambariuose kilo į viršų dešimt negrabių ūkinių čiaupų, kai kurie su cinkuotais loveliais, o kiti (kaip tie, tyškantys iš lubų ir perdirbtų dujų ragelių šalia židinio), buvo nukreipti į neapsaugotas grindis. Net ant laiptų tebematomas trijų colių vamzdynas, pritvirtintas prie baliustrados turėklų su čiaupu kas pėda, o po laiptais ir kiekvienoje galimoje slaptavietėje buvo įmantrūs cisternų bei rezervuarų įrenginiai. Net ir dujų vamzdžiai buvo sujungti su šia vandens sistema ir įjungiant šviesą kaskart stipriai siūbtelėdavo.
Du Garbandier ryšium su tuo leido sau pareikšti tam tikras šiurkščias ir ciniškas pastabas, užsimindamas apie galvijų aptvarą.

rankų, ir didžiuliais, nevikriais žingsniais šlubčiojo apie savo konstrukciją. Jo burna buvo pilna vinių, kurie ūsų šešėlyje blizgėjo lyg plieninės iltys. Stebėjau, kaip jis traukia juos vieną po kito ir tobulai įkala į šlapią medį. Stabtelėjęs išbandyti vieną siją, didele jėga ją stumtelėjo ir netyčia paleido kūjį. Tada nerangiai pasilenkė ir jį pakėlė.

„Ar ką nors pastebėjai?“

– Ne.

„*Kūjis*, žmogau.“

– Atrodo kaip paprastas kūjis. O ką?

„Nejaugi aklas? Jis nukrito jam ant kojos.“

– Taip?

„O jis nė nemirktelėjo. Iš pažiūros buvo galima spręsti, jog ten plunksnelė.“

Čia man išsprūdo veriantis praregėjimo riksmas, akimirksniu kilstelėjau langą ir, iškišęs galvą į nesvetingą dieną, susijaudinęs pašaukiau darbininką.

– Koks jūsų vardas? – paklausiau.

– O'Fyrsa, vidurinysis brolis, – atsakė jis. – Gal ateitumėt čia ir padėtumėt man dirbti šitą šlapią dailidės darbą? – pridūrė.

– Ar viena jūsų koja medinė?

Užuot atsakęs, jis smarkiai trenkė kūju į savo kairiąją šlaunį. Lietuje nuaidėjo duslus gaudesys. Jis surietė pirštus ir vaipydamasis pridėjo delną prie ausies, tarytum įdėmiai įsiklausydamas į paties paskleistą triukšmą. Paskui nusišypsojo.

– Statau čia aukštą ešafotą, – tarė jis, – o kai žemė duobėta, darbas sunkiai einasi. Mielai pasinaudočiau kompetentingo padėjėjo pagalba.

– Ar pažįstat Martiną Finekeiną?

Jis pakėlė ranką kariškam pasisveikinimui ir linktelėjo.

– Beveik mano giminė, – atsakė, – bet nevisiškai. Jis artimai susigiminiavęs su mano pussesere, tačiau jie taip ir nesusituokė, vis neturėjo laiko.

Čia aš smarkiai trenkiau savąja koja į sieną.

– Ar girdėjot? – paklausiau.

Jis krūptelėjo, paskui paspaudė man ranką ir pažvelgė broliškai bei ištikimu žvilgsniu, klausdamas, ar čia buvo kairioji, ar dešinioji.

„Brūkštelk raštelį ir siųsk jį pagalbos. Nėra kada delsti."

Tučtuojau taip ir padariau, prašydamas Martiną Finekeiną ateiti ir išgelbėti mane nuo kartuvių paskutinę akimirką, ir paaiškinau, kad jam reikėtų paskubėti. Nenutuokiau, ar jis galės ateiti, kaip buvo žadėjęs, bet dabartinio pavojaus akivaizdoje vertėjo išbandyti viską.

Regėjau, kaip ponas O'Fyrsa greitai tolsta per miglas, atsargiai prasigaudamas pro žvarbius vėjus, siaučiančius laukuose, panarinęs galvą, su maišeliais ant pečių ir ryžtu širdyje.

Paskui grįžau į lovą, bandydamas pamiršti savo nerimą. Sukalbėjau maldą, melsdamas, kad nė vienas iš kitų brolių nebūtų išvažiavęs šeimos dviračiu, nes jo prireiks skubiai nugabenti mano prašymą vienakojų vyrų kapitonui. Po to pajutau, kaip krūtinėje nedrąsiai įsižiebė viltis, ir vėl užmigau.

DEŠIMTAS SKYRIUS

Kai pabudau, man į galvą atėjo dvi mintys, taip greitai viena po kitos, lyg būtų sulipusios. Nebuvau tikras, kuri atėjo anksčiau, ir buvo sunku jas atskirti bei ištirti po vieną. Pirma buvo džiugi mintis apie orą, staiga nusigiedrijusią dieną, kuri anksčiau buvo tūžminga. Kita kuždėjo man, jog tai visai ne ta pati diena, o kita, ir gal net ne einanti po piktosios. Negalėjau išspręsti šio galvosūkio, o ir nemėginau. Vėl atsiguliau ir, kaip buvau įpratęs, ėmiau spoksoti pro langą. Kad ir kokia diena, ji buvo graži, – švelni, magiška ir tyra, su didelėmis baltų, ramių ir nesudrumsčiamų debesų virtinėmis aukštai danguje, plaukiančiomis lyg karališkos gulbės ramiuose vandenuose. Netoliese kybojo ir saulė, neįkyriai skleisdama savo kerus, spalvindama negyvų daiktų šonus ir gaivindama gyvųjų širdis. Dangus buvo žydras, nežinia kur esantis, nei artimas, nei tolimas. Galėjau įdėmiai žiūrėti į jį, per jį ir už jo, ir vis aiškiau bei giliau, iki begalybės, įžvelgti subtilų jo nebūties melą. Šalia solo giedojo paukštis, gudrus juodasis strazdas, tupintis tamsioje gyvatvorėje ir dėkojantis savo gimtąja kalba. Klausiausi ir visiškai pritariau jam.

Paskui mano ausis pasiekė kiti garsai, sklindantys iš gretimos virtuvės. Policininkai buvo atsikėlę ir įnikę į savo nesuprantamus darbus. Pora jų gremėzdiškų batų nuplumpsėdavo per grin-

dis, stabtelėdavo ir atplumpsėdavo atgal. Kita pora plumpsėdavo į kitą vietą, užtrukdavo ten ilgiau ir atbildėdavo sunkesniais žingsniais, lyg ten būtų nešiojami dideli svoriai. Po to keturi batai vieningai plumpsėdavo tolyn, iki priekinių durų, ir tučtuojau pasigirsdavo vandens, išpilamo ant kelio, šliūkštelėjimas, kai didelė vonia vienu ypu būdavo išverčiama ant sausos žemės.

Atsikėliau ir ėmiau rengtis. Pro langą mačiau žalio medžio ešafotą, kylantį aukštai į dangų, bet ne tokį, kokį jį paliko O'Fyrsa, planingai patraukdamas per lietų, o tobulą ir paruoštą tamsiai lemčiai. Šis reginys neišspaudė man ašarų, netgi atodūsio. Pamaniau, kaip tai liūdna, neapsakomai liūdna. Pro statinio spyrius regėjau gražiąją žemę. Nuo ešafoto viršaus atsivertų puikus vaizdas bet kurią dieną, tačiau šiandien, kai toks giedras dangus, jis nusitęstų penkiomis myliomis į tolį. Norėdamas nuvyti kylančias ašaras, visą dėmesį sutelkiau į apsirengimą.

Man baigiant apsivilkti, į duris labai švelniai pabarbeno seržantas ir labai mandagiai įėjęs palinkėjo man gero ryto.

– Matau, kad ir kitoje lovoje miegota, – tariau tiesiog palaikydamas pašnekesį. – Ar čia buvot jūs, ar Makruskinas?

– Greičiausiai policininkas Foksas. Mudu su Makruskinu čia išvis nemiegam, tai per brangiai kainuotų. Jei žaistume šį žaidimą, būtume negyvi jau po savaitės.

– Tai kur jūs miegat?

– Galukelėj, štai ten – atokumoj.

Parudavusiu nykščiu jis nukreipė mano žvilgsnį teisinga linkme. Rodė į kelio galą, kur nepastebimas posūkis į kairę vedė dangaus link, pilno durų ir krosnių.

– O kodėl?

– Norim tausoti savo gyvenimus, žmogau. Tenai pakildamas iš

miego esi toks pat jaunas, kaip ir nugrimzdamas į jį, o ir jo apimtas nė kiek nepasensti; nepatikėtumėt, kiek laiko gali laikyti jūsų kostiumas ar batai, be to, nereikia nusivilkti drabužių. Štai kuo žavisi Makruskinas, – ir tuo, kad nereikia skustis. – Prisiminęs draugą, jis geraširdiškai nusijuokė. – Tikras komikas, – pridūrė.

– O Foksas? Kur jis gyvena?

– Atokumoj, manau. – Jis vėl dūrė pirštu į vietą kairėje. – Dieną būna kažkur ten, atokumoj, bet mes niekad tenai jo nematėm, gal jis apsistoja kokioje kitoje vietoje, kurią aptiko pagal atskiro namo lubas, ir išties, sprendžiant pagal nepaaiškinamus svirčių parodymų šuolius, peršasi išvada, kad kažkas neteisėtai kišasi į nusistovėjusią tvarką. Jis toks pat pamišęs kaip ir patrakęs, neabejotinas originalas ir nevaldomų nukrypimų žmogus.

– Tai kodėl jis miega čia? – Man visai nepatiko, kad šis vaiduokliškas žmogus per naktį buvo tame pačiame kambaryje kaip ir aš.

– Norėdamas, kad visa tai išsektų ir išsikvėptų, kad nerūdytų viduje.

– Kas visa tai?

– Jo gyvenimas. Jis nori atsikratyti kuo daugiau jo, pusvalandžiais ir viršvalandžiais kiek įmanoma greičiau, kad galėtų kuo veikiau numirti. Mudu su Makruskinu esam išmintingesni ir dar nepavargom būti savimi, mes stengiamės taupyti. Mano galva, jis mano, kad galukely yra posūkis į dešinę, turbūt jį ir trokšta rasti, manydamas, jog geriausias būdas jį aptikti – tai numirti ir išguiti visą kairumą iš savo kraujo. Netikiu, kad yra koks nors kelias į dešinę, o jei ir yra, prireiktų ne mažiau tuzino veiklių vyrų vien nuskaityti parodymus, naktim ir rytais. Jei

puikiai žinotum, kad dešinė daug painesnė už kairę, tiesiog nustebtum, kiek daug dešiniųjų spąstų joje slypi. Mes tik pradedame pažinti dešiniąją pusę, neapdairiam nėra nieko apgaulingesnio už ją.

– Šito nežinojau.

Seržantas nustebęs išpūtė akis.

– Ar jūs kada gyvenime, – paklausė jis, – esat lipęs ant dviračio iš dešinės?

– Ne.

– O kodėl?

– Nežinau. Niekad apie tai negalvojau.

Jis atlaidžiai nusijuokė.

– Tai beveik neišsprendžiamas galvosūkis, – šyptelėjo jis, – neįžvelgiamo gylio mįslė, tiesiog rakštis.

Jis pakvietė mane iš miegamojo į virtuvę, kur ant stalo jau garavo košė ir stovėjo pieno. Jis maloniai parodė valgį, mostelėjo, tarsi keltų kupiną šaukštą prie burnos, ir ėmė sultingai čepsėti lūpomis, lyg skanaudamas gardžiausią pasaulyje skanėstą. Paskui garsiai nurijo ir palaimingai prispaudė raudonas rankas prie pilvo. Šitaip paskatintas aš atsisėdau ir paėmiau šaukštą.

– O kodėl Foksas pamišęs?

– Pasakysiu tik tiek. Makruskino kambaryje ant židinio atbrailos yra maža dėžutė. Atsitiko taip, kad vieną dieną, o tai buvo dvidešimt trečią birželio, kai Makruskinas išėjo tirti dviračio vagystės, Foksas įėjo į kambarį ir kamuojamas nepakeliamo smalsumo atidarė dėžutę bei pažiūrėjo į ją. Ir nuo tos dienos iki dabar...

Seržantas papurtė galvą ir triskart pabarbeno pirštu sau į kaktą. Kad ir kokia švelni yra košė, aš vos neužspringau išgirdęs

garsą, sklindantį iš po jo piršto. Tai buvo duslus gaudesys, kone metalinis garsas, tarytum jis būtų barbenęs nagu į laistytuvą.

– O kas buvo dėžutėje?

– Nesunku pasakyti. Kartoninė kortelė, maždaug cigarečių padėklo dydžio, ne geresnė ir ne storesnė.

– Suprantu, – tariau.

Nieko nesupratau, bet buvau tikras, kad mano lengvas nerūpestingumas išprovokuos seržanto paaiškinimą. Išgirdau jį po valandėlės, kurios metu jis tylėdamas keistai žvelgė į mane, kertantį košę.

– Viskas dėl spalvos, – tarė jis.

– Spalvos?

– O galbūt visai ir ne dėl jos, – suglumęs susimąstė.

Žiūrėjau į jį klausiamai. Jis mąsliai susiraukė ir pažvelgė į lubų kampą, tarsi tikėdamasis išvysti ten šviečiant žodžius, kurių ieškojo. Vos pagalvojęs apie tai, aš irgi žvilgtelėjau į viršų, kone vildamasis, kad pamatysiu juos ten kabant. Bet jų ten nebuvo.

– Ta kortelė nebuvo raudona, – galiausiai tarė jis dvejodamas.

– Žalia?

– Ne žalia. Ne.

– Tada kokios spalvos?

– Ji nebuvo vienos iš tų spalvų, kurios slypi žmogaus galvoje, nepriminė nieko, į ką jis kada nors buvo žvelgęs. Ji buvo... kitokia. Makruskinas sako, jog ji taip pat ir ne mėlyna, ir aš juo tikiu, mėlyna kortelė nesukelia pamišimo, nes kas mėlyna, yra natūralu.

– Dažnai mačiau tokias kiaušinių spalvas, – pastebėjau, – kurios neturi pavadinimų. Kai kurie paukščiai deda kiaušinius, kurių atspalviai pernelyg subtilūs, kad juos pastebėtum kokiu

nors instrumentu, išskyrus akį, ir nėra ko varginti liežuvį ieškant triukšmo, atitinkančio tai, kas beveik neaptinkama. Sakyčiau, kad tai visiškai baltos spalvos žalsvas atspalvis. Ar ne tokia ten spalva?

– Įsitikinęs, kad ne, – tučtuojau atsakė seržantas, – nes jeigu paukščiai galėtų dėti kiaušinius, išvedančius žmones iš proto, visiškai nebūtų pasėlių, laukuose liktų vien minios kaliausių, tarsi susirinkusių į mitingą, ir tūkstančiai jų su cilindrais būriuotųsi įkalnėse. Tai būtų visiškai beprotiškas pasaulis, žmonės apverstų ant kelių dviračius aukštyn ratais ir mintų pedalus taip, kad mechaninis triukšmas išbaidytų paukščius iš visos parapijos. – Ūmai apstulbęs jis perbraukė ranka per kaktą. – Būtų baisus galvosūkis, – pridūrė.

Pamaniau, kad tai nelabai vykusi pokalbio tema, ta nauja spalva. Matyt, jos naujumas buvo pakankamai naujas, kad protingą žmogų paverstų imbecilu vien savo netikėtumu. Užteko šitai žinoti ir visiškai pakako, jog tuo patikėtum. Galvojau, kad ši istorija pramanyta, tačiau už jokį auksą ar deimantus nebūčiau atidaręs tos dėžutės miegamajame ir pažiūrėjęs vidun.

Seržanto akis ir burną apgaubė malonių prisiminimų raukšlelės.

– Ar kada nors keliaudamas esat sutikęs poną Endį Garą? – paklausė jis.

– Ne.

– Jis visuomet juokiasi pats sau, net lovoje naktį tyliai juokiasi, o jeigu susitinkate su juo ant kelio, jis ima kvatoti kaip pašėlęs. Tai baisiai varginantis reginys, labai kenkiantis nervingiems žmonėms. Viskas prasidėjo tą dieną, kai mes su Makruskinu užsiėmėm vieno dingusio dviračio paieška.

– Taip?

– Tai buvo dviratis su kryžminiu rėmu, – paaiškino seržantas, – ir galiu pasakyti, kad ne kiekvieną savaitės dieną gaunam tokį pranešimą, tai didelė retenybė, ir išties yra garbė ieškoti tokio dviračio.

– Endžio Garos dviračio?

– Ne Endžio. Endis tuo metu buvo sveiko proto žmogus, bet labai smalsus ir mums išėjus sumanė žengti protingą žingsnį. Įsibrovė į šį baraką, tuo aiškiai pažeisdamas įstatymą. Praleido ne vieną vertingą valandėlę užkalinėdamas langus, kol Makruskino kambarys tapo tamsus lyg naktį. Paskui ėmėsi dėžutės. Norėjo pačiupinėti jos vidų, nors ir nepažvelgdamas į jį. Įkišęs ranką jis prapliupo kvatotis, nebuvo jokios abejonės, kad kažkas jį prajuokino.

– Ir koks tas vidus?

Seržantas gūžtelėjo galingais pečiais.

– Makruskinas sako, jog jis nei lygus, nei gruoblėtas, nei šiurkštus, nei glotnus. Būtų klaida manyti, kad jis šaltas kaip plienas, bet ne menkesnis apsirikimas būtų laikyti jį aksominiu. Galvojau, kad jis panašus į seno raugo drėgną duoną, tačiau ne. Makruskinas sako, jog tai būtų trečia klaida. Neprimena ir dubenėlio, kupino sausų, suvytusių pupų. Žinoma, tai prieštaringas galvosūkis, košmaras pirštams, bet savotiškai ir žavingas.

– Ne toks pojūtis, kaip liečiant vištos pasparnę? – entuziastingai pasiteiravau. Seržantas išsiblaškęs papurtė galvą.

– Bet kryžminis dviratis, – tarė jis, – visai nenuostabu, kad jis pradingo. Tai buvo labai sudirgęs dviratis, kuriuo važinėjo toks Barberis ir jo žmona, o jei pamatytumėt didžiąją ponią Barberi, man nereikėtų nieko atskirai aiškinti jums.

Jis nutraukė sakinį paskutinio trumpojo žodžio viduryje ir stovėjo įsmeigęs paklaikusį žvilgsnį į stalą. Buvau baigęs valgyti ir atstūmęs tuščią dubenėlį. Nukreipęs akis į tą pusę, išvydau sulankstytą popiergalį, gulintį toje vietoje, kur prieš tai stovėjo dubenėlis. Seržantas šūktelėjęs neįtikėtinai lengvai šoktelėjo į priekį ir pagriebė popieriaus lapelį. Nusinešė prie lango, atskleidė ir ištiesė rankas atsižvelgdamas į kažkokį regėjimo sutrikimą. Jo veidas buvo suglumęs ir išbalęs, o į popiergalį jis žiūrėjo ne vieną minutę. Paskui įbedė žvilgsnį į langą numesdamas lapelį man. Pakėliau jį ir perskaičiau nelygiai atspausdintą žinią: „Vienakojai žmonės eina išlaisvinti kalinio. – Apskaičiavau ir nustačiau, kad traukia septyniese. Nuolankiai, Foksas".

Mano širdis ėmė pašėlusiai plakti. Žiūrėdamas į seržantą, pastebėjau, kad jis vis dar spokso į vidudienį, kuris yra bent už penkių mylių, bandydamas įsiminti debesuoto dangaus tobulumą ir neprilygstamų laukų rudumą, žalumą bei akmenų baltumą. Viename iš kelių, vingiuojančių per tuos laukus, vidiniu žvilgsniu regėjau savo septynis tikruosius brolius, skubiai šlubčiojančius gelbėti manęs ir sutartinai mojuojančius storomis lazdomis.

Seržantas tebežiūrėjo kažkur už penkių mylių, bet šiek tiek pakeitė savo monumentalią stovėseną. Paskui prabilo.

– Manau, – tarė jis, – eisim pasižiūrėti laukan, labai svarbu daryti, kas būtina, kol tai dar netapo esminiu ir neišvengiamu dalyku.

Tonas, kuriuo jis ištarė šiuos žodžius, buvo stulbinantis ir labai keistas. Rodės, jog kiekvienas žodis guli ant mažytės pagalvėlės minkštai pasipūtęs ir nutolęs nuo bet kurio kito žodžio. Jam baigus kalbėti, stojo šilta, kerinti tyla, tarsi paskuti-

nis kažkokios muzikos, kone per daug užburiančios, kad ją suprastum, garsas būtų užgeseęs ir išnykęs daug anksčiau, negu buvo jo pasigesta. Paskui jis išėjo iš namo pirmas į kiemą, o aš sužavėtas nusekiau iš paskos, be jokios minties galvoje. Veikiai mudu abu oriais, neskubriais žingsniais užkopėme kopėčiomis ir atsidūrėme aukštai šalia nuolydaus barako stogo kraigo, dviese ant erdvaus ešafoto. Aš, auka, ir jis, mano budelis. Dairiausi tuščiai ir atidžiai į visas puses, kurį laiką nepastebėdamas jokio skirtumo tarp skirtingų daiktų ir metodiškai tyrinėdamas kiekvieną to paties nesikeičiančio vienodumo kampelį. Šalia girdėjau vėl jo murmėjimą:

– Šiaip ar taip, diena puiki, – kalbėjo jis.

Jo žodžiai, dabar skambantys ore ir už durų, krito kaip apvalūs, užimantys amą lašai, kurių apskritumas buvo toks, tarsi jo liežuvis būtų apaugęs puriomis varnalėšomis, ir kurie buvo švelniai perduodami man lyg kokie mažyčiai daiktai ant dagio pūkelių. Priėjau prie medinių turėklų ir atsirėmiau į juos apsunkusiomis rankomis, puikiai jausdamas plonais plaukeliais vėsų švelnaus vėjelio dvelksmą. Į galvą šovė mintis, kad vėjeliai aukštai virš žemės kitokie negu pučiantys žmonėms į veidus; čia oras buvo šviežesnis ir ne toks įprastas, arčiau dangaus ir mažiau apsunkintas žemiškų įtakų. Čia, viršuje, jutau, jog kiekviena diena bus visada tokia pat giedra ir vėsi, vėjo juosta skirs žmonių žemę nuo toli gražu nesuprantamų gaubiančios visatos problemų. Audringiausią rudens pirmadienį čia veidų nebraižys šėlstantys medžių lapai, vėjų šuorai neblaškys bičių. Liūdnai atsidusau.

– Keisti nušvitimai laukia tų, – sumurmėjau, – kurie ieško aukštesnių vietų.

Nežinau, kodėl ištariau tuos keistus žodžius. Jie irgi buvo švelnūs ir lengvi, tarytum būtų stigę kvapo jiems pagyvinti. Girdėjau, kaip seržantas darbuojasi už mano nugaros tvarkydamas šiurkščias virves, bet man rodės, kad jis ne už manęs, o didžiulės salės gale, paskui atsklido jo tylus balsas, tarsi atkeliavęs per neišmatuojamą slėnį:

– Sykį girdėjau apie žmogų, – tarė jis, – pakilusį balionu į dangų atlikti stebėjimų, labai žavų ir velniškai apsiskaičiusį vyrą. Buvo leista išsivynioti virvei iki galo, kol jis visiškai išnyko iš akių ir iš teleskopų, po to jie išvyniojo dar dešimtį mylių virvės, kad būtų garantuotas aukščiausios klasės stebėjimas. Kai stebėjimams skirtas laikas baigėsi, jie vėl nutempė balioną žemyn, bet pagalvokit, žmogaus pintinėje nebuvo, ir jo kūno nebuvo aptikta jokioj parapijoj, nei mirusio, nei gyvo.

Čia išgirdau save dusliai nusijuokiant, kol vis dar stovėjau pakelta galva, padėjęs abi rankas ant medinio turėklo.

– Bet jiems užteko proto po dviejų savaičių vėl pasiųsti balioną į dangų, o kai antrą sykį jį nuleido, įsivaizduokit, tas žmogus sėdėjo pintinėje lyg niekur nieko, jei išvis galima pasitikėti mano informacija.

Čia aš vėl kažką sumykiau nugirsdamas savo paties balsą, nelyginant būčiau stebėtojas viešame susirinkime, kur pats esu pagrindinis kalbėtojas. Išgirdau seržanto žodžius ir visiškai juos supratau, tačiau jie nebuvo prasmingesni už aiškius garsus, kurie nuolat užtvindo orą, – tolimus žuvėdrų riksmus, švelnaus vėjelio gūsius ir vandens kritimą nuo kalvos. Greitai grimsiu žemyn į žemę, kur nugrimzta numirėliai, o paskui galbūt vėl išnirsiu jau pasveikęs, išsilaisvinęs iš visų žmogiškų problemų. Gal būsiu balandžio vėjo vėsa, esminė kokios nesutramdomos

upės dalis, o gal būsiu baisiai susirūpinęs kokio nors apžėlusio kalno, kuris slegia sąmonę, užimdamas nesikeičiančią padėtį dangaus žydrumoje, tobulumu. Ar galbūt kokiu menkesniu dalyku, kaip judesiu žolėje nepakeliamai tvankią geltoną dieną, kokiu pasislėpusiu padaru, užsiimančiu savais reikalais, – galėčiau prisiimti atsakomybę už tai, ar už svarbesnę viso to dalį. Ar net už tuos nepaaiškinamus skirtumus, iš kurių atpažįstame vakarą ir rytą, išgrynintus bei prisirpusius dienos syvų kvapus, garsus ir vaizdus, kurie gal neapsieis be mano įsikišimo ir nuolatinio dalyvavimo.

– Tada jie paklausė, kur jis buvo ir kas jį sulaikė, bet jis nieko neatsakė, o tik nusikvatojo, panašiai kaip Endis Gara, patraukė namo ir užsidarė ten, pasakęs motinai, jog jo nėra namie, kad jis nepriiminėja lankytojų ir nerengia pasilinksminimų. Tai labai įsiutino žmones ir sukurstė jų aistras iki tokio laipsnio, kuris nepripažįstamas įstatymo. Todėl jie surengė neoficialų susirinkimą, į kurį atėjo visi bendruomenės nariai, išskyrus svarstomąjį asmenį, ir nusprendė rytojaus dieną išsitraukti šautuvus, įsilaužti į to žmogaus namus, žiauriai jam pagrasinti ir, jį surišus, įkaitinti ugnyje žarsteklius ir priversti pasakyti, kas atsitiko danguje, kai jis buvo ten pakilęs. Štai jums puikus teisės ir tvarkos pavyzdys, siaubingas kaltinimas demokratinei savivaldai, nuostabus komentaras vietinei valdžiai.

O galbūt tapsiu veiksniu, vyraujančiu vandenyje, kažkuo gabenamu jūros ir esančiu toli toli, kokiu nors nežinomu ir neregėtu saulės, šviesos bei vandens deriniu, be galo neįprastu reiškiniu. Plačiajame pasaulyje yra skystų bei garinių gelmių sūkuriai, egzistuojantys savajame nesikeičiančiame laike, nestebimi ir neinterpretuojami, kurie galioja tik būdami esmine, nesupran-

tama paslaptimi, pateisinama vien jų beake ir beprote neaprėpiamybe, nepriplaukiama jų įprastinėj nutolstamybėj; kalbėdamas apie vidines šio dalyko esmes, kada nors galėčiau būti jo giliausia gelme. Galėčiau glaustis prie vienišo kranto ar būti beviltiškai jį užplūstančios jūros agonija.

– Tačiau nuo to iki kito ryto naktį kilo baisi audra, išrovusi medžius iš gilių šaknų, nusėjusi kelius nulaužtomis šakomis, naktis, piktai pajuokavusi su šakniavaisiais. Kai vaikinai kitą rytą priėjo prie balionžmogio namų, tik pamanykit, jo lova buvo tuščia, ir po to nebuvo rasta jokio jo pėdsako, mirusio ar gyvo, nuogo ar su paltu. O kai jie grįžo ten, kur pūpsojo balionas, pamatė, kad vėtra nurovė jį nuo žemės, kartu su virve, karančia iš gervės, ir kad jis yra nematomas plika akimi padebesiuose. Jie suvyniojo aštuonias mylias virvės, kol nuleido jį žemėn, ir, įsivaizduokit, pintinė pasirodė vėl tuščia. Visi sakė, jog oreivis pakilo ja ir pasiliko viršuje, bet tai yra neišsprendžiamas galvosūkis; jo pavardė buvo Kviglis ir, pagal visus parodymus, jis buvo Fermanės grafystės gyventojas.

Šio pokalbio nuotrupos sklido iš įvairių kompaso rodomų krypčių, nes seržantas nuolat judėjo, čia į dešinę, čia į kairę, čia kopėčiomis į viršų norėdamas pritvirtinti virvę ešafoto viršuje. Rodės, kad pusę pasaulio už mano nugaros persmelkia jo buvimas – jo judesiai bei triukšmai – ir kad jis užpildo visą erdvę iki tolimiausio kampelio. Antroji pasaulio pusė, plytinti prieš mane, gražiai kilo stačiais ir apvaliais pavidalais, nepriekaištingai atitinkančiais jo prigimtį. Tačiau pusė, esanti už mano nugaros, buvo juoda ir pikta lemianti, ir ten nebuvo nieko, išskyrus grėsmingą policininką, kuris kantriai ir kruopščiai rengė darbui mano mirties mašiną. Dabar jo darbas buvo beveik baigtas, o ma-

no akys mirkčiojo menkai suprasdamos tolumą ir mažai mėgaudamosi artimais malonumais.

„Neką tegaliu pasakyti.“

Ne.

„Nebent patarti, kad išlaikytum narsų veidą ir didvyriškos rezignacijos dvasią.“

Tai nebus sunku. Jaučiu, kad neturiu jėgų stovėti be paramos.

„Tai yra savotiškai laimingas kelias. Toks vaizdas nepriimtinas. Jis trikdo visus, kuriems tai rūpi. Žmogus, kuris atsižvelgia į kitų jausmus net ir tada, kai ruošiasi savo paties mirčiai, parodo būdo taurumą, kuris sukelia visų sluoksnių susižavėjimą. Cituojant gerai žinomą poetą, „net ir Toskanos aukštuomenė negalėjo atsispirti džiūgavimui“. Be to, nerūpestingumas mirties akivaizdoje yra savaime įspūdingiausias nepaklusnumo gestas.“

Sakiau tau, kad neturiu jėgų iškelti sceną.

„Puiku. Daugiau apie tai nekalbėsim.“

Išgirdau girgždesį už nugaros, tarsi seržantas išraudęs būtų supęsis ore norėdamas išmėginti virvę, kurią ką tik pritvirtino. Paskui pasigirdo garsūs užkulnių garsai nuo grindų lentelių. Virvė, kuri išlaikytų nepakeliamą jo svorį, per jokį stebuklą nenutrūktų man pakibus.

„Tu, žinoma, žinai, kad greitai tave paliksiu?“

Taip ir turi būti.

„Nenorėčiau palikti tavęs, nepareiškęs, kaip malonu buvo bendrauti su tavimi. Nė kiek nemeluoju sakydamas, jog buvai man be galo mandagus bei paslaugus. Galiu tik apgailestauti, kad neįmanoma perduoti tau menką pripažinimo ženklą.“

Ačiū, man irgi labai gaila, kad turime skirtis po to, kai taip

ilgai buvom kartu. Jei bus surastas tas mano laikrodis, mielai tau jį atiduodu, jeigu tik sugebėsi kaip nors jį pasiimti.

„Bet tu neturi jokio laikrodžio."

Užmiršau.

„Vis tiek ačiū. Visai nenutuoki, kur atsidursi... kai viskas baigsis?"

Ne.

„Aš irgi. Nežinau arba neprisimenu, kas atsitinka tokiems kaip aš panašiomis aplinkybėmis. Kartais pamanau, kad gal tapsiu... pasaulio dalimi, jei mane supranti?"

Žinau.

„Noriu pasakyti – vėjo, supranti. Jo dalimi. Arba kokios nors gražios vietovės, kaip Kilarnio ežerų, dvasia, vidine prasme, jei mane supranti."

Taip.

„Arba galbūt kaip nors susisieti su jūra. Šviesa nei jūroj buvusia, nei žemėj, valstiečio ir poeto viltimi. Pavyzdžiui, didele banga vandenyno vidury, tai labai vienišas ir dvasingas daiktas. Kuo nors tokiu."

Suprantu tave.

„Ar netgi gėlės kvapu."

Čia man iš gerklės išsprūdo veriantis šūksnis, peraugantis į riksmą. Seržantas be triukšmo priėjo prie manęs ir savo didele plaštaka surakino mano ranką, o paskui ėmė švelniai, bet nepalenkiamai tempti mane į pakylos vidurį, kur, žinojau, yra nuleidžiamos durys, nugramzdinamos mechanizmų.

„Dabar laikykis!"

Abi mano akys it pašėlusios šokinėjo kaktoje ir lakstė po laukus lyg du kiškiai, siekdamos paskutinio potyrio pasaulio, kurį

tuoj turėsiu palikti amžiams. Bet kad ir kaip skubėdamos bei kamuojamos nerimo, jos nepraleido nepastebėjusios judesio, kuris traukė dėmesį viešpataujančioje tolimų tolių ramybėje.

– Vienakojai žmonės! – sušukau.

Žinau, kad seržantas už mano nugaros irgi pamatė, jog kelio tolumoje kažkas pasirodė, kadangi jo gniaužtai, nors ir neatsileidę, liovėsi tempę mane, ir kone jutau, kaip jo skvarbus žvilgsnis veria orą lygiagrečiai su manuoju, bet pamažu abu susilieja už ketvirčio mylios. Rodės, kad mes sulaikėme kvapą ir apmirėm, stebėdami judesį, kuris artėjo ir aiškėjo.

– Makruskinas, kad jį kur galai! – tyliai ištarė seržantas.

Mano pakylėta širdis skausmingai nusmuko žemyn. Kiekvienas budelis turi padėjėją. Jei prisistatys Makruskinas, mano sunaikinimas bus dusyk tikresnis.

Kai Makruskinas priartėjo, išvydome, jog jis labai skuba ir kad važiuoja dviračiu. Buvo beveik atsigulęs ant vairo, nuleidęs galvą kiek žemiau už sėdynę, kad greičiau prasibrautų pro vėją, ir jokia akis negalėjo suspėti su jo mikliomis kojomis, minančiomis dviratį pašėlusiu greičiu. Likus dvidešimčiai jardų iki barako, jis pakėlė galvą pirmą sykį parodydamas veidą ir pastebėjo, kad mes stovime ešafoto viršuje ir sutelkę dėmesį žiūrime į jį. Nušokęs nuo dviračio kažkokiu sudėtingu šuoliu, po kurio dviratis apsisuko ir sėdyne tapo jo vairas, jis atsistojo iššergęs kojas, mažaūgis, žvelgiantis į mus iš apačios ir sudėjęs rankas prie burnos, kad pasiųstų į viršų savo kvapo netekusią žinią.

– Rankena, – devyni kablelis šeši devyni! – sušuko jis.

Pirmąsyk išdrįsau pasukti galvą į seržantą. Jo veidas tučtuojau tapo pelenų spalvos, tarsi kraujas būtų ištekėjęs iki paskutinio lašo ir likę tik maišeliai paakiuose, bjaurios raukšlės ir pati-

nimai. Apatinis jo žandikaulis irgi karojo taip, tarsi būtų žaislinio žmogelio žandikaulis. Jutau, kaip iš jo suspaustos rankos slysta tikslas bei gyvybė, tarsi oras iš sprogusios pūslės. Jis prabilo nepažvelgęs į mane.

– Likit čia, kol grįšiu kaip buvęs, – tarė jis.

Apstulbino greitis, kuriuo jo svorio žmogus atsiskyrė nuo manęs. Vienu šuoliu prišoko prie kopėčių. Apsivijęs rankomis ir kojomis, nuslydo žemyn greičiu, ne mažesniu už paprastą kritimą. Kitą akimirką jis sėdėjo prie Makruskino dviračio vairo ir abu jie pradingo už ketvirčio mylios. Kai jie nuvažiavo, mane ūmai užgriuvo tokia nežemiška sunkybė, jog vos nesugriuvau ant pakylos. Sukaupiau visas jėgas, colis po colio nusikabarojęs kopėčiomis nuslinkau į barako virtuvę ir bejėgiškai drėbiausi ant kėdės, stovinčios prie židinio. Stebėjausi kėdės tvirtumu, nes mano kūnas buvo tiesiog švininis. Rankos ir kojos buvo per sunkios, kad galėčiau jas pajudinti iš vietos, kur gulėjo, o akių vokus tegalėjau kilstelėti tiek, kad vos vos išvysčiau raudonos ugnies žibėjimą.

Kurį laiką nemiegojau, tačiau anaiptol nebuvau pabudęs. Nepastebėjau, kiek laiko praėjo, ir galvoj nekilo jokio klausimo. Nejutau nei slenkančios į vakarus dienos, nei gęstančios ugnies ir net nepajutau, kaip lėtai atgaunu jėgas. Net jei prieš mane ant akmeninių grindų būtų šokę velniai, fėjos ar netgi dviračiai, nebūčiau nė kiek nustebęs ir būčiau toliau nekrustelėdamas sėdėjęs išsidrėbęs kėdėje. Esu įsitikinęs, jog buvau kone miręs.

Bet kai vėl ėmiau mąstyti, supratau, kad praėjo galybė laiko, kad ugnis beveik užgeso ir kad ką tik į virtuvę įėjo Makruskinas, skubiai nuvedė dviratį į miegamąjį, o paskui išėjo atsikratęs jo ir pažvelgė į mane iš viršaus.

– Kas atsitiko? – vangiai sušnabždėjau.

– Vos nepavėlavom prie rankenos, – atsakė jis, – turėjom sutartinai pasidarbuoti iš visų jėgų, surašyti tris skaičiavimų puslapius ir užsiimti sunkesne veikla, tačiau nuskaitėme rodmenis akimirksniu; nustebtumėt sužinoję, koks gruoblėtas buvo kelias ir koks sunkus kritimas.

– Kur seržantas?

– Jis liepė atsiprašyti už vėlavimą. Guli pasaloj su aštuoniais tarybos nariais, kurie ką tik prisiekė ginti įstatymą ir tvarką visuomenės interesų labui. Bet jie neką tepadarys, nes priešininkų daugiau, be to, juos pergudraus.

– Ar jie laukia vienakojų vyrų?

– Žinoma, taip. Tačiau juos sukėlė ant kojų Foksas. Jam tikrai gresia rimta nuobauda tiesiai iš štabo. Jų ne septyni, o keturiolika. Prieš iškeliaudami jie nusiėmė medines kojas ir susirišo poromis, todėl dviem vyrams teko po dvi kojas, galima prisiminti Napoleono atsitraukimą iš Rusijos. Tai karinės technokratijos šedevras.

Ši žinia atgaivino mane labiau nei deginantis geriausio brendžio gurkšnis. Atsisėdau. Mano akyse vėl sublizgo šviesa.

– Tai jie laimės mūšį prieš seržantą ir jo policininkus? – nekantriai paklausiau.

Makruskinas paslaptingai nusišypsojo, išsiėmė iš kišenės didžiulius raktus ir išėjo iš virtuvės. Girdėjau, kaip atrakina kamerą, kur seržantas laikė dviratį. Išniro kone tuoj pat, nešdamasis didelę skardinę su vole, kurią pasiima dažytojai, tepliojantys namą. Gudriai tebešypsojo, tačiau ta šypsena buvo tarsi įaugusi į veidą. Nusinešė skardinę į miegamąjį ir grįžo su didžiule nosine ir nesikeičiančia šypsena. Nepasakęs nė žodžio,

priėjo prie mano kėdės atkaltės ir stipriai užveržė nosinę man ant akių visai nekreipdamas dėmesio į mano trūkčiojimus bei sutrikimą. Mano aptemusi sąmonė išgirdo jo balsą:

– Nemanau, kad šokčiojantys žmonės įveiks seržantą, – tarė jis, – nes jeigu jie ateis ten, kur seržantas su savo vyrais slaptoj pasaloj, o aš dar nebūsiu sugrįžęs, seržantas sulaikys juos pasitelkęs kariškus manevrus ir klaidinančius pavojaus signalus, kol aš privažiuosiu prie jų dviračiu. Net ir dabar seržantas bei jo vyrai tūno užrištomis akimis, kaip ir jūs. Tai labai neįprasta žmonių, gulinčių pasaloje, būsena, tačiau vienintelė įmanoma, kol aš atvažiuosiu dviračiu.

Murmtelėjau, kad nesuprantu, ką jis pasakė.

– Turiu patentuotą turinį tos dėžutės, kuri yra mano miegamajame, – paaiškino jis, – ir dar daugiau jo šioje skardinėje. Rengiuosi nudažyti juo savo dviratį ir važiuoti ten nė kiek nesislėpdamas nuo šokčiojančių vaikinų.

Jis tolo iš mano tamsos su šiais žodžiais, o paskui atsidūrė miegamajame ir ten užsidarė. Iš ten atsklido švelnūs darbavimosi garsai.

Sėdėjau ten kokį pusvalandį, vis dar nusilpęs, be šviesos, ir pirmąsyk svajojau apie pasprukimą. Tikriausiai buvau jau ganėtinai atsigavęs po mirties ir vėl apimtas sveiko nuovargio, nes neišgirdau, kaip policininkas vėl išėjo iš miegamojo ir persivedė per virtuvę savo pavojingą žvilgsniui, varantį iš proto dviratį. Tikriausiai priešokiais įmigdavau ant kėdės, ir mano asmeniška tamsa raminamai gaubė mane už nosies tamsos.

VIENUOLIKTAS SKYRIUS

Neįprasta nubusti ramiai ir neskubriai, leisti smegenims tingiai išlipti iš gilaus miego ir pasipurtyti, bet vis dar neišvysti šviesos, laiduojančios, kad miegas iš tikro baigėsi. Pabudęs pirmiausiai pagalvojau apie tai, paskui apėmė apakimo baimė, o galiausiai mano ranka džiugiai įsikabino į Makruskino nosinę. Nuplėšiau ją ir apsidairiau. Tebekėpsojau lyg kėdės kalinys. Barakas buvo tylus ir tuščias, ugnis užgesusi, o vakarėjantis dangus atrodė penktos valandos atspalvio. Kampuose ir po stalu jau kaupėsi sutemų kamuoliai.

Pasijutęs stipresnis ir budresnis, ištiesiau kojas ir sunarinęs rankas pasimankštinau įtempęs visus krūtinės raumenis. Trumpai susimąsčiau apie miego palaimą, ypač apie savo sugebėjimą užmigti pasitaikius palankiai progai. Buvau kelis kartus užmigęs, kai mano protas negebėjo susidoroti su iškilusiomis situacijomis. Tai buvo visai kitokia silpnybė negu ta, kuri nedavė ramybės net ir tokiam žmogui, kaip de Selbis. Jis, nepaisant jo didybės, užmigdavo be jokios akivaizdžios priežasties, vidury baltos dienos, neretai net įpusėjęs sakinį.[1]

[1] Le Fournier, konservatyvusis prancūzų komentatorius (savo veikale „De Selbis – Dievas ar žmogus"), išsamiai aprašė nemokslinius de Selbio asmenybės aspektus ir nurodė kai kurias silpnybes bei sukrečiamybes, niekaip nesuderinamas su jo, kaip fiziko, balistiko, filosofo ir psichologo

Pakilau ir ėmiau mankštinti kojas žingsniuodamas pirmyn ir atgal. Nuo kėdės prie židinio buvau pastebėjęs, kad koridoriuje, einančiame į barako gilumą, kyšo priekinis dviračio ratas. Bet tik tada, kai valandėlę pasimankštinęs vėl atsisėdau, sugavau save žiūrint į šį ratą su tam tikra nuostaba. Būčiau galėjęs prisiekti, kad per tą laiką jis gerokai pasistūmėjo į priekį, nes dabar mačiau tris jo ketvirtadalius, o prieš tai stebulė buvo ne-

orumu bei iškilumu. Nors jis ir nepripažino paties miego, vertindamas jį kaip „priepuolių“ ir „širdies smūgių“ seką, jo įprotis užmigti viešumoje pelnė ne vieno menkesnio mokslo proto priešiškumą. Miego priepuoliai įveikdavo jį žmonių knibždančiose gatvėse, valgio metu, o bent jau vieną sykį ir viešame tualete. (Du Garbandier piktdžiugiškai paskelbė savąją pastarojo atvejo policijos proceso redakciją, palydėdamas tulžinga pratarme, kurioje puolama mokslininko moralinė reputacija tokiais žodžiais, kurie, kad ir kokie nesantūrūs, neleidžia ieškoti dviprasmiškumo. Nepaneigiama, kad kai kada jis užmigo, iš anksto neperspėjęs, mokslinėse draugijose, kai jo buvo klausiama išdėstyti nuomonę apie painią problemą, tačiau nėra parodymų, išskyrus Garbandier, kad jo argumentai buvo „be galo adekvatūs“.
Kita de Selbio silpnybė buvo jo nesugebėjimas atskirti, kur vyrai, o kur moterys. Po garsaus nutikimo, kai jam buvo pristatyta grafienė Schnapper (kurios knyga „Tikėjimas svarbiau už viską“ tebėra skaitoma), jis malonėjo meilikaujamai atsiliepti apie „tą žmogų“, „inteligentišką senolį“, „gudrų vaikiną“ ir panašiai. Grafienės amžius, intelektinė branda ir drabužių stilius būtų atleistini žmogui, kurio regėjimas silpnas, tačiau bijomasi, kad tokie pat sprendimai nebūtų padaryti kitais atvejais, kai jis viešai kreipdavosi į jaunas pardavėjas ir panašias paneles žodžiu „berniukai“. Keliose išlikusiose užuominose apie savo paslaptingą šeimą jis vadina motiną „įžymiu džentelmenu“ („Lux Mundi“, p. 307), „griežtų įpročių vyru“ (ten pat, p. 308) ir „vyrų vyru“ (Krausas „Laiškai“, XVII). Du Garbandier (neprilygstamoje „Mūsų laikų istorijoje“) griebėsi šio gudraus trūkumo trokšdamas peržengti ne protingas, mokslinio komentaro ribas, o visas žinomas žmogiško padorumo normas. Pasinaudodamas Prancūzijos teisės, traktuojančios neaiškius ar nepadorius dalykus, neapibrėžtumu, paskelbė pamfletą, mėgdžiojantį mokslinio traktato stilių, kuriame de Selbis kaltinamas vartojant vardą, kuris pažemina žemiausias žmonijos pabaisas.
Hendersonas ir keletas kitų Hatchjaw–Bassetto mokyklos autoritetų palaikė šį apgailėtiną dokumentą apytikria priežastimi, lėmusia Hatchjaw išvykimą

pastebima. Galbūt tai buvo iliuzija, kilusi iš mano pakitusios padėties tarp dviejų atsisėdimų, tačiau tai buvo ganėtinai neįtikėtina, kadangi kėdė buvo maža ir nebūtų leidusi pernelyg kaitalioti sėdynę, jei būtų kilęs koks nors klausimas, kaip patogiau atsisėsti. Mano nuostaba sustiprėjo iki neįprasto stebėjimosi.

Vėl pašokau ant kojų ir bematant keturiais ilgais žingsniais atsidūriau koridoriuje. Iš mano lūpų išsprūdo nuostabos šūks-

į Vokietiją. Dabar jau niekas neabejoja, kad Hatchjaw buvo įsitikinęs, jog Du Garbandier buvo tiesiog slapyvardis, už kurio slėpėsi neaiškusis Krausas. Reikia prisiminti, kad Bassettas manė kitaip ir laikė, kad Krausas tėra vardas, kuriuo sarkastiškasis prancūzas naudojasi skleisdamas savo šmeižtus Vokietijoje. Galima pastebėti, kad nė vienos šių teorijų neparemia abiejų komentatorių raštai: Du Garbandier visur yra tulžingas ir kandus, o dauguma Krauso raštų, kad ir su kokiomis mokslinio netikslumo priemaišomis, anaiptol nestokoja pagyrų de Selbiui. Atrodo, jog Hatchjaw atsižvelgia į šiuos nesutapimus atsisveikinimo laiške savo draugui Haroldui Berge'ui (kiek žinoma, paskutiniame), kur jis tvirtina, jog Krausas užsidirbo nemažai pinigų skelbdamas drungnas Du Garbandier užpuolimų pastraipas. Ši užuomina, nurodo jis, nėra iš piršto laužta, kadangi Krausas užtvindė rinką nepaprastai išmoningomis knygomis – kai kurios jų buvo su prabangiomis graviūromis – per neįtikėtinai trumpą laiką, prabėgusį nuo nuodingojo tomo, parašyto Du Garbandier vardu, pasirodymo. Esant tokioms aplinkybėms, nelengva išvengti išvados, jog abi šios knygos buvo parašytos bendradarbiaujant, jeigu ne viena ir ta pačia ranka. Žinoma, reikšminga, kad Krauso ir Du Garbandier sandoriai neišvengiamai veikė de Selbio nenaudai. Negalima pernelyg pasikliauti Hatchjaw žodžiais, kai jis nedelsdamas ir didvyriškai apsisprendė išvykti į užsienį „norėdamas visiems laikams atsikratyti vėžio greičiu plintančios korupcijos, kuri tapo užgaule doriems žmonijos instinktams". Bassettas raštelyje, perduotame Hatchjaw prieplaukoje, prieš pat išplaukiant laivui, linkėjo jam visokeriopos sėkmės, tačiau apgailestavo, kad jis pataikė ne į tą laivą; tai buvo klastinga užuomina, jog jam reikia kreipti bures ne į Hamburgą, o į Paryžių. Hatchjaw draugas Haroldas Berge'as paliko įdomius užrašus apie paskutinį pokalbį komentatoriaus kabinoje. „Jis atrodė susinervinęs ir sunerimęs, skubiai žingsniavo plonytėmis buto grindimis iš kampo į kampą ir atrodė tarsi žvėris narve, žvilgčiojantis į laikrodį bent jau kartą per penkias minutes. Jo šneka buvo padrika, fragmentiška ir nesusijusi su temomis, kurias minėjau aš. Jo veidą,

nis – dabar jau tapęs man įprastiniu – vos apsidairius aplink. Makruskinas smarkiai skubėdamas paliko kameros duris atlapas, su raktų apkabomis be tikslo kabančiomis durų spynoje. Mažosios kameros gale buvo dažų skardinių, senų sukrėtimų sąskaitų, sprogusių dviračio padangų, jų taisymo įrangos ir gausybė ypatingų vario bei odos detalių, nepanašių į puošnius arklių pakinktus, tačiau aiškiai skirtų kitoms vartojimo sritims. Ma-

giliai įdubusiais skruostais ir nuspalvintą nenatūraliu blyškumu, apšvietė akys, kurios liepsnojo jo galvoje liguistu intensyvumu. Ganėtinai senoviški jo drabužiai buvo raukšlėti ir dulkėti, ir buvo visiškai aišku, kad jis juos dėvėjo ir su jais miegojo savaitėmis. Bet kokios nesenos pastangos, kurias jis skyrė skutimuisi ar skalbimui, buvo aiškiai atsainios; išties prisimenu, kokie mišrūs jausmai mane užplūdo žvelgiant į hermetišką iliuminatorių. Tačiau įtartina išvaizda neužtemdė jo asmenybės iškilumo ar nepaprasto dvasinio pakilumo, kurį jo veido bruožams suteikė nesavanaudiškas ryžtas sėkmingai baigti beveik neįvykdomą užduotį, kurios jis ėmėsi. Po to, kai jis išnagrinėjo kai kurias nesunkias matematines temas (deja, be savotiško dialektinio grakštumo), tarp mūsų stojo tyla. Esu tikras, jog abu išgirdome paskutinio kelto (šiuo atveju susidedančio iš dviejų sekcijų) išplaukimą, ir pajutau, kad atsiskyrimo valandos nepavyks ilgai atidėti. Rausiausi mintyse mėgindamas rasti kokią nors nematematinio pobūdžio beprasmybę, kurią pasakęs nutraukčiau įsivyravusią įtampą, kai jis padarė spontanišką ir jaudinantį simpatijos gestą padėdamas virpančias nuo jausmų antplūdžio rankas man ant pečių. Tyliu ir drebančiu balsu jis tarė: „Be abejo, suprantat, jog nesirengiu grįžti. Norėdamas sunaikinti blogį, vešintį užsienyje, negarantuoju, kad asmeniškai nepakliūsiu į šio kataklizmo lauką; perversmas, kurio komponentus vežuosi šiame lagamine, tikrai įvyks. Jei pasaulis taptų tyresnis man mirus ir bent kiek padėčiau žmogui, kurį myliu, tai matuočiau savo džiaugsmą pagal tai, kiek mudu sugebėjom nepalikti pėdsakų po to, kai susidursiu su savo priešininku. Žvelgiu į jus kaip į galintį pasirūpinti mano raštais, knygomis bei instrumentais, manydamas, kad jie bus išsaugoti tiems, kurie ateis po mūsų“. Išlemenau kažkokį atsakymą ir šiltai paspaudžiau ištiestą jo ranką. Veikiai pajutau, kaip vėl netvirtai lipu į krantinę, o mano žvilgsnį temdo jausmų antplūdis. Nuo to vakaro visą laiką jaučiau kažkokį šventą ir brangų prisiminimą, kurį mano atmintyje paliko ta vieniša asmenybė mažoje, aptriušusioje kajutėje, kai jis vienutėlaitis ir beveik beginklis leidosi į kelionę norėdamas visu savo liaunu liemeniu stoti prieš tą gudrų kaip gyvatė tolimojo

no dėmesys nukrypo į kameros priekį. Beveik atremtas į durų sąramą stovėjo seržanto dviratis. Aišku, jog ten jo negalėjo pastatyti Makruskinas, nes grįžo iš kameros nedelsiant su dažų skardine, o jo pamiršti raktai buvo įrodymas, kad jis išvažiavo taip ir nesuspėjęs žvilgtelėti atgal. Negali būti, kad kol buvau įsmigęs į miegą, koks nors įsibrovėlis būtų įsiveržęs vien dėl to, kad pavėdėtų dviratį pusę kelio iš jo saugios vietos. Kita vertus,

Hamburgo gyventoją. Tai prisiminimas, kuriuo visada didžiuosiuosi, kol šią kuklią šventovę gaivins bent vienas kvėptelėjimas.

Berge'ą, ko gero, labiau akstina simpatija Hatchjaw negu rūpestis istoriniu tikslumu, kai jis sako, jog pastarasis buvęs „beveik beginklis". Gal nė vienas eilinis keleivis nebuvo iškeliavęs į užsienį su grėsmingesne ginkluote, ir niekur, išskyrus kokį muziejų, nebuvo sukauptas įvairesnis ar pražūtingesnis žudymo mechanizmų rinkinys. Be sprogstamųjų chemikalų ir nesurinktų kelių bombų, granatų bei fugasų komponentų, jis turėjo keturis karinius revolverius, du šautuvus stambiems paukščiams, desantinę meškeriotojo įrangą (!), nedidelį kulkosvaidį, keletą mažyčių geležinių laidynių ir neįprastą instrumentą, primenantį ir pistoletą, ir šratinį šautuvą, aiškiai pagamintą pagal užsakymą patyrusio ginklininko ir skirto šaudyti didžiulio kalibro šoviniais. Kad ir kur jis norėjo užspeisti neaiškios reputacijos Krausą, neabejotina, jog ketino išplėšti „kataklizmą" plačiu mastu.

Skaitytojas, norintis susirasti išsamią ataskaitą negarbingos lemties, laukusios karštaširdžio kryžiuočio, turėtų kreiptis į istorijos puslapius. Senesnės kartos laikraščių skaitytojai dar prisimena sensacingus pranešimus apie jo suėmimą ir apkaltinimą *apsimetimu kitu žmogumi* kažkokio Olafo (ar Olafsono) byloje, taip pat kredito gavimui, naudojantis pasaulinio garso „Gelehrter" vardu. Kaip tais laikais buvo ne kartą pastebėta, niekas kitas, išskyrus Krausą ar Du Garbandier, negalėjo surengti tokios pikta lemiančios lemties. (Verta paminėti, kad Du Garbandier, atsakydamas į panašų Le Clerquo'o, šiaip jau neagresyvaus, kaltinimą, kategoriškai neigė ką nors žinąs apie Hatchjaw buvimo vietą žemyne, tačiau padarė svarbų pareiškimą, jog esą daug metų galvojęs, kad „panašus apsimetimas kitu žmogumi" buvo primestas patikliai publikai šioje šalyje daugelį metų anksčiau, negu iškilo to „juokingo nuotykio" klausimas užsienyje, matyt, norėdamas pasakyti, kad Hatchjaw visai nebuvo Hatchjaw arba kitas žmogus tuo pačiu vardu, arba apsišaukėlis, keturiasdešimt metų sėkmingai apsimetinėjęs ir raštais, ir kitokiais būdais. Nedaug naudos pelnytume toliau gvildendami tokią keistą

prisiminiau seržanto žodžius apie nuogąstavimus dėl savo dviračio ir jo apsisprendimą uždaryti tą dviratį kameroje tarsi pavojingą nusikaltėlį. Mąsčiau, jog visai teisinga manyti, jog jis patogia proga bandys pasprukti. Ne visai šituo tikėjau ir galvojau, kad geriau baigti mąstyti apie tą paslaptį, kol nebūsiu priverstas ja patikėti, nes jei žmogus yra vienas namie su dviračiu, kuris, jo manymu, tuoj trenksis į sieną, jis persigandęs paspruks, o dabar mane taip persekiojo mintys, jog reikia sprukti, kad negalėjau leisti sau būti išgąsdintam ko nors, kas galėtų man padėti.

Atrodė, kad pats dviratis turėjo ypatingų išorinio pavidalo ar vidinės asmenybės bruožų, daug ryškesnių, nei paprastai turi tokios transporto priemonės. Jis buvo nepaprastai gerai prižiūrėtas, žali rėmai ir tepalinė maloniai blizgėjo, o nerūdijantys stipinai ir ratlankiai spindėjo švara. Kai stovėjo prieš mane tarsi prijaukintas naminis ponis, atrodė pernelyg mažas ir žemas, palyginti su seržantu, bet kai prisimatavau jį pats, pamačiau, jog jis didesnis už bet kurį mano regėtą dviratį. Gal čia buvo

prielaidą.) Pradinio Hatchjaw įkalinimo faktu dabar neabejoja jokia jo tolesnio likimo versija. Nė vienos jų negalima laikyti patikrintu faktu, o dauguma yra per daug absurdiškos, kad būtų kas kita nei liguisti svaičiojimai. Pagrindinės yra tokios: (1) kad jis perėjo į žydų religiją ir tapo šio tikėjimo dvasininku; (2) kad jis griebėsi smulkių nusikaltimų ir narkotikų prekybos ir daug laiko praleido kalėjime; (3) kad jis buvo atsakingas už liūdnai pagarsėjusį „Miuncheno laiško" incidentą, kai buvo bandoma pasinaudoti de Selbiu kaip tarptautinių finansinių interesų įrankiu; (4) kad jis grįžo namo pakeitęs išvaizdą ir sutrikusio proto ir (5) kad paskutinį kartą apie jį girdėjo kaip apie Hamburgo viešnamio šeimininko skundiką ar agentą to pajūrio kosmopolio dokų, kur nepaisoma įstatymų, teritorijoje. Pavyzdinis veikalas, aprašantis šio keistuolio gyvenimą, priklauso, be abejo, Hendersono plunksnai, tačiau verta studijuoti ir šiuos kūrinius: Bassetto „Prisiminimai" (VII dalis); H. Barge'o „Žmogus, kuris išplaukė: memuarai"; Peachcrofto „Mintys bibliotekoje" ir skyrius apie Hamburgą Goddardo „Didžiuosiuose miestuose".

kalta tobula jo dalių proporcija, nes jos jungėsi į neprilygstamo grakštumo ir elegancijos daiktą, peržengiantį visas įprastas dydžio ar realybės ribas ir egzistuojantį vien savo nepriekaištingų matmenų absoliutaus svarumo erdvėje. Nepaisant tvirto rėmo, jis atrodė neapsakomai moteriškas ir išrankus, pozuojantis čia kaip manekenas, o ne tingiai atsišliejęs į sieną lyg koks dykinėtojas ir besiilsintis nepriekaištingu tikslumu atsirėmęs tvarkingomis, nepriekaištingomis padangomis, dviem mažyčiais gryno sąlyčio su plokščiomis grindimis taškais. Nenumatytai švelniai – tiesiog jausmingai – perbraukiau ranka per balnelį. Neaišku kodėl, jis priminė man žmogaus veidą, bet ne todėl, kad buvo kaip nors panašus į jį savo pavidalu ar bruožais, o todėl, kad buvo kažkaip susijęs su jo faktūra ir buvo kažkaip nesuprantamai atpažįstamas pirštų galiukų. Oda buvo brandžiai patamsėjusi, tauriai sukietėjusi ir išraižyta ryškiomis bei mažiau pastebimomis raukšlėmis, kuriomis sunkių išmėginimų metai išvagojo mano veidą. Balnelis buvo švelnus, tačiau ramus ir narsus, nesudirgęs dėl savo įkalinimo, o vienintelė jį žyminti žymė liudijo vien gerbtiną kančią ir dorą pareigos atlikimą. Supratau, kad šis dviratis patinka man labiau už kurį kitą ir net už kai kuriuos dvikojus žmones. Man patiko jo nepretenzingas kompetentingumas, paklusnumas, paprastas jo ramios laikysenos orumas. Rodės, kad jis rymo po mano draugiškomis akimis kaip prijaukintas paukštis, kuris tuoj klusniai pritūps ir išskėtęs sparnus lauks glostančios rankos. Rodės, kad jo balnelis kviečiamai plečiasi tapdamas žavingiausia sėdyne, o abi vairo rankenos, gražiai ir gracingai skriedamos plasnojančiais sparnais, pakvietė mane laisvai ir džiugiai kelionei, lengviausiam dūmimui lydimam spėrių pažemės vėjų į saugius, tolimus prieg-

lobsčius, ausyse aidint priekinio rato dūzgesiui, akims aiškiai regint ištikimą ir nepriekaištingą jo sukimąsi, o puikiam, tvirtam užpakaliniam ratui nepastebimai darbščiai keliant dulkių debesėlius sausuose keliuose. Koks trokštamas buvo jo balnelis, kaip kerimai viliojo jo laibos, išsirietusios rankenos, kokia drąsinamai pajėgi buvo jo pompa, šiltai prisiglaudusi prie jo šlaunies!

Ūmai krūptelėjęs supratau, jog bendravau su šiuo keistu bendražygiu ir, be to, rezgiau su juo sąmokslą. Abu bijojome to paties seržanto, abu laukėme bausmės, gresiančios jam grįžus, abu galvojom, kad dabar yra paskutinė galimybė nuo jo pasprukti, ir abu žinojom, jog vieno viltis tegali išsipildyti per kitą, kad sėkmė įmanoma tik einant drauge, padedant vienas kitam su atjauta ir tylia meile.

Ilgas vakaras veržėsi į baraką pro langus gaubdamas paslaptimi viską, ištrindamas ribas tarp vieno ir kito daikto, pailgindamas grindis ir arba praretindamas orą, arba padidindamas mano ausies jautrumą, todėl pirmą kartą galėjau išgirsti iš virtuvės sklindantį pigaus laikrodžio dzingsėjimą.

Dabar jau mūšis bus baigtas. Martinas Finekeinas ir jo vienakojai vyrai klibikščiuos į kalvas aptemusiomis akimis ir sutrikusiomis smegenimis, plepėdami vienas kitam žodžius, kurių niekas nesupranta. Seržantas dabar nepermaldaujamai brausis per sutemas namo regzdamas galvoje tikrąją istoriją apie tai, ką veikė dieną, prieš mane pakardamas. Galbūt Makruskinas kol kas nesikiš ir lauks juodos nakties šalia kokios senos sienos su sumaigyta cigarete burnoje ir apklojęs savo dviratį šešiomis ar septyniomis milinėmis. Deputatai irgi grįš iš kur atėję vis stebėdamiesi, kodėl jiems užrišo akis, kad nematytų stebuklo, nuos-

tabios pergalės be mūšio, nieko, išskyrus pašėlusiai skambantį dviračio skambutį ir nuprotėjusių vyrų riksmus, beprotiškai aidinčius jų proto tamsybėse.

Po akimirkos bandžiau apčiuopti barako spyną vis dar rūpindamasis stropiu seržanto dviračiu. Buvom pervažiavę koridorių ir perskrodę virtuvę, nelyginant grakštūs baleto šokėjai, tyliai, greitai ir nepriekaištingai judėdami, kaip tikri savo slaptumo sąmokslininkai. Laukuose, kurie laukė lauke, kurį laiką stovėjome neapsisprendę, žiūrėdami į tirštėjančias sutemas ir tyrinėdami nuobodų tamsos vienodumą. Seržantas su Makruskinu buvo nuėję į kairę, ten, kur buvo kitas pasaulis, o kairėje slypėjo ir visi mano rūpesčiai. Išsivedžiau dviratį į vidurį kelio, ryžtingai pakreipiau jo ratą į dešinę ir puoliau ant jo balnelio vidurio, kai jis nekantriai truktelėjo po manimi sulaukęs savo akimirkos.

Kaip galėčiau perduoti savo nepaprasto patogumo pojūtį sėdint ant to dviračio, visišką susiliejimą su juo, malonius atsakus, kuriuos jis davė kiekviena savo dalele? Jaučiau, kad pažinojau jį daugelį metų ir kad jis mane irgi pažinojo, ir kad mudu puikiausiai suprantam vienas kitą. Jis judėjo po manimi guviai ir supratingai, greita, grakščia riedėsena, rasdamas lygius takus akmenuotuose keliuose, išmoningai siūbuodamas ir svyruodamas, kad prisitaikytų prie mano kintančios nuotaikos, ir net kantriai prisiderindamas prie mano nerangios kairiosios kojos mynimo. Atsidusau ir užguliau vairą laiminga širdimi skaičiuodamas medžius, atokiai stovinčius tamsiose pakelėse; kiekvienas jų man sakė, jog vis labiau tolstu nuo seržanto.

Rodės, kad pasirinkau neklaidingą kursą tarp dviejų žvarbaus vėjo srovių, kurios šaltai švilpė pro abi ausis vėdindamos

mano trumpas žandenas. Vakaro tyloje šėliojo ir kiti vėjai oš-dami medžiuose ir šiurendami lapus bei žolę, kad parodytų, jog tamsoje tebeveši ir žalumos pasaulis. Vanduo pakelės grio-vyje, visuomet slopinamas dienos triukšmo, dabar čiurleno savo slaptavietėse. Skraidantys vabalai pasitikdavo mane pla-čiais puslankiais ir ratais ir aklai sukdavosi atsimušę man į krūtinę; virš galvos girgėjo keliaujančios žąsys ir sunkūs paukš-čiai. Aukštai danguje regėjau neryškų žvaigždžių, tai šen, tai ten išnyrančių tarp debesų, piešinį. O jis visą laiką buvo po manimi nepriekaištingai riedėdamas pirmyn, liesdamas kelią lengviausiais prisilietimais, nepaslystantis, tiesus ir neklum-pantis, ir kiekvienas jo metalinis strypas buvo tarsi ietis, to-bulai nulieta angelų.

Dešiniosios nakties tirštėjimas sakė man, kad artėjam prie di-delio pakelės namo. Kai jį privažiavome ir beveik pralėkėme pro šalį, atpažinau, kad tai senojo Meizerso namas, esantis ne toliau, kaip už trijų mylių nuo manojo. Mano širdis ėmė džiaugsmingai daužytis krūtinėje. Greitai išvysiu savo senąjį bičiulį Divnį. Sto-vėsime bare gurkšnodami geltoną viskį, jis rūkys ir klausysis, o aš pasakosiu jam savo keistą istoriją. Jeigu jam bus sunku galuti-nai patikėti kuriais nors nutikimais, parodysiu seržanto dviratį. O jau kitą dieną vėl abu pradėsime ieškoti juodojo seifo.

Kažkoks smalsumas (o gal tai buvo saugumo jausmas, api-mantis leidžiantis nuo kalnelio namo) privertė mane liautis my-nus pedalus ir švelniai spustelėti karališką stabdžio rankenėlę. Ketinau tik atsigręžęs žvilgtelėti į didįjį namą, bet atsitiktinai pristabdžiau dviratį tiek, kad jis nevikriai sudrebėjo po manimi mandagiai mėgindamas riedėti toliau. Pajutęs, jog buvau nedė-mesingas, mikliai nušokau nuo balnelio, kad jam palengvėtų.

Paskui žengiau kelis žingsnius atgal apžiūrinėdamas namo kontūrus ir šalimais dunksančių medžių šešėlius. Vartai buvo atidaryti. Ta vieta rodėsi apleista, be jokių gyvybės ar gyvenimo ženklų, tušti mirusio žmogaus namai, skleidžiantys savąją neviltį į gaubiančios nakties tolumas. Medžiai suposi gedulingai, grakščiai. Mačiau, kaip blausiai spindi didelių, nereginčių langų stiklai, ir dar blausesnę gebenę, besidriekiančią prie kambario, kuriame sėdėdavo numirėlis. Apžiūrinėjau namą nuo viršaus iki apačios, laimingas, kad esu arti savųjų. Staiga mano protas suglumo ir sutriko. Miglotai prisiminiau matęs to numirėlio šmėklą, kai name ieškojau dėžutės. Atrodė, jog tai buvo seniai, ir tėra, be abejo, blogo sapno prisiminimas. Buvau nužudęs Meizersą kastuvu. Jis jau seniai gulėjo negyvas. Mano nuotykiai per daug prislėgė protą. Dabar jau aiškiai nė neprisiminiau, kas atsitiko per pastaràsias kelias dienas. Išskyrus tai, jog sprunku nuo dviejų milžiniškų policininkų ir nūnai esu netoli namų. Tada nieko daugiau ir nemėginau prisiminti.

Apsisukau važiuoti toliau, kai mane apėmė nuojauta, kad tą patį mirksnį, kai nusigręžiau, name įvyko permaina. Tas jausmas buvo toks keistas ir stingdantis, kad keletą sekundžių stovėjau ant kelio kaip įbestas, įsikibęs rankomis į dviračio rankenas, skausmingai dvejodamas, ar turėčiau atsigręžti ir žvilgtelėti, ar ryžtingai riedėti toliau. Manau, jog nutariau keliauti toliau ir žengiau kelis neryžtingus žingsnius į priekį, kai kažkas paveikė mano akis ir jas apgręžė taip, kad jos vėl ėmė žiūrėti į namą. Jos plačiai išsiplėtė iš nuostabos, ir man vėl išsprūdo nuostabos šūksnis. Viršutinio aukšto lange tvieskė ryški šviesa.

Valandėlę stovėjau žvelgdamas į ją lyg užkerėtas. Nebuvo jokios priežasties, kodėl namas negali būti gyvenamas, arba kodėl

negali pasirodyti šviesa, jokios priežasties, kodėl ta šviesa turėtų mane išgąsdinti. Rodės, jog tai paprasta geltona žibalinės lempos šviesa, – o aš buvau matęs daug keistesnių dalykų, ir daug keistesnių šviesų, pastarosiomis dienomis. Vis dėlto neįstengiau įtikinti savęs, kad mano akys regėjo kažką be galo neįprastą. Ta šviesa turėjo kažkokią ypatingą savybę, netikrą, paslaptingą, keliančią nerimą.

Tikriausiai stovėjau ten ilgai žiūrėdamas į šviesą ir čiupinėdamas raminančius rėmus dviračio, pasirengusio vežti mane, kur tik pasirinkčiau. Palengva pasisėmiau iš jo jėgų bei narsos, kaip ir iš minčių, slypinčių mano sąmonėje, – namų artumo, dar artesnio Kurahanų, Gilespių, Kevenų ir abiejų Murių artumo, ir ne toliau kaip per riksmo nuotolį esančios Džo Siderio, milžiniško kalvio, trobos. Gal tas, kuris turėjo šviesą, galėjo rasti ir juodąją dėžę ir dabar mielai atiduotų ją kiekvienam, kuris su tokiomis kančiomis kaip aš jos ieškojo. Gal būtų protinga pasibelsti ir pasižiūrėti.

Švelniai prišliejau dviratį prie vartų stulpo, išsitraukiau iš kišenės kažkokios vielos gabalą ir pririšau jį palaidai prie geležinių grotų, paskui per girgždantį žvyrą nervingai nužingsniavau prie sutemose skendinčio priebučio. Kol ieškojau durų, buvo tamsu, nors į akį durk, ir aš prisiminiau neįtikėtiną sienų storumą. Ir tik žengdamas koridoriumi supratau, kad durys buvo pusiau praviros, laisvai varstomos vėjo. Šiame atšiauriame name pajutau pereinantį per kūną šiurpulį ir pamaniau, kad verčiau jau grįšiu prie dviračio. Bet šito nepadariau. Suradau duris ir sugriebiau sustingusį metalinį plaktuką, o paskui triskart dusliai dunkstelėjau skleisdamas šį beldimą po visą namą ir po tamsų tuščią sodą. Man neatliepė joks garsas nei judesys, ir stovėjau

apsuptas tylos, klausydamasis savo širdies plakimo. Neišgirdau bilsnojimo kojos, skubančios leistis laiptais, neišvydau jokių durų, atveriančių šviesos šuorą. Dar kartą pasibeldžiau į tuščiavidures duris, neišgirdau jokio atsakymo ir vėl pamaniau, kad reikia grįžti pas savo draugą, vargstantį prie vartų. Bet ir vėl šito nepadariau. Nuslinkau toliau koridoriumi ieškodamas degtukų ir vieną uždegiau. Koridorius buvo tuščias, visos durys jame uždarytos; kampe vėjas buvo suvertęs į krūvą sausus lapus, o išilgai sienų driekėsi bjauraus įsiskverbusio lietaus dėmės. Tolimame gale įžvelgiau baltus, įvijus laiptus. Degtukas mano rankoje virptelėjo ir užgeso palikdamas mane ir vėl stovėti neapsisprendusį tamsoje, vėl vienišą su savo širdimi.

Galiausiai sukaupiau visą drąsą ir nutariau apieškoti viršutinį aukštą, baigti savo reikalus ir kuo greičiau grįžti prie dviračio. Uždegiau dar vieną degtuką, iškėliau aukštai virš galvos ir triukšmingai priėjęs prie laiptų užlipau lėtais, sunkiais žingsniais. Puikiai prisiminiau tą namą nuo nakties, kurią jame praleidau po to, kai ne vieną valandą ieškojau juodosios dėžės. Viršutinėje laiptų aikštelėje stabtelėjau, kad uždegčiau kitą degtuką, ir šūktelėjau norėdamas perspėti apie savo artėjimą ir pažadinti miegančius. Šūksnis, nuaidėjęs be atsako, dar labiau sustiprino many apleistumo ir vienišumo jausmą. Nuskubėjau pirmyn ir atidariau artimiausio kambario, kuriame, maniau, buvau miegojęs, duris. Blyksintis degtukas parodė man, kad jis tuščias ir seniai negyvenamas. Lova buvo niekuo neužklota, keturios kėdės riogsojo krūvoje, dvi kojom į viršų, kambario kampe, o tualetinis staliukas buvo uždengtas balta drobe. Užtrenkiau duris ir stabtelėjau užsidegti kitą degtuką, o kartu ištempęs ausis klausiausi, ar nėra ženklų, jog esu stebimas. Visiškai nieko neišgir-

dau. Tada patraukiau koridoriumi iki pat namo priekio atlapodamas kiekvieno kambario duris. Visi jie buvo tušti, apleisti, neapšviesti ir be jokių šviesos žymių. Baimindamasis sustoti, nuskubėjau į kitus kambarius, bet visi buvo vienodi, ir galiausiai, apimtas išgąsčio, nugarmėjau laiptais žemyn ir išpuoliau pro priekines duris. Čia sustojau kaip įbestas. Šviesa iš viršutinio lango tebesklido atstumdama tamsą. Langas rodėsi esąs namo centre. Ištiktas išgąsčio, apgaulės, šalčio ir blogos nuotaikos, nužingsniavau atgal į prieškambarį, užlipau laiptais ir peržvelgiau visus kambarius iki namo priekio, kur buvo durys. Buvau palikęs visas jas atlapas, kai užėjau pirmą sykį, tačiau nė iš vieno nesklido šviesa. Greitai perėjau koridoriumi norėdamas rasti įrodymų, kad jų niekas neuždarė. Jų durys tebežiojėjo neužvertos. Stovėjau nuščiuvęs tris ar keturias minutes, sulaikęs kvapą ir nė nekrustelėdamas, nes maniau, jog galbūt ta paslaptinga būtybė išsiduos ir pasirodys. Tačiau nieko neatsitiko, visiškai nieko.

Tada nuėjau į kambarį, kuris atrodė esąs arčiausiai namo centro, ir tamsoje prislinkau prie lango apčiuopdamas kliūtis ištiestomis rankomis. Tai, ką išvydau pro langą, privertė mane skausmingai krūptelėti. Šviesa sklido iš lango, esančio dešinėje, blausiai auksindama vakaro sutemas ir mirgėdama šalimais augančio medžio tamsiai žaliuose lapuose. Valandėlę stebėjau bejėgiškai atsirėmęs į sieną; paskui ėmiau sėlinti atbulas, neatitraukdamas akių nuo blankiai apšviestų medžių lapų, žengdamas ant pirštų galiukų ir be jokio garso. Greitai atsirėmiau nugara į galinę sieną stovėdamas per jardą nuo atvirų durų ir aiškiai teberegėjau blausią šviesą, krintančią ant medžio. Paskui kone vienu šuoliu puoliau į koridorių ir į gre-

timą kambarį. Šuoliuodamas sugaišau galbūt ne ilgiau kaip ketvirtį sekundės, bet aptikau tą kambarį dulkiną ir apleistą, be gyvybės ar šviesos žymių. Mano kaktą išpylė prakaitas, širdis garsiai tukseno, ir rodės, kad plikos medinės grindys tebeaidi nuo mano kojų sukelto triukšmo. Prisėlinau prie lango ir pažvelgiau į lauką. Geltona šviesa tebesiskverbė į orą ir tebeapšvietė to paties medžio lapus, bet dabar ji sklido iš kambario, iš kurio buvau ką tik išėjęs. Jutau, jog stoviu ne toliau nei trys jardai nuo neapsakomai nežmoniškos ir šėtoniškos jėgos, pasitelkiančios savuosius šviesos triukus, kad sugundytų mane dar siaubingesniems žygiams.

Lioviausi galvoti ir užvėriau protą bilstelėdamas, tarsi jis būtų dėžutė ar knyga. Galvoje brendo sumanymas, atrodantis kone beviltiškai keblus, greičiausiai neįvykdomas žmogiškomis pastangomis, tiesiog desperatiškas. Reikėjo tiesiog išeiti iš kambario, nulipti laiptais ir leistis laukan ant stambaus žvirgždėto žvyro, o paskui trumpu keliuku grįžti pas savo draugą dviratį. Pririštas prie vartų jis dabar rodės esąs be galo toli, tarytum kitame pasaulyje.

Įsitikinęs, kad man iškilusi kažkokio užpuolimo grėsmė ir kad gyvas nepasieksiu prieškambario durų, nuleidęs akis į pėdas, kad jos neišvystų jokios baisenybės, galinčios pasirodyti tamsoje, ir tvirtu žingsniu išėjęs iš kambario nužygiavau tamsiu koridoriumi. Laimingai nužengęs prie laiptų, pasiekiau prieškambarį, paskui duris ir netrukus atsidūriau ant žvyro jausdamas didelį palengvėjimą bei nuostabą. Priėjau prie vartų ir išėjau pro juos. Jis stovėjo ten, kur buvau palikęs, kantriai prigludęs prie akmeninio ramsčio; palietęs ranka, pajutau, jog virvelė dar palaida, tokia, kokia ir buvo. Godžiai paglosčiau jį ranko-

mis, žinodamas, jog jis tebėra mano bendrininkas sąmoksle, kaip laimingai pasiekti namus. Kažkokia nuojauta privertė mane vėl atsigręžti į paliktą namą. Šviesa ramiai tebedegė tame pačiame lange, nepaisant nieko, tarsi kambaryje kažkas gulėtų ir patenkintas skaitytų knygą. Jei būčiau davęs valią (ar būčiau galėjęs duoti) baimei ar protui, būčiau atsukęs nugarą šiam nelabam namui ir būčiau tučtuojau nuvažiavęs dviračiu prie manęs laukiančios sodybos, esančios už keturių kelio posūkių. Bet man nedavė ramybės ir kai kurios kitos mintys. Negalėjau atitraukti akių nuo apšviesto lango, ir galbūt tai neskatino manęs grįžti namo, neišgirdus jokių naujienų apie juodąją dėžę, kol kažkas dėjosi namuose, kur ji, kaip maniau, turėjo būti. Stovėjau tamsoje įsikibęs dviračio rankenų ir negalėjau atsikratyti baisaus sutrikimo. Nesugebėjau nuspręsti, ką geriau daryti.

Mintis šovė į galvą atsitiktinai. Kilnojau kojas, kaip kad dažnai darydavau norėdamas palengvinti sunkią kairės kojos dalią, kai staiga pastebėjau ant žemės šalia gulintį didelį akmenį. Pasilenkiau ir pakėliau. Jis buvo maždaug dviračio lempos dydžio, glotnus, apskritas ir lengvai lekiantis. Mano širdis ėmė vėl dunksėti vien pagalvojus apie tai, kad reikėtų sviesti jį į šviečiantį langą ir šitaip išprovokuoti atviriems veiksmams tą, kas slapstėsi name. Stovėdamas šalia dviračio, galėčiau greitai pasitraukti. Priremtas tokios minties supratau, jog negalėsiu nurimti, kol akmuo nenuskries; ramybė bus nepasiekiama, kol nepaaiškinamas langas neįgis aiškumo.

Palikau dviratį ir paėjėjau atgal keliuku dešine ranka svariai mojuodamas akmeniu. Sustojau po tuo langu žvelgdamas į šviesos pluoštą. Mačiau, kaip kažkoks didelis vabzdys nardo pro jį pirmyn ir atgal. Pajutau, kaip bloga nuojauta pakerta kojas ir

surakina visą kūną. Pažvelgiau į netoliese esantį priebutį, beveik tikėdamasis išvysti kokią klaikią šmėklą, stebinčią mane iš šešėlio. Nepamačiau nieko, išskyrus visiškos tamsos lopą. Tada ištiesęs ranką įsiūbavau akmenį ir stipriai sviedžiau jį aukštai į orą. Išgirdau garsiai dūžtant langą, duslius akmens, krintančio ir riedančio medinėmis grindimis, dunkstelėjimus, o kartu ir sudužusio stiklo, nukritusio prie mano kojų, žvangėjimą. Nieko nelaukęs apsigręžiau ir kaip galėdamas greičiau nudūmiau keliuku, kol pribėgau ir vėl prisiliečiau prie savo dviračio.

Kurį laiką nieko neįvyko. Praėjo tikriausiai keturios ar penkios sekundės, bet man rodės, jog praslinko nežinia kiek metų. Visa viršutinė lango stiklo pusė buvo išmušta, tik prie rėmų liko dantytos šukės; rodės, kad pro žiojėjančią skylę veržiasi dar ryškesnė šviesa. Staiga pasirodė šešėlis užstodamas šviesą visoje kairėje pusėje. Jis buvo toks fragmentiškas, kad negalėjau atpažinti nė vienos jo dalies, bet buvau įsitikinęs, jog tai šešėlis didžiulės ar antgamtinės būtybės, kuri nejudėdama stovėjo toje lango pusėje ir įdėmiai žvelgė į naktį, norėdama pamatyti, kas metė akmenį. Paskui jis dingo, priversdamas mane suprasti, kas atsitiko, ir siųsdamas man naują bei baisesnę siaubo bangą. Sukilęs jausmas, jog greitai dar kažkas atsitiks, įbaugino mane taip, jog bijojau krustelėti, kad neišsiduočiau, kur stoviu su dviračiu.

Tai, ko laukiau, netrukus ir atsitiko. Dar tebespoksojau į langą, kai išgirdau už nugaros tylius garsus. Neatsigręžiau. Greitai supratau, jog tai žingsniai, ir labai sunkaus žmogaus, kuris žengia pakelės žole stengdamasis slėpti savo artėjimą. Pamanęs, jog jis praeis pro šalį nepamatęs manęs tamsioje vartų ertmėje, bandžiau būti sustingęs labiau, negu man diktavo įprastas ne-

judrumas. Staiga žingsniai sukaukšėjo ant keliuko, arčiau kaip už šešių jardų, nuskardėjo man už nugaros ir tada liovėsi aidėję. Nejuokinga sakyti, jog mano širdis irgi kone liovėsi plakti. Kiekviena mano kūno dalis, esanti užnugaryje, – sprandas, ausys, stuburas ir galva, – susigūžė ir skausmingai sudrebėjo laukdama antgamtinės būtybės, kuri suduos neapsakomai žiaurų smūgį. Tada išgirdau žodžius:

– Nuostabus vakaras.

Apstulbęs atsisukau. Prieš mane, kone užstodamas naktį, stovėjo milžiniškas policininkas. Iš didžiulio ūgio buvo galima spręsti, kad tai policininkas, bet mačiau ir neaiškius jo sagų ženklus, žvelgiančius man į veidą ir juosiančius didžiulį jo krūtinės išlinkį. Jo veidą visiškai slėpė tamsa, ir man niekas nepaaiškėjo, išskyrus jo valdingą policininkystę, dominuojantį mėsingą užpakalį ir neabejotiną realybę. Jis taip stipriai slėgė mano sąmonę, kad daug sykių jaučiausi ne tiek išsigandęs, kiek nuolankus. Apžvelgiau jį neįdėmiai, ranka apčiuopdamas dviračio rėmus. Susirengiau pasmailinti liežuvį ir atsakyti į jo paslėpto veido draugiškus šnekos gumulus dusliu balsu.

– Ar negalėtumėt sekti paskui mane, kol mes pasikalbėsim asmeniškai, – tarė jis. – Kad ir kaip būtų, jūs neuždegėt dviračio lempos, ir aš galiu užsirašyti jūsų vardą bei adresą, kad ir kaip būtų.

Dar nebaigęs kalbėti jis tarsi karo laivas lėtai išplaukė į tamsą svariai linguodamas visu kūnu, kaip buvo ir atėjęs. Pajutau, kad mano kojos besąlygiškai jam paklūsta žengdamos šešis žingsnius vietoj jo dviejų keliu, grąžinančiu prie namo. Kai jau buvom praeiną pro šalį, jis staiga pasisukęs nėrė pro tarpą gyvatvorėje, leidosi į krūmynus ir pro tamsių, grėsmingų medžių

kamienus slėpiningu skubumu nuvedė mane palei namo frontoną, kur šakos ir išsikeroję ūgliai užpildė tamsą ir supo mane iš abiejų pusių primindami man kelionę į seržanto Plako požeminį dangų. Būdamas su šiuo žmogumi, baigiau stebėtis ar net galvoti. Žiūrėjau į siūbuojančią jo sėdynę priekyje tirštėjančioje tamsoje ir skubėjau paskui ją kaip įmanydamas. Jis nieko nesakė ir neparodė jokio garso, išskyrus nosies šnarpštimą kvėpuojant ir batų braukimą per žole apžėlusią žemę tyliai ir ritmiškai, tarsi gerai išgaląstas dalgis, guldantis pievą pradalgėmis.

Paskui jis ūmai pasisuko namo link ir patraukė prie langelio, kuris man pasirodė neįprastai žemas ir esantis per arti žemės. Nukreipė į jį žibintą ir parodė man pro savo temdantį liemenį keturis gabalus nešvaraus stiklo, kurį įrėmino du rėmai. Kai jis ištiesė ranką, pamaniau, jog nori pakelti apatinį rėmą, tačiau jis atidarė visą langą, kybantį ant paslėptų vyrių, tarsi tai būtų durys. Paskui palenkė galvą, užgesinio žibintą ir ėmė savo didžiuliu kūnu spraustis pro mažytę angą. Nežinau, kaip jam pavyko tai, kas atrodė visiškai neįmanoma. Bet jis šitai padarė greitai, be jokio garso, išskyrus garsesnį šnopavimą ir bato, įsispraudusio kažkokiame kampe, girgždesį. Paskui atkreipė žibinto šviesą į mane, kad parodytų kelią likdamas nepastebėtas, išskyrus pėdas ir mėlynų tarnybinių kelnių kelius. Kai įlindau, jis atsirėmė alkūne, uždarė langelį ir patraukė priekin pasišviesdamas žibintu.

Vietos, kurioje atsiradau, matmenys buvo patys neįprasčiausi. Lubos atrodė nepaprastai aukštos, o grindys tokios siauros, kad nebūčiau galėjęs prastumti to policininko net ir norėdamas. Jis atidarė aukštas duris ir labai nevikriai, vos ne šonu žengdamas, nuvedė mane į dar siauresnį koridorių. Įėję

pro dar aukštesnes duris ėmėm kopti neįtikėtinai kvadratiniais laiptais. Atrodė, jog kiekviena pakopa yra pėdos gylio, pėdos aukščio ir pėdos pločio. Policininkas lipo visai pasisukęs šonu, tarytum krabas, tebeatsukęs veidą į kelią rodantį žibintą. Laiptų viršuje įėjome pro dar vienas duris, ir aš atsidūriau labai keistame kambaryje. Jis buvo kiek platesnis už kitas vietas, o viduryje stovėjo stalas, kokios pėdos pločio, dviejų jardų ilgio ir dviem metalinėmis kojomis pritvirtintas prie grindų. Ant jo stovėjo žibalinė lempa, plunksnų ir rašalų rinkinys, daug mažų dėžučių, kartotekos spinta ir aukšta valdiškų klijų vaza. Nebuvo jokių kėdžių, bet visur apie sienas buvo nišos, kur galėjo sėdėti žmonės. Ant pačių sienų buvo prisegiota galybė plakatų ir skelbimų, apie bulius bei šunis, avių dezinfekavimą ir mokyklos lankymą, be to, šaunamųjų ginklų įstatymas. Policininko, kuris vis dar atsukęs nugarą darė įrašą tvarkaraštyje ant sienos, figūra neleido man suabejoti, kad stoviu mažytėje policijos nuovadoje. Dar kartą apsidairiau, su nuostaba aprėpdamas viską žvilgsniu. Tada pamačiau, kad giliai kairėje sienoje yra langas, o pro žiojėjančią skylę apačioje pučia šaltas vėjelis. Priėjau ir pažvelgiau pro jį. Blausi lempos šviesa krito ant to paties medžio lapijos, ir aš supratau, jog stoviu ne Meizerso name, o tarp jo sienų. Vėl sušukau iš nuostabos, atsirėmiau į stalą ir nusilpęs pažiūrėjau į policininko nugarą. Jis rūpestingai sausino skaičius, kuriuos buvo parašęs popieriuje ant sienos. Paskui atsigręžė ir padėjo plunksną ant stalo. Greitai nusvirduliavau prie vienos nišos ir klestelėjau jausdamasis visiškai išsekęs; mano akys buvo tarsi prilipusios prie jo veido, o burna džiūvo lyg lietaus lašas ant įkaitusio šaligatvio. Kelis kartus bandžiau prabilti, bet iš pra-

džių liežuvis manęs neklausė. Galiausiai išmikčiojau mintį, deginančią man smegenis:

– Maniau, kad jūs miręs!

Didžiulis, storas, uniformuotas kūnas nepriminė man nieko iš pažįstamų, bet jo veidas buvo senojo *Meizerso* veidas. Jis nebuvo toks, kokį prisiminiau matęs paskutinį kartą, miegodamas ar kitaip, mirtinai išbalęs ir sustingęs; dabar jis buvo raudonas ir riebus, tarsi į jį būtų priplūdę galonai karšto tiršto kraujo. Skruostai buvo išipūtę lyg du rausvi rutuliukai, su šen bei ten ryškėjančiomis purpurinėmis dėmėmis. Akys buvo kupinos nenatūralios gyvybės ir lempos šviesoje spindėjo lyg du karoliukai. Atsakė jis man Meizerso balsu.

– Malonu tai girdėti, – tarė jis, – tačiau nesvarbu, nes aš tą patį maniau apie jus. Nesuprantu, iš kur jūsų nelauktas kūniškumas po ryto ant ešafoto.

– Aš pasprukau, – sumikčiojau.

Jis ilgai ir įdėmiai žvelgė į mane.

– Ar jūs įsitikinęs? – paklausė.

Ar aš įsitikinęs? Staiga pasijutau baisiai blogai, tarsi pasaulio sukimasis dangaus skliaute būtų pirmą sykį susukęs man pilvą ir sutraukęs jį visą į rūgščią varškę. Mano galūnės nugeibo ir bejėgiškai karojo aplink mane. Abi akys plazdėjo akiduobėse lyg paukščio sparnai, o galvoje tvinkčiojo, ir ji išsipūsdavo tarsi šlapimo pūslė sulig kiekvienu kraujo plūstelėjimu. Vėl išgirdau policininko balsą, besikreipiantį į mane iš didelio nuotolio.

– Aš esu policininkas Foksas, – tarė jis, – o čia mano privati policijos nuovada, ir norėčiau išgirsti jūsų nuomonę apie ją, kadangi labai stengiausi, kad ji blizgėte blizgėtų.

Pajutau, kad mano smegenys narsiai kovoja svirduliuodamos

ir klupdamos, tačiau nenorėdamos pasiduoti. Žinojau, kad jei bent vieną akimirką prarasiu sąmonę, mirsiu. Žinojau, kad niekada daugiau nenubusiu ir kad negalėsiu tikėtis suprasti iš naujo tą baisią padėtį, kurioje atsidūriau, jei leisiu nutrūkti šitos kraupios dienos įvykių grandinei. Žinojau, kad jis ne Foksas, o Meizersas. Žinojau, kad Meizersas miręs. Žinojau, kad teks su juo šnekėtis, apsimetant, jog viskas normalu, ir gal bandyti paskutinį kartą pabėgti ir gyvam nusigauti iki dviračio. Būčiau atidavęs viską, ką turėjau pasaulyje, ir visus jo seifus, kad bent akimirką galėčiau pažvelgti į tvirtą Džono Divnio veidą.

– Čia puiki nuovada, – sumurmėjau, – bet kodėl ji yra tarp kito namo sienų?

– Tai labai paprasta mįslė. Esu tikras, jūs žinot atsakymą.

– Nežinau.

– Šiaip ar taip, tai elementari mįslė. Šitaip sutaupom mokesčius, nes jeigu ji būtų pastatyta kaip kiti barakai, už ją reikėtų mokėti kaip už atskirą paveldimą turtą, ir jūs sprogtumėt iš nuostabos sužinoję, kokie mokesčiai šiemet.

– Kokie?

– Šešiolika ir aštuoni pensai iš kiekvieno svaro, su trim pensais iš svaro už bjaurų, geltoną vandenį, kurio aš nevartočiau, ir keturi pensai, jums leidus, už techninį švietimą. Ar reikia stebėtis, kad mūsų šalis stojasi piestu, kadangi ūkininkai prarado ūkiškumo jausmą ir iš dešimties nėra nė vieno su sutvarkytais buliaus popieriais? Turiu aštuoniolika šaukimų į teismą kaip tik dėl to, ir kitame posėdyje bus paskirtos žvėriškos baudos. Kodėl jūsų dviratis buvo be lemputės, didelės ar mažos?

– Ją pavogė.

– Pavogė? Taip ir maniau. Šiandien tai trečia vagystė, o pastarąjį šeštadienį dingo keturios pompos. Yra žmonių, kurie pavogtų balnelį iš po jūsų, jei galvotų, kad nepastebėsite; laimė, kad negalima nusmaukti padangų neišrinkus rato. Luktelėkit, kol užrašysiu jūsų parodymus. Apibūdinkit man tą daiktą, sakykit viską nieko nepraleisdamas, kadangi tai, kas jums atrodo nesvarbu, gali būti nuostabus įkaltis patyrusiam tardytojui.

Man ėmė mausti širdį, bet neilgas pokalbis sustiprino mane ir pasijutau pakankamai atsigavęs, kad pradėčiau domėtis klausimu, kaip išsidanginti iš šių baisių namų. Policininkas atvertė storą sąskaitų knygą, atrodančią tarsi ilgesnės knygos pusė; pastaroji buvo perpjauta į dvi dalis, kad tilptų ant siauro stalo. Jis išklausinėjo mane apie lempą ir labai kruopščiai užsirašė atsakymus į knygą garsiai skrebendamas plunksna ir sunkiai alsuodamas per nosį, o kartais, kai kuri nors garsyno raidė sukeldavo jam ypatingų sunkumų, sulaikydamas kvapą. Kol jis užsimiršęs rašė savo rašto darbą, atidžiai jį stebėjau. Tai buvo, be jokios abejonės, senojo Meizerso veidas, bet dabar jis atrodė naiviai vaikiškas, tarsi ilgo gyvenimo įrėžtos raukšlės, ganėtinai pastebimos pirmą sykį, kai jį pamačiau, buvo ūmai išsilyginusios ir beveik nusitrynusios, veikiamos kažkokio gėrybinio poveikio. Dabar jis atrodė toks nekaltas bei geraširdis ir taip nelengvai rašė paprastus žodžius, kad mano širdyje vėl švystelėjo viltis. Šaltai vertinant, jis nepriminė labai grėsmingo priešo. Gal aš sapnavau ar buvau pakliuvęs į kažkokios klaikios haliucinacijos gniaužtus. Buvo daug dalykų, kurių nesupratau ir turbūt nesuprasiu niekad, iki pat mirties valandos, – senojo Meizerso, kurį, kaip maniau, palaidojau lauke, veidas styrantis ant tokio didelio ir storo kūno, juokinga policijos nuovada, įsikūrusi tarp kito namo sie-

nų, kiti du pabaisos policininkai, nuo kurių buvau pasprukęs. Tačiau vis dėlto buvau netoli savo namų, ir dviratis laukė prie vartų, kad mane ten nuvežtų. Ar šis žmogus bandys mane sustabdyti, jei pasakysiu, jog važiuoju namo? Ar jis ką nors žino apie juodąją dėžę?

Buvo rūpestingai nusausinęs savo raštus ir perdavė man knygą, kad pasirašyčiau, labai mandagiai įteikdamas plunksną, kurią laikė už rankenėlės. Buvo prirašęs du puslapius didelėmis vaikiškomis raidėmis. Pamaniau, jog geriau nekelti klausimo apie savo vardą ir skubiai suraičiau keblų parašą po tvirtinimu, o paskui užverčiau knygą ir grąžinau ją. Tada kuo abejingiau tariau:

– Manau, jau eisiu.

Jis linktelėjo apgailestaudamas dėl mano sprendimo.

– Gailiuosi, kad negaliu jums nieko pasiūlyti, nes dabar šalta naktis – kad tik jums nepakenktų.

Mano jėga ir drąsa palengva grįžo į kūną, o išgirdęs šiuos žodžius pasijutau kone vėl visiškai stiprus. Buvo apie ką pamąstyti, bet visai nenorėjau apie tai galvoti, kol nepasijusiu saugus savo paties namuose. Skubėsiu namo kuo greičiau, pakeliui nesidairydamas nei į dešinę, nei į kairę. Ryžtingai atsistojau.

– Prieš išeidamas, – tariau, – norėčiau pasiteirauti jūsų vieno dalyko. Iš manęs pavogė juodą seifą, ir aš ieškau jo jau kelias dienas. Ar jūs kartais neturite apie jį žinių?

Tą pačią akimirką ėmiau gailėtis tai pasakęs, nes jei čia iš tikro Meizersas, stebuklingai prisikėlęs iš numirusių, jis gali susieti mane su apiplėšimu bei žmogžudyste ir kaip nors baisiai atkeršyti. Bet policininkas tik šyptelėjo, ir jo veide pasirodė daug žinančio žmogaus išraiška. Jis atsisėdo ant siauro

stalo krašto ir ėmė barbenti į jį nagais. Paskui pažvelgė man į akis. Tai jis padarė pirmą kartą, ir aš pasijutau apakintas, tarsi netyčia pažiūrėjęs į saulę.

– Ar mėgstat žemuogių uogienę?

Jo kvailas klausimas buvo toks netikėtas, kad aš linktelėjau ir spoksojau į jį apstulbęs. Jis dar plačiau nusišypsojo.

– Na, jei turėtumėt čia tą dėžutę, – tarė, – galėtumėt gauti kibirą žemuogių uogienės pasisaldinti arbatai, o jei to neužtektų, galėtumėt gauti jos pilną vonią, į kurią atsigultumėt visas išsitiesęs, o jei to būtų negana, galėtumėt padengti dešimt akrų žemės iki pažastų. Ką manot apie tai?

– Nežinau, ką ir galvoti, – sumurmėjau. – Nesuprantu, apie ką kalbat.

– Pasakysiu kitaip, – tarė jis geraširdiškai. – Galėtumėt turėti visą namą, prigrūstą žemuogių uogienės, ir kiekvienas kambarys būtų toks kupinas, kad negalėtumėt atidaryti durų.

Tegalėjau papurtyti galvą. Vėl sunerimau.

– Man nereikia visos tos uogienės, – tariau sutrikęs.

Policininkas atsiduso tarsi labai norėdamas perteikti man savo mąstymo kryptį. Paskui jo veido išraiška surimtėjo.

– Sakykit man vieną dalyką, ir nieko daugiau, – iškilmingai pareiškė jis. – Kai tuomet ėjote su Plaku ir Makruskinu į miškus, kaip asmeniškai reagavote į tai, ką pamatėt? Ar jums pasirodė, kad viskas ten buvo ne visai įprasta?

Krūptelėjau paminėjus kitus policininkus ir pajutau dar vieną rimtą pavojų. Turėčiau būti nepaprastai apdairus. Nesuprantu, iš kur jis sužinojo, kas atsitiko man pakliuvus į Plako ir Makruskino pinkles, tačiau pasakiau, jog požemio rojus man per daug mįslingas ir kad net menkiausias įvykis ten buvo ste-

buklas. Net ir dabar, prisiminęs, ką ten mačiau, dar sykį klausiau save, ar nesapnavau. Atrodė, jog policininkas patenkintas mano akivaizdžia nuostaba. Jis ramiai šypsojosi, labiau sau negu man.

– Kaip ir viskas, kuo sunku patikėt ir ką nelengva suprasti, – galiausiai prabilo jis, – tai yra labai paprasta, ir net nemokytas kaimo vaikas galėtų viską išnarplioti. Gaila, jog nepagalvojot apie žemuogių uogienę būdamas ten, nes būtumėt galėjęs gauti nemokamai visą statinę, puikios ir pritrenkiančios kokybės, iš gryniausių uogų sulčių ir beveik be konservantų.

– Tai neatrodė paprasta – visa, ką mačiau.

– Manėt, jog tai magija, ką kalbėti apie nė kiek ne prastesnius išsidirbinėjimus?

– Taip.

– Bet viską galima paaiškinti, tai buvo labai paprasta, ir kai papasakosiu, kas ten dėjosi, apstulbsite.

Nepaisant pavojingos situacijos, jo žodžiai pakurstė mano smalsumą. Pamaniau, jog šis pokalbis apie keistąją požemio sritį su durimis ir laidais patvirtina, kad ji tikrai yra, kad aš išties ten buvau ir kad mano prisiminimai nėra sapno įspūdžiai, – nebent aš tebebūčiau apniktas to paties košmaro. Jo pasiūlymas paaiškinti šimtus stebuklų vienu paprastu sakiniu buvo labai gundantis. Vien ta žinia atlygintų man už visą nesmagumą, kurį jaučiau bendraudamas su juo. Juo greičiau baigtųsi pokalbis, juo greičiau galėčiau bandyti pasprukti.

– Tai kaip ten viskas padaroma? – paklausiau.

Seržantas, žiūrėdamas į mano suglumusį veidą, plačiai nusišypsojo. Pasijutau lyg vaikas, kuris teiraujasi to, kas savaime suprantama.

– Dėžutė, – tarė jis.

– Dėžutė? Mano dėžutė?

– Žinoma. Ta dėžutė viską ir daro. Juokingi tie Plakas ir Makruskinas, turėtų būti lyg ir protingesni.

– Ar jūs radot tą dėžutę?

– Ji buvo rasta, ir aš tapau vieninteliu jos savininku pagal 87-ųjų metų įstatymo 16-ąjį skirsnį, papildytą ir pataisytą. Laukiau, kad kreipsitės dėl jos, nes, remdamasis asmeniniais ir oficialiais tyrimais, žinojau, jog būtent jūs esate asmuo, ją praradęs, bet jums ilgai delsiant mano kantrybė trūko, ir šiandien pasiunčiau ją į jūsų namus greituoju dviračiu, išvysite ją iškart grįžęs. Jums labai pasisekė, kad ją turit, nes nėra vertingesnio daikto visame pasaulyje, ir tai užburtas daiktas, nes dirba neapsakomai sklandžiai. Pasvėriau ją ir pamačiau, jog sveria daugiau nei keturias uncijas, ganėtinai, kad galėtumėt gauti didelį turtą, ar bet ką įsivaizduojamą.

– Keturios uncijos ko?

– Omniumo. Jūs tikriausiai žinot, kas buvo jūsų dėžutėj?

– Žinoma, – išstenėjau, – bet nepamaniau, kad ten keturios uncijos.

– Keturi kablelis vienas ir du, pagal pašto svarstykles. Ir šitaip aš pasišaipiau iš Plako ir Makruskino; jūs nusišypsotumėt pamanęs apie tai. Jiems tekdavo bėgti ir dirbti kaip arkliams kiekvieną kartą, kai aš perstumdavau parodymus aukščiau kritinio taško.

Jis tyliai sukikeno galvodamas apie savo kolegas, kuriems teko sunkus triūsas, ir pažvelgė į mane norėdamas pamatyti, kaip mane paveikė šis paprastas paaiškinimas. Vėl nugrimzdau į krėslą visiškai apstulbintas, bet sugebėjau blankiai nusišypsoti, kad išsklaidyčiau įtarimus, jog nežinojau, kas buvo dėžutėje.

Jei patikėčiau juo, jis sėdėjo šiame kambaryje, valdydamas šios neapsakomos materijos uncijas, ramiai vadeliodamas sudėtingą ir negirdėtą mechanizmą, kuriuo galėtų apgauti kitus policininkus drastiškai painiodamas laiką, kad jie manytų, jog gyvena savo magišką gyvenimą metų metais šiurpindami, siaubdami ir kerėdami visas apylinkes. Mane apstulbino ir nustebino jo kuklios pretenzijos, apie kurias jis pareiškė taip linksmai. Sunku buvo tuo patikėti, bet tai buvo vienintelis būdas paaiškinti baisius prisiminimus, knibždančius mano galvoje. Vėl ėmiau bijoti policininko, bet kartu mane užplūdo pašėlęs susijaudinimas, pagalvojus, kad ši dėžutė ir viskas, kas joje yra, šią akimirką guli ant mano virtuvės stalo. Ką darys Divnis? Ar supyks neradęs pinigų ir palaikęs šį baisų omniumą purvo gabalu neišmes jo ant mėšlo krūvos? Į mano sąmonę plūstelėjo sunkiai nusakomi spėliojimai, fantastiški nuogąstavimai ir viltys, neįžvelgiami įgeidžiai, svaiginanti kūrimų, permainų, griovimų ir dieviškų įsikišimų nuojauta. Sėdėdamas namie su savo omniumo dėžute galėčiau daryti bet ką, išvysti bet ką ir sužinoti bet ką, be jokių ribų, išskyrus mano vaizduotės galias. Galėčiau, kaip noriu, sunaikinti, pakeisti ir patobulinti visatą. Galėčiau atsikratyti Džono Divnio, ne brutaliai, o duodamas jam kelionei dešimt milijonų svarų. Galėčiau parašyti neįtikimiausius de Selbio kūrinių komentarus ir išleisti juos neįsivaizduojamai brangiai ir patvariai įrištus. Mano ūkyje vešėtų niekad nematyti ir negirdėti vaisiai bei javai, nes žemė virstų neįsivaizduojamai derlinga trėšiant ją neprilygstamomis dirbtinėmis trąšomis. Ant mano kairės šlaunies magiškai atsirastų raumenų ir kaulo koja, dar stipresnė už geležinę. Pataisyčiau orą taip, kad visada būtų saulėta, rami diena, o naktimis lynotų lengvas lietutis, apiplau-

nantis pasaulį, atgaivinantis jį ir paverčiantis patrauklesniu žvilgsniui. Kiekvienam neturtingam pasaulio juodadarbiui dovanočiau dviratį, pagaminą iš aukso, ir visi turėtų balnelį, padarytą iš kol kas neišrastos medžiagos, bet minkštesnės už minkščiausią minkštumą, ir pasirūpinčiau, kad kiekvienam keliaujančiam į nugarą pūstų švelnus vėjelis net ir tada, kai du eitų priešinga kryptimi tuo pačiu keliu. Mano kiaulė paršiuotųsi dukart per dieną ir tuoj pat pasirodytų koks nors žmogus, siūlantis dešimt milijonų svarų už kiekvieną paršiuką, kol netrukus atvyktų jo varžovas, siūlantis dvidešimt milijonų. Mano smuklės statinės bei buteliai būtų visada kupini bei neišsemiami, kad ir kiek iš jų būtų išgerta. Atgaivinčiau patį de Selbį, kad jis pasikalbėtų su manimi nakčia ir patartų, kaip man geriau pasielgti. Kiekvieną antradienį pasiverščiau nematomu.

– Nepatikėtumėt, koks jis pravartus, – tarė policininkas įsibraudamas į mano mintis, – nuostabiai tinka valyti purvinas blauzdines žiemą.

– O kodėl nepanaudojus to, kad išvis neišsipurvintum blauzdinių? – susijaudinęs paklausiau. Policininkas susižavėjęs išplėtė akis.

– Velniai rautų, niekad apie tai nepagalvojau, – tarė jis. – Jūs labai intelektualus, o aš tesu mulkis.

– O kodėl nepanaudojus jo, – kone surikau, – kad purvo išvis nebūtų, niekur ir niekada?

Jis nuleido akis ir atrodė labai nelaimingas.

– Aš esu mulkių pasaulio čempionas, – sumurmėjo.

Nejučiom nusišypsojau jausdamas jam tam tikrą pasigailėjimą. Buvo aišku, kad jis ne iš tų žmonių, kuriems galima patikėti juodosios dėžutės turinį. Kvailokas jo požeminis išradimas

buvo produktas proto, pasirinkusio penu nuotykių knygeles mažiems berniukams, knygeles, kur visi fantazijos vaisiai buvo mechaniški ir mirtini, o vienintelis jų tikslas buvo ką nors nužudyti pačiu įmantriausiu įsivaizduojamu būdu. Man pavyko, jog gyvas pasprukau iš absurdiškų jo rūsių. Tučtuojau prisiminiau, kad turiu tam tikrų sąskaitų su policininku Makruskinu ir seržantu Plaku. Ne šių ponų kaltė, kad aš nekybojau ant kartuvių ir kad man buvo sutrukdyta kada nors atgauti juodąją dėžutę. Gyvybę man išgelbėjo prieš mane sėdintis policininkas, tikriausiai atsitiktinai, kai nutarė skubiai perjungti svirtį į aliarmo padėtį. Jo nuopelnai negali būti neatlyginti. Tikriausiai paskirsiu jam dešimt milijonų svarų, kai tik rasiu laiko atsidėti šiems dalykams. Jis atrodė panašesnis veikiau į kvailį negu į niekšą. Bet Makruskinas ir Plakas priklausė kitai klasei. Tikriausiai man pavyktų sutaupyti laiko ir pastangų taip pertvarkius požemio mechanizmus, kad jie abu patirtų ganėtiną galybę rūpesčių, pavojų, baimių, nuovargio bei nepatogumų ir prakeiktų tą dieną, kai pradėjo man grasinti. Visus kambarėlius galima pakeisti taip, kad juose būtų ne dviračiai, viskis ir degtukai, o pūvančios atmatos, nepakeliama smarvė, žadą užimančios gliaumės, gumulai gleivėtų, gličių gyvačių, kurių kiekviena gelia mirtinai ir skleidžia dvoką iš žabtų, milijonai ligotų, šleikščių pabaisų, draskančių nagais vidines krosnių spynas, kad atidariusios duris paspruktų žiurkės su ragais, vaikščiojančios aukštielninkos lubų vamzdžiais ir braukiančios raupsuotomis uodegomis policininkams per galvas, kas valandą kylantys nepaprastai pavojingi prietaisų rodmenys...

– Bet jis labai praverčia verdant kiaušinius, – vėl prabilo po-

licininkas, – jei mėgsti minkštus, jis išverda minkštai, o kietieji yra kieti kaip geležiniai.

– Ko gero, jau eisiu namo, – tvirtai tariau žiūrėdamas į jį kone nuožmiu žvilgsniu. Atsistojau. Jis tik linktelėjo, išsitraukė žibintą ir nukėlė koją nuo stalo.

– Nemanau, kad ne visai išviręs kiaušinis skanus, – pastebėjo jis, – be to, jis labai kenkia, kai kankina rėmuo ar nevirškinimas, o vakar aš pirmąsyk gyvenime suvalgiau teisingai išvirtą kiaušinį.

Jis nuvedė mane prie aukštų siaurų durų, atidarė jas ir ėmė leistis tamsiais laiptais pasišviesdamas žibintu ir paslaugiai atkišdamas jį man, kad parodytų pakopas. Lipome lėtai ir nebyliai; kartais jis suskersuodavo ir patrindavo labiausiai pūpsančias savo uniformos dalis į sieną. Kai priėjome langą, atidarė jį ir pirmas žengė į krūmus prilaikydamas atvirą, kol aš išsiropščiau ir atsidūriau šalia jo. Tada ilgais, švytuojančiais žingsniais patraukė su žibintu priekyje manęs per ilgą žolę ir atžalyną netardamas nė žodžio, kol pasiekėme spragą gyvatvorėje ir vėl pajutome po kojomis kietą kelkraštį. Tada vėl prabilo. Jo balso tonas buvo neįprastai drovus, kone atsiprašantis.

– Norėčiau jums dar šį tą pasakyti, – tarė jis, – ir man beveik gėda apie tai šnekėti, nes tai principo klausimas, o man nepatinka piktnaudžiauti savo teisėmis, kitaip kas liktų iš pasaulio?

Pajutau tamsoje jo neprimygtinį klausiamą žvilgsnį. Buvau suglumęs ir kiek sunerimęs. Nujaučiau, kad jis atskleis dar vieną stulbinančią tiesą.

– Kas tai? – paklausiau.

– Tai susiję su mano mažąja nuovada, – suvapeno jis.

– Taip?

– Visą laiką gėdijausi gyventi tokiame skurde ir išdrįsau išklijuoti ją tapetais tuo metu, kai kietai viriau kiaušinį. Dabar ji labai daili, ir viliuosi, kad jūs, ar kas tai būtų, nepasipiktinot ja ir niekaip nenukentėjot.

Slapčia nusišypsojau pajutęs palengvėjimą ir pasakiau, kad jis labai malonus.

– Tai buvo kankinanti pagunda, – toliau kalbėjo jis, norėdamas pateikti tvirtesnius argumentus, – nebūtinai reikėjo nuplėšti nuo sienų raštelius, nes apmušalai palindo po jais, o šiaip jau niekas to ir nepastebėtų.

– Tvarkoj, – tariau. – Labos nakties ir ačiū jums.

– Labanakt, – tarė jis pridėdamas ranką prie kepurės, – ir galit būti tikras, kad surasiu pavogtą lemputę, nes dabar jos kainuoja šilingą ir šešis pensus, ir reikia būti pinigų maišu, kad galėtum nuolat jas pirkti.

Žiūrėjau, kaip jis braunasi pro gyvatvorę ir vėl neria į medžių bei krūmų tankmę. Greitai jo žibinto šviesa virto tik blykstelėjimais tarp kamienų, o galiausiai visiškai išnyko. Vėl atsidūriau vienas ant kelio. Nebuvo girdėti jokio garso, išskyrus ilgesingą medžių šnarėjimą nakties tyloje. Atsidusau su palengvėjimu ir grįžau prie vartų pasiimti dviračio.

DVYLIKTAS SKYRIUS

Rodės, kad naktis įpusėjo, ir tamsa dabar buvo daug tamsesnė nei anksčiau. Mano protą drebino miglotos, toliaregės mintys, bet aš nesvyruodamas jas slopinau ir nusprendžiau apsiriboti vienu – surasti dviratį ir važiuoti namo.

Priėjau vartų ertmę ir ėmiau atsargiai mindžikuoti tiesdamas rankas į juodą tamsą ir stengdamasis sugrabalioti raminantį savojo bendro rėmą. Kaskart pajudėjęs ir siektelėjęs arba nieko neaptikdavau, arba mano ranka atsiremdavo į grubaus granito sieną. Man kilo nemalonus įtarimas, jog dviračio nebėra. Pradėjau ieškoti sparčiau ir įnirtingiau apčiuopdamas rankomis – o tuo neabejojau – visą vartų angos pusapskritimį. Jo ten nebuvo. Negalėjau įsivaizduoti, kad jį pavogė, nes jeigu kas ir būtų praėjęs pro šalį taip siaubingai vėlai, kai tamsu, nors į akį durk, nebūtų jo pastebėjęs. Šitaip stovint, man vėl atsitiko neįtikėtinas dalykas. Kažkas švelniai įslydo man į ranką. Įslydo rankena – *jo* rankena. Man pasirodė, kad ji išniro iš tamsos tarsi vaikas, ištiesęs ranką vedliui. Buvau apstulbęs, tačiau vėliau aiškiai nesupratau, ar tas daiktas tikrai įsispraudė į mano ranką, ar pati ranka automatiškai apčiuopinėjo, kol aš buvau paskendęs mintyse ir suradau vairą be jokių neįprastų veiksnių pagalbos ar įsikiši-

mo. Bet kada kitu metu būčiau stebėjęsis apmąstydamas šį keistą įvykį, tačiau dabar nuslopinau visas mintis apie jį, perbraukiau rankomis likusią dviračio dalį ir supratau, kad jis negražiai atsirėmęs į sieną, o virvė laisvai tabaluoja nuo rėmo. Kai ją pririšau, jis nesirėmė į sieną.

Mano akys prisitaikė prie tamsumos, ir dabar galėjau aiškiai matyti balkšvą kelią, kurį iš abiejų pusių juosė beformiai grioviai. Nusivedžiau dviratį į kelio vidurį, ėmiau atsargiai lipti, permečiau koją ir nejučiomis įsitaisiau ant balnelio. Iš karto pajutau, kad jis teikia man tam tikrą paguodą, labai raminančią ir mažinančią įtampą relaksaciją, po visų mažosios policijos nuovados nemalonumų. Vėl pajutau, kaip grįžta proto ir kūno ramybė, kaip dingsta širdį slėgę sunkumai. Žinojau, kad niekas pasaulyje nesugundys manęs dabar nulipti nuo balnelio, kol nepasieksiu namų. Didįjį namą jau buvau palikęs toli už nugaros. Nežinia iš kur pakilo švelnus vėjelis ir be paliovos pūtė man į nugarą, todėl aš be pastangų skriejau per tamsą tarsi koks sparnuotis. Dviratis po manimi riedėjo ištikimai ir neklaidingai, kiekviena jo dalis veikė tiksliai, o jautrios balnelio spyruoklės atsižvelgė į mano svorį kiekviename kelio nelygume. Stengiausi tvirtai, kaip visada, atsispirti beprotiškai minčiai apie savo keturias omniumo uncijas, bet niekaip negalėjau sustabdyti vaizduotės kūrinių slinkties, – valgymo, gėrimo, išradimo, naikinimo, keitimo, tobulinimo, apdovanojimo, baudimo ir net mylėjimo vaizdinių srauto. Žinojau tik tiek, jog kai kurios minčių samplaikos buvo dangiškos, kai kurios klaikios, o dar kitos mielos ir malonios: visos buvo netvarios. Mano kojos ekstatiškai mynė noriai pasiduodančius moteriškus pedalus.

Kurahano namas, tamsi dėmė, praslinko man iš dešinės, o

mano akys sužiuro į mano paties namus, esančius už dviejų šimtų jardų. Jie ryškėjo būtent toje vietoje, kur žinojau, kad jie stovi, ir aš vos nerėkiau, nešaukiau, nespiegiau iš džiaugsmo trokšdamas išvysti tas keturias paprastas sienas. Net ir atvažiavęs pas Kurahaną, – dabar jau galėjau tai pripažinti, – nebūčiau galėjęs visiškai save įtikinti, jog vėl pamatysiu namą, kuriame gimiau, tačiau dabar lipau nuo dviračio šalia jo. Kelių pastarųjų dienų pavojai bei stebuklai dabar, kai likau nepražuvęs, atrodė nuostabūs ir nepakartojami. Jaučiausi neprilygstamas, svarbus ir kupinas jėgų. Laimingas ir pasiekęs viską, ko norėjau.

Parduotuvė ir visa priekinė namo pusė skendėjo tamsoje. Smagiai privažiavau prie jo dviračiu, pastačiau jį prie durų ir priėjau prie namo šono. Iš virtuvės lango sklido šviesa. Slapčia šypsodamasis iš Džono Divnio, prisėlinau ir pažvelgiau į vidų.

Tai, ką išvydau, nebuvo nepaprasta, tačiau mane vėl pervėrė šiurpas, kurio, maniau, daugiau niekad nebepatirsiu. Prie stalo stovėjo moteris, laikanti nenaudojamą drabužį. Ji žiūrėjo į virtuvės židinį, kur buvo lempa, ir greitakalbe kalbėjosi su žmogumi, sėdinčiu prie ugnies. Iš ten, iš kur žiūrėjau, židinio nebuvo matyti. Moteris buvo Pidžin Mejers, kurią Divnis sykį ketino vesti. Jos išvaizda apstulbino mane labiau negu jos buvimas mano virtuvėje. Rodės, kad ji paseno, labai sustorėjo ir labai pražilo. Žiūrėdamas į ją iš šalies, mačiau, kad ji laukiasi kūdikio. Šnekėjo pritrenkiamai greitai, netgi piktai, kaip man pasirodė. Buvau įsitikinęs, kad ji kalba su Džonu Divniu, sėdinčiu prie ugnies nugara į ją. Negaišau galvodamas apie šią keistą padėtį, o praėjau pro langą, kilstelėjau skląstį ir greitai atidaręs duris žvilgtelėjau į vidų. Iškart išvydau prie ugnies du žmones, jauną vaikį, kurio nebuvau matęs, ir seną mano bičiulį Džoną

Divnį. Jis sėdėjo pusiau nusigręžęs nuo manęs ir buvau apstulbintas jo išvaizdos. Jis neapsakomai sustorėjo, o rudi plaukai nuslinko, jo galva liko visiškai plika. Tvirtas jo veidas virto riebiu pagurkliu. Pastebėjau, kad židinio apšviesta jo akis smagiai spindi; prie jo kėdės stovėjo atidarytas viskio butelis. Jis tingiai pasisuko į praviras duris ir pabandė atsistoti, o jo riksmas pervėrė mane, pervėrė namą ir pasibaisėtinai persmelkė dangaus skliautą. Kai žvelgė į mane, jo akys buvo sustingusios iš nuostabos, sudribęs veidas susitraukė ir sunyko virsdamas mirtinai išbalusiu mėsos gabalu. Jo žandikauliai kelis sykius sukaukšėjo tarsi koks mechanizmas, o paskui jis dar kartą klaikiai suklikęs krito kniūbsčias ir ėmė sielvartingai aimanuoti.

Labai persigandau ir lyg stabo ištiktas stypsojau tarpduryje. Berniukas prišoko prie Divnio ir bandė jį pakelti. Pidžin Mejers išsigandusi šūktelėjo ir taip pat pripuolė prie jo. Jie apvertė Divnį ant nugaros. Jo veidas buvo iškreiptas bjaurios baimės grimasos. Vėl pažiūrėjęs į mane nužvelgė nuo galvos iki kojų ir iš apačios į viršų, o paskui vėl kraupiai suriko ir šlykščiai apsiputojo. Žengiau kelis žingsnius į priekį, kad padėčiau jį pakelti nuo grindų, bet jis lyg išprotėjęs konvulsiškai krustelėjo ir išstenėjo keturis žodžius „Traukis tolyn, traukis tolyn“ su tokiu išgąsčiu ir siaubu, kad aš sustojau pusiaukelėje pasibaisėjęs jo išvaizda. Moteris vangiai stumtelėjo išblyškusį berniuką ir tarė:

– Bėk pakviesti tėvui daktarą, Tomi! Paskubėk, paskubėk!

Berniukas kažką suvapeno ir išbėgo pro atdaras duris net nežvilgtelėjęs į mane. Divnis tebegulėjo ten pat užsidengęs rankomis veidą, dejuodamas ir kažką nerišliai veblendamas pusbalsiu, o moteris atsiklaupusi mėgino pakelti jo galvą ir jį nura-

minti. Dabar ji verkė ir murmėjo, žinojusi, jog jo girtuokliavimas geruoju nesibaigs. Žengtelėjau į priekį ir tariau:

– Gal galėčiau kuo nors padėti?

Ji visiškai nekreipė į mane dėmesio, net nedirstelėjo. Tačiau mano žodžiai keistai paveikė Divnį. Jis garsiai sudejavo slopindamas aimaną delnais, paskui prapliupo springdamas raudoti ir taip stipriai suspaudė rankomis veidą, kad pamačiau, kaip į baltą drebutieną greta ausų įsmigo nagai. Ėmiau vis labiau panikuoti. Vaizdas buvo sukrečiantis ir keliantis nerimą. Žengiau dar žingsnį į priekį.

– Jei leisit, – garsiai tariau moteriai, – aš pakelsiu jį ir paguldysiu į lovą. Nieko baisaus jam neatsitiko, tiesiog padaugino viskio.

Moteris nekreipė į mane jokio dėmesio, bet Divnį surietė tokios konvulsijos, kad buvo žiauru žiūrėti. Groteskiškai krutindamas galūnes jis pusiau nušliaužė, pusiau nusirito į tolimąją židinio pusę pakeliui nuversdamas viskio butelį ir triukšmingai nuridendamas jį grindimis ir ten sudribo kaip maišas. Dejavo ir šūkavo taip, kad man ėjo šiurpuliai per visą kūną. Moteris keliaklupsčia nuslinko paskui jį gailiai verkdama ir mėgindama murmėt raminančius žodžius. Jis nesitvardydamas raudojo, kur buvo sudribęs, ir ėmė šūkauti bei murmėti nerišlius žodžius, tarytum kliedėtų prie mirties durų. Kalbėjo apie mane. Liepė man trauktis kuo toliau. Sakė, jog manęs čia nėra. Sakė, jog esu miręs. Sakė, kad tas daiktas, kurį jis pakišo po lentomis didžiajame name nebuvo juodoji dėžutė, o mina, bomba. Ji sprogo man prisilietus. Jis matė tą sprogimą iš mūsų išsiskyrimo vietos. Namas subiro į šipulius. Aš žuvau. Jis šaukė man trauktis kuo toliau. Buvau miręs jau prieš šešiolika metų.

– Jis miršta, – sušuko moteris.

Nežinau, ar nustebau, išgirdęs jo žodžius, ir ar juo patikėjau. Mano sąmonė tapo visiškai tuščia, besvorė ir, kaip jutau, visiškai baltos spalvos. Ilgai stovėjau nejudėdamas ten, kur buvau sustojęs, nejudėdamas ir nemąstydamas. Po valandėlės pamaniau, kad mano namas neįprastas, ir ėmiau dvejoti dviejomis žmonių figūromis ant grindų. Abu jie dejavo, aimanavo ir klykavo.

– Jis miršta, – vėl sukliko moteris.

Pro atdaras duris už manęs skverbėsi šalto, žvarbaus vėjo gūsiai, gesinantys žibalinę lempą. Pamaniau, jog metas išeiti. Sustingusiomis kojomis pasisukau ir nuėjau už namo kampo pasiimti dviračio. Jo ten nebuvo. Vėl išėjau į kelią ir pasukau kairėn. Naktis buvo pasibaigusi ir aušra ėmė pūsti žiauriais, žvarbiais vėjais. Dangus buvo gyvai grumantis ir bloga žadantis. Juodi, šiurpulingi debesys telkėsi vakaruose, jie buvo pasipūtę ir perpildyti, pasiruošę išvemti savo srutas ir paskandinti jose. Jaučiausi nuliūdęs, be savo gyvenimo ir be minties. Pakelės medžiai buvo bjaurūs, sunykę ir judinami vėjo labai niūriai krutino plikas, belapes šakas. Žolės šalimais buvo šiurkščios ir purvinos. Kairėj ir dešinėj liūlėjo nesibaigiantis liūnas ir nuodinga pelkė. Dangaus blyškumas kėlė šiurpą.

Kojos neprašytos nešė mano suglebusį kūną mylia po mylios gruoblėtu nesmagiu keliu. Galva buvo visiškai tuščia. Neatsiminiau, kas aš, kur esu ir ką veikiu šioje žemėje. Buvau vienišas ir nelaimingas, bet visai dėl savęs nesirūpinau. Plačiai atmerktos akys nieko nematė, nes smegenys buvo tuščios.

Staiga pajutau, kad imu suvokti savąją egzistenciją ir atkreipiau dėmesį į aplinką. Pamačiau kelio posūkį, o už jo man atsi-

vėrė nepaprastas vaizdas. Už kokių šimto jardų stovėjo namas, kuris mane pribloškė.

Atrodė taip, lyg būtų pakelėj ant lentos nutapyta reklama, ir labai prastai nutapyta. Atrodė visiškai apgaulingas bei neįtikimas. Be gelmės ir pločio perspektyvos, jis savo išvaizda nebūtų apgavęs net vaiko. Vien šitai nebūtų manęs nustebinę, kadangi ir anksčiau buvau matęs paveikslus bei užrašus pakelėse. Iš vėžių mane išmušė aiškus supratimas, giliai įsišaknijęs mano sąmonėje, kad tai ieškomasis namas ir kad jo viduje yra žmonių. Visai neabejojau, jog tai policininkų barakas. Niekad gyvenime mano akys neregėjo tokio nenatūralaus bei atstumiančio pavidalo, ir mano žvilgsnis nesupratingai klajojo aplink tą objektą, kuriam tarsi trūko bent vieno įprasto matmens, atimančio prasmingumą iš likusių. Namo išvaizda buvo man didžiausias netikėtumas, su kuriuo kada nors susidūriau, nes buvau matęs tą senį kėdėje ir jutau, kad šio namo bijau.

Žingsniavau toliau, bet jau lėčiau. Kai priėjau prie namo, jis atrodė pakeitęs išvaizdą. Iš pradžių jis niekaip nebandė apsimesti paprastu namu, tačiau jo kontūrai ėmė mirgėti lyg kokio daikto, esančio po ribuliuojančiu vandeniu. Paskui jis vėl tapo aiškus, ir pamačiau, kad jis turi galinę dalį, mažus kambarius už fasado. Šitai supratau, kai man pasirodė, jog matau iš savo vietos iškart ir pastato priekį, ir galą, o greitai turėčiau išvysti ir šoną. Kadangi šono taip ir neregėjau, pagalvojau, kad namas tikriausiai trikampis, o jo stogo kraigas nukreiptas į mane, bet kai liko penkiolika jardų, pastebėjau prieš save nedidelį langą ir iš to supratau, jog privalo būti ir koks nors šonas. Paskui atsidūriau statinio šešėlyje, apimtas baikštumo, nuo netikrumo bei nerimo išdžiūvusia gerkle. Iš arti jis atrodė gana paprastas,

tik labai baltas ir ramus. Buvo sunkus ir bauginantis; rodės, visas rytas ir visas pasaulis neturi jokio kito tikslo, kaip tik jį sureikšminti, suteikti jam didybės bei iškilumo, kad aš galėčiau jį rasti pasikliaudamas savo neišlavintais pojūčiais ir apsimesti, jog jį suprantu. Policijos herbas virš durų skelbė, kad čia nuovada. Niekad nebuvau matęs panašios policijos nuovados.

Lioviausi ėjęs. Išgirdau už nugaros tolimus, sunkius žingsnius, besivejančius mane. Neatsigręžiau, o stovėjau nekrustelėdamas už dešimt jardų nuo policijos nuovados laukdamas atskubančių žingsnių. Jie tapo garsesni ir garsesni, sunkesni ir sunkesni. Pagaliau jis susilygino su manimi. Tai buvo Džonas Divnis. Nepažvelgėm vienas į kitą ir neištarėm nė žodžio. Pataikiau į jo žingsnį, ir abu įžygiavome į policijos nuovadą. Išvydome didžiulį policininką, stovintį nugara į mane. Jo išvaizda buvo neįprasta. Stovėjo už nedidelės pertvaros prasižiojęs ir žiūrėjo į veidrodį, kabantį ant sienos.

– Tai mano dantys, – išgirdau jį sakant lyg tarp kitko ir pusbalsiu. – Kone kiekviena liga prasideda nuo dantų.

Jo veidas irgi nustebino mane. Jis buvo be galo riebus, raudonas ir išdribęs, statmenai rėmėsi į jo munduro apykaklę taip ją užguldamas, kad priminė man miltų maišą. Apatinę jo dalį dengė raudonai rudi ūsai, kurie šovė iš odos toli į orą lyg kokio neįprasto gyvūno čiuptuvėliai. Skruostai buvo raudoni ir putlūs, o akys beveik nematomos, užgožtos iš viršaus kuokštuotų antakių, o iš apačios – raukšlių paakiuose. Jis gremėzdiškai prikėblino prie pertvaros, o aš nuolankiai pajudėjau nuo durų, kol galiausiai susitikome akis į akį.

– Ar dėl dviračio? – paklausė jis.

KOMIŠKŲ TVARKDARIŲ PRAGARAS

Flannas O'Brienas – vienas iš daugelio (bet garsiausias) Briano O'Noleno pseudonimų. Rašytojas gimė Airijoje, Strabane, 1911 m. Mokėsi Universiteto koledže Dubline – ten netrukus pagarsėjo kaip labai sąmojingas, išradingas, žodžio kišenėje neieškantis studentų debatų dalyvis. 1935 m. tapo valstybės tarnautoju ir iki atsistatydinimo 1953 m. buvo asmeninis įvairių Airijos vyriausybės ministrų sekretorius.

Pirmasis O'Brieno romanas At-Swim-Two-Birds *(„Du plaukiantys paukščiai") pasirodė 1939 m. Šią knygą išleisti pasiūlė tuometinis „Longmano" leidyklos konsultantas Grahamas Greenas. Kūrinys iš-syk susilaukė didžiulio susidomėjimo, liaupsių jam nepagailėjo nei Samuelis Beckettas, nei tuomet jau beveik aklas Jamesas Joyce'as, kuris perskaitė knygą su didinamuoju stiklu.*

Tačiau antrąjį O'Brieno romaną, juodojo humoro šedevrą – „Trečiąjį policininką" – leidėjai, matyt, išsigandę ypač sugestyviai pavaizduoto makabriško, šventvagiško ir, galima sakyti, antivisuomeniško pragaro, kur karaliauja ne Šėtonas, bet tvarkdariai policininkai, atmetė. Nusivylęs rašytojas savo kūrinio antrąkart niekam nebepiršo ir visiems paskelbė, kad vienintelį romano rankraštį pametęs. Po šios nesėkmės O'Brienas angliškai nerašė romanų beveik dvidešimt metų (trečiasis romanas An Beal Bocht *(„Vargšas plepys") buvo išleistas airiškai 1941 m., bet didelės sėkmės nesulaukė). „Trečiasis policinin-*

kas" buvo paskelbtas tik po autoriaus mirties 1967 m. ir dabar laikomas vienu geriausių pasaulio literatūros kūrinių.

1940 m. Myleso na Gopaleeno slapyvardžiu (tuometinėje Airijoje valstybės tarnautojams buvo draudžiama pasirašyti savo kūrinius tikruoju vardu) O'Brienas laikraštyje Irish Times *pradėjo skelbti savo garsiąją satyrinę skiltį* Cruiskeen Lawn *(„Sklidinas ąsotėlis"). Kandūs, subtilūs, vienus skaitytojus gąsdinantys, kitus žavintys rašiniai pasirodydavo kone kasdien trisdešimt metų. O'Brieno publicistika yra išleista keliomis atskiromis knygomis.*

Septintajame dešimtmetyje, atsistatydinęs iš valstybės tarnautojo pareigų, pasiligojęs rašytojas vėl ėmė rašyti romanus. 1962 m. pasirodė The Hard Life *(„Sunkus gyvenimas"), o 1964 m. –* The Dalkey Archive *(„Dolkio archyvas"), kuris, pasak kritikų, yra „Trečiojo policininko" „revizija". Pastarajame kūrinyje vaizduojamas ne tik iš „Trečiojo policininko" pažįstamas keistasis pamišėlis mokslininkas de Selbis, – čia, nieko nenutuokdamas apie savo kūrinių šlovę, aludėje alų pardavinėja Jamesas Joyce'as, o šv. Augustinas su dviem kompanionais po vandeniu greta Dolkio paplūdimio aptarinėja egzistencijos problemas.*

Garsusis humoristas, vaizduotės galiūnas ir fikcijos virtuozas, sukūręs ypač savitą ir įsimintiną pasaulį, mirė, kaip ir dera pokštininkui, Melagių dieną, 1966 m. balandžio 1-ąją.

Pasak anglų kritikės M. Keith Booker, dabar mažai kam kyla abejonių, „kad trys garsiausi XX a. airių rašytojai yra Jamesas Joyce'as, Samuelis Beckettas ir Flannas O'Brienas".

Airių literatūra – labai savita, ypatinga. Joyce'as yra užsiminęs, kad Airija – keistoka šalis. „Trečiojo policininko" pradžioje tą patį pakartoja O'Brienas: „Savo tėvo gerai neatsimenu, bet jis buvo stiprus vyras ir nemėgo aušinti burnos, išskyrus šeštadienius, kai prabildavo su lankytojais apie Parnellą ir sakydavo, kad Airija yra keista šalis". Stu-

dijoje „Airių romanas" kritikas Cahalanas pastebi, kad tokie rašytojai kaip Swiftas, Edgeworthas ir Maturinas buvo linkę į savotišką metafizinį lyrizmą, vartojo fantastinius, mitinius elementus, hiperbolizuotas detales, mėgo perdėjimus bei absurdą ir „nerealizmą" laikė koktaus, kolonialistinio, pasipūtėliško angliško „realizmo" priešingybe. Tai lėmė ne tik turtingas keltų folkloras, daręs didelę įtaką menininkams, bet ir politinę anglų priespaudą kenčiančios šalies padėtis, verčianti ieškoti alegorinių raiškos priemonių.

Anot Richardo Falliso, „visą O'Brieno kūrybą galima apibūdinti kaip nuostabią grynai airiškos prigimties visumą". „Trečiajame policininke" airiškos literatūros ypatybės labai ryškios ir meniškos.

Garsiausiu savo tėvynainiu Joyce'u O'Brienas drauge ir žavėjosi, ir varžėsi su juo (kažkuriame interviu jis net yra pavadinęs Joyce'ą „beraščiu", nemokančiu teisingai parašyti nė vienos frazės užsienio kalba). Vis dėlto Joyce'o įtaka jam neabejotina. O'Brienas išmoko iš „Uliso" autoriaus suteikti pasakojimui lyriškų intonacijų ir panaudojo šį meną savo tikslams – nesvarbu, ar rašė anekdotus, piktinosi, plūdosi, ar kūrė aukščiausios prabos juodąją komediją. Declanas Kiberdas „Ulisą" yra apibūdinęs kaip knygą, turinčią tobulą „katedros struktūrą". Ne vienas Europos rašytojas, paskelbus šį kūrinį, buvo suabejojęs, ar literatūroje dar yra nepramintų takų. O'Brienas nestokojo ambicijų, nenuleido rankų ir sukūrė absurdo, parodijos bei alegorijos grynuolį – „Trečiąjį policininką".

Laiške „Longmano" leidyklai, pristatydamas „Trečiąjį policininką", O'Brienas rašė: „Trumpai kalbant, istorija, kurią sugalvojau, prasideda nuo visai tradicinės mažo miestelio žmogžudystės paslapties. Sutrikęs herojus kreipiasi pagalbos į greta esantį baraką, bet pasirodo, kad jame gyvena ypač keisti policininkai, kurie savo veiklos bei tyrimų nesieja nei su šiuo pasauliu, nei su bet kokiais kitais žinomais

planais ar dimensijomis <...> Mano sumanymo tikslas bus tobulai logiškas ir dalykiškas pasakojimas apie neįtikėčiausius, jokiu saiku nepamatuojamus šių policininkų darbus".

O'Brieno meistriškumas, pasakojimo niuansai, tropai ir netikėčiausios loginės inversijos yra aukščiausio lygio. Menkiausias jo, kaip stilisto, rankos gestas bet kokią frazę gali apversti aukštyn kojom ir blaivią informaciją perteikiantį sakinį paversti tos pačios informacijos diversija. Talentingai naudojamas šitoks kūrybos metodas priverčia kapituliuoti įprastus mąstymo ir referencijos kanonus, autoriui pavyksta pakylėti vaizduojamąjį pasaulį virš bet kokios ideologijos, religijos, „teisingo protavimo" ar „deramos moralės" ribų. Sukuriamas neregėtas universumas, kuriame atsidūręs, iš pradžių gūžteli pečiais, paskui suabejoji savo sveika nuovoka, bet galiausiai imi kvatotis. Rafinuotu humoru autorius vargu ar gali ką nors užgauti, įžeisti, papiktinti – esi tik gluminamas ir verčiamas juoktis iš „nuoseklių" bei „mokslišku" žmonijos pretenzijų rasti galutinį atsakymą į visus klausimus.

„Trečiasis policininkas" atrodo lyg keistas „Alisos stebuklų šalyje" ir Dantės „Pragaro" mišinys. Autorius pasinaudoja iš tiesų gyvenusio pamišėlio mokslininko ir blogiausiu pasaulio filosofu vadinamo de Selbio (Selbst) teorijomis ir sukuria romaną, kur iki pat galo nėra aišku, kokiame pasauly – realiame gyvųjų ar tariamame mirusiųjų – yra atsidūręs pagrindinis personažas. Nors jau pirmame knygos puslapy De Selbio lūpomis O'Brienas paskelbia, kad gyvenimas yra iliuzija – taigi viskas jame tampa įmanoma.

Flannas O'Brienas kuo rimčiausiu veidu, nė kiek nesišaipydamas, tai, kas ekscentriška, sugeba paversti savaime suprantamu dalyku ir be vargo įtikina mus, kad įprastas reiškinys – neregėtas nematytas daiktas. Jo kūrybai būdingas, paradoksaliai kalbant, visai nehumoristinės prozos humoras. Kaip ir pagrindinis „Trečiojo policininko" per-

sonažas, kuris visada juto, kad mokslingojo vyro de Selbio samprotavimai be galo svarbūs ir pasaulį galima pertvarkyti „moksliniais" eksperimentais, O'Brienas pasitelkia rišlią pasakojimo kalbą bei logiką, kuri, rodosi, visai nuosekliai samprotaujant (ir skaitytojui nespėjus nė susivokti), virsta atvirkščiu savo atvaizdu. Staiga logikos ir kalbos principai, pagal kuriuos esame išmokę įprasminti save ir pasaulį, nustoja galioję. Kaip išeitis siūlomos nenorminės rišlumo rūšys, modifikuoti bendravimo kriterijai, iškreipti įvaizdžiai.

De Selbio teorija apie veidrodžius iš pirmo žvilgsnio, žinoma, atrodo nesąmonė ar pokštas. Bet žvelgiant į ją alegoriškai, galima atrasti sąsajų su visuotinai pripažintomis teorijomis. Tarkime, Nietzsche teigia, kad mes visada viską regime per sąvokinius veidrodžius. De Selbio nesugebėjimas išvysti savo kūdikystės veido dramatizuoja žmonijos pažinimo metodų nepajėgumą atrasti atsakymą į bet kurį rimtesnį būties klausimą. Tai primena Nietzsche's mintį apie mūsų žinių sąlygiškumą, apgaulingumą. Taigi peršasi išvada, kad visi mūsų tyrinėjimai – tik begalinė tikrovės atspindžių visuma, o pati tiesa galiausiai visai pranyksta iš akiračio.

„Trečiasis policininkas" parodijuoja žmonijos pastangas apčiuopti realybę. Knygoje ne tik (tiesiogiai ar netiesiogiai) šaipomasi iš mokslininkų bei teologų pretenzijų, bet norima pasakyti ir tai, kad grožinių tekstų autoriai taip pat nežino galutinių atsakymų. Taigi ir pats autorius tampa savo parodijos objektu.

Pasak Hugho Kennerio, „Trečiasis policininkas" pačiam O'Brienui tam tikra prasme „kėlė baimę". Galbūt taip buvo dėl to, spėja kritikas, kad romane aprašytame pragare nėra Šėtono, o šis faktas savo ruožtu verčia daryti išvadą, kad neegzistuoja ir Dievas. Airija – katalikiška ir tradicijas gerbianti šalis. Galimas daiktas, Kennerio nuomone, kad savo „šventvagystės" nusigandęs rašytojas ir „pametė" vie-

nintelį romano rankraštį, kuris buvo išleistas tik tada, kai autorius buvo saugiai persikraustęs Anapilin. O'Brieno pragaras komiškas, bet išties baisus. Ir būtent dėl to, kad jame nėra nei Šėtono, nei Dievo valios. Jis primena budistinį nuolat besikartojančių skausmingų sąmonės struktūrų pragarą. Tai – lyg labai realus, bet visiškai alogiškas sapno labirintas, iš kurio negali išeiti. Atsidūręs keistajame policijos barake, kur nustoja galioję įprasti dėsniai, ir matydamas, kaip policininkas Makruskinas iš vienos dėžutės išima kitą – lygiai tokią pat, bet mažesnę, paskui dar mažesnę ir dar mažėlesnę, kol paskutiniosios dėžutės tampa nematomos, pagrindinis herojus neištveria: „Tą akimirką išsigandau. Tai, ką jis darė, buvo jau nebe nuostabu, o baisu. Užsimerkiau ir ėmiau melsti, kad jis liautųsi, kol dar dirba darbus, kurie bent jau įveikiami žmogui".

Retsykiais O'Brieno romanas ima panėšėti į Becketto kūrinius – prasmės apgaulingumo ir aštraus, nemielo, o kartais ir nepakeliamo buvimo pojūčio požiūriu. Kaip Becketto „Vaidinimo" (arba, kitaip verčiant, „Komedijos") herojai niekaip negali išsivaduoti nuo jų smegenis neršiančio ir kalbėti verčiančio spindulio, taip pagrindinis „Trečiojo policininko" herojus nepajėgia ištrūkti iš sudviratėjusių žmonių ir sužmogėjusių dviračių pasaulio.

„Trečiasis policininkas" – detektyvas, keisčiausia satyra apie archetipinį policininkų kaimelį, siurrealistinė amžinybės ir ciklinio pragaro vizija, švelnios, neatlygintos žmogaus meilės savo dviračiui istorija, šiurpi nesibaigiančios kaltės saga. Kūrinys balansuoja griežtos akademinės logikos ir laisvos it vėjas laukuose fantazijos pariby ir neabejotinai yra unikalus ne tik Airijos, bet ir visos Europos literatūros kontekste.

Saulius Repečka

O'Brien, Flann
Ob63
Trečiasis policininkas: romanas / Flann O'Brien; iš anglų kalbos vertė Antanas Danielius. – Vilnius: Lietuvos rašytojų s-gos leidykla, 2002. – 246 p.
Kn.taip pat: Sauliaus Repečkos str. „Komiškų tvarkdarių pragaras" 242–247 p.
ISBN 9986-39-204-7
Flannas O'Brienas (1911–1966) vienas iš garsiausių XX a. airių rašytojų, subtilus humoristas ir fikcijos virtuozas. „Trečiasis policininkas" – unikalus juodojo humoro šedevras, išradingumu bei alegoriškumu prilygstąs tokiems kūriniams, kaip „Alisa stebuklų šalyje" ar „Guliverio kelionės".
UDK 820(417)-3

Flann O'Brien
Trečiasis policininkas
Romanas

Redaktorius Saulius Repečka
Dailininkas Romas Orantas
Korektorės Gražina Ramoškaitė, Audronė Daugnorienė
Maketavo Dalia Kavaliūnaitė

2001 12 11. 9,3 leidyb. apsk. l. Užsakymas 2.71. 349-oji leidyklos knyga.
Išleido Lietuvos rašytojų s-gos leidykla, K. Sirvydo 6, 2600 Vilnius.
www.rsleidykla.lt / rsleidykla@is.lt
Spausdino AB spaustuvė „Spindulys", Gedimino 10, 3000 Kaunas.
www.spindulys.lt

13,64 821 Ob

O'BRIEN

TREČIASIS POLICININKAS

/romanas

Garsaus XX a. airių rašytojo, fantazijos virtuozo Fleno Obrajeno (Flann O' Brien, 1911–1966) romanas „Trečiasis policininkas" – detektyvas, keisčiausia satyra apie neregėtą nematytą policininkų nuovadą, siurrealistinė amžinybės ir pragaro vizija, istorija apie sudviratėjusių žmonių ir sužmogėjusių dviračių santykius. Šiurpi nesibaigiančios kaltės saga. Kūrinys balansuoja griežtos akademinės logikos ir laisvos it vėjas laukuose fantazijos pariby ir neabejotinai yra unikalus ne tik Airijos, bet ir visos Europos literatūros kontekste.

– Apgaulingas žmogau, sunku nustatyti jūsų padėtį ir nelengva įspėti jūsų vietą. Vienaip žiūrint, jūs atrodot labai patenkintas, bet vėl atrodote lyg ir nepasitenkinęs. Kuo jums nepatinka gyvenimas?
Jis pūtė dūmų kamuolėlius ir žvelgė į mane iš po gauruotų antakių.
– Argi tai gyvenimas, – atsakė jis. – Man jau geriau būtų jo atsisakyti, – tarė, – kadangi jo nauda neįtikėtinai menka. Negali jo nei valgyti, nei gerti, nei pypkę juo prisikimši, jis neapsaugo nuo lietaus, o jei, pernakt gėręs porterį, tamsoje jį nurengsi ir pasiimsi į lovą degdamas iš aistros, pasirodys, kad nėra ką apglėbti. Tai didžiulė klaida ir dalykas, be kurio apsieinama, kaip lovos grotelės ar svetimšalė bekoniena.

ISBN 9986-39-204-7